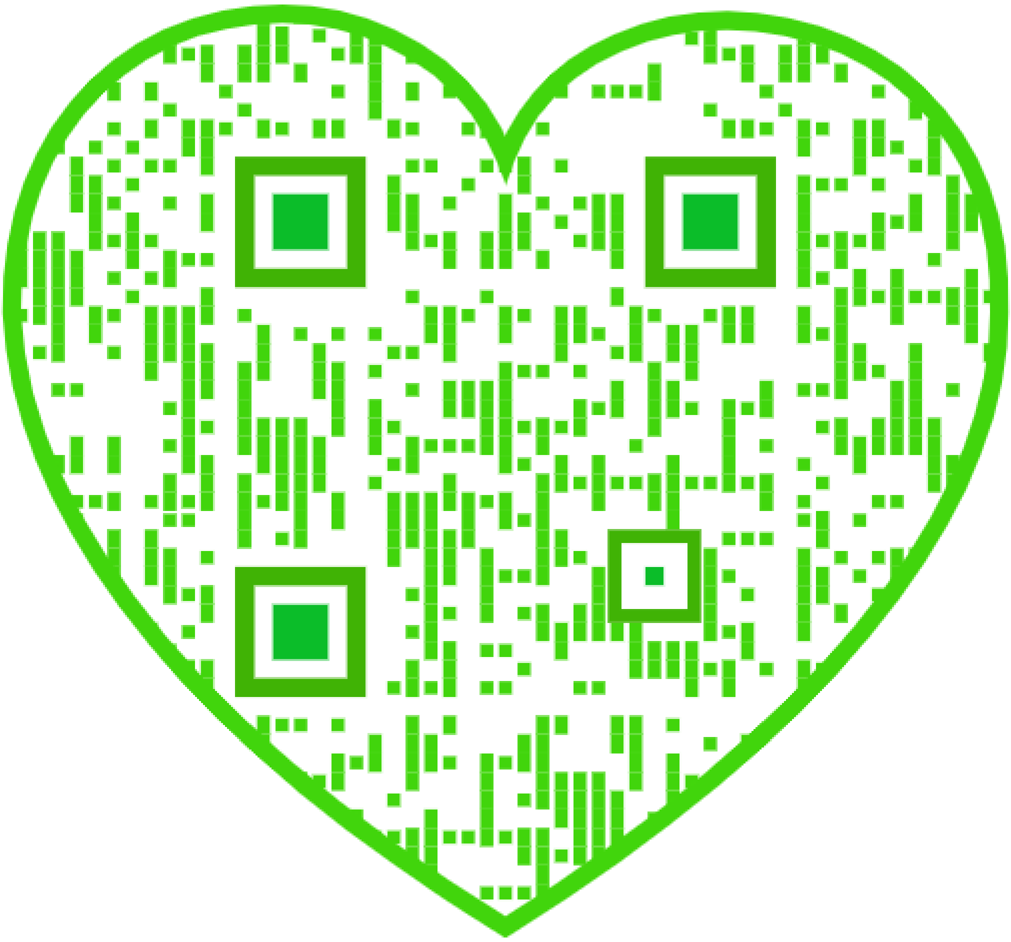

F. M. DOSTOJEWSKY.
(1821—1881).

F. M. DOSTOJEWSKY

DE GEBROEDERS KARAMAZOW

EERSTE EN TWEEDE DEEL

HOLLANDSCH UITGEVERSFONDS
AMSTERDAM

N.V. IPENBUUR & VAN SELDAM
AMSTERDAM

VOORBERICHT.

Fedor Mikhailowitsch Dostojewsky werd den 21sten October 1821 geboren te Moskou. Zijn vader was als dokter werkzaam in een hospitaal, en de familie woonde in de rechtervleugel van dit gebouw. Het salaris van den vader was zeer matig en het was dan ook zeer moeilijk voor hem rond te komen en tegelijkertijd zijn kinderen een goede opvoeding te geven.

Ook door deze omstandigheden is het te verklaren, dat de kinderen heel klein gehouden werden, en vooral niet met geld leerden omgaan. Op lateren leeftijd heeft Dostojewsky hiervan nog vaak de gevolgen gevoeld; hij was in groot gezelschap meestal niet erg op zijn gemak en bewoog zich verlegen en vrij onhandig.

In zijn jeugd heeft Dostojewsky veel gelezen, vooral met zijn twee jaar ouderen broer Mikhail, met wien hij zeer vriendschappelijk omging. De keuze van zijn boeken was vrij willekeurig, hoewel hij de groote schrijvers van dien tijd zeer zeker goed gekend heeft, zooals: Dickens, Walter Scott, George Sand, Victor Hugo.

Natuurlijk werd de groote Russische schrijver Pushkin niet vergeten. Veel belangstelling voor de wetenschap heeft de jonge dichter nooit aan den dag gelegd, en men kan dan ook gerust aannemen, dat hij op wetenschappelijk gebied niet zoo buitengewoon gevorderd was als sommigen wel van hem hebben willen veronderstellen. Het is heel eigenaardig, dat deze groote psycholoog aan de psychiatrie en psychopathie als wetenschap niet veel aandacht wijdde.

In het jaar 1837 stierf Dostojewsky's moeder en de vader plaatste Fedor op de Militaire School voor Ingenieurs te St. Petersburg. Het was niet plezierig voor Dostojewsky van zijn broeder gescheiden te worden, hij hield zich op school steeds achteraf en bemoeide zich zelfs weinig met zijn medeleerlingen. Overigens was hij ijverig, zonder

enthousiasme, en het is dan ook te begrijpen, dat hij, toen hij in 1843 als officier in dienst trad van het Russische leger, zich voelde alsof hij van het juk der jeugd verlost was, en een vrij kostbaar leven begon te voeren. Daar zijn vader in 1839 overleden was ontving hij met zijn salaris tevens de rente van zijn erfdeel, dat zijn vader in de laatste jaren had kunnen vergaren, zoodat hij een vrij groot inkomen had, wat niet wegnam, dat hij door zijn onpractischen kijk op geldzaken weldra diep in de schulden stak. Een veel te groote woning, die hij gehuurd had, moest hij opgeven, zijn knecht, die ook zijn familie op Dostojewsky's kosten liet leven, moest hij ontslaan. Toch kon hij het niet nalaten allerlei arme menschen, die hij ontmoette bij zich als gast te noodigen en verontschuldigde zich dan door te zeggen, dat hij hun levenswijze bestudeerde.

Langzamerhand had hij zich nu ernstig op de studie der literatuur geworpen en zijn betrekking in het leger hinderde hem hierin zoodanig dat hij reeds in 1844 zijn ontslag indiende. Het gevolg hiervan was, dat zijn geldzorgen grooter werden, ook al omdat hij niet kon nalaten toe te geven aan allerlei weelderige en vaak buitensporige neigingen. Dostojeswky was een man, die gaarne als grand seigneur leefde en den moed had dit ten koste van velerlei ontberingen door te zetten. Wanneer hij geld had rustte hij niet eerder voor het weer verdwenen was. Steeds had hij een rotsvast en bijna kinderlijk vertrouwen in de toekomst, dat het wel weer in orde zou komen; in verband hiermede is het belangrijk te vermelden, dat hij later meer dan eens een groot gedeelte van zijn geld verspeelde.

Dostojewsky's eerste roman „Arme Menschen" had buitengewoon veel succes. Daarentegen werd zijn volgend werk „De dubbelganger" zeer ongunstig beoordeeld. Ook „De hospita" (1847) werd niet gewaardeerd.

Bjelinsky, de beroemde criticus, die enthousiast geweest was over zijn eerste boek, qualificeerde het laatste werk als „hysterische onzin".

Aan zijn letterkundige carrière werd echter voorloopig plotseling een einde gemaakt. In het jaar 1849 kwam hij in kennis met een groep jonge politici, die vooral streden tegen censuur en de lijfeigenschap. In een van deze vergaderingen las Dostojewsky een brief van Bjelinsky aan Gogol voor, waarin de criticus zich in scherpe bewoordingen over Kerk

en Staat uitsprak. Over zijn eigen standpunt in deze kwestie tusschen de beide door hem vereerde schrijvers, had hij zich echter niet uitgelaten en, daarvoor aangeklaagd, wees hij er later in zijn verdediging voor de rechtbank op, dat hij zelf niet eens goed wist welk standpunt hij in moest nemen. Dit is zeer goed mogelijk; Dostojewsky was geen politieke drijver, hij had vaag het gevoel, dat op maatschappelijk gebied veel verbeterd kon worden, maar verwachtte misschien wel, dat de Tsaar, bijvoorbeeld in een edelmoedige bui, de lijfeigenschap zou opheffen. Zeker, hij zal wel eens gezegd hebben: „Er moet een opstand komen," maar in zijn hart was hij het waarschijnlijk nog niet met zichzelf eens, wellicht interesseerde hem de zaak maar matig. Hij nam tevens deel aan een bijeenkomst waar de inrichting van een geheime drukkerij besproken werd.

De nacht van 22 en 23 April was voor hem en vele anderen noodlottig. Zij werden van hun bed gelicht en velen, waaronder ook Dostojewsky, ter dood veroordeeld.

Ten einde zijn ideeën te leeren kennen omtrent politiek halen wij hier eenige zinsneden uit zijn verdediging aan:

„Tot slot moet ik aan mijn eigen, vaak herhaalde, woorden herinneren, dat al het goede, in Rusland tot stand gekomen, steeds van de vorsten is uitgegaan, te beginnen met Peter de Groote"....

Tegen andere letterkundigen, die in hun romans maatschappelijke instellingen becritiseerden:

„Mijn stelling is, dat de kunst geen tendenz noodig heeft, de kunst heeft zichzelf tot doel, zij heeft zich slechts om den inhoud te bekommeren; de idee zal dan wel vanzelf verschijnen want zij is de onvermijdelijke voorwaarde van den inhoud."

Over het socialisme:

„Het systeem van Fourier is van vreedzamen aard, het betoovert de ziel door zijn schoonheid, maar het is fout, ten eerste omdat het een systeem is, ten tweede omdat het altijd een utopie zal blijven. Het kwaad dat het doet is echter misschien eerder komisch dan schrikwekkend . . ."

In afwachting van de doodstraf, die aan hem voltrokken zal worden schrijft hij „De kleine held."

De doodstraf werd veranderd in verbanning naar Siberië; hoewel tot deze begenadiging reeds lang besloten was werd het den veroordeelden eerst op het oogenblik, dat zij reeds

op het schavot stonden en het doodvonnis met veel omhaal van woorden werd voorgelezen, medegedeeld.

Men kan zich voorstellen wat een man als Dostojewsky geleden heeft, vooral ook daar hij zoowel van zijn medegevangenen als van zijn bewakers beleedigingen had te verduren omdat hij een man uit beteren stand was. Naar aanleiding van deze verbanning heeft hij geschreven: „De gedenkschriften uit een Doodenhuis." volgens Tolstoi: „het beste dat in Rusland verschenen is, Gogol niet uitgezonderd."

In 1854 werd Dostojewsky uit de strafgevangenis ontslagen en als soldaat ingedeeld bij het Zevende Bataljon van het Siberische legercorps. Vijf jaar bleef hij bij dit corps en klom op tot den rang van officier. Hij trouwde met Maria Dmitrjevna, hoewel zij niet verliefd op hem was en de ervaringen van dit eerste huwelijk heeft Dostojewsky beschreven in zijn roman „Vernederden en Beleedigden."

Toch verklaarde hij een jaar na haar dood (1865) dat hij nooit had kunnen denken, dat deze vrouw zulk een leegte in zijn leven had kunnen achterlaten.

Tijdens zijn gevangenschap werd hij eens wegens een klein vergrijp (want hij was zeer stipt en gehoorzaam overigens) gegeeseld en van dien dag af teekent zijn ziekte — epilepsie — die hem daarna zijn leven lang is bijgebleven. In 1859 werd hem eindelijk gratie verleend en vestigde hij zich te Petersburg. Met zijn broeder Mikhail stichtte hij in 1861 het tijdschrift *Vremja*, hierin werden opgenomen „Gedenkschrift uit een Doodenhuis" en „Vernederden en Beleedigden."

Na een vroeger uitstapje naar Parijs, waar hij bij de roulette 11.000 francs gewonnen had, vertrok de schrijver in 1865 naar Wiesbaden en beproefde ook hier zijn geluk aan de speelbank. Hij verloor alles wat hij had en zond dringende beden om hulp aan zijn vrienden en uitgevers. Het resultaat van deze reis was „De Speler". Zijn volgend boek „Schuld en Boete" had een ongekend succes, maar dit was niet voldoende om zijn geschokte financiën weer in orde te brengen Hij kwam naar aanleiding van dit succes naar Rusland terug, maar vluchtte weldra weer naar het buitenland.

Gedurende zijn oponthoud in Rusland sloot hij een tweede huwelijk met Anna Grigorjewna Snitkina, een jonge vrouw, die hem als stenografe geholpen had bij het schrijven van „De Speler".

Vier jaar lang was hij gedwongen in het buitenland te blijven terwijl hij sterk naar zijn vaderland terug verlangde, maar hij had daar zooveel te betalen, dat hij onmiddellijk gevangen genomen zou worden wanneer hij zich maar even vertoond had. Een bijzondere trek in zijn karakter was, dat hij niets om de natuur gaf, hij kwam alleen daar, waar veel menschen te vinden waren. Steeds verkeerde hij in armoedige omstandigheden, ofschoon hij voor zijn romans „De Idioot' (1868), „De eeuwige Echtgenoot" (1869) en „De Demonen" (1870) zeer hooge prijzen kon bedingen.

In 1875 verscheen „De jongeling" en in 1880 „De gebroeders Karamazow", eigenlijk slechts het eerste deel er van. Dostojewsky was van plan vijf deelen aan deze familie te wijden.

Reeds langen tijd leed de dichter aan een aandoening van de luchtwegen en deze was dan ook de oorzaak van zijn dood op den 28sten Januari 1881.

De invloed, die Dostojewsky op de literatuur der volgende jaren uitoefende en nog uitoefent is geweldig. Hoe men over zijn werken moet oordeelen?

Hij is een groot schrijver, dat is alles, wat wij er van kunnen zeggen.

DE UITGEVER.

EERSTE DEEL.

EERSTE HOOFDSTUK.

Feodor Pawlowitsch Karamazow was één van die laagstaande menschen, die wel in staat zijn de zaken, waarin zij alleen een persoonlijk belang hebben, te regelen, maar die overigens uitsluitend op hun eigen voordeel uit zijn, en geen oog hebben voor datgene, wat er rondom hen voorvalt. Hij was bijna zonder iets begonnen, zijn bezittingen waren verre van uitgestrekt, zijn geheele leven lang had hij op anderen geteerd; hij loerde steeds op een gelegenheid om van de goedheid van anderen misbruik te maken, en hoewel men dus kon veronderstellen dat hij bij zijn losbandig leven weinig gelegenheid had gevonden iets over te sparen, vond men bij zijn dood meer dan honderdduizend roebel in contanten. Dit nam niet weg, dat hij tijdens zijn leven een van de wonderlijkste dwazen van de provincie was. Hij was echter verre van dom ...., de meeste van zulke dwazen zijn zelfs buitengewoon listig, maar hij week ontegenzeggelijk af van het normale en wel op een bijzondere manier, ik zou bijna zeggen, op een wijze eigen aan ons volk. Hij was tweemaal getrouwd geweest, en had drie zoons. De oudste, Dmitry Feodorowitsch, was het kind van zijn eerste vrouw, de twee anderen, Iwan en Alexei, waren van zijn tweede vrouw.

De eerste vrouw van Feodor Pawlowitsch behoorde tot het aanzienlijke en rijke geslacht Miussow, eveneens grondbezitters in onze provincie. Hoe het mogelijk was dat een jong meisje met een flinke bruidschat, nog mooi en verstandig, zulk een nietswaardig man kon trouwen is moeilijk te verklaren. In de laatste periode, de zoogenaamde romantische periode, komen meer van die verschijnselen voor. Zoo heb ik een jong meisje gekend, dat, nadat zij eenige jaren lang in het geheim een man bemind had, die zij overigens zonder meer had kunnen trouwen, zich onoverkomelijke

hinderpalen in den weg stelde, en op een stormachtigen nacht van een hooge steile rots naar beneden sprong in de rivier. Eigenlijk was dit het gevolg van haar eigen overspannen gemoedstoestand, en bovendien wilde zij op Ophelia van Shakespeare gelijken, en misschien zelfs zou het niet tot een zelfmoord gekomen zijn, wanneer zij niet reeds lang een zekere sympathie voor deze rots gevoeld had, en de schilderachtige ligging steeds bewonderd had. Wanneer het maar een gewoon vlak weiland geweest was, zou zij zeker niet tot zulk een daad gekomen zijn. Zoo was het ongeveer ook met Adelaïda Iwanowna Miussow. Misschien had zij er zin in zekere zelfstandigheid aan den dag te leggen tegenover de maatschappelijke conventies en het despotisme van de familie, en misschien verbeeldde zij zich wel dat Feodor Pawlowitsch, niettegenstaande hij een klaplooper was, een belangrijke figuur kon worden in den overgangstijd, waarin zij zich bevonden, een weliswaar ironisch mensch, die het echter goed met de menschen meende, die een breeden kijk had op het leven, terwijl hij in werkelijkheid niets anders was dan een boosaardige spotzieke domoor.

Hun huwelijk kwam door een schaking tot stand en deze omstandigheid werkte er eveneens toe mede om Adelaïda Iwanowna ertoe te brengen, niettegenstaande alle hinderpalen, haar voornemen door te zetten. Dergelijke verwikkelingen lokten juist Feodor Pawlowitsch zeer aan, en daarbij kwam nog dat hij den wensch koesterde zich zoo gauw mogelijk een carrière te scheppen, het kostte wat het wilde; een middel hiertoe scheen hem, zich in te dringen in een voorname familie, en daarbij een flinken bruidsschat te verwerven. Er was echter blijkbaar geen sprake van wederzijdsche liefde, noch van den kant van de bruid, noch van den kant van Feodor, hoewel Adelaïda Iwanowna zeer schoon was. Dit is wellicht in het geheele leven van Feodor Pawlowitsch een op zich zelf staande gebeurtenis geweest van den „romantischen ridder”, want zijn heele leven lang was hij verder een uiterst sensueel mensch, die oogenblikkelijk bereid was van de eene vrouw afstand te doen, zoodra hij zich ook maar eenigszins voor een andere interesseerde. Toch scheen van alle vrouwen juist deze, zijn eigen vrouw, weinig op zijn zinnen gewerkt, of in ander opzicht ook maar den minsten invloed op hem gehad te hebben. Onmiddellijk na de schaking zag Adelaïda Iwanowna in, dat zij alleen maar in staat kon

zijn, haar gemaal te verachten. Dit bleek dan ook weldra in het huwelijk. Hoewel de familie, daar zij voor een voldongen feit stond, weldra vrede sloot, en den bruidsschat uitgetaalde, was de verhouding tusschen de echtelieden van het begin af aan reeds slecht. Men vertelde elkaar dat de jonge vrouw daarbij vrij wat verhevener en milder handelde dan Feodor Pawlowitsch, die haar, zooals bekend is, toen reeds direct haar geld afnam, ongeveer vijfentwintig duizend roebel, nadat zij het pas ontvangen had, en zoo waren van dit oogenblik af deze middelen voor goed voor haar verloren. Ook een klein landgoed, en een mooi huis in de stad, die eveneens tot haar bruidsschat behoorden, trachtte hij op zijn naam te laten schrijven, en bijna was hem dit gelukt, daar zij hem zoozeer verachtte, en zoo'n afschuw had van de smeekbeden waarmede hij haar telkens lastig viel, dat zij op het punt was eraan toe te geven. Maar gelukkigerwijze verzette haar familie zich hiertegen, en hierdoor werd het Feodor Pawlowitsch belet zijn hebzucht te bevredigen.

Het is algemeen bekend dat de echtelieden menigmaal tot handtastelijkheden kwamen, maar volgens de overlevering was het niet Feodor Pawlowitsch die zijn vrouw mishandelde, integendeel, hijzelf werd door Adelaïda Iwanowna meerdere malen geslagen, want zij was een driftige en ongeduldige brunette, begaafd met behoorlijke lichaamskracht. Eindelijk kon zij het niet meer uithouden, en liep weg met een seminarist, die aan lager wal was geraakt. Zij liet Feodor Pawlowitsch met zijn driejarigen zoon Mitja achter.

Onmiddellijk maakte Feodor Pawlowitsch van zijn huis een volledigen harem, en elken dag waren er drinkpartijen. Daar tusschendoor bereisde hij de geheele provincie en iedereen klaagde hij zijn leed, dat Adelaïda Iwanowna hem verlaten had, terwijl hij dan over zijn huwelijksleven bijzonderheden mededeelde, waarover iedere echtgenoot zich behoorde te schamen. Het scheen hem juist aangenaam te zijn de rol van den beleedigden echtgenoot te kunnen spelen, en hij maakte bijna van zichzelf een martelaar, door iedereen te vertellen wat hij van Adelaïda Iwanowna gedurende zijn huwelijk had moeten verduren.

„Men zou bijna gelooven," zeiden sommige grappenmakmakers tot hem, „dat jij, Feodor Pawlowitsch, een hooge eer hebt verworven, zoo tevreden zie je eruit in je ongeluk."

Velen voegden er zelfs bij, dat hij het blijkbaar prettig

vond voor clown te spelen, en dat hij opzettelijk zijn belachelijkheid versterkte, door te doen alsof hij zich nergens van bewust was. Maar misschien lag het wel in zijn natuur.

Na langen tijd vond hij een spoor van de vluchtelinge. Zij werd in Petersburg gevonden, waarheen zij met haar seminarist gegaan was en leidde hier een leven vrij van alle conventie. Feodor Pawlowitsch wilde onmiddellijk naar Petersburg.... waarom? Dat wist hij zeker zelf niet. Hij zou er mogelijk naar toe gegaan zijn, maar terwijl hij zijn besluit nam, vond hij het noodzakelijk zich voor zijn reis behoorlijk voor te bereiden, door zich eens flink te bedrinken en juist op dit oogenblik kwam bericht van de familie van zijn vrouw, dat deze in Petersburg gestorven was, plotseling, ergens op een zolderkamertje, volgens sommigen aan typhus, volgens anderen van honger. Feodor Pawlowitsch kreeg het bericht terwijl hij dronken was en rende de straat op, vroolijk in zijn handen klappende, terwijl hij steeds schreeuwde: „Vandaag is er vergelding van zonde." Maar anderen vertelden, dat hij als een klein kind gehuild had, zoodat iedereen medelijden met hem had. Het is wel mogelijk, dat zoowel het een als het ander plaats vond, dat wil zeggen, dat hij zich verheugde over zijn vrijheid en tevens zijn vrouw beweende. Meestal zijn de menschen, zelfs de boosaardigen, veel eenvoudiger en trouwhartiger dan wij denken.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Men kan zich voorstellen wat voor een opvoeder zulk een vader moest zijn. Er gebeurde wat te verwachten was. Hij liet zich aan den zoon van zijn gestorven vrouw niets gelegen liggen, niet omdat hij hem haatte, maar alleen omdat hij hem volkomen vergat. Terwijl hij nog steeds klaagde en weende en zijn huis tot een hel van ontucht maakte, nam een trouw dienaar, Grigory, het knaapje onder zijn bescherming en wanneer deze niet voor het kind gezorgd had, zou het zelfs nimmer schoon goed gekregen hebben. Daarbij kwam nog, dat de familie van het kind van moederszijde het voorloopig scheen vergeten te hebben. Zijn grootvader, Miussow zelf, de vader van Adelaïda Iwanowna, leefde niet meer, zijn weduwe, Mitja's grootmoeder, was naar Moskou gegaan en ziek geworden, Adelaïda's zusters waren getrouwd, en zoo kwam het dat Mitja bijna een vol jaar bij Grigory bleef en in het vertrek van den bediende leefde. Overigens zou zijn vader, wanneer hij aan hem gedacht had, hem wel zelf naar het bediendenvertrek gestuurd hebben, omdat het kind hem bij zijn liederlijke levenswijze lastig geweest was.

Het gebeurde nu echter dat een neef van Adelaïda Iwanowna, Pjotr Alexanderowitsch Miussow, uit Parijs terugkeerde. In dien tijd was hij nog jong en voor een familie als de Miussows zeer beschaafd. Hij had buitenlandsche manieren en was in zijn geheele levensopvatting een Europeaan. Tijdens zijn leven hield hij voeling met vele liberale mannen van zijn tijd. Hij kende Proudhon en Bakounine persoonlijk. Hij was financieel geheel onafhankelijk en bezat een mooi landgoed. dat grensde aan de landerijen van ons beroemd klooster, waarmee hij in een proces lag over het recht van visscherij, dat nooit beslecht werd. Het was niet zoo erg belangrijk, maar hij vond, dat hij als burger en verlicht man verplicht was de „Kerk" een proces aan te doen.

Toen hij van Adelaïda Iwanowna hoorde, dat zij Mitja

bij diens vader had achtergelaten, beloofde hij haar voor haar zoon te zorgen, en bij deze gelegenheid maakte hij kennis met Feodor Pawlowitsch. Hij verklaarde hem ronduit dat hij de opvoeding van den jongen op zich wilde nemen.

Langen tijd daarna vertelde hij nog als karakteristieken trek van Feodor Pawlowitsch dat deze, toen hij met hem over Mitja sprak, eerst niet scheen te begrijpen, waarover het ging, en dat hij zich er blijkbaar zeer over verwonderde, dat er ergens in het huis een zoon van hem rondzwierf. Hoewel dit eenigszins overdreven was, stemde het in zooverre met de waarheid overeen, dat men zooiets van Feodor Pawlowitsch zou kunnen verwachten, want zijn leven lang hield hij ervan iets anders te doen dan men van hem verwachtte en zoo nu en dan zich aan te stellen, zonder dat dit noodig was. Ja, soms zelfs, terwijl dit voor hem onvoordeelig kon zijn.

Pjotr Alexandrowitsch zette de zaak door en hij werd te zamen met Feodor tot voogd van den jongen benoemd en dit was maar goed ook, want er bleef voor Mitja na den dood van zijn moeder nog een kleine som gelds over, alsmede het huis in de stad en het landgoed, dat Adelaïda meegebracht had in haar huwelijk. Mitja kwam nu bij zijn oom, maar daar deze geen huishouden had, en onmiddellijk nadat hij zijn zakelijke aangelegenheden in orde gebracht had, weer naar Parijs terugging, deed Pjotr het kind in den kost bij een tante, een dame, die in Moskou woonde. Door zijn lang verblijf in Parijs en de Februari-revolutie die hij daar mee maakte, had hij het kind weldra vergeten, en toen de dame in Moskou stierf, kwam Mitja bij haar dochter, die getrouwd was. Het schijnt, dat hij later zelfs nog bij een andere familie gewoond heeft.

Van de drie zoons van Feodor Pawlowitsch was deze Dmitry Feodorrowitsch de eenige die in de overtuiging opgroeide, dat hij eenig vermogen bezat, en zoodra hij meerderjarig zou worden, onafhankelijk van zijn vader zou kunnen leven. Zijn kindsheid en jeugd gingen voorbij, zonder dat iemand hem ertoe bracht, een of andere richting in te slaan. Halverwege ging hij van het gymnasium af, kwam toen terecht op een militaire school, dook plotseling in den Kaukasus op, haalde zijn officiersrang, had een paar duels, werd gedegradeerd, daarna weer bevorderd, leefde ongebonden en maakte veel geld op. Tot voor zijn meerderjarigheid kreeg hij van Feodor Pawlowitsch geen geld, en daarom

maakte hij maar schulden. Feodor Pawlowitsch, zijn vader, leerde hij pas kennen, nadat hij meerderjarig geworden was. toen hij naar onze streek kwam, met het doel om met zijn vader te praten over het geld wat hij meende van zijn moeder geërfd te hebben. Het schijnt, dat zijn vader hem toen reeds niet erg beviel, hij ging gauw weer weg, nadat het hem gelukt was wat geld van den ouden Feodor los te krijgen en een overeenkomst met hem te sluiten over verdere inkomsten, die uit zijn klein kapitaaltje voortvloeiden, hoewel Feodor Pawlowitsch hem niets bepaalds gezegd had over den omvang van zijn vermogen. Feodor Pawlowitsch bemerkte dat Mitja een veel te groote voorstelling van zijn kapitaal had, en dit vond de vader niet onaangenaam, want hij had zijn bijzondere plannen. Hij kreeg den indruk dat Mitja lichtzinnig, hartstochtelijk en ongeduldig was en dat het hem er hoofdzakelijk om te doen was onmiddellijk geld te krijgen, en hij hiermede, hoewel slechts voor korten tijd, tot rust te brengen was. Hier maakte Feodor Pawlowitsch gebruik van, door steeds kleine geldzendingen te sturen, telkens weinig om hem weer even tevreden te stellen, maar eindelijk verloor Mitja zijn geduld en kwam nu vier jaar geleden voor de tweede maal naar de stad om met zijn vader af te rekenen. Nu bleek tot zijn groote verbazing dat hij niets overgehouden en dat het zelfs moeilijk zou zijn met zijn vader af te rekenen, omdat de waarde van het door zijn moeder nagelaten vermogen reeds niet voldoende was, om de voorschotten van Feodor Pawlowitsch terug te betalen. De jonge man stond sprakeloos, hij vermoedde eenige onrechtvaardigheid of een bedrog en geraakte buiten zich zelf van woede.

Deze omstandigheid is het, die tot de catastrophe leidde, die in dit verhaal afgewikkeld wordt. Nu moeten wij echter overgaan tot de beide broeders van Mitja.

DERDE HOOFDSTUK.

Kort nadat Feodor Pawlowitsch van Mitja bevrijd was, trouwde hij voor de tweede maal. Dit tweede huwelijk duurde acht jaar. Zijn tweede vrouw was nog heel jong. Ssofja Iwanowna kwam uit een andere provincie, waarheen Feodor gereisd was, wegens zaken, die hij dreef te zamen met een Jood, want hoewel hij een losbandig leven leidde, was hij steeds bezig zijn kapitaal op de een of andere manier te vermeerderen, en hij had altijd succes, ofschoon hij natuurlijk nooit eerlijke middelen gebruikte.

Ssofja Iwanowna was een wees. Zij was opgegroeid in het huis van haar weldoenster, de oude weduwe van generaal Worokhow, die haar steeds tyranniseerde. Men vertelde, dat men het bescheiden, schuchtere meisje eens bevrijd had van een touw, dat zij zich op de zolderkamer om den hals gebonden had, ten einde zich van het leven te berooven. Zoo zwaar viel het haar de grillen van de boosaardige vrouw te verdragen, die, alleen doordat zij niets te doen had, het meisje den geheelen dag plaagde. Feodor vroeg om de hand van Ssofja. Men won informaties over hem in en het gevolg hiervan was dat hem den toegang tot het huis ontzegd werd. Maar juist als in het eerste huwelijk stelde hij ook dit meisje voor zich te laten schaken. Zeer waarschijnlijk had zij hem niet genomen wanneer zij precies geweten had wat haar te wachten stond. Maar zij woonde in een andere provincie als Feodor, en had zich liever verdronken dan langer bij haar weldoenster te blijven. Deze verwisselde zij dus nu voor een weldoener.

Feodor Pawlowitsch kreeg geen cent in handen, want de oude generaalsweduwe was woedend, en den heelen dag deed zij niets anders dan hen beiden vervloeken. Dezen keer had Feodor echter heelemaal niet op geld gerekend. Hij was bekoord door de buitengewone schoonheid van het meisje, en vooral haar onschuldige uiterlijk. „Die onschuldige oogjes

hebben het gedaan," zei hij later, terwijl hij dan op zijn onaangename wijze grinnikte. Daar hij geen geld gekregen had, bekommerde hij zich ook niet om de gevoelens van zijn vrouw, integendeel, hij liet haar duidelijk merken dat zij in zekeren zin bij hem in de schuld stond, doordat hij haar „bevrijd" had. Hij maakte misbruik van haar deemoedig en schuchter karakter, en nam zelfs niet de gewoonste beleefdheidsvormen ten opzichte van haar in acht. Weldra haalde hij andere vrouwen in zijn huis, en richtte drinkgelagen aan. De bediende, Grigory, een somber, dom en eigenzinnig man, die niet van zijn vroegere meesteres Adelaïda Iwanowna gehouden had, trad nu ter bescherming op van zijn nieuwe meesteres, en verweet Feodor zijn gedrag op een wijze, die nauwelijks toelaatbaar was voor een gewone lakei. De ongelukkige jonge vrouw begon aan een zenuwziekte te lijden, zij kreeg hysterische aanvallen, en verloor dan vaak het bewustzijn. Daar zij reeds een buitengewoon moeilijke jeugd achter den rug had, was het zeer begrijpelijk, dat zij, nu zij gedacht had een prettiger leven te beginnen, en haar dit zoo schromelijk tegengevallen was, door de omstandigheden bijna krankzinnig werd. Toch schonk zij Feodor Pawlowitsch nog twee zoons, Iwan en Alexei, de eerste in het eerste jaar van haar huwelijk, de tweede drie jaar later. Toen zij stierf was de kleine Alexei vier jaar oud, en hoewel het wonderlijk mag klinken, weet ik zeker dat hij zijn leven lang de herinnering aan zijn moeder bewaard heeft.

Na den dood van hun moeder ging het met de beide zoons bijna precies zoo als vroeger met Mitja. Zij werden door hun vader geheel vergeten, kwamen ook onder de hoede van Grigory, en werden grootendeels in de bediendenkamer opgevoed. Hier vond de oude generaalsweduwe hen, de weldoenster en opvoedster van hun moeder. Al dezen tijd had zij, hoewel zij de haar toegevoegde beleediging niet vergeten kon, zich nauwkeurig op de hoogte laten stellen over het leven van haar pupil, en toen zij hoorde dat Ssofja ziek was en haar man vreemde vrouwen in huis haalde, herhaalde zij luide twee of driemaal achter elkaar de volgende woorden:

„Dat is rechtvaardig, God heeft haar dit aangedaan, omdat zij ondankbaar geweest is."

Drie maanden na den dood van Ssofja Iwanowna verscheen de generaalsweduwe in onze stad, en vervoegde zich persoonlijk aan de woning van Feodor Pawlowitsch. Bij dit bezoek

heeft zij zich misschien slechts een half uur in onze stad opgehouden, maar in dien tijd bereikte zij des te meer.

Het was tegen den avond. Feodor Pawlowitsch, die zij in acht jaar niet gezien had ontving haar eenigszins aangeschoten. Volgens de verhalen gaf zij hem zonder eenige verdere verklaring onmiddellijk nadat hij voor haar verscheen, een paar klinkende oorvijgen, en schudde hem driemaal aan zijn kuif heen en weer; daarna ging zij zonder een woord te verspillen naar de bediendenkamer, waar zich de jongens bevonden. Nadat zij zich ervan overtuigd had dat de kinderen ongewasschen waren en vuile kleeren droegen, gaf zij Grigory een oorveeg, en berichtte hem dat zij van plan was de kinderen op staanden voet mee te nemen. Zoo gezegd, zoo gedaan, zij wikkelde ze in een plaid, stopte ze bij haar in het rijtuig en reed weg.

Grigory, als een gehoorzame dienaar, had de oorveeg aangenomen zonder een onbetamelijk woord te spreken, en toen hij de oude dame naar haar rijtuig gebracht had, boog hij diep en zei op plechtigen toon: dat God haar zou beloonen voor het goede wat zij voor de arme wezen deed.

„Toch ben je een domkop," riep de generaalsweduwe hem toe, terwijl zij wegreed.

Toen Feodor Pawlowitsch verder over de zaak nadacht, vond hij dat alles nu goed geschikt was, en later, toen hij formeel zijn toestemming moest geven dat zijn kinderen bij de generaalsweduwe opgevoed werden, had hij niet het minste bezwaar, maar wat de oorvegen betrof, die hij ontvangen had, dit vond hij zoo merkwaardig, dat hij de heele stad rondging, om het iedereen te vertellen. Kort daarop stierf de generaalsweduwe, nadat zij in haar testament aan elk van de beide kinderen 1000 roebel vermaakt had: „voor hun opvoeding terwijl het geld zoo besteed moet worden dat het voldoende is tot aan hun meerderjarigheid, want voor zulke kinderen is het meer dan genoeg, en als iemand belang in hun stelt moet hij zelf maar voor hen zorgen, enz."

Zelf heb ik dit testament niet gelezen, maar ik heb gehoord dat het in hoogst eigenaardige termen vervat was. Toevallig was echter de voornaamste erfgenaam van de generaalsweduwe een man van eer. Jefim Petrowitsch Polenow, regeeringsmaarschalk van de provincie, waarin de generaalsweduwe woonde, bemerkte weldra nadat hij met Feodor Pawlowitsch gecorrespondeerd had, dat er van dezen geen geld te ver-

krijgen was voor de opvoeding van zijn kinderen. Feodor weigerde weliswaar niet in rechtstreeksche bewoordingen tot de opvoeding van zijn kinderen bij te dragen, maar hij uitte zich bij voorkeur in onbestemde, hoewel diepgevoelde vertoogen, betreffende zijn liefde jegens zijn kinderen. De regeeringsmaarschalk besloot nu zelf voor de beide jongens te zorgen, en hield weldra vooral veel van den jongsten knaap Alexei, zoodat deze gedurende zijn jeugd in de schoot van de maarschalksfamilie opgevoed werd. Wanneer de jongelui iemand ook maar dank behoorden te zeggen voor hun opvoeding, was dit niemand anders dan Jefim Petrowitsch, die een edel mensch was, zooals er maar weinig te vinden zijn. Hij had de 1000 roebel, die de jongens van de generaalsweduwe geërfd hadden, niet aangeraakt, zoodat deze bij hun meerderjarig worden, voor ieder, door de rente die er bijgekomen was, ongeveer tot 2000 waren aangegroeid. De kosten voor de opvoeding had hij uit zijn eigen zak betaald, en voor elk van hen had hij natuurlijk veel meer dan 1000 roebel uitgegeven. Wij zullen niet verder spreken over de kindsheid en jeugd van de beide knapen, maar meteen vertellen wat voor karakter zij bij hun meerderjarigheid hadden.

Iwan was somber en gesloten, ofschoon hij ver van verlegen was. Van zijn tiende jaar af had hij reeds begrepen dat zij beiden afhingen van vreemden, en dat hun vader een man was, waarover men niet kon spreken zonder zich te schamen. Weldra bleek dat hij uitstekend kon leeren. Hij was nauwelijks dertien jaar toen hij de familie van den maarschalk verliet om naar een gymnasium in Moskou te gaan, en opgenomen werd in het huis van een ervaren en destijds beroemd paedagoog, een vriend van Jefim Petrowitsch. Zooals Iwan zelf later vertelde, gebeurde dit, doordat Jefim Petrowitsch met een zekere hartstocht weldaden rondstrooide. Hij liet zich meesleepen door het idee dat Iwan een geniaal mensch was, en dus ook door een geniaal paedagoog opgevoed moest worden. Overigens was zoowel de geniale paedagoog als Jefim Petrowitsch gestorven, toen Iwan door zijn eindexamen gekomen was.

Daar de maarschalk de zaken zeer onpractisch ingericht had, duurde het langen tijd, en waren er veel formaliteiten voor noodig, voordat Iwan het geld kon krijgen, dat hij van de generaalsweduwe geërfd had. Hij had het in de eerste

twee jaar van zijn studententijd zeer arm. Hij was genoodzaakt zijn eigen brood te verdienen, en tevens te studeeren. Opmerkelijk is het, dat hij zelfs in dien tijd geen moeite deed met zijn vader in contact te komen, misschien was het trots en verachting, misschien echter ook de koel-verstandelijke berekening, waardoor hij zich liet leiden, in de overtuiging dat van zoo'n vader niet veel te verwachten was. Hoe het ook zij, de jonge man hield het vol, hij probeerde werk te krijgen, eerst met lessen, daarna aan een krant, waaraan hij kleine artikeltjes leverde over gebeurtenissen die op straat voorvielen. Deze artikeltjes waren, zei men, zoo aardig geschreven, dat zij veel succes hadden hadden en hieruit bleek reeds de practische zin van den jongen man en de voorsprong, die hij had tegenover zijn collega's, daar talrijke noodlijdende studenten van beider geslacht van 's morgens vroeg tot 's avonds laat de redacties platloopen, en geen ander middel kunnen vinden om geld te verdienen dan vertalingen uit het Fransch of gewoon schrijfwerk. Toen hij eenmaal met de redacties van de verschillende tijdschriften bekend was, hield Iwan Feodorowitsch steeds voeling ermede, en in de laatste jaren van zijn studie liet hij eenige uitstekende, diepgaande boekbesprekingen verschijnen waardoor hij in litteraire kringen een zekere bekendheid kreeg.

Toen hij reeds de universiteit verlaten had, en er zich op voorbereidde met zijn 2000 roebel naar het buitenland te gaan, liet hij in een van de grootste kranten een artikel drukken, dat algemeen de aandacht trok. Dit opstel behandelde het vraagstuk der kerkelijke rechtbanken. Nadat hij eenige beschouwingen, die over dit onderwerp verschenen waren, becritiseerd had, ging hij over tot de uiteenzetting van zijn eigen ideeën.

Het eigenaardige lag misschien in den toon of in de verrassende eindconclusie. Intusschen rekenden de clericalen hem tot een der hunnen, maar even daarna begonnen de liberalen, ja zelfs de atheïsten waardeerend over zijn werk te spreken. Eindelijk vertelde een ander, die beweerde alles te doorzien, dat het slechts als een gemeene grap, een beleediging voor den ernst van het vraagstuk, en degenen die er zich mee bemoeiden, bedoeld was. Toen men in onze stad den naam van den schrijver van het artikel vernam, stelde men levendig belang in het vraagstuk, ook al omdat

men zich in het klooster hiervoor geïnteresseerd had, maar vooral omdat de schrijver een zoon van „dien Feodor Pawlowitsch" was, en nu verscheen de schrijver plotseling in ons midden.

Waarom kwam Iwan Feodorowitsch bij ons? Ik herinner mij, dat ik het mij toen reeds met een gevoel van onrust afvroeg. Deze noodlottige overkomst, die zulke belangrijke gevolgen had, is nog steeds onverklaarbaar voor mij. Het moet toch al eigenaardig schijnen, dat deze beschaafde jonge man, trotsch en naar het uiterlijk te oordeelen voorzichtig, plotseling in een huis ging wonen, dat zulk een slechten naam had. Bij een vader, die zijn geheele leven hem volkomen genegeerd had, hem niet kende, zich zijn bestaan zelfs niet herinnerde, en die zeker onder geen enkele omstandigheid zijn zoon geld zou hebben gegeven wanneer hij hem daarom gevraagd had. Ja, die zelfs zijn geheele leven lang bang geweest was, dat zijn zoons Iwan en Alexei eens bij hem zouden komen om hem om geld te vragen. Iwan ging echter bij zijn vader inwonen, bleef er een maand, twee maanden, en beiden schenen tot groote verbazing van de overige inwoners van het stadje uitstekend met elkaar op te kunnen schieten. Ook Pjotr Alexandrowitsch Miussow, waarvan wij reeds gesproken hebben, en die door de eerste vrouw van Feodor Pawlowitsch in zekeren zin familie van hen was, verwonderde zich hierover. Hij kwam uit Parijs terug en ging op zijn landgoed dicht bij onze stad wonen. Ik herinner mij, dat zijn verbazing grooter werd toen hij met den jongen man kennis gemaakt had. Hij interesseerde zich sterk voor hem, en zei ons, nadat hij een twistgesprek over wetenschappelijke onderwerpen met hem had gehad: „Hij is heel trotsch, hij zal altijd zijn eigen brood kunnen verdienen, op het oogenblik heeft hij zelfs geld overgespaard om naar het buitenland te gaan. Maar wat heeft hij hier dan te doen? Het is volkomen duidelijk, dat hij niet gekomen is om geld van zijn vader te krijgen, want hij kent hem voldoende om te weten, dat dat een onmogelijke zaak is. Hij houdt niet van drinken, niet van uitspattingen, en toch schijnt zijn vader het niet zonder hem te kunnen stellen, zoo goed kunnen zij het op het oogenblik met elkaar vinden."

Dat was inderdaad zoo. De jonge man had reeds vrij grooten invloed op zijn vader gekregen, en deze begon hem in zekeren zin na te volgen. Men verbeeldde zich zelfs, dat

hij pogingen deed zich fatsoenlijker te gedragen. Eerst later is het bekend geworden, dat Iwan op verzoek van zijn oudsten broer Dmitry Feodorowitsch naar onze stad gekomen was. Hij maakte voor het eerst kennis met hem toen hij in onze stad aankwam, want vroeger had hij hem maar even vluchtig gezien. Hij kwam om als bemiddelaar tusschen Feodor en Dmitry op te treden, in een zaak die voor zijn broer van het grootste belang was en waarover hij reeds met Iwan gecorrespondeerd had. Deze kleine familie zag zijn leden nu voor het eerst bij elkaar, en een paar van de broers zagen elkaar zelfs voor het eerst. De jongste zoon alleen, Alexei Feodorowitsch woonde reeds eenigen tijd in onze stad, en wel in het klooster als novicius; het scheen alsof hij zich erop voorbereidde zich aan den geestelijken stand te wijden.

VIERDE HOOFDSTUK.

Aljoscha[1]) was toendertijd twintig jaar, zijn broer Iwan vierentwintig, en Mitja achtentwintig. Deze jonge man was geen dweper, en naar mijn meening ook geen mysticus, hij was eenvoudig een vriend van de menschen en hij had alleen het kloosterleven gekozen, omdat dit hem de eenige weg toescheen waardoor hij zich vanuit de duisternis der wereldsche zonde kon verheffen tot het reine licht der liefde, en deze weg had hij ook daarom ingeslagen, omdat hij een buitengewoon man ontmoet had, namelijk onzen beroemden Staretz Sossima, aan wien hij met den warmen gloed van zijn verlangend hart zeer gehecht was. Ik moet overigens toegeven, dat hij reeds vroeg een eigenaardigen aard toonde. Ofschoon hij pas vier jaar was, toen zijn moeder dood ging, had hij zich steeds haar liefkoozingen, zelfs haar gelaatstrekken herinnerd „alsof zij levend voor hem stond." Zulke herinneringen zijn niet zeldzaam, er zijn zelfs menschen, die voorvallen van hun tweede levensjaar nog duidelijk voor zich zien, maar zij treden slechts van tijd tot tijd op als lichte punten uit een donker vlak, zonder eenig verband met gebeurtenissen ervoor of erna, als een hoek uit een groot schilderij dat allang vernietigd is, en waarvan alleen deze onnoozele lap linnen is overgebleven. Aljoscha herinnerde zich duidelijk hoe eens op een warmen zomeravond zijn moeder voor een heiligenbeeld geknield lag achter in een hoek van de kamer, krampachtig snikkende en haar handen wringende, en hoe zij hem eindelijk optilde en voor het beeld omhoog hield, als wilde zij het vragen hem te beschermen wanneer zij er niet meer mocht zijn. Plotseling kwam de kindermeid binnen en nam den jongen uit de armen van zijn moeder. Sedert dit oogenblik vergat Aljoscha nooit de uitdrukking van haar gezicht. „Het was heel eigenaardig", zei hij, „maar toch mooi."

Het gebeurde slechts zelden dat hij hierover met iemand

---

[1]) Verkleinwoord voor Alexei.

sprak. Reeds in zijn jeugd was hij niet erg mededeelzaam, niet uit wantrouwen, niet uit verlegenheid of menschenhaat, maar omdat zijn zuiver persoonlijke zorgen hem zoozeer in beslag namen, dat hij de menschen erdoor vergat, en toch hield hij van de menschen. Zijn leven lang geloofde hij in hen, hoewel hij niet den indruk maakte alsof hij onnoozel was, en zelfs niet naïef. Er ging iets van hem uit, dat de overtuiging gaf, dat hij niet een rechter over de menschen wilde zijn, dat het hem geen voldoening gaf anderen te veroordeelen. Het scheen zelfs alsof, hoewel hij er niet aan dacht te veroordeelen, het hem zooveel kwaad deed, dat hij er diep bedroefd om was. Men zou kunnen zeggen dat het gevolg hiervan was, dat niets hem van zijn prilste jeugd af verwonderde of verschrikte. Toen hij op een leeftijd van twintig jaar bij zijn vader kwam, juist op het oogenblik, dat diens huis een plaats was waar het zedelijk bederf hoogtij vierde, verwijderde hij zich eenvoudig, wanneer de aanblik van de schandelijke tooneelen hem te machtig werd, zonder echter in het minst eenige minachting te toonen. Zijn vader, die vroeger zooveel op andermans zak geteerd had en daardoor voor beleedigingen buitengewoon gevoelig geworden was, behandelde hem eerst vol wantrouwen, maar na twee weken kwam hij ertoe hem te omarmen en te kussen, weliswaar in een sentimenteele dronkemansbui, maar het was toch duidelijk, dat hij werkelijk en oprecht en op zijn manier van hem hield, en dat was ook geen wonder. Alle menschen hielden van Aljoscha, en hieraan was hij als het ware reeds vanaf zijn jeugd gewoon. Toen hij in het huis van zijn weldoener, Jefim Petrowitsch Polenow, opgenomen werd, hechtte men zich zoozeer aan hem, dat hij als eèn eigen kind opgevoed werd, en hij was er toch te jong gekomen om in staat te zijn door berekening of list middelen uit te denken, waardoor hij de genegenheid van anderen zou kunnen winnen. Hij had nu eenmaal de gave zich bij iedereen geliefd te maken, en dit ging zóó vanzelfsprekend, dat niemand zich er over verwonderde. Zoo ging het hem ook op school, ofschoon hij tot de kinderen scheen te behooren, die niet het vertrouwen van hun kameraden genieten, en vaak geplaagd worden. Hij hield zich echter steeds afzijdig en was vaak in gedachten verdiept. Van zijn jeugd af hield hij ervan in een of ander hoekje te gaan zitten om te lezen, en hoewel hij zich dus met niemand bemoeide

was hij aller lieveling. Het gebeurde maar zelden, dat hij vroolijk of uitgelaten was, maar allen, die hem kenden, wisten dat het niet kwam omdat hij eenzelvig of onvriendelijk van nature was, integendeel hij had een buitengewoon gelijkmatig goed humeur, hij vreesde nooit iemamd, en de andere jongens zagen, dat hij niet trotsch was op zijn dapperheid: „hij kijkt alsof hij zelf niet weet hoe moedig hij is." Beleedigingen vergat hij onmiddellijk, het kwam wel voor, dat een uur nadat men hem gekrenkt had, hij naar zijn beleediger toestapte en zoo vertrouwelijk en vroolijk met hem praatte, alsof er nooit iets tusschen hen voorgevallen was. En het zag er dan niet naar uit alsof hij de beleediging toevallig of opzettelijk vergeten had, deze had eenvoudig zoo weinig indruk op hem gemaakt, dat zij voor Aljoscha al niet meer bestond, weinige minuten nadat hij uitgesproken was. Maar er was één trek in zijn karakter, die de jongens van het gymnasium er toe prikkelde hem voor den gek te houden, niet alleen uit plaagzucht, maar omdat zij het grappig vonden. Hij was namelijk overdreven kuisch, hij kon zekere woorden en zekere spreekwijzen, die betrekking hadden op het vrouwelijk geslacht, niet aanhooren. Deze woorden en spreekwijzen zijn echter helaas maar al te goed bekend in onze scholen. In hun hart vaak nog kinderen, houden de leerlingen van het gymnasium ervan in de klas onder elkaar, of ook in het openbaar over dingen en voortstellingen te praten, waarover zelfs soldaten maar weinig spreken. Wanneer Aljoscha zich de ooren toestopte om niets te hooren, probeerden zij zijn handen van zijn gezicht te trekken en bedachten dan de leelijkste woorden om hem te kwetsen. Dan rukte hij zich los en ging op den grond liggen, sloot zijn oogen, alles zonder een woord te zeggen of hen een verwijt te doen. Ten slotte liet men hem met rust en plaagde hem niet meer. De jongens hadden in dit opzicht eenigszins medelijden met hem. Verder was Aljoscha in de klas altijd een van de besten, maar nooit de eerste.

Nadat Jefim Petrowitsch gestorven was, bleef Aljoscha nog twee jaar op het gymnasium. De weduwe van Jefim Petrowitsch reisde met haar familie, die bijna uitsluitend uit vrouwen bestond, naar Italië, en Aljoscha kwam bij een paar dames in huis, die hij vroeger nog nooit gezien had, verre verwanten van Jefim Petrowitsch. Onder welke voorwaarden dit gebeurde wist hij zelf niet. Een karakteristieke

trek van hem was, dat hij zich er nooit over bekommerde, op wiens kosten hij leefde. Daarin was hij geheel verschillend van zijn broeder Iwan Feodorowitsch, die de eerste twee jaar aan de universiteit in armoede geleefd had, en voor zijn eigen brood zorgde, en die als kind er zeer onder geleden had, dat hij genadebrood at. Maar deze trek van Alexei werd nooit streng veroordeeld, want ieder die hem van nabij kende, was zoodra men hierover begon te spreken van meening dat Alexei in dit opzicht bijna voor onnoozel door kon gaan. Wanneer hij plotseling een groote som gelds had gekregen zou het hem niets gehinderd hebben dit geld bij de eerste de beste gelegenheid weg te geven, misschien voor een goed doel, misschien aan de eerste de beste slimme oplichter die hem er om gevraagd had. Ja, hij kende de waarde van het geld niet, hoewel men dit niet volkomen letterlijk op moet vatten. Wanneer men hem zakgeld gaf wist hij soms heele weken lang niet, wat hij er mee doen moest, of hij ging er zoo onvoorzichtig mee om dat het onmiddellijk verdwenen was.

Pjotr Alexandrowitsch Miussow, die burgerlijk nauwgezet was in geldzaken, zei, dat Alexei misschien de eenigste mensch op de wereld was, die niet zou omkomen wanneer men hem plotseling alleen en zonder middelen in een van de straten van een hem onbekende stad met een millioen inwoners zou zetten. Noch van honger noch van koude zou hij sterven, want dadelijk zou men hem eten geven, zonder meer zou men hem een nachtverblijf verschaffen. En wanneer men het niet zou geven, zou hij er zelf voor zorgen zonder buitengewoon groote moeite te doen, of veel beleedigingen te moeten verdragen. En degene, die hem bij zich op zou nemen zou geen last van hem ondervinden, maar zich eerder gelukkig prijzen, dat hij zoo'n man bij zich in huis gehaald had.

Hij liep het gymnasium niet af; hij moest nog een jaar studeeren toen hij plotseling aan de dames, bij wie hij inwoonde, verklaarde, dat hij naar zijn vader gaan wilde, wegens een zaak, die geen uitstel kon lijden. De beide dames wilden hem niet graag missen en probeerden hem terug te houden. De reis kostte niet veel en zij wilden dan ook niet, dat hij zijn horloge naar de bank van leening bracht; dit horloge had de weduwe van Aljoscha's weldoener hem gegeven, voordat zij naar het buitenland ging; zij gaven

hem rijkelijk reisgeld, zelfs ondergoed en een nieuw pak. Hij gaf hun echter de helft van het geld terug, en zei, dat hij in ieder geval derde klas reizen wilde. Toen hij in onze stad aankwam, had hij op de eerste vraag van zijn vader, waarom hij eigenlijk vóórdat de cursus beëindigd was naar hem toekwam, geen direct antwoord gegeven, maar bleef gedurende eenige dagen als het ware in gedachten verzonken. Weldra bleek, dat hij meerdere malen het graf van zijn moeder bezocht, hij bekende zelfs, dat hij alleen hiervoor naar onze stad gekomen was. Maar dit kon toch niet de eenige reden zijn. Waarschijnlijk is het, dat hij zelf niet precies wist hoe het kwam, dat hij plotseling uit zijn gewone doen gehaald en voortgedreven werd op een onbekenden nieuwen weg.

Wij komen nu op Feodor Pawlowitsch terug. Drie of vier jaar na den dood van zijn tweede vrouw was hij naar het Zuiden van Rusland gegaan, en plotseling in Odessa opgedoken, waar hij meerdere jaren achter elkaar bleef wonen. Hij maakte zooals hij het zelf uitdrukte kennis met „groote Joden, Joden, kleine Joden, en Jodenjongens" en hij bracht het zoover, dat hij niet alleen door de Joden, maar ook door de „Hebreërs" ontvangen werd. Men kan gerust aannemen, dat in deze periode zijn handigheid ontwikkelde, om uit alles geld te slaan. Hierop keerde hij naar onze stad terug en woonde er reeds drie jaar toen Aljoscha aankwam. Zijn bekenden vonden, dat hij erg oud geworden was, zijn gezicht was gezwollen en zijn manier van optreden brutaler en zekerder dan vroeger. Kort nadat Aljoscha het graf van zijn moeder bezocht had, verklaarde hij zijn vader, dat hij in het klooster wilde gaan, en dat de monniken bereid waren hem als novicius aan te nemen. Hij vroeg Feodor plechtig toestemming om zijn roeping te volgen. Feodor wist reeds, dat de Staretz Sossima op den knaap een grooten indruk gemaakt had.

„Deze Staretz is nog de beste van alle monniken," zei hij, nadat hij zwijgend naar hem geluisterd had, terwijl hij niet de minste verwondering toonde over Aljoscha's verzoek. „Zoo, zoo, je wilt dus in het klooster, mijn lieve jongen."

Hij was half dronken en plotseling glimlachte hij sluw.

„Ja, dat je met zoo iets bij mij zou komen, dat had ik al lang gedacht. Kun je je dat voorstellen? Daarop heb je natuurlijk geloerd. Nu, wat mij betreft, je hebt je 2000

roebel, je bruidschat om zoo te zeggen, en ik zal je nooit verlaten, ik zal voor je betalen wat ze van je mochten verlangen. Hebben ze niets noodig? Waarom zouden wij hen dan het geld opdringen? Je neemt nooit iets voor je zelf, je leeft als een kanarie, twee zaadjes in de week. Er is nog een klooster ergens met zoo'n soort dorp erbij, waarin de kloostervrouwen wonen.... zoo noemt men ze daar. Er waren er wel dertig geloof ik.... Ik ben er zelf geweest, het was heel interessant, heel eigenaardig. Er zijn echter uitsluitend Russinnen, geen enkele Française was erbij, en die hadden zij toch kunnen krijgen, want er was geld genoeg. Wanneer ze die hadden willen hebben, hadden ze haar wel kunnen laten overkomen. Maar hier, hier zijn geen kloostervrouwen, alleen tweehonderd monniken, heel degelijk, zij kastijden zich, dat moet ik toegeven.... Daar wil je naar toe, maar kijk eens, Aljoscha, het doet mij werkelijk leed, begrijp je dat niet? Ik begin langzamerhand van je te houden.... Misschien is het wel veel voordeeliger voor ons. Je kunt dan voor mij, arme zondaar, bidden. Dit huis is opgepropt met zonden. Ik heb er vaak over nagedacht. Wie zal er nu voor mij bidden? Zou er wel iemand zijn, die dat wilde doen? Ik geloof, dat jij het kunt. Ik ben, wat dat betreft heel dom, verschrikkelijk dom. Geloof je dat niet? Werkelijk, hoeveel ik ook nadenk, ik kom er niet uit. Ik denk natuurlijk niet voortdurend na, alleen maar zoo nu en dan, dat begrijp je wel. Maar dan lijkt het mij onmogelijk, dat de duivels vergeten zullen, mij, wanneer ik sterf, met hun haken naar zich toe te trekken, en dan denk ik: haken? Waar heb ik die haken vandaan, waar zijn zij van gemaakt, van ijzer? Waar smeden zij die haken? Kijk, daar in het klooster gelooven de monniken vast, dat er in de hel b.v. een zoldering is. Ik ben er ook toe geneigd aan een hel te gelooven, maar alleen als er geen zoldering is. Dan ziet het er beter uit, ik zou zeggen beschaafder, meer Luthersch. Maar per slot van rekening blijft het hetzelfde, met of zonder zoldering. Daar ziet men nu hoe men zich verstrikt wanneer men zich in dergelijke vraagstukken verdiept, want wanneer er geen zoldering is, dan kunnen er ook geen haken zijn. Maar wanneer er geen haken zijn of iets van dien aard, wie zal mij dan met haken er naar toe trekken, want wanneer men mij niet neemt, wie komt er dan in aanmerking? Waar blijft dan de rechtvaardigheid in de wereld? Il faudrait les

inventer, deze haken, speciaal voor mij, enkel en alleen voor mij. Ach, Aljoscha, als je eens wist wat voor een gemeene kerel ik ben."

„Maar er zijn geen haken," zei Aljoscha, terwijl hij zijn vader kalm en ernstig aankeek.

„Je hebt gelijk, er zijn slechts schaduwen van haken, ik weet het. Dit is zooals die Franschman de hel beschreven heeft. J'ai vu l'ombre d'un cocher, qui avec l'ombre d'une brosse frottait l'ombre d'un carosse. Hoe weet je toch, mijn lieve jongen, dat er geen haken zijn? Wanneer je maar eenmaal bij de monniken bent, zal je wel anders praten. Maar ga er maar naar toe, probeer de waarheid uit te vinden, en vertel mij dan hoe het is. Het zal toch gemakkelijker zijn naar de andere wereld te gaan, wanneer men weet hoe die er uitziet. Bovendien, het is beter voor jou bij de monniken te leven dan bij zoo'n ouden dronken kerel, en dan nog al die vrouwen: ofschoon je dat blijkbaar weinig kan schelen. Nu, ze zullen daar ook niet veel indruk op je maken, daarom geef ik ook mijn toestemming, omdat ik daar op reken. Er zal geen duivel zoo handig zijn om jou je verstand te ontnemen, je zult branden en daarna weer uitblusschen, dan zal je genezen zijn en weer terug komen. Ik zal op je wachten, want hoor eens, ik voel dat jij de eenigste mensch op de wereld bent, die mij niet veroordeeld heeft. Kijk, dat voel ik, dat moet ik toch voelen...."

En hierop begon hij te snikken en te weenen. Hij was sentimenteel gestemd. Feodor Pawlowitsch was slecht en sentimenteel.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Het schijnt, dat de aankomst van zijn beide broers op Aljoscha een sterken indruk gemaakt heeft. Hij raakte vlugger met zijn halfbroeder Dmitry Feodorowitsch bekend, ofschoon deze later aangekomen was dan zijn eigen broeder Iwan. Hij verlangde ernaar dezen laatste goed te leeren kennen, maar ofschoon zij twee maanden in hetzelfde huis leefden, voelden zij toch geen contact. Aljoscha praatte niet veel, en scheen iets te verwachten of zich te schamen, maar Iwan had na eenigen tijd Aljoscha blijkbaar geheel vergeten, ofschoon deze al bemerkt had dat zijn oudere broeder hem lang en met opmerkzaamheid gadegeslagen had. Aljoscha was eenigszins pijnlijk getroffen door deze onverschilligheid, maar hij schreef het toe aan hun verschil in leeftijd en aan Iwans universitaire opleiding. Het was echter ook mogelijk, dat Iwan geen belangstelling toonde, omdat hij in beslag genomen werd door een of ander moeilijk vraagstuk, een doel dat hij wilde bereiken en dat misschien zijn krachten te boven ging. Hierin kon een voor Aljoscha verborgen reden zijn, waarom Iwan hem zoo nu en dan zoo verstrooid aankeek. Wellicht voelde Iwan ook eenige verachting voor den kleinen novicius. Aljoscha wist, dat zijn broeder atheïst was. Door deze verachting, wanneer deze dan werkelijk bestond, kon Aljoscha zich niet beleedigd voelen, en met een onrust, die hij zelf niet begreep, wachtte hij op het oogenblik, waarop zijn broeder zich geneigd zou voelen, openhartig met hem te spreken. Dmitry Feodorowitsch toonde de grootste achting voor Iwan en sprak met veel eerbied over hem. Van hem hoorde Aljoscha al de bijzonderheden van de gewichtige kwestie, die de twee oudere broeders nauw aan elkaar verbond. De geestdriftige vereering van Dmitry voor Iwan was in Aljoscha's oogen des te merkwaardiger, omdat Dmitry in vergelijking met Iwan een buitengewoon onbeschaafd man was, en beiden naast elkaar gesteld zoowel

wat optreden als karakter betrof, zoo'n groote tegenstelling boden, dat het bijna ondenkbaar was zich twee meer verschillende menschen voor te stellen.

Op dit tijdstip vond de samenkomst, of liever gezegd de familievergadering plaats in de cel van den Staretz Sossima, een vergadering, die grooten indruk op Aljoscha maakte. De oneenigheid wegens de erfenis, en de afrekening van het geld tusschen Dmitry Feodorowitsch en zijn vader had zich verscherpt tot een openbaar conflict. Waarschijnlijk heeft Feodor Pawlowitsch in scherts het plan geopperd allen bij vader Sossima samen te komen, en zonder zich van tevoren te binden aan diens uitspraak, toch af te spreken zich hier fatsoenlijk te gedragen, en op kalme wijze de beide partijen hun standpunt te laten verdedigen. De beslissing van den Staretz zou dan gelegenheid kunnen geven een verzoening tot stand te brengen. Dmitry Feodorowitsch, die nog nooit bij zijn vader geweest was, en hem zelfs nooit gezien had, dacht natuurlijk, dat men hem bang wilde maken. Daar hij zich echter een verwijt ervan maakte, dat hij zijn vader te hard behandeld en te sterke uitdrukkingen tegen hem gebruikt had, nam hij het voorstel aan. Wij moeten er wel aan denken, dat hij niet, zooals Iwan Feodorowitsch bij zijn vader woonde; hij had een kamer in een ander deel van de stad.

Pjotr Alexandrowitsch Miussow, die in dien tijd niet in het buitenland maar op zijn landgoed was, werd plotseling enthousiast voor het plan en kreeg lust het klooster en de „heiligen" te bezoeken. Daar hij nog altijd met het klooster over visscherijrechten of zoo iets dergelijks, procedeerde, maakte hij gebruik van dit voorstel en zei, dat hij persoonlijk naar den vader-overste wilde gaan om met hem tot een vergelijk te komen. Bezoekers met zulke goede plannen moest men in het klooster met meer voorkomendheid ontvangen dan nieuwsgierigen. Er werd zoodoende ook van dezen kant eenigen druk op den zieken Staretz uitgeoefend, die, doordat hij zich niet wel voelde, geweigerd had bezoek te ontvangen, en het gevolg was dat hij toe moest geven en de dag van samenkomst vastgesteld werd.

„Wie heeft mij toch tot vredestichter willen maken?" vroeg hij glimlachend aan Aljoscha.

Toen Aljoscha van deze samenkomst hoorde was hij zeer bezorgd. Wanneer er iemand van deze tegenstrijdige naturen

in staat was de zaak ernstig op te nemen, was het alleen zijn broeder Dmitry. Alle anderen kwamen waarschijnlijk om een of andere lichtzinnige reden, of misschien met bedoelingen die voor den Staretz zeer beleedigend moesten zijn. Iwan en Miussow kwamen wellicht alleen uit nieuwsgierigheid, maar zijn vader had dit alles blijkbaar opgezet om een of andere komisch-tragische, maar in elk geval walgelijke schijnvertooning op te voeren. Ook Aljoscha wilde gaarne dat er aan deze familietwist een einde kwam, maar hij was bang dat vader Sossima op een of andere wijze beleedigd zou worden, vooral door den scherpen in beleefde woorden gestelden hoon van Iwan.

Hij was eerst van plan den Staretz te waarschuwen en hem in te lichten over de mentaliteit van de personen die bij hem zouden komen. Toen hij er dieper over nadacht vond hij het beter te zwijgen.

Aan den vooravond van den vastgestelden dag liet hij zijn broeder Dmitry een briefje brengen, dat hij veel van hem hield en dat hij verwachtte, dat Dmitry zijn belofte zou houden door zich fatsoenlijk te gedragen. Dmitry antwoordde dat hij moeite zou doen, niettegenstaande de eventueele verachtelijke houding van zijn vader, de waardigheid van den Staretz te eerbiedigen, maar dat hij er persoonlijk van overtuigd was, dat achter het voorstel van Feodor een of andere geheime bedoeling stak.

„Maar ik beloof je, dat ik eerder mijn tong door zal slikken dan dezen eerwaardigen man te beleedigen."

Dit was het einde van Dmitry's brief. Aljoscha voelde zich hierdoor eenigszins gerustgesteld.

ZESDE HOOFDSTUK.

Het was een heldere warme dag op het einde van Augustus. Men had afgesproken, dat de samenkomst met den Staretz ongeveer half twaalf plaats zou hebben. Onze bezoekers woonden echter de mis niet bij, maar tegen het einde van de godsdienstoefening reden zij voor. Zij kwamen in twee rijtuigen. In het eerste, een mooie elegante wagen, met twee kostbare paarden bespannen, zaten Pjotr Alexandrowitsch Miussow, met een verren neef van hem van ongeveer twintig jaar, Pjotr Jomitsch Kalganow. Deze jonge man studeerde voor het toelatingsexamen tot de universiteit. Miussow echter deed moeite hem er toe over te halen naar het buitenland te gaan en te Zürich of Jena zijn studiën te voltooien. De jonge man had echter nog geen besluit genomen.

In den tweeden wagen, een erbarmelijke huurkoets, waren Feodor Pawlowitsch met zijn zoon Iwan Feodorowitsch gezeten. Een dag tevoren had men Dmitry nog gewaarschuwd, en hem plaats en uur van samenkomst nauwkeurig medegedeeld, maar voorloopig was er van hem nog niets te zien. Niemand was er om hen te ontvangen. Miussow keek verstrooid naar de grafsteenen bij de kerk en stond op het punt de opmerking te maken, dat deze graven den menschen, die ze gekocht hadden, waarschijnlijk veel geld gekost zouden hebben, omdat het een groote eer was, op zulk een heilige plaats begraven te worden. Maar hij zweeg en zijn liberaal getinte ironie ging over tot kwaadheid, toen hij bemerkte, dat niemand hem ontving.

„Tot wien moet men zich eigenlijk wenden, het ziet er trouwens bijna uit als een stal... wij moeten toch voortmaken," zeide hij plotseling, als tot zich zelf sprekend. Eensklaps kwam een oudachtig, kaalhoofdig heer, in een wijde jas op hen toe. Hij lichtte zijn hoed op en glimlachte honingzoet, terwijl hij zich voorstelde als een landeigenaar

uit Tula, die Maximow heette. Hij bood onmiddellijk zijn diensten aan.

„De Staretz Sossima woont in de hermitage, ongeveer vierhonderd schreden van het klooster het boschje door. . ."

„Dat weet ik zelf ook wel, dat wij door een boschje moeten," antwoordde Feodor Pawlowitsch, „maar wij weten niet meer hoe de weg is, want het is lang geleden, dat wij er voor het laatst waren".

„Hier, door deze poort, en dan dwars door het bosch, laat ik u voorgaan, geneer u niet . . . ik zelf moet . . ., ik zelf . . ., hier naar toe, dezen kant op . . ."

Zij gingen de poort door en Maximow liep hard voor hen uit, terwijl hij hen ondertusschen met groote nieuwsgierigheid bekeek.

„Kijk eens, wij hebben belangrijke zaken met den Staretz te bespreken," zei Miussow op hooghartigen toon, „hij ontvangt ons om zoo te zeggen in audiëntie, daarom zou ik u willen vragen, hoewel wij u zeer dankbaar zijn, dat u ons den weg hebt willen wijzen, niet te ver met ons mee te gaan."

„Ik ben al bij hem geweest . . . Un chevalier parfait!" antwoordde de landeigenaar.

„Wie is chevalier?" vroeg Miussow.

„De Staretz, een geweldig man, de eer en roem van het klooster. Ja, ja hij is beroemd . . ."

Hier werd zijn onsamenhangende redevoering afgebroken door een monnik van nietige gestalte, deze zag er bleek en mager uit. Feodor Pawlowitsch en Miussow bleven staan. De monnik zeide met een buiging:

„De vader-overste noodigt u allen uit na het bezoek aan de hermitage bij hem te willen komen eten, dat is om één uur, niet later. Hij heeft u ook uitgenoodigd," voegde hij erbij, terwijl hij zich tot Maximow wendde.

„Ik zal eraan gehoor geven," riep Feodor Pawlowitsch zeer verheugd uit, „hij kan op mij rekenen, en weet u, wij hebben afgesproken ons hier fatsoenlijk te gedragen . . . Maar jij, Pjotr Alexandrowitsch, ga jij er ook naar toe?"

„Natuurlijk, waarom niet, waarvoor ben ik anders hier gekomen? Er is maar één bedenkelijk punt, namelijk dat ik in jou gezelschap moet verschijnen, Feodor Pawlowitsch. . ."

„Helaas, Dmitry Feodorowitsch is nog niet aangekomen."

„Nu, het zou heel goed zijn, wanneer hij niet kwam, denk je dat het mij genoegen doet, al die onaangename

geschiedenissen aan te moeten hooren en bovendien jou gezelschap nog te moeten verdragen? Bij het middagmaal zullen wij gaarne verschijnen, zeg dat aan den vader-overste," zei Pjotr Alexandrowitsch, terwijl hij zich tot den monnik wendde.

„Dan ga ik maar vast naar hem toe," zei nu de landeigenaar Maximow.

„Op het oogenblik heeft de vader-overste het heel druk, maar u moet het zelf weten," zei de monnik besluiteloos.

„Een onuitstaanbare, opdringerige kerel," merkte Miussow op, toen Maximow naar het klooster terugging.

„Hij lijkt op von Sohn," zei Feodor Pawlowitsch plotseling.

„Is dat alles wat u te zeggen hebt... waarom lijkt hij op von Sohn? Hebt u dien wel eens gezien?"

„Ik heb zijn portret gezien, wat zijn gelaatstrekken betreft kan hij wel niet dezelfde zijn, het is niet onmiddellijk te verklaren, waarom hij op dien man lijkt, ik zie het dadelijk, hoewel anderen natuurlijk niet zoo scherpzinnig zijn."

„Dat kan wel zijn, u bent een kenner op dat gebied, maar kijk eens aan, Feodor Pawlowitsch, u bent de eerste geweest, die ons er aan herinnerde, dat wij ons woord gegeven hebben, ons hier fatsoenlijk te gedragen, houdt u daaraan; wanneer u begint den hansworst te spelen, voel ik er niets voor met u op één lijn gesteld te worden. Ziet u, hij is een mensch," zeide hij tot den monnik, „waarmede ik niet gaarne tusschen welopgevoede lieden treed."

Op de bleeke lippen van den monnik vertoonde zich een fijn glimlachje. Hij antwoordde evenwel niet en het was duidelijk, dat hij uit achting voor zich zelf zweeg.

Miussow begon nog somberder te kijken.

„Ach, dat is niets anders dan een uiterlijk tintje, dat men in den loop der eeuwen zich heeft aangewend, in den grond is alles hier maar kwakzalverij en onzin," zeide hij bij zichzelf.

„Daar is de hermitage," riep Feodor Pawlowitsch, en begon zich te bekruisigen voor de portretten van de heiligen die op de deur en er naast geschilderd waren. „Daar doen zij boete, kijken elkaar aan en eten kool en geen enkele vrouw komt over den drempel, dat is buitengewoon merkwaardig en hier is dit werkelijk het geval, maar ik heb toch wel eens gehoord dat de Staretz dames ontvangt." Met

deze woorden wendde hij zich plotseling tot den monnik.

„De Staretz ontvangt wel vrouwen uit het volk. Daar, dicht bij de galerij wachten er een paar. Voor dames uit den hoogeren stand zijn twee kamers buiten de omheining in het verlengde van de galerij ingericht, daar bij die vensters, en de Staretz gaat dan door een binnengang er naar toe, natuurlijk alleen wanneer hij zich gezond voelt. Een Charkowsche dame, mevrouw Khokhlakow, wacht daar met haar dochter, die ziekelijk is, waarschijnlijk heeft vader Sossima beloofd bij hen te komen, ofschoon hij den laatsten tijd zoo zwak geworden is, dat hij bijna geen bezoek meer kan ontvangen."

„Dus er is toch nog een kleine mogelijkheid opengelaten om bij de vrouwen te komen. U moet niet denken, heilige vader, dat ik hier iets mee bedoel, ik zeg dat maar zoo. Weet u wel dat in het klooster te Athos niet alleen geen vrouwen toegelaten mogen worden, maar zelfs geen dieren van het vrouwelijk geslacht, geen kippen, geen koeien . . ."

„Feodor Pawlowitsch, ik keer terug en laat je hier alleen staan wanneer je zoo doorgaat en als ik er niet bij ben, zullen ze jou er gauw genoeg uitgooien, dat verzeker ik je."

„Maar mijn beste Pjotr Alexandrowitsch, wat heb ik nu gedaan? Kijk eens," riep hij plotseling, terwijl hij door de omheining van de hermitage ging, „ze wonen hier in een rozenparadijs."

Hoewel het nu niet bepaald rozen waren, zag men toch een menigte zeldzame en mooie bloemen staan, die blijkbaar goed verzorgd werden. Het huisje, waarin zich de cel van den Staretz bevond, had één verdieping en vlak hier tegen aan waren eveneens bloembedden aangelegd.

„Was dat ook reeds bij den vorigen Staretz Warssonow? Men zegt dat hij niet van de schoonheid hield. Hij sprong naar buiten en sloeg met zijn stok naar de vrouwen," merkte Feodor Pawlowitsch op, toen hij zijn voet op de treden van het trapje zette.

„De Staretz Warssonow gedroeg zich inderdaad nu en dan heel eigenaardig, maar men heeft het sterk overdreven, hij heeft nooit iemand met een stok geslagen," antwoordde de monnik. „Wilt u misschien even blijven wachten, ik zal uw aankomst melden."

„Feodor Pawlowitsch, voor den laatsten keer, ik waarschuw je, gedraag je zooals het behoort en anders zal je met mij te doen krijgen," mompelde Miussow nog eens vlug.

„Ach, die praatjes ken ik, waarom ben je toch zoo opgewonden," hoonde Feodor Pawlowitsch, „of ben je bang voor je kleine zonden. Men zegt, dat hij aan je oogen kan zien, wanneer je kwaad hebt gedaan. Nu, je stelt wel prijs op zijn meening, mijnheer de Parijzenaar, ik dacht dat je zoo verlicht was in je denkbeelden, je doet mij verbaasd staan, heusch!"

Miussow had geen tijd hierop te antwoorden, want men vroeg hen binnen te komen.

„Nu, ik weet wel waar dat op uit zal loopen, ik ken mijzelf, ik zal wel ruziemaken..." dacht hij bij zichzelf.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Zij traden bijna tegelijk met den kluizenaar het vertrek binnen. Deze had bij hun komst zijn slaapkamer verlaten. Twee monniken van de hermitage stonden reeds op hem te wachten, de een was de vader-bibliothecaris, en de ander vader Paissy, een ziekelijk man, nog niet zoo oud en naar men zeide, zeer geleerd. Bovendien wachtte in een hoek een jonge man van ongeveer tweeentwintig jaar, die op die plaats gedurende het geheele onderhoud bleef staan. De Staretz werd door een novicius en door Aljoscha vergezeld. De monniken stonden op en groetten hem met een diepe buiging, terwijl zij den grond met hun vingers aanraakten, zich bekruisigden en hem de hand kusten. Nadat hij hen gezegend had, beantwoordde de Staretz hun groet met een even diepe buiging, ook hij raakte den grond met zijn vingers aan, en van ieder van beiden smeekte hij den zegen af. Deze handelingen werden zeer ernstig uitgevoerd, het zag er heelemaal niet naar uit alsof het bij hun gewoonte was, eerder scheen het, dat zij werkelijk diep ontroerd waren door hetgeen zij deden. Miussow kwam het voor, alsof zij elkaar wel een beetje overdreven begroetten. Hij had zich den vorigen avond voorgenomen zich eenvoudig voor den Staretz te bekruisigen, omdat dit nu eenmaal een gebruikelijke beleefdheidsvorm is, maar onmiddellijk nadat hij het ceremonieel tusschen deze priester-monniken gezien had, veranderde hij van besluit en maakte alleen een diepe waardige buiging. Feodor Pawlowitsch deed hem na als een aap. Iwan Feodorowitsch boog ernstig en beleefd en eenigszins militair, Kalganow was zoo verward, dat hij heelemaal niet boog.

De Staretz liet zijn hand, die hij reeds opgeheven had om hen te zegenen, zakken, groette hen, en noodigde hen uit te gaan zitten. Aljoscha kreeg een kleur van schaamte, zijn kwade voorgevoelens begonnen werkelijkheid te worden.

Van het eerste oogenblik af had Miussow een antipathie

tegen den Staretz. Hij had inderdaad iets in zijn gezicht, dat ook de anderen niet beviel, hij was een man van middelbare grootte, maar zeer gebogen en zwak op zijn beenen, niet meer dan zestig jaar, hoewel hij er veel ouder uitzag. Zijn geheele gezicht was vol met plooien, vooral dicht bij zijn oogen, zijn neus was niet zoozeer lang, maar eerder spits als bij een vogel.

„Blijkbaar een aanmatigend, bekrompen mensch," zei Miussow bij zichzelf. Hij voelde zich zeer ontevreden. Het slaan van de klok maakte dat het gesprek begon.

„Ik ben precies op tijd," riep Feodor Pawlowitsch uit, „maar van mijn zoon Dmitry Feodorowitsch is nog steeds niets te zien, ik moet hem bij u verontschuldigen, heilige kluizenaar."

Aljoscha kromp ineen schrik toen hij zijn vader de woorden „heilige kluizenaar" hoorde uitspreken.

„Ik zelf ben altijd een man van de klok, stiptheid is de beleefdheid der koningen."

„Maar je bent nog lang geen koning," bromde Miussow.

„Je hebt gelijk, koning ben ik niet en stel je eens voor, Pjotr Alexandrowitsch, ik wist het, dat ik geen koning was, zoo gaat het nu altijd, wanneer ik iets zeg wat niet behoort gezegd te worden. Eerwaarde vader," riep hij pathetisch uit, „hier ziet u voor u een hansworst in natura. Ach, het is een oude gewoonte, maar wanneer ik zoo nu en dan op een ongelegen oogenblik onzin praat, dan doe ik dat met het doel de menschen op te vroolijken en aangenaam te zijn. Men moet elkaar toch bezighouden nietwaar? Ja, zeven jaar is het al geleden, dat ik eens naar een klein stadje ging om daar een zaak af te sluiten, tezamen met een ander. Wij gingen naar den commissaris van politie, want wij moesten iets van hem gedaan krijgen en daarom zouden wij hem voor het middagmaal uitnoodigen. Hij komt binnen, een dikke blonde man, zulke menschen zijn altijd gevaarlijk, dat komt meestal omdat hun lever niet goed in orde is. Ik ga op hem toe met de ongedwongenheid van een man van de wereld, en ik zeg tegen hem: Mijnheer Isprawnik, wilt u onze Naprawnik zijn?"

„Wat bedoelt u daarmee?" zegt hij. Ik zie onmiddellijk dat ik geen succes heb, want hij blijft volkomen ernstig.

„Ik wilde alleen maar een grapje maken om de zaak wat op te vroolijken, u weet, mijnheer Naprawnik is onze beroemde

Russische dirigent en wij hebben voor de harmonie van onze zaak iemand noodig, die de rol van kapelmeester speelt. Dit is toch een fijn gevonden vergelijking niet waar?"

„Neemt u mij niet kwalijk," zegt hij, „ik ben Isprawnik, en ik houd er niet van dat men ongepaste toespelingen op mijn ambt maakt," hij keert zich om en gaat weg. Ik ga hem achterna en schreeuw hem toe: „Ja, u bent Isprawnik en niet Naprawnik."

„Neen," zegt hij, „wanneer u dat nu eenmaal gezegd hebt, dan ben ik wel Naprawnik." En zoo is die zaak nu misgeloopen. Zoo ben ik nu altijd, ik schaad mijn eigen belang, omdat ik te beminnelijk ben."

„Dat is nu ook het geval," bromde Miussow.

De Staretz bekeek zwijgend den een na den ander.

„Stel je eens voor, ook dat wist ik al, Pjotr Alexandrowitsch, en nog meer; zoodra ik begon te praten, zag ik van te voren wat ik zou doen, ja, ik wist zeker dat jij het eerst van allen mij daarover zou berispen. Op het eerste oogenblik, dat een vriendelijkheid van mij geen ingang vindt, beginnen mijn wangen uit te drogen, en het is net alsof ik koorts krijg. Ik geef toe, dat het mogelijk is, dat er een onreine geest in mij woont, maar hij is bescheiden. Een belangrijker booze geest zou wel een andere woning uitgezocht hebben, hoewel hij niet bij jou gekomen zou zijn, Pjotr Alexandrowitsch, want jij zou hem slecht huisvesten. Ik ben een geloovig man, vader, ik geloof aan God. Alleen den laatsten tijd twijfel ik wel eens en daarom zit ik hier en verwacht groote woorden. Eerwaarde, ik lijk op den philosoof Diderot. Weet u, heilige vader, hoe deze philosoof bij een heilig man kwam en zei: Er is geen God. Daarop dreigde de priester hem met zijn vinger, en antwoordde: slechts de dwazen zeggen, dat er geen God is. Diderot was hierdoor zoo onder den indruk, dat hij onmiddellijk op zijn knieën ging liggen en zeide: Ik geloof, ik zal mij laten doopen. Zij hebben hem onmiddellijk daarop gedoopt. Vorstin Daschkow was doopmoeder en Potjemkin doopvader."

„Feodor Pawlowitsch, dit is niet langer te verdragen, je weet toch wel dat er niets waar is van die heele anecdote, waarvoor doe je zooveel moeite," zei Miussow nu met bevende stem, terwijl het duidelijk was, dat hij zich bijna niet meer kon beheerschen.

„Mijn heele leven lang heb ik al gedacht dat die geschie-

denis niet waar kon zijn," riep Feodor Pawlowitsch nu geestdriftig uit. „Ik zal jullie de waarheid zeggen, heilige Staretz, vergeef mij dat laatste van den doop van Diderot, ik heb maar gefantaseerd, onder het vertellen heb ik meteen gefantaseerd, voor dien tijd heb ik er nooit aan gedacht. Om het een beetje pikanter te maken, heb ik dat erbij gemaakt. Daar werk ik nu altijd voor om een goeden indruk te maken, overigens weet ik zelf soms niet waarom ik een goeden indruk wil maken, maar wat Diderot betreft, ik heb dat wel twintig keer door een landeigenaar hooren vertellen, ik was toen nog erg jong, maar ik heb het ook van jouw tante, Pjotr Alexandrowitsch, ik heb het haar zelf hooren vertellen. Iedereen is er op het oogenblik van overtuigd, dat de godloochenaar Diderot naar een heilig man gegaan is om met hem over God te disputeeren."

Miussow stond op, hij had niet alleen al zijn geduld verloren, hij kon zich zelfs niet langer beheerschen. Hij was woedend en wist dat hij zich daardoor belachelijk maakte. Het was inderdaad ongehoord wat in deze cel op het oogenblik voorviel, in deze zelfde cel hadden misschien reeds veertig of vijftig jaar lang ook in den tijd dat er vroeger kluizenaars leefden alle bezoekers geweten, dat het hier een plaats was, waar men alleen binnen kon treden met gevoelens van diepen eerbied. Allen die toegelaten werden, hadden begrepen, dat men hen hierdoor een groote eer bewees. Velen waren tijdens het bezoek op hun knieën blijven liggen. Hooggeplaatste personen, geleerde mannen, zelfs vrijdenkers hadden het zich tot een plicht gerekend de beleefdheidsvormen zoo streng mogelijk in acht te nemen.

„Vergeef mij," begon nu Miussow „het ziet er naar uit alsof ik, doordat ik in zijn gezelschap ben, in zijn onwaardige grappen deel. Ik ben in zooverre schuldig, dat ik veronderstelde, dat zelfs iemand als Feodor Pawlowitsch, wanneer hij een eerbiedwaardig persoon als u bezoekt, zou begrijpen, wat hij tegenover u verplicht was . . ."

Pjotr Alexandrowitsch kon niet verder spreken, hij was te zenuwachtig en stond op het punt de kamer te verlaten.

„Maak u niet ongerust," zeide de Staretz, terwijl hij opstond en beide handen van Pjotr Alexandrowitsch pakte, en hem naar zijn stoel terugleidde, „maak u niet ongerust, ik verzoek u in het bijzonder hier te willen blijven." En met een buiging nam hij weer plaats op den divan waarop hij gezeten had.

„Heilige Staretz, zeg het maar ronduit, heb ik u misschien beleedigd?" riep plotseling Feodor Pawlowitsch uit.

„Ook u zou ik willen vragen uw woorden niet te verbloemen," zeide de Staretz, „u moet volkomen ongedwongen spreken, en doen alsof u thuis bent."

„Moet ik doen alsof ik thuis ben? Dat is bijna te veel, Eerwaarde Vader, maar ik neem het met dankbaarheid en ontroering aan. Maar u moet voorzichtig zijn, ik wil u van te voren waarschuwen," zei Feodor Pawlowitsch.

Dankbaar zweeg hij even en barstte toen plotseling hartstochtelijk uit:

„Gezegend zij de schoot die u gedragen heeft, en de borsten die u voedden, ja, vooral de borsten! Toen gij zooeven zei: doe alsof gij thuis zijt, heeft u mijn hart doorstoken. Meester," hierbij wierp hij zich plotseling op zijn knieën, „wat moet ik doen om het eeuwige leven te verkrijgen?"

Het was moeilijk te zeggen of dit nu maar aanstellerij was, of dat Feodor Pawlowitsch het werkelijk meende. De Staretz keek hem aan, en zei:

„U weet al lang wat u te doen hebt. Verstand hebt u genoeg: drink niet meer, overweeg uw woorden, hecht u niet aan het geld, maar de hoofdzaak is: lieg niet."

„Bedoelt u daar mijn anecdote van Diderot mee?"

„Neen, ik meen dat gij u zelf niet moogt beliegen, wie zichzelf bedriegt en op deze leugens bouwt, komt zoover dat hij geen enkele waarheid, noch in zichzelf, noch in zijn omgeving meer kan ontdekken. Hij zal dan voor niemand meer achting kunnen voelen, maar zoodra hij niemand meer acht, houdt hij op met zijn naasten lief te hebben. En wanneer hij geen liefde meer in zijn hart voelt, probeert hij die leegte aan te vullen door zich over te geven aan zijn zinnen. Bovendien voelt hij zich gekrenkt, en hoewel het zeer aangenaam is zich zoo nu en dan gekrenkt te voelen, — ik geloof tenminste dat u dat aangenaam zal vinden, — weet u zelf dat u ongelijk hebt. Maar sta nu op en ga zitten, want uw houding op het oogenblik is ook een leugen."

„Heilig man, laat mij uw hand kussen," riep Feodor Pawlowitsch uit. Hij sprong op en greep bijna verwoed naar de magere hand van den Staretz. „Het is zoo prettig gekrenkt te worden, wat hebt u dat goed gezegd. Zoo iets heb ik nog nooit gehoord. Zeker, zeker, mijn heele leven lang heb ik mij gekrenkt gevoeld. Alleen uit aesthetisch oogpunt heb ik mij

gekrenkt gevoeld, want het is een aesthetisch genot gekrenkt te zijn. Dat eene woord hebt u vergeten uit te spreken: aesthetisch. Zal ik het in mijn notitieboekje opschrijven? En ook gelogen heb ik mijn heele leven, alle dagen, alle uren. Ik verzeker u, ik ben de leugen zelf, de vader van den leugen, overigens misschien niet de vader van den leugen, maar dan in elk geval de zoon van den leugen. Ik hoop dat dat voldoende is. Maar toch, het is niet erg wanneer men eens wat over Diderot fantaseert, hij zal er geen schade van hebben. Heilige Staretz, daar heb ik nog wat vergeten. Ik heb mij al drie jaar geleden voorgenomen hier eens te informeeren om te vragen, — u moet Pjotr Alexandrowitsch beletten mij in de rede te vallen, — of het waar is dat een zekere wonderdoener, die ze wegens zijn geloof gepijnigd hadden en daarna onthoofd, zijn hoofd in zijn handen genomen heeft, en terwijl hij het innig kuste ermee weggewandeld is. Ik bedoel vooral dat innige kussen, is dat waar of niet Eerwaarde Vader?"

„Neen, dat is niet waar," zei de Staretz. „In het boek der martelaren staat daar niets van."

„Hoe heet die heilige dan?" vroeg de vader-bibliothecaris.

„Ik weet het niet, men heeft mij bedrogen, ik heb het alleen maar van hooren zeggen. Daar zit hij, Pjotr Alexandrowitsch Miussow, die mij zooeven wegens Diderot te lijf gegaan is, die heeft het mij verteld."

„Dat heb ik je nooit verteld, Feodor Pawlowitsch."

„Ik praat liever niet met jou, je hebt gelijk, mij heb je het ook niet verteld, maar je hebt het in gezelschap verteld, en daar was ik ook bij. Het zal ongeveer vier jaar geleden zijn. Ik herinner mij dat zoo goed, omdat je door die belachelijke geschiedenis mijn geloof aan het wankelen gebracht hebt. Je hebt het nooit geweten, maar ik ben naar huis gegaan met twijfel in mijn hart, en sedert dien tijd ben ik nog meer gaan twijfelen. Ja, Pjotr Alexandrowitsch, dat is jouw schuld, dat is veel erger dan zoo'n onschuldige grap over Diderot."

Feodor Pawlowitsch werd rood van kwaadheid, ofschoon iedereen duidelijk merkte, dat hij weer opsneed. Miussow voelde zich pijnlijk getroffen. „Dat is onzin, dat is allemaal onzin," gromde hij, „misschien heb ik wel zoo iets gezegd, maar niet tegen jou. Men heeft het mij ook zoo verteld. In Parijs heb ik ervan gehoord, van een Franschman, terwijl men het ons uit het boek der martelaren na de mis voorlas. Dat was een heel geleerd man, die de toestanden in Rusland

uitstekend kende... hij heeft lang in Rusland geleefd... ik heb zelf dat boek niet gelezen... en ik zal het ook nooit lezen... ach... wat er ook altijd na zoo'n mis gepraat wordt ... wij zaten aan het middagmaal..."

„Daar heb je het, je zat aan het middagmaal, en ik heb mijn geloof verloren," zei Feodor Pawlowitsch.

„Wat gaat jou mijn geloof aan," had Miussow bijna uitgeroepen, maar hij hield zich nog net in, en zei met verachting: „Jij bevuilt ook letterlijk alles wat je aanraakt."

De Staretz stond nu op.

„Neemt u mij niet kwalijk, mijne heeren, ik moet u enkele minuten alleen laten, reeds voor u aangekomen was, kondigde men bezoek voor mij aan. Maar u, u moet vooral niet meer liegen," zei hij tot Feodor Pawlowitsch op vroolijken toon.

Hij ging de cel uit. Aljoscha en de novicius sprongen op om hem te geleiden. Aljoscha ademde vrijer. Hij was blij weg te kunnen gaan, blij dat vader Sossima zich niet beleedigd voelde, en blijkbaar in een goede stemming was. De Staretz ging naar de galerij om de wachtenden te zegenen.

Feodor Pawlowitsch hield hem bij de deur van de cel op en riep uit: „Heilig man, veroorloof mij nogmaals uw hand te kussen, met u kan men nog praten. Denkt u, dat ik altijd zoo lieg, en zoo'n gekheid maak? U moet dan weten, dat ik dit gedaan heb om u op de proef te stellen. Aldoor heb ik geprobeerd te onderzoeken of er naast uw trots nog ruimte voor mijn deemoed overbleef. Ik zal een getuigschrift van goed gedrag geven: met u kan men tenminste omgaan, nu zal ik echter zwijgen. Ik zal in dien stoel gaan zitten, en ik zal zwijgen, en jij mag praten, Pjotr Alexandrowitsch. Jij bent de hoofdpersoon geworden... voor tien minuten."

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Beneden bij de houten galerij verdrongen zich een aantal vrouwen; men had hen gezegd dat de Staretz zou komen, en vol verwachting keken zij naar de deur. Vader Sossima ging onmiddellijk naar de vrouwen uit het volk.

„Ik zie daar iemand die van ver komt," zei hij, terwijl hij naar een weliswaar niet oude, maar zeer lijdend uitziende vrouw wees. Zij lag op haar knieën en keek hem strak aan.

„Van heel ver, vader, driehonderd werst hier vandaan."

„Komt u uit de stad?" vervolgde de Staretz.

„Ik kom uit de stad vader, wij zijn boeren, maar wij leven in de stad. Ik kom om u te zien, wij hebben zooveel van u gehoord. Mijn zoontje heb ik begraven en nu ben ik naar u toegekomen. Gisteren tegen den avond kwam ik hier aan en vanmorgen ben ik onmiddellijk naar u toegegaan."

„Waarom hebt gij verdriet?"

„Om mijn zoontje vader, het was pas drie jaar, het was het laatste, wij hebben er vier gehad, maar zij kunnen niet bij ons gedijen. Van de eerste drie, die ik begraven heb, had ik niet zooveel verdriet als van deze laatste. Ik kan hem maar niet vergeten."

„Hoor eens moeder," zei de Staretz, „lang geleden kwam een weenende moeder bij een groot heilige in den tempel. Weet gij dan niet, zeide de heilige, tot haar, hoe brutaal deze kindertjes zijn, wanneer zij voor Gods troon komen. Gij schenkt ons wel het leven, zeggen zij tot God, maar nauwelijks was het ons gegeven, of Gij hebt ons weer tot u genomen. En dan verlangen zij dat God hen onmiddellijk tot engeltjes maakt. En daarom, zei de heilige: Verheug u vrouw en ween niet, want uw zoon is opgenomen onder de schaar van uitverkorenen. Het was een groot heilige, die dit zei en hij kan onmogelijk onwaarheid gesproken hebben. Daarom kunt gij er zeker van zijn dat uw zoon op het oogenblik ook voor

Gods troon staat en daarom moet gij niet weenen, integendeel, gij moet u verheugen."

De vrouw hoorde hem aan, zij sloeg de oogen neer en zuchtte:

„Daar heeft Nikita mij ook mee willen troosten. Je bent ondankbaar, zeide hij, onze zoon zingt nu bij de engelen. Hij zei het, maar hij weende zelf ook, dat heb ik gezien. Ja, Nikita, zei ik, waar zou hij anders zijn dan bij God den Heer, maar hier is hij toch niet, bij ons, waar hij vroeger was. Wanneer ik hem nog maar eenmaal mocht zien, één oogenblik maar. Ik zou niet naar hem toegaan, ik zou niet met hem praten, ik zou mij in een hoekje verbergen, maar ik zou hem een klein minuutje willen zien, hem hooren, hoe hij op het erf speelde, en hoe hij dan naar mij toekwam en met zijn stemmetje riep: „Moeder, waar ben je?" Ik zou willen hooren hoe hij door de kamer loopt met zijn kleine lichte voetjes, zoo vlug, ik zie het nog voor mij hoe hij op mij toeliep en nu eens huilde, dan weer lachte. Ach, kon ik maar even zijn voetstappen hooren. Maar hij is er niet meer vader, ik zal hem nooit meer kunnen hooren. Kijk eens, dit ceintuurtje heeft hij gedragen, maar hij zelf is er niet meer, ik kan hem nooit meer zien of hooren."

Zij haalde een klein geborduurd ceintuurtje te voorschijn en toen zij het weer zag, kromp haar lichaam ineen. Zij bedekte haar oogen met haar handen en begon weer te huilen.

„Zoo was het ook met Rachel, die haar kinderen beweende, en geen troost kon vinden. En dat is ook uw lot, het lot van alle moeders. Gij moet geen troost zoeken, gij moet alleen maar weenen, maar elken keer dat gij weent moet gij er aan denken, dat uw zoontje, een van de engelen Gods, op u neerkijkt en uw verdriet kan zijn geluk niet verminderen. Gij zult nog lang weenen, steeds bittere tranen, maar deze zullen langzamerhand milder worden en u verlichting geven. Ik zal steeds aan uw zoontje denken en voor zijn zielerust bidden, hoe heette hij?"

„Alexei, vader."

„Een mooie naam, naar Alexei, de man Gods?"

„Ja, vader."

„Bid voor ons allen moeder en help uw echtgenoot, het is niet goed van u dat gij hem verlaat. Ga naar hem toe en zorg voor hem. Uw zoon ziet, dat gij zijn vader verlaten hebt en zal er om treuren. Waarom stoort gij zijn rust en zijn geluk,

want uw zoon is nog in leven, in de eeuwigheid leeft zijn ziel en al ziet gij hem niet, hij is toch steeds onzichtbaar bij u. Maar hoe kan hij thuiskomen, zoolang gij te sterk in uw eigen verdriet opgaat en u niet om uw man bekommert? Waar zal uw zoon naar toegaan, wanneer hij vader en moeder niet bij elkaar vindt? Ga naar uw man terug, vandaag nog, gij moet u niet door uw verdriet laten beheerschen en gij zult bemerken dat dit leed met zijn tweeën beter te dragen is."

„Dat zal ik doen vader, omdat gij het zegt. Gij hebt mijn hart genezen."

Vader Sossima wendde zich nu tot een oude grijze vrouw, die niet als een pelgrim gekleed was. Aan haar oogen kon men zien dat zij gekomen was om zijn raad in te winnen. Zij zeide, dat zij weduwe van een onderofficier was uit onze stad. Haar zoon Wassinjka was naar Siberië gegaan, naar Irkoutsk, tweemaal had hij haar geschreven, maar nu had zij reeds in een jaar niets van hem gehoord. Zij had wel informaties naar hem in willen winnen, maar zij wist niet tot wien zij zich wenden moest. „Juist eenige dagen geleden zei Stepanida Iljinischna Bedrjagina, dat ik een doodenmis voor hem moest laten lezen. Zijn ziel zal bedroefd worden en dan zal hij gauw schrijven. Zij zeide, dat het een zeker middel was en dat het onmiddellijk succes had, maar ik weet niet zeker of het wel mag."

„Gij moogt er niet aan denken, het is zelfs een schande zooiets te vragen. Het is een groote zonde en lijkt op tooverij. Maar omdat gij dat niet wist, kan ik u vergeven. Bid liever tot de Koningin des Hemels voor de gezondheid van uw zoon en dat Zij u uw dwaze gedachten vergeven moge. En ik weet zeker dat hij weldra bij u zal komen of een brief zal sturen. Ga naar huis en wacht, uw zoon leeft."

„God loone u, heilige man."

Vader Sossima had intusschen onder de menigte twee oogen ontdekt, die hem vol verlangen aanstaarden. Hij keek haar aan, maar zij waagde het blijkbaar niet dichterbij te komen. „Waarvoor komt gij, zuster?"

„Schenk mij uw vergiffenis vader," zeide ze en knielde zonder overhaasting voor hem neer, „ik heb gezondigd, en ik ben bang."

De Staretz ging op een der treden zitten en de vrouw kwam dichterbij, echter zonder op te staan.

„Ik ben drie jaar weduwe," begon zij, „het huwelijk was

niet gelukkig . . . hij was oud en sloeg mij . . . plotseling werd hij ziek; toen ik eens naar hem keek vielen mij de gedachten in: als hij weer gezond wordt, begint hetzelfde leven weer en toen hoopte ik . . ."

„Wacht," zei de Staretz en bracht zijn oor bij haar lippen. De vrouw fluisterde nu heel zacht, zoodat de omstanders niets konden hooren. Weldra was zij met haar biecht klaar.

„Is het drie jaar gelden?" vroeg de Staretz, nadat zij uitgesproken was.

„Drie jaar. Eerst heb ik er niet aan gedacht, maar nu ben ik zieker geworden en heb mij ongerust gemaakt."

„Woont gij ver hier vandaan?"

„500 werst."

„Hebt gij dit reeds gebiecht?"

„Tweemaal."

„En heeft men u tot het avondmaal toegelaten?"

„Ja, maar ik ben toch bang te sterven."

„Wees niet bang, maak u niet ongerust, wanneer gij berouw blijft voelen, zal God alles vergeven. Er is geen zonde op de wereld waarvoor God niet vergeving schenkt, wanneer men oprecht berouw betoont. Ga dus heen en vrees niet. Vergeef den gestorvene alles wat hij u aangedaan heeft, sluit vrede. Wanneer gij berouw hebt, koestert gij ook liefde in uw hart, en liefde redt alles. De liefde is zoo'n groote schat, dat gij de geheele wereld hiermee zoudt kunnen koopen. Niet alleen uw eigen, maar ook de zonden van anderen worden vergoed door de liefde. Ga heen en vrees niet."

Hij maakte driemaal het teeken des kruises over haar heen, nam een heiligenbeeldje van zijn hals en hing het haar om. Zwijgend boog zij tot aan den grond. Vader Sossima stond op en keek vriendelijk een andere vrouw aan, die er zeer gezond uitzag en een zuigeling op den arm droeg.

„Uit Wyschegorje vader," zei de vrouw op zijn vragenden blik.

„Dat is toch zes werst hier vandaan. Hebt gij dat eind met uw kindje geloopen?"

„Ik kom om naar u te kijken, ik ben toch wel eens bij u geweest, of hebt gij dat vergeten? Uw geheugen is niet sterk meer, wanneer u dat al vergeten hebt. Men zei bij ons, dat u ziek was, toen dacht ik: ik ga er naar toe om eens te kijken. Maar u ziet er niet ziek uit, u zult nog gemakkelijk twintig jaar kunnen leven. Velen zullen er voor u bidden en hoe zoudt gij dan ziek kunnen worden!"

„Dank u, goede vrouw," zei vader Sossima.

„Dan heb ik nog een klein verzoek, hier zijn zestig kopeken, geef ze aan iemand die armer is dan ik. Toen ik hier naar toe kwam dacht ik: het zal beter zijn wanneer ik ze door middel van den vader geef, want hij zal wel weten wie ze het meest noodig heeft."

„Ik dank u wel, ik zal er zeker voor zorgen. Is dat een meisje daar op uw arm?"

„Een meisje, heilige vader."

„God moge u beiden zegenen, gij hebt mijn hart vroolijk doen kloppen. Vaarwel goede vrouwen, vaarwel."

Hij zegende hen allen en groette diep terwijl hij wegging. De vrouw van den landeigenaar, die dit geheele tooneel met onverholen belangstelling had gadegeslagen, vergoot vele tranen, die zij met haar zakdoek afveegde. Zij was een gevoelige, wereldsche vrouw, die in vele opzichten werkelijk goede neigingen vertoonde.

Toen de Staretz eindelijk naar haar toekwam, liep zij opgewonden op hem toe. „Ik heb zooveel geleden bij het zièn van dit roerend tooneel. Nu begrijp ik waarom het volk zooveel van u houdt. Ik houd ook van het volk, ik wil ervan houden en men kan ook niet nalaten ervan te houden, ons heerlijk mooi Russisch volk!"

„Hoe gaat het met de gezondheid van uw dochter? Hadt u een onderhoud met mij willen hebben?"

„O, ik heb er om gesmeekt, ik zou in staat geweest zijn drie dagen lang op de knieën voor uw venster te liggen, tot u mij had willen te woord staan. Gij hebt mijn Lize genezen, volkomen genezen, en waardoor? Alleen doordat gij Donderdag voor haar gebeden en met uw handen over haar gezicht gestreken hebt. Wij zijn gekomen om die handen te kussen en onze dankbaarheid te betuigen."

„Is zij dan geheel genezen? Hoe komt het dat zij nog in den rolstoel ligt?"

„Reeds twee dagen heeft zij 's nachts geen koorts gehad, juist sedert Donderdag," zeide de dame zenuwachtig, „bovendien zijn haar beenen sterker geworden. Vanmorgen stond zij op en had den geheelen nacht geslapen. Zie eens hoe gezond haar kleur is en hoe haar oogen glanzen. Anders huilt zij altijd, maar nu is zij vroolijk en lacht zelfs. Vandaag wilde zij beslist gaan staan en dat heeft zij een minuut volgehouden, zonder eenigen steun. Zij wedde met mij, dat zij over twee

weken zal kunnen dansen. Ik heb Dr. Herzenstube laten roepen. Hij haalde zijn schouders op en zeide, dat het een wonder was. En zoudt gij dan willen dat wij u niet kwamen bedanken? Lize, bedank toch den heiligen vader."

Het aardige lachende gezichtje van Lize werd plotseling ernstig. Zij verhief zich in haar rolstoel zoover zij kon en terwijl zij den Staretz aankeek, vouwde zij haar handen, maar zij hield het niet lang uit en begon plotseling te lachen.

„Dat doe ik om hem," riep ze uit en wees naar Aljoscha, terwijl zij kinderlijk bedroefd keek, dat zij zich niet beter had kunnen bedwingen. Aljoscha bloosde, zijn oogen schitterden, maar hij keek onmiddellijk naar den grond.

„Zij heeft een boodschap voor u, Alexei Feodorowitsch. Hoe gaat het met u?" vervolgde de moeder, terwijl zij zich tot Alexei wendde.

De Staretz keerde zich om en keek Aljoscha onderzoekend aan. Deze kwam op Lize toe en gaf haar verlegen lachend de hand. Lize zette een gewichtig gezicht.

„Katharina Iwanowna stuurt u dit briefje, zij heeft mij gezegd dat ik u moet vragen bij haar te komen, zoo gauw mogelijk."

„Moet ik bij haar komen? Waarom?" vroeg Aljoscha verwonderd. Hij zette een bezorgd gezicht.

„Wegens Dmitry Feodorowitsch en . . . wegens de laatste gebeurtenissen," zeide de moeder op luchtigen toon. „Katherina Iwanowna heeft een besluit genomen maar . . . maar zij moet u noodzakelijk spreken. U vraagt waarom? Ik weet het zelf niet. In elk geval vroeg zij mij dat u zoo gauw mogelijk . . . nu gij moet het doen, alleen al de Christelijke barmhartigheid gebiedt het."

„Ik heb haar slechts eenmaal gezien," zeide Aljoscha.

„O, het is een buitengewone vrouw . . . zij heeft veel geleden en probeer u eens voor te stellen wat zij nog heeft door te maken, het is verschrikkelijk."

„Goed, ik zal naar haar toegaan," zeide Aljoscha, nadat hij het kleine briefje gelezen had, waarin enkel het dringend verzoek stond Katherina Iwanowna op te zoeken.

„Ach, wat is dat aardig van u," riep Lize opgewekt uit, „ik zei tegen Mama; hij zal er niet heen gaan, hij is bezig boete te doen, daar zal hij zich niet van af laten houden. Maar ik heb mij gelukkig vergist, ik vind het heerlijk u dat te kunnen zeggen."

„Lize," zeide de moeder bestraffend, maar het volgende oogenblik glimlachte zij weer.

„Gij hebt ons ook vergeten, Alexei Feodorowitsch, het schijnt dat gij niet van ons gezelschap houdt. Lize heeft mij tot tweemaal toe gezegd, dat zij zich veel gezonder voelt, wanneer u bij ons komt."

Aljoscha bloosde weer, en glimlachte zonder te weten waarom. De Staretz lette trouwens niet meer op hem. Hij was in gesprek geraakt met een monnik, die naast Lize's rolstoel op hem gewacht had. Blijkbaar was het een eenvoudig man van lage afkomst, en met een beperkte, maar onwankelbare levensbeschouwing, een halsstarrig geloovige. Hij vertelde dat hij van een klooster uit het noorden kwam, waar slechts negen monniken waren. De Staretz zegende hem, en noodigde hem uit hem altijd in zijn cel te komen bezoeken, wanneer hij dit wilde.

„Hoe vindt gij den moed zooiets te volbrengen?" vroeg de monnik hierop plechtig, terwijl hij op Lize wees. Hij meende haar „genezing."

„Het is wel wat voorbarig hierover te spreken, een verlichting is nog geen genezing. Wanneer het kind echter werkelijk genezen is, dan komt dit slechts door Gods genade, aan Hem hebben wij alles te danken. Breng mij een bezoek, broeder, wanneer gij het nu niet doet, zal ik u misschien niet meer kunnen ontvangen. Ik ben ziek en weet dat mijn dagen geteld zijn."

„O neen. God zal u niet van ons weg willen nemen, u zult nog lang leven," riep de moeder. „En wat hebt gij dan, gij ziet er zoo gezond, zoo vroolijk en gelukkig uit."

„Ik ben vandaag beter dan anders, maar ik weet, dat het slechts korten tijd duurt. Ik vind het heerlijk, dat het u opvalt dat ik er vandaag zoo gelukkig uitzie, want de menschen zijn geschapen om gelukkig te zijn en hij, die zich volkomen gelukkig voelt, mag zeggen: ik heb Gods geboden nagevolgd op deze wereld. Alle rechtvaardigen, alle heiligen, alle martelaren zijn gelukkig."

„O, wat spreekt gij mooi," riep de moeder uit, „wanneer gij spreekt gaat het direct naar het hart, maar toch, het geluk . . ., wat is dat? Wie kan van zich zelf zeggen, dat hij gelukkig is? O, wanneer u zoo goed zou willen zijn ons te beloven dat wij u nog eens mogen zien, zou ik u zoo graag iets willen zeggen, waartoe ik de vorige maal geen gelegenheid had.

Ik durfde niet te zeggen wat voor leed ik heb. Ik lijd ontzettend . . ."

Zij wrong wanhopig haar handen.

„Waaraan lijdt gij?"

„Ik lijd aan ongeloof . . ."

„Kunt gij niet aan God gelooven?"

„O neen, daaraan zou ik niet durven denken, maar het leven hiernamaals is voor mij een raadsel, en niemand, niemand is er, die mij daarop kan antwoorden. U bent een kenner van het menschelijk hart, ik kan niet van u vergen, dat u mij onmiddellijk gelooft, maar ik zweer u dat ik niet uit lichtzinnigheid tot u spreek, en dat de gedachte aan het leven hiernamaals mij zoo bezig houdt, dat ik er bang van word. Het is voor mij een schrikbeeld en ik weet niet tot wie ik mij wenden moet. Mijn leven lang heb ik er nooit met iemand over durven spreken, nu eerst heb ik den moed gevonden mij tot u te wenden. O God, wat voor een denkbeeld zult u nu wel van mij hebben."

„Maak u niet ongerust over mijn oordeel," antwoordde de Staretz. „Ik ben ten volle overtuigd van de oprechtheid van uw gevoelens."

„Wat ben ik dankbaar! Kijk, ik sluit nu de oogen en denk: wanneer iedereen geloovig is, hoe is dat dan gekomen? Menigeen zegt, dat het kwam, doordat men bang was voor vreeselijke natuurverschijnselen, en dat het geloof dus geen werkelijken grond heeft. Maar als ik dan sterf en plotseling is er niets meer . . . dat is verschrikkelijk, die ledige ruimte. Hoe kan ik mijn geloof terugkrijgen? Zoolang ik een klein kind was, heb ik steeds geloofd, werktuigelijk, zonder er bij na te denken. Hoe kan ik nu bewijzen vinden? Ik ben tot u gekomen om voor u neer te knielen, en u om bewijzen te vragen. Wanneer ik deze gelegenheid ongebruikt voorbij laat gaan, dan kan niemand mij meer helpen. Hoe kan het bewezen worden? Ach, wat ben ik ongelukkig, ik sta hier en zie dat het allen onverschillig is, niemand bekommert zich daarom, en ik alleen kan deze last niet dragen."

„Dat is zonder twijfel ondragelijk, ik kan helaas niets bewijzen, ofschoon ik u wel kan overtuigen."

„Hoe dan? Waardoor?"

„Door uw naasten lief te hebben; naarmate de macht tot liefhebben in uw hart toeneemt, zult gij het bestaan en de onsterfelijkheid der ziel begrijpen. Dit is de eenige weg."

„Maar ik heb de menschen lief, heilige vader, u zult niet gelooven, dat ik in staat zou zijn alles op te geven wat ik heb, zelfs Lize te verlaten om liefdezuster te worden. Wanneer ik mijn oogen sluit en hierover nadenk, voel ik een ongekende kracht in mij. Ik zou de wonden der zieken wasschen, hun verband vernieuwen. Ik zou ze oppassen, ja, ik zou de wonde plekken zelfs kussen."

„Het is reeds veel, dat u hieraan denkt."

„Ja, maar hoe lang zou ik zoo'n leven vol kunnen houden," vervolgde de dame, „dat is de pijnlijkste vraag die ik mij zelf kan stellen. Ik sluit dan mijn oogen en vraag mijzelf af, hoe lang ik zulk een weg zou kunnen bewandelen, en wanneer een zieke die ik dan oppas mij niet dankbaar is, maar mij plaagt en afsnauwt of zich zelfs beklaagt bij mijn superieuren . . wat dan? Zoo is het nu met mij gesteld, ik arbeid alleen voor loon, ik wil iets terug hebben in ruil voor mijn liefde."

Zij keek den Staretz vragend aan.

„U verkeert in hetzelfde geval als die dokter, waar ik eens van gehoord heb," zeide deze. „Hij was reeds bejaard en een knap man. Evenals gij zeide hij; „Ik houd wel van de menschheid in het algemeen, maar niet van de enkele individuen. Ik heb mij in gedachten vaak voorgesteld, de menschheid te dienen en mij ervoor op te offeren. Ik zou misschien er niets tegen gehad hebben gekruisigd te worden, maar ik ben niet in staat ook maar twee dagen met een ander in dezelfde kamer te leven. Zoodra hij slechts in mijn nabijheid komt, word ik in mijn eigenliefde gekrenkt, belet hij mij vrijheid van beweging. Ik kan ertoe komen den besten mensch te haten, wanneer hij te lang aan tafel zit, een ander omdat hij verkouden is en steeds zijn neus snuit. Ik ben de menschen onmiddellijk vijandig gezind, zoodra zij te veel met mij in aanraking komen en daarbij komt dan nog: hoe meer ik den mensch als individu haat, hoe grooter mijn liefde voor het algemeen wordt."

„Maar wat moet men in zoo'n geval doen? Men zou bijna vertwijfelen."

„Het is reeds voldoende, wanneer gij u erover ergert, doe wat gij kunt en gij zult hiervoor steeds beloond worden. Gij hebt al te veel volbracht. Het is een groot voorrecht zichzelf zoo goed te kennen. Wanneer gij echter slechts oprecht tegen mij geweest zijt, om dit compliment van mij te ont-

vangen, dan zult gij de menschen nooit in waarheid liefhebben."

„Gij hebt mij doorzien, nu eerst op dit oogenblik, terwijl u spreekt heb ik begrepen dat ik eenigen lof voor mijn oprechtheid verwacht heb. Gij hebt mij tot in mijn ziel leeren zien."

„Nu gij dit toegegeven hebt, geloof ik dat u oprecht bent en een goed hart hebt. Al zijt gij ook nog niet gelukkig, gij kunt er verzekerd van zijn, dat gij u op den goeden weg bevindt, en gij moet veel moeite doen dezen weg niet te verlaten. De hoofdzaak is dat gij ervoor moet zorgen u zelf niet te bedriegen. Let elk uur, elke minuut op uw leugens, gij zult u zelf en anderen niet meer verachten; datgene wat gij in u zelf ontdekt hebt, kan zeer slecht zijn, maar het wordt rein, zoodra gij het bemerkt. Gij zult daarna ook geen vrees meer hebben, want vrees is slechts het gevolg van een onoprechte houding. Wees niet bang, dat gij in uw liefde nog kleinmoedig zijt en bekommer u niet om de fouten, die gij reeds in dit opzicht begaan hebt. Het doet mij leed u niets opbeurends te kunnen zeggen, want in vergelijking met de abstracte liefde is de werkzame liefde hard en veeleischend. De liefde der gedachten verlangt naar een goed resultaat, naar een onmiddellijke bevrediging, verwacht dat de geheele wereld haar ziet. Men zou daardoor zoo ver komen, dat men zijn leven zou willen geven op voorwaarde dat het proces zich snel voltrok zooals op het tooneel en dat de geheele wereld er toeschouwer van zou zijn. De werkzame liefde is harde arbeid en taai uithoudingsvermogen, en ik zeg u vooruit dat gij een oogenblik zult hebben waarop gij met schrik bemerken zult, dat gij, niettegenstaande al uw pogingen niet alleen niet dichter tot het doel gekomen zijt, maar u er zelfs van verwijderd hebt, maar op dat zelfde oogenblik zult u uw doel bereikt hebben en zult u de wonderbaarlijke macht Gods zien, die u steeds geleid heeft. Vergeef mij, dat ik niet langer bij u blijven kan, men wacht mij."

De dame weende.

„Geef Lize uw zegen," riep zij plotseling uit.

„Dat verdient zij heelemaal niet, ik heb gezien, dat zij aldoor grappen gemaakt heeft en Aljoscha uitlachte," zei de de Staretz.

Lize had dit werkelijk gedaan, zij had reeds lang bemerkt dat Aljoscha verlegen werd wanneer hij haar zag, ook reeds

de vorige maal, en moeite deed haar blik te ontwijken. Dit had haar zeer vermaakt. Onophoudelijk probeerde zij zijn blik op te vangen en Aljoscha, die dit niet verdragen kon, werd met een onweerstaanbare macht ertoe gedreven haar zoo nu en dan aan te zien en dan glimlachte zij triomfeerend. Aljoscha werd hierdoor nog verlegener. Eindelijk wendde hij zich om en verborg zich achter den Staretz, maar na eenige minuten werd hij er weer toe gedreven te kijken of zij nog keek, en hij zag hoe Lize zich naar voren gebogen had en er op wachtte dat hij zich over zou geven; bij het opvangen van zijn blik lachte zij zoo vroolijk, dat zelfs de Staretz zijn ernst voor een oogenblik verloor.

„Waarom wil je hem verlegen maken?"

Lize bloosde plotseling. Haar oogen begonnen te glinsteren, haar gezichtje werd ernstig en op heftigen toon bijna alsof zij zich beklaagde zeide zij: „Waarom is hij alles vergeten? Toen ik nog klein was, heeft hij mij op zijn arm gedragen en hebben wij te zamen gespeeld, hij kwam om mij te leeren lezen. Toen hij voor twee jaar afscheid nam, zeide hij, dat hij nooit zou vergeten, dat wij vrienden waren, en nu is hij bang voor mij. Ik zal hem toch niet opeten; waarom wil hij niet dichter bij komen? Waarom wil hij niet met mij spreken, waarom wil hij ons niet bezoeken, vindt u het misschien niet goed? Wij weten toch, dat hij overal naar toe kan. Het past niet, dat ik hem naar mij toeroep, maar hij had de eerste moeten zijn. Maar ja, hij moet boete doen, dat is het. Waarom hebt u hem zoo'n lange soutane aangetrokken, hij zal vallen wanneer hij probeert te loopen."

Plotseling bedekte zij haar gezicht met haar handen en begon nerveus te lachen. De Staretz luisterde glimlachend naar haar, en zegende haar met een bijna teedere beweging. Toen zij hem daarop de hand kuste, drukte zij hem tegen haar oogen, en zei schreiend: „Wees toch niet boos op mij, ik ben een dom meisje ... Aljoscha heeft misschien gelijk dat hij niet naar mij toe wil komen."

„Ik zal hem naar je toe sturen," verzekerde de Staretz haar.

NEGENDE HOOFDSTUK.

De afwezigheid van vader Sossima had ongeveer 25 minuten geduurd. Het was reeds één uur, maar Dmitry Feodorowitsch, voor wien men hier gekomen was, had nog niets van zich laten zien of hooren. Men had hem echter bijna vergeten, en toen de Staretz weer zijn cel binnenkwam, trof hij zijn gasten in een levendig gesprek. Vooral Iwan Feodorowitsch en de beide monniken namen er aan deel. Het scheen, dat ook Miussow zich er mee bemoeid had, maar hij kreeg slechts korte antwoorden, en deze omstandigheid droeg er toe bij om zijn ergernis te verhoogen. Hij had namelijk reeds vroeger met Iwan getwist, en kon het niet verdragen dat men hem niet voor vol aanzag.

Feodor Pawlowitsch was rustig blijven zitten, zooals hij zelf van tevoren aangekondigd had, maar keek met een spottend lachje naar zijn buurman, Pjotr Alexandrowitsch, wiens slechte stemming hem plezier scheen te doen. Hij had reeds lang iets tegen hem, en wilde nu deze gelegenheid niet laten voorbijgaan. Eindelijk boog hij zich voorover, en zei:

„Waarom ben je zoo pas toch niet weggegaan, waarom ben je nog in dit onfatsoenlijke gezelschap? Je bent gebleven, omdat je je eerst vernederd gevoeld hebt, om je voor jezelf te rehabiliteeren. Heb je op een gelegenheid gewacht om met je kennis te pronken? Nu zul je ook wel niet eerder weggaan voor je een goede redevoering hebt gehouden."

„Begin je weer? Je vergist je trouwens, ik ga onmiddellijk weg."

„Ja, ja, dat kennen we, als de anderen meegaan, bedoel je zeker," zei Feodor Pawlowitsch.

Bijna op hetzelfde oogenblik keerde de Staretz terug. Het gesprek stokte even. De Staretz keek hen echter, nadat hij plaats genomen had, op een wijze aan alsof hij hen uitnoodigde voort te gaan.

„Wij spreken over het artikel, dat deze heer geschreven

heeft, over de kerkelijke rechtbank," zeide de vader-bibliothecaris tot den Staretz.

„Ik heb helaas uw artikel niet gelezen, maar ik heb er van hooren spreken," antwoordde vader Sossima, terwijl hij Iwan recht in het gelaat keek.

„U neemt een eigenaardig standpunt in," vervolgde de vader-bibliothecaris, „terwijl u over dit onderwerp spreekt, verwerpt u de scheiding tusschen kerk en staat."

„Dat is heel interessant, maar hoe bedoelt u dat?" vroeg vader Sossima. Iwan antwoordde in tegenstelling met wat Aljoscha gevreesd had, rustig en bescheiden en blijkbaar zonder eenige ironie:

„Ik ga van de stelling uit dat een samensmelting van kerk en staat steeds eenigermate zal bestaan en dat het nooit gelukken zal deze samensmelting naar behoorlijke verhouding te normaliseeren. De schrijver van het boek met wien ik polemiseerde, beweerde, dat de kerk een zeer bepaalde plaats in moet nemen in den staat. Ik heb daarop geantwoord dat de kerk eerder den geheelen staat moet omvatten en wanneer dat op het oogenblik om verschillende redenen nog niet mogelijk is, dan moet dit toch als doel voor de Christelijke maatschappij erkend worden."

„Volkomen juist," zeide vader Paissy.

„Maar dat is je reinste ultra-montanisme," riep Miussow.

„Dit slaat niet op het onderwerp," zei vader Jossif, „de man, die het boek schreef had onder anderen de drie volgende stellingen. Ten eerste er bestaat geen maatschappelijke instelling, die van zijn macht gebruik mag maken, door over de rechten van zijn medeleden te beschikken, ten tweede: de crimineele en civiele rechtspraak behoort niet aan de Kerk, want dit is onvereenigbaar met haar natuur en haar goddelijke bestemming en ten derde: de Kerk is een rijk dat niet van deze wereld is . . ."

„Dit laatste is een woordspeling die een geestelijke niet past," zeide vader Paissy, zijn ongeduld niet meer meester. „Ik heb het boek gelezen waartegen u gepolemiseerd heeft," met deze woorden wendde hij zich tot Iwan Feodorowitsch, „en ik heb mij verbaasd over de woorden van een geestelijke: de Kerk is een rijk dat niet van deze wereld is. Wanneer zij niet van deze wereld is, dan kan zij niet bestaan. Het hemelsche rijk is natuurlijk niet van deze wereld doch van den hemel, maar hiertoe is geen andere ingang dan door de Kerk,

zooals zij op aarde opgericht en bevestigd is. Daarom is het onmogelijk hierover verder te debatteeren. De Kerk is in werkelijkheid een rijk, dat bestemd is om te heerschen en wanneer zij aan het doel harer ontwikkeling gekomen is, zal zij onbeperkt heerschen over de geheele aarde."

Hij zweeg plotseling, en Iwan Feodorowitsch die opmerkzaam toegehoord had, sprak rustig en waardig:

„De geheele inhoud van mijn opstel komt op het volgende neer: In de eerste driehonderd jaren van het Christendom was de Kerk niet te beschouwen als een macht. Toen echter het heidensche Romeinsche rijk Christelijk werd, kon het niet anders of vele instellingen van den heidenschen Staat bleven bestaan. Nu heb ik betoogd, dat het noodzakelijk is, dat de Staat zich in de Kerk oplost, zoodat zij zich op deze wijze ontdoet van de oude heidensche gebruiken en instellingen."

„U bedoelt dus," zeide vader Paissy, „een soort evolutie van Staat tot Kerk."

„Nu, gij hebt mij weer wat bemoedigd," zei Miussow, „voor zoover ik de zaak begrepen heb, is dit een utopie, waarvan de verwezenlijking nog wel eenigen tijd op zich zal laten wachten. Het lijkt wel een soort socialisme. Wij konden wel vast beginnen met de Kerk de crimineele rechtspraak over te doen, de heeren konden dan geeselstraf en dwangarbeid en zelfs doodvonnissen uitdeelen."

„Wanneer er op dit oogenblik een kerkelijke rechtspraak zou bestaan, zou er geen dwangarbeid en doodstraf zijn," zei Iwan Feodorowitsch rustig, „de misdaden en de beoordeeling hiervan zou zonder twijfel veranderen, slechts geleidelijk, weliswaar, niet plotseling, maar toch nog tamelijk snel."

„Meen je het werkelijk ernstig?" vroeg Miussow, terwijl hij Iwan recht in zijn gezicht keek.

„Wanneer alles kerk geworden zou zijn," vervolgde Iwan Feodorowitsch, „zou de Kerk bij wijze van straf de misdadigers alleen uitstooten. Zij behoefde niemand het hoofd af te slaan. Waar zullen de uitgestootenen moeten blijven, wanneer alles aan de Kerk behoort? Ofschoon, wanneer men er rekening mede houdt, hoe de Kerk zelf de misdaad beoordeelt, dan zal haar rechtspraak anders moeten zijn dan de tegenwoordige, die in zekeren zin nog op heidensche grondslagen berust, doordat de maatschappij een ziek of onbruikbaar lid

eenvoudig amputeert, teneinde zelf gezond te blijven. Maar dit is eigenlijk haar taak niet, in werkelijkheid moet zij een gevallene oprichten . . ."

„Wat beteekent dat nu weer, ik ben nu zoo ver dat ik er niets meer van begrijp. Ik geloof, dat je spot, Iwan Feodorowitsch."

„Nu de kerk niet de minste wereldlijke macht bezit, is zij ertoe geneigd de misdadigers met te veel welwillendheid te behandelen, met de goede bedoeling nog te redden wat er te redden valt, en hen op deze manier te behoeden voor een val die onherstelbaar is; wanneer zij echter met het verbannen van de misdadigers tevens een daadwerkelijke verbanning bereikte, zou dit den misdadiger ertoe brengen zich wel tweemaal te bedenken voor hij zijn daad uitvoert. U moet mij goed begrijpen, lichamelijke straf zal de misdaad niet uitroeien, de maatschappij zal alleen beschermd worden door de gewetenswroeging en bij een kerkelijke rechtbank zou men dus een tweeledig doel bereiken."

„Eigenaardig," zei Miussow, „de Staat wordt dus van de aarde weggevaagd en de Kerk tot de rol van Staat verheven, dat is meer dan ultra-montanisme, dat is ultra-montanisme tot den derden graad. Zelfs Paus Gregorius VII heeft hier niet van gedroomd."

„U hebt het verkeerd begrepen," zei vader Paissy, „de Kerk wordt niet veranderd in een Staat, dat was het ideaal van Rome vroeger. Neen, de Staat verheft zich tot de rol van Kerk. Dit laatste is een volkomen logische evolutie, terwijl het eerste een materieele machtsuitbreiding beoogt."

„Veroorloof mij, heeren, u een kleine anecdote te vertellen," zeide Miussow plotseling. „In Parijs heb ik eenige jaren geleden een chef van den geheimen dienst gesproken, die de volgende opmerking maakte:

„Wij zijn niet zoo bang voor al deze socialisten, anarchisten, atheïsten en revolutionairen. Wij gaan hun gangen zorgvuldig na en al hun streken zijn ons bekend. Maar er zijn onder hen enkele eigenaardige menschen. Deze gelooven aan God en zijn tegelijkertijd socialist. Ik wil u wel zeggen dat die ons de meeste moeite geven. De christelijke socialist is gevaarlijker dan de socialist, die niet aan God gelooft."

Deze woorden hebben veel indruk op mij gemaakt en bij uw gesprek moest ik er steeds aan denken."

„U bedoelt dus, dat u in ons christelijke socialisten ziet?" vroeg vader Paissy.

Voor Pjotr Alexandrowitsch echter kon antwoorden, ging de deur open en Dmitry Feodorowitsch kwam binnen.

Men had door het levendig debat als het ware vergeten op hem te wachten en zijn verschijnen werd dan ook begroet met eenige verbazing.

TIENDE HOOFDSTUK.

Dmitry Feodorowitsch was een jonge man van ongeveer acht en twintig jaar, een middelmatige gestalte en aangenaam uiterlijk. Hoewel hij den indruk maakte alsof hij flink gespierd was, had zijn gezicht iets ziekelijks. Zijn blik had vaak iets onbestemds, zelfs wanneer hij opgewonden was en blijkbaar met al zijn gedachten met het onderwerp waarover hij sprak, was het alsof zijn oogen rusteloos met iets anders bezig waren. „Het is moeilijk te weten te komen waaraan hij denkt," zeiden sommige menschen waarmee hij een gesprek gevoerd had. Het kwam zelfs voor, dat iemand die meende op te merken dat hij in een zwaarmoedige stemming verkeerde, plotseling verrast werd door een hartelijk gelach, terwijl hij juist erover nadacht, hoe het toch kwam, dat Dmitry juist op dit oogenblik zoo somber gestemd was. Het was overigens zeer goed te begrijpen, waarom hij er ziekelijk uitzag. Iedereen weet dat hij een onregelmatig leven voerde en bovendien in een opgewonden toestand verkeerde wegens de moeilijkheden die hij met zijn vader had. Hij was elegant gekleed en had nog eenigszins een militair voorkomen. Een oogenblik bleef hij op den drempel staan en wendde zich daarna tot den Staretz in wien hij den gastheer vermoedde. Vader Sossima stond op en zegende hem. Dmitry Feodorowitsch kuste eerbiedig zijn hand en zeide bijna driftig:

„Ik hoop, dat u mij zult vergeven dat ik u zoo lang heb laten wachten, maar op mijn herhaald vragen hoe laat wij hier te zamen zouden komen, heeft de bediende Smerdjakow, dien mijn vader mij gestuurd had, mij gezegd, dat dit om één uur zou plaats vinden. Slechts weinige minuten geleden hoorde ik . . ."

„Laat u dit niet verontrusten," viel de Staretz hem in de rede, „het is niets van beteekenis, u bent wat te laat, maar dat is niet erg."

„Dit had ik van uw goedheid verwacht, en ik ben er u zeer dankbaar voor."

Nadat Dmitry Feodorowitsch dit gezegd had, boog hij nogmaals. Hierop wendde hij zich tot zijn vader en maakte eveneens een buiging. Het was duidelijk dat hij dit niet onopzettelijk deed, hij wilde hiermede zijn goede bedoelingen uitdrukken. Feodor Pawlowitsch, hoewel overrompeld, sprong onmiddellijk van zijn stoel op en boog even diep terug, terwijl hij zijn gezicht in een ernstige plooi trok. Hierop groette Dmitry Feodorowitsch de verdere aanwezigen en ging daarna op den stoel zitten die nog vrij was, niet ver van pater Paissy, terwijl hij blijkbaar erop wachtte dat het gesprek voortgezet zou worden. Het verschijnen van Dmitry Feodorowitsch had het gesprek twee minuten doen stokken, waardoor Pjotr Alexandrowitsch dus een verontschuldiging vond niet op de vraag van vader Paissy in te gaan.

„Het is beter nu dit onderwerp te laten varen," zeide hij op den achteloozen toon van een man van de wereld, „het is een moeilijk onderwerp. Iwan Feodorowitsch lacht ons al uit, misschien heeft hij iets belangrijkers te zeggen, vraag het hem."

„Ik wilde alleen zeggen," antwoordde Iwan Feodorowitsch, „dat in het algemeen het Europeesche liberalisme en ook ons Russisch dilettantisch liberalisme vaak de eindresultaten van het socialisme en het Christendom als identiek voorstelt. Aan dit euvel lijden, zooals ik nu van Pjotr Alexandrowitsch hoor, ook de Fransche chefs van den geheimen dienst. In dit opzicht is zijn anecdote zeer karakteristiek."

„Dan wil ik u nog een anecdote vertellen mijne heeren, en wel van Iwan Feodorowitsch zelf. Vijf dagen geleden heeft hij in een gezelschap hier in de stad, dat voornamelijk uit dames bestond, in een debat plechtig verklaard, dat er op aarde niets bestond, dat de menschen ertoe kon brengen van elkaar te houden, dat een natuurwet, die voorschrijft, dat men zijn naasten lief moet hebben niet bestaat, maar de oorzaak van deze liefde alleen gezocht moet worden in het geloof van de menschen aan de onsterfelijkheid. Iwan Feodorowitsch voegde er nog bij, dat, wanneer de menschen aan onsterfelijkheid geloofden, en zij hierdoor hun naasten liefhebben, dit eerder een natuurwet was; zoodat wanneer men de menschen het geloof aan de onsterfelijkheid ontnam, niet alleen de liefde uit hun bestaan zou verdwijnen, maar zelfs ieder begrip van

immoraliteit. Er zou dus niets onbetamelijk meer zijn, zelfs niet het menscheneten. Hij eindigde met de verzekering, dat de natuurwet met het veranderd begrip een ander gevolg zou hebben. Het egoïsme, dat tot de misdaad voert, zou niet alleen niet slecht, maar waarschijnlijk de edelste uiting van dezen mensch zijn. U kunt nu nagaan, dat onze beste Iwan heel veel houdt van paradoxen en wij kunnen dus met eenige reserve tegenover zijn toekomstige uitlatingen staan."

„Neemt u mij niet kwalijk," riep plotseling Dmitry. „Ik heb u toch niet verkeerd verstaan, de misdaad is dus niet alleen geoorloofd voor den atheïst, maar zelfs een onvermijdelijk gevolg van zijn levensbeschouwingen. Was dit niet de eindconclusie?"

„Ja zeker," zei vader Paissy.

„Ik zal er aan denken."

Nadat hij dit gezegd had, zweeg hij even plotseling als hij zich in het gesprek gemengd had. Allen keken hem nieuwsgierig aan.

„Bent u werkelijk zoo overtuigd van de gevolgen wanneer de menschen het geloof aan de onsterfelijkheid hunner ziel verliezen?" vroeg de Staretz aan Iwan Feodorowitsch.

„Ja zeker, er is geen deugd, wanneer er geen onsterfelijkheid is."

„Dan bent u zeer gelukkig, of misschien zeer ongelukkig."

„Waarom ongelukkig?" vroeg Iwan Feodorowitsch glimlachend.

„Omdat u waarschijnlijk noch aan de onsterfelijkheid van uw ziel gelooft, noch aan datgene wat u over de Kerk en de kerkelijke rechtbanken geschreven hebt."

„Het is mogelijk, dat u gelijk hebt... maar ik heb niet geheel en al geschertst..." zei Iwan Feodorowitsch, terwijl hij plotseling bloosde.

„Niet geheel en al, dat geef ik toe, u bent nog in twijfel, maar ook een martelaar houdt zich soms met genoegen met zijn twijfel bezig. Al is dit dan ook uit wanhoop. U coquetteert als het ware met uw wanhoop, u gelooft niet aan uw artikelen en aan uw dialectiek, u lacht erom, terwijl uw hart bloedt. Dit vraagstuk is in uw binnenste nog niet tot een oplossing gekomen, en dit is uw groot verdriet, want u verlangt naar een oplossing."

„Kan ik dan tot een oplossing komen in positivistischen zin?" zei Iwan Feodorowitsch, terwijl hij den Staretz raadselachtig glimlachend aankeek.

„Al vindt u ook geen positivistische oplossing, u zult nooit een negatieve oplossing vinden. Gij kent de eigenschappen van uw hart, maar gij kunt den Schepper danken dat hij u een hart gegeven heeft, dat in staat is te lijden onder zulk een twijfel. Zoek datgene wat verheven is en niet van de aarde. Moge God u de kracht geven nog hier op aarde te beslissen, en moge Hij uw pogingen zegenen."

De Staretz hief zijn hand op, en wilde vanaf zijn plaats over Iwan Feodorowitsch het teeken des kruises maken. Maar deze stond plotseling op van zijn stoel, ging naar hem toe, ontving van hem den zegen, en keerde, nadat hij hem de hand gekust had, zwijgend naar zijn plaats terug. Deze handeling en ook het vorige gesprek van Iwan Feodorowitsch met den Staretz had allen getroffen. Men vond dit gedrag niet in overeenstemming met Iwan's levensbeschouwing. Aljoscha keek bijna verschrikt. Miussow haalde echter zijn schouders op. Plotseling sprong Feodor Pawlowitsch van zijn stoel op.

„Heilige Staretz," riep hij uit, terwijl hij op Iwan Feodorowitsch wees, „dit is mijn zoon, vleesch van mijn vleesch, dit is om zoo te zeggen mijn hoogedelgeboren Karl Moor[1]). Maar deze zoon hier, die pas binnengekomen is, Dmitry Feodorowitsch, is de schurk Franz Moor, bijgevolg ben ik de regeerende Graaf von Moor. Oordeel over ons, wij hebben niet alleen uw gebeden noodig, maar ook uw uitspraken."

„Spreek verstandig en beleedig de leden van uw huis niet," antwoordde de Staretz op zwakken toon. Hij was blijkbaar vermoeid, zijn krachten begonnen hem te begeven.

„Ik heb al gedacht dat hier een schandelijke scène gespeeld zou worden," riep Dmitry Feodorowitsch uit en sprong van zijn stoel op.

„Vergeef mij, Eerwaarde Vader, ik ben een onbeschaafd mensch, en weet niet eens met welken titel ik u moet aanspreken. Maar men heeft u bedrogen, u bent veel te goed geweest, toen u ons toestond hier bij u samen te komen. Mijn vader wil alleen schandaal maken. Hij zal zelf wel het beste weten waarom hij u hiertoe noodig heeft; hij heeft altijd zulke bijzondere berekeningen. Maar ik meen nu te weten waarom..."

„Allen beschuldigen zij mij," schreeuwde Feodor Paw-

[1]) Een van de hoofdpersonen uit Schiller's drama „Die Räuber".

lowitsch, „ook Pjotr Alexandrowitsch beschuldigt mij. Ja, dat heb je gedaan," riep hij uit, terwijl hij zich plotseling tot Miussow wendde, ofschoon deze er niet eens aan dacht hem in de rede te vallen. „Zij beschuldigen mij, dat ik het geld van mijn kinderen opgemaakt heb, en als een woekeraar en bedrieger handelde, maar neemt u mij niet kwalijk, zijn er dan geen rechtbanken? Men zal je kunnen voorrekenen, Dmitry Feodorowitsch, aan de hand van je eigen quitanties, brieven en afrekeningen, hoeveel je gekregen hebt, hoeveel je opgemaakt hebt, en wat je nog over hebt. Waarom vindt Pjotr Alexandrowitsch het niet geraden een proces tegen mij te beginnen? Hij is toch geen vreemde voor Dmitry? Per slot van rekening is Dmitry Feodorowitsch mij nog geld schuldig. Zeker, eenige duizenden roebels, dat kan ik bewijzen. De heele stad spreekt over zijn uitspattingen en hij heeft duizenden roebels verkwist om fatsoenlijke meisjes te verleiden. Dat weten wij allemaal precies, Dmitry Feodorowitsch, in alle bijzonderheden. Hij heeft de dochter van zijn vroegere overste verliefd op hem gemaakt, heeft het meisje ten huwelijk gevraagd, en heeft haar gecompromitteerd, en nu is zij hier, terwijl hij voor haar oogen een andere vrouw naloopt, en die andere vrouw, al heeft zij dan ook in concubinaat geleefd met een zeer achtbaar man, heeft een onafhankelijk karakter. Zij is een onneembare vesting, evenals een wettige vrouw, want zij is deugdzaam. Ja, heilige vader, zij is deugdzaam! Maar Dmitry Feodorowitsch wil deze vesting met een gouden sleutel openen, en daarvoor wil hij mij geld afhandig maken. Intusschen heeft hij reeds duizenden voor deze verleidster besteed, en daarvoor leent hij steeds geld, onder anderen ... nu zal ik het zeggen, Mitja?"

„Zwijg," schreeuwde Dmitry Feodorowitsch, „wacht tot ik weggegaan ben, maar waag het niet in mijn tegenwoordigheid een edele vrouw te belasteren. Alleen al het feit, dat u over haar gepraat hebt, is een groote beleediging voor haar. Ik verbied het u verder."

„Mitja," riep Feodor Pawlowitsch, alsof hij zwakke zenuwen had, terwijl hij moeite deed een paar tranen uit zijn oogen te persen. „Geef je dan niets om mijn vaderlijken zegen; wanneer ik je nu vervloek, wat zul je dan beginnen?"

„Schaamtelooze huichelaar," schreeuwde Dmitry Feodorowitsch.

„Zoo handelt hij nu met zijn vader, hoe zou hij dan vreem-

den behandelen? Denk eens aan heeren; in onze stad leeft een fatsoenlijk man, hij was vroeger kapitein, maar hij heeft ongeluk gehad en moest den dienst verlaten. Hij is niet weggejaagd, maar kon ontslag nemen, terwijl zijn eer onaangetast bleef. Hij is vader van een groote familie; drie weken geleden heeft Dmitry Feodorowitsch hem in de herberg bij zijn baard gepakt, en hem de straat opgesleept. Op straat heeft hij hem in het openbaar geslagen, en dat alles deed hij omdat deze man mij bij een van mijn zaken geholpen heeft."

„Je liegt," schreeuwde Dmitry Feodorowitsch bevend van toorn, „van buiten lijkt het alsof hij de waarheid spreekt, maar het is niets anders dan leugen. Heilige vader, ik wil mijn gedrag niet verdedigen. Ja, ik beken dat ik deze kapitein slecht behandeld heb, en dat het mij spijt. Maar deze zelfde man en handlanger is naar de dame gegaan, waarvan u beweerde dat zij een courtisane was, en hij heeft in uw naam het voorstel gedaan om een wissel van mij, die zich in uw handen bevindt, over te nemen, en mij te laten vervolgen, zoodat ik in de gevangenis gezet zou kunnen worden, wanneer ik te sterk aan zou dringen op rekening en verantwoording van het geld dat gij voor mij beheerd hebt, u maakt mij er een verwijt van, dat ik deze dame liefheb, terwijl u er haar zelf toe hebt aangespoord, mij tot haar te lokken. Zij zal het u in uw gezicht durven zeggen, zij heeft het mij verteld terwijl zij u uitlachte. U wilt mij in de gevangenis hebben, omdat u jaloersch op mij bent, want u bent zelf begonnen deze dame met liefdesverklaringen te vervolgen, dat heeft zij mij alles verteld, terwijl zij u uitlachte. Hoort u het wel? Zij heeft u uitgelachen. Kijk eens, dit is nu mijn vader, mijne heeren, de vader, die beweert dat zijn zoon zedelijk verdorven is. Gij zijt hier getuigen, vergeef mij mijn toorn, maar ik heb het vooruit gezien, dat deze slimme oude man hier schandaal heeft willen maken. Ik ben met het plan gekomen om hem te vergeven, wanneer hij mij de hand wilde reiken. Nu echter, nu hij niet alleen mij, maar ook een weerlooze vrouw beleedigd heeft, een vrouw, die ik zoo hoog schat, dat ik haar naam niet eens durf uit te spreken, wanneer het niet noodzakelijk is, nu ben ik besloten om al zijn schanddaden te vertellen, al is hij dan ook mijn vader."

Hij kon niet voortgaan, zijn oogen glinsterden en hij ademde zwaar, ook de anderen in de zaal waren zeer opgewonden, en de Staretz hief zoo nu en dan zijn hand op om de gemoe-

deren te kalmeeren, maar het was net alsof hij op een verklaring wachtte van iets dat hem nog niet duidelijk was.

„Wij hebben allen schuld aan dit schandaal," zei Pjotr Alexandrowitsch, „maar ik heb toen ik hier kwam, niet vooruit kunnen vermoeden wat er zou gebeuren. Men moet onmiddellijk een einde aan de zaak maken. Ik hoop, dat uw Eerwaarde gelooft, dat ik de hier openbaar gemaakte bijzonderheden niet kende. Ik hoor ze nu voor het eerst. De vader is jaloersch op den zoon wegens een vrouw van verdachte zeden, en hij bespreekt zelfs de middelen met dat schepsel om hem in de gevangenis te doen werpen ... en dat is nu het gezelschap, waarin ik genoodzaakt ben hier te verschijnen. Ik ben bedrogen, ik verklaar hier, dat ik evenals sommige andere aanwezigen hier bedrogen ben ..."

„Dmitry Feodorowitsch," schreeuwde plotseling Feodor Pawlowitsch, „wanneer je niet mijn zoon was, dan zou ik je uitdagen tot een duel op pistolen, drie passen afstand ... op den afstand van een zakdoek."

Dit laatste zeide hij, terwijl hij met zijn voet stampte.

Bij sommige menschen, die hun geheele leven lang comedie gespeeld hebben, komen oogenblikken voor, waarop zij zich eerlijk verontwaardigd voelen, terwijl zij juist een oogenblik te voren bij zichzelf gezegd hebben: je liegt, je bent zelfs nog een tooneelspeler wanneer je je zoogenaamd opwindt over een „onrechtvaardige beleediging."

Dmitry Feodorowitsch keek zijn vader verachtelijk aan. „Ik wilde in mijn geboorteplaats terugkomen met mijn verloofde, om mijn vader in zijn eenzaamheid te troosten en te verzorgen, maar ik heb slechts een leelijken wellusteling en een gemeenen comediant gevonden."

„Ik daag je uit," schreeuwde nog eens de oude man, „en jij, Pjotr Alexandrowitsch Miussow, weet je wel dat in je heele familie geen eerbaarder vrouw voorkomt dan dit „schepsel", zooals je haar belieft te noemen. En jij, Dmitry Feodorowitsch, hebt je verloofde verlaten, waarschijnlijk, omdat je wel ingezien hebt, dat ze niet waard is de schoenzolen van dit „schepsel" te kussen."

„Schandelijk," riep vader Jossif.

„Ja, schandelijk," riep Kalganow, terwijl hij van opwinding beefde. Hij bloosde tot over zijn ooren, want zijn stem klonk vreemd, nadat hij zoo lang gezwegen had.

„Waarom is het noodig dat zoo'n man nog leeft," brulde

Dmitry Feodorowitsch, „kan men toelaten dat de aarde door zijn bestaan onteerd wordt?"

„Hoort gij wel den vadermoordenaar, monniken?" schreeuwde Feodor Pawlowitsch, terwijl hij op vader Jossif toevloog. „Dat is het antwoord op uw schandelijk! Wat is schandelijk? Dit „schepsel" misschien? Deze vrouw van „slechte zeden," die misschien heiliger is dan gij zelf? Gij heeren monniken, die steeds boete doet, misschien is zij in haar jeugd verleid, maar zij heeft veel lief gehad, en zij, die veel liefhebben zullen door Christus vergeven worden."

„Voor zulk een liefde schenkt Christus geen vergeving," antwoordde vader Jossif ongeduldig.

„Gij hebt ongelijk, juist voor deze soort van liefde. Gij doet hier boete, gij eet hier kool, en gij houdt u voor rechtvaardig, gij denkt door uw kooleterij God om te kunnen koopen."

„Ongehoord, ongehoord," hoorde men van alle kanten in de cel roepen.

Deze onverkwikkelijke scène eindigde op een onverwachte wijze. Plotseling verhief d eStaretz zich op zijn zetel. Aljoscha, die steeds maar bezorgd om hem was, haastte zich hem te ondersteunen. De Staretz kwam op Dmitry Feodorowitsch toe en knielde voor hem neer. Aljoscha dacht dat hij flauwviel, maar dit was niet het geval. De Staretz boog zich tot aan de voeten van Dmitry Feodorowitsch, en raakte zelfs met zijn hoofd den grond aan. Het was duidelijk een opzettelijke buiging. Aljoscha was zoo verbaasd, dat hij er niet aan dacht vader Sossima te ondersteunen toen hij zich weer oprichtte. Een flauwe glimlach speelde om zijn lippen.

„Vergeeft elkander," zei hij, terwijl hij naar alle kanten vaar zijn gasten boog.

Dmitry Feodorowitsch stond eenige oogenblikken als van den bliksem getroffen, wat beteekende die buiging? Eindelijk riep hij uit:

„O, God," en met zijn hoofd tusschen zijn handen verliet hij haastig de cel. Alle andere gasten gingen hem achterna, terwijl zij in de verwarring vergaten afscheid van hun gastheer te nemen.

„Wat had die knieval te beteekenen?" vroeg Feodor Pawlowitsch, nadat hij gekalmeerd was. Hij durfde zijn vraag echter niet tot iemand persoonlijk te richten.

„Voor een krankzinnige stel ik mij niet verantwoordelijk," antwoordde Miussow bitter. „Ik wil niet meer in je gezel-

schap verschijnen Feodor Pawlowitsch, nooit meer. Maar waar is die monnik gebleven?"

Hij bedoelde de monnik, die hen tot het middagmaal met den prior uitgenoodigd had; deze kwam weldra op de gasten toe, zoodra zij de trap, die tot de cel van den Staretz voerde afgekomen waren. Hij had blijkbaar op hen gewacht. „Zoudt gij zoo goed willen zijn den vader-overste mijn verontschuldiging aan te willen bieden, dat ik wegens onvoorziene omstandigheden onmogelijk de eer kan hebben in zijn gezelschap te middagmalen, niettegenstaande ik zoo gaarne van deze gelegenheid gebruik gemaakt had," zei Pjotr Alexandrowitsch tegen den monnik.

„Ik ben die onvoorziene omstandigheid," zei Feodor Pawlowitsch dadelijk.

„Hoort eens, vader, deze Pjotr Alexandrowitsch wil zich niet in mijn gezelschap vertoonen, dat is de zaak. Maar ga maar gerust naar den vader-overste toe, en ik wensch je smakelijk eten. Ik voel mij hier niet op mijn gemak, Pjotr Alexandrowitsch, mijn waarde neef, ik ben geen vriend van je, en ik ben het nooit geweest, gemeene kerel! Ik heb het ook alleen maar gezegd om je kwaad te maken, maar hoe je het ook draaien wil, wij blijven familie van elkaar, daar is nu eenmaal niets aan te doen. Ik zal jou, Iwan Feodorowitsch, het rijtuig laten sturen om je af te halen, en jij, Pjotr Alexdrowitsch moet naar den vader-overste gaan. Je moet onze verontschuldigingen aanbieden, dat wij daar een beetje ruzie hebben gehad."

„Is het waar, dat je weggaat, lieg je niet?"

„Pjotr Alexandrowitsch, hoe zou ik dat kunnen wagen, na hetgeen voorgevallen is? Ik heb mij door mijn drift laten meesleepen, heeren. Ik ben géslagen, ja, het was schandelijk. Menigeen heeft een hart, zooals Alexander van Macedonië en een ander weer als het hondje Fidel. Ik ben heelemaal verlegen geworden, hoe zou ik na zoo iets nog naar een diner kunnen gaan, en kloostersoep kunnen eten? Schandelijk, onmogelijk, verontschuldig mij."

„De duivel moge mij halen, wanneer hij ons toch bedriegt," dacht Miussow, terwijl hij bleef staan, en met een ongeloovig gezicht Feodor Pawlowitsch, die zich verwijderde, nakeek. Deze wendde zich nog eens om, en wierp Miussow toen hij bemerkte, dat hij hem nog nakeek, een handkus toe.

„Jij gaat toch naar den overste?" vroeg Miussow aan Iwan Feodorowitsch.

„Waarom niet, de prior heeft mij gisteren reeds uitgenoodigd."

„Het is ongelukkig, maar ik voel mij werkelijk bijna verplicht op dit vervloekte diner te komen," zei Miussow boos, zonder te bemerken dat de kleine monnik, die hem begeleidde alles moest hooren. „Wij moeten ons toch in elk geval verontschuldigen voor die scène van zooeven, en uitleggen dat het niet onze schuld was. Wat denk jij er van?"

„Natuurlijk is het noodzakelijk dit te zeggen," antwoordde Iwan Feodorowitsch. Zij gingen op weg, de kleine monnik zweeg en luisterde naar het gesprek. Op den weg door het boschje zei hij slechts dat de vader-overste reeds wachtte, en dat men meer dan een half uur te laat was. Men gaf hem geen antwoord. Miussow keek Iwan Feodorowitsch met haat aan.

„Gaat naar een diner alsof er niets gebeurd was," dacht hij bij zich zelf, „een stalen voorhoofd en het geweten van een Karamazow."

ELFDE HOOFDSTUK.

Aljoscha bracht vader Sossima naar zijn slaapkamer terug en bewoog hem op het bed te gaan zitten. Het was slechts een klein kamertje met eenige eenvoudige meubelen. Het ijzeren bed was smal, en inplaats van een matras had de Staretz slechts een dun stuk vilt om op te slapen. In een hoek bij de heiligenbeelden stond een lessenaar, waarop een kruis lag en het heilige Evangelie. De Staretz ging uitgeput zitten, zijn oogen glinsterden en hij ademde moeilijk. Hij keek Aljoscha peinzend aan alsof hij bij zichzelf iets aan het overleggen was.

„Ga nu maar, ik heb hier genoeg aan Porfiry, men heeft je bij den vader-overste noodig, bij het diner."

„Laat mij hier blijven," vroeg Aljoscha.

„Men heeft je daar meer noodig, het zal er wel niet erg rustig toegaan, je moet oppassen; je kunt je misschien nuttig maken. Wanneer de booze geesten ontketend worden moet je bidden, en dan, weet, mijn zoon, (de Staretz hield er van hem zoo te noemen) dat hier jou plaats niet is. Zoodra God mij tot zich genomen heeft, moet je het klooster verlaten."

Aljoscha kromp even ineen.

„Wat heb je? Hier hoor je niet thuis. Jij moet boete doen in de wereld. Er ligt nog een lange weg voor je en je moet trouwen. Je beproevingen zullen groot zijn en je zult hard moeten werken. Maar ik heb vertrouwen in je, daarom zend ik je de wereld in. Christus zal met je zijn. Denk aan deze laatste woorden, want hoewel ik nog wel met je zal spreken, zullen zij niet die groote beteekenis hebben. Mijn dagen, ja zelfs mijn uren zijn geteld."

De Staretz hief zijn hand op om hem te zegenen. Ajoscha durfde hem niet tegen te spreken. Hij zou gaarne de vraag gesteld hebben, waarom vader Sossima een knieval voor zijn broeder Dmitry gedaan had, maar hij durfde het niet. Hij

vermoedde achter dit gebaar een geheime, misschien een verschrikkelijke beteekenis.

Toen hij de hermitage verliet om niet te laat in het klooster te komen, bemerkte hij in het bosch bij een bocht van het pad den novicius Rakitin, die blijkbaar op hem gewacht had,

„Wil je mij spreken?" vroeg Aljoscha toen hij hem bereikt had.

„Ja," zei Rakitin glimlachend. „Je gaat naar den vader overste, is het niet? Sedert men den Aartsbisschop en generaal Pakhatow ontvangen heeft, is er niet zoo'n diner geweest. Ik kom er ook. Maar maak maar vlug voort, je moet de gerechten opdienen. Zeg eens, Alexei wat beteekende dat, die buiging voor je broeder Dmitry Feodorowitsch?"

„Ik weet het niet, Mischa, ik weet het heusch niet."

„Ik wist van tevoren, dat hij het je niet zou zeggen. Hij bedoelt er natuurlijk niets bijzonders mee, het zal wel een of andere gekke truc zijn, met opzet natuurlijk, dan zullen de menschen in de stad zeggen: Wat bedoelt hij daar toch mee! Dat is reclame. Maar toch heeft de oude man dezen keer volgens mij goed voorspeld. Hij heeft de misdaad geroken. Het ruikt niet aangenaam bij jullie."

„Wat voor een misdaad?"

Rakitin had blijkbaar lust veel te spreken.

„In jullie familie zal een misdaad gebeuren. Tusschen je vader en je lieve broeders zal er iets plaats vinden. Vader Sossima heeft voor alle zekerheid het al vast voorspeld."

„Maar wat voor een misdaad bedoel je toch?" vroeg Aljoscha.

„Wat voor een misdaad? Alsof je dat zelf niet wist. Ik wed, dat je er wel eens over nagedacht hebt. Hoor eens Aljoscha, je zegt altijd de waarheid, dat weet ik. Heb je erover nagedacht of niet?"

„Ja," zei Aljoscha aarzelend.

Rakitin zette een verbaasd gezicht.

„Heb je er werkelijk ook aan gedacht," riep hij uit.

„Ik heb er niet direct aan gedacht, maar toen je er zooeven over sprak, scheen het mij toe alsof ik dezelfde gedachte reeds gehad had."

„Toen je dat gesprek tusschen den vader en je broeder aanhoorde, dacht jij toen aan een misdaad? Dus heb ik mij niet vergist."

„Wacht eens," viel Aljoscha hem in de rede. „Hoe kom je

op die gedachte en waarom stel je er zooveel belang in?"

„Dat zijn twee verschillende vragen, ik zal ze je stuk voor stuk beantwoorden. Hoe ik bij die gedachte kom? Ik heb je broeder Dmitry Feodorowitsch vandaag plotseling in het ware licht gezien. Aan een enkel trekje heb ik hem herkend. Bij zulke eerlijke, maar zeer sensueele menschen drukt zoo'n eigenschap den stempel op de geheele persoonlijkheid. Deze keer niet, misschien ook niet een volgende keer, maar eens zal er een oogenblik komen, waarop hij je vader zal dooden. Je vader is een woesteling en zal in niets maat houden. Beiden zullen zij op een zeker oogenblik tegenover elkaar staan en dat is het einde."

„Neen Mischa, wanneer je geen betere reden hebt, geef je mij weer moed. Zoover zal het nooit komen."

„Maar waarom beef je zoo? Hij mag een heel rechtschapen man zijn die Mitja, maar hij is een woesteling en bovendien is hij uiterst sensueel. Dat heeft hij van zijn vader. Ik verwonder mij alleen over jou Aljoscha, jij bent toch ook een Karamazow. Die andere drie wellustelingen slaan elkaar nu zorgvuldig gade, met het mes in hun laarzen. Zij hebben al schermutselingen gehad, het zou mij niet verwonderen, wanneer je ook mee ging doen."

„Wat die vrouw betreft, daarin vergis je je. Dmitry... veracht haar," zei Aljoscha.

„Gruschenka? Neen, broeder, die veracht hij niet. Reeds destijds toen hij zijn verloofde openlijk in den steek liet, verachtte hij haar niet. Dat is iets wat jij nog niet begrijpt. Een man wordt verliefd op de schoonheid van een vrouwenlichaam of slechts op een deel van een vrouwenlichaam en hij verlaat daarvoor zijn kinderen. Hij verkoopt zijn vader en moeder en verraadt zijn vaderland. Er helpt geen verachten tegen. Mogelijk dat hij haar veracht, maar hij kan zich niet los maken."

„Dat begrijp ik best," zei Aljoscha plotseling.

„Zie je, dus toch. Zoo zonder meer kun je dat begrijpen," zei Rakitin met leedvermaak. „Plotseling is het je ontsnapt. Je hebt er natuurlijk al eens over nagedacht. Je bent vroom Aljoscha, een heilige ben je, toegegeven, maar bij al je heiligheid heb je toch niet na kunnen laten over zulke dingen na te denken. Wie weet tot welke diepten jij al afgedaald bent. Je bent een echte Karamazow. Door je vader ben je een sensueel mensch, door je moeder een domoor. Of is het misschien

niet waar, wat ik zeg? Maar ik moet je nog wat zeggen. Gruschenka heeft mij gevraagd: Breng hem eens mee. Daarmee meent zij jou. Toen vroeg ik: Wat vind je voor interessants aan hem? Gruschenka is een buitengewone vrouw."

„Breng haar mijn groeten over," zei Aljoscha, „maar ik kan niet komen, ga verder Mischa. Ik zal je strak wel vertellen hoe ik over de zaak denk."

„Er valt niet over te praten. Daar heb je je oudere broeder. Wanneer jij sensueel bent, dan moet hij het toch zeker zijn. Hij is ook een Karamazow. Jullie zijn door drie woorden te definieeren. Wellusteling, woekeraar en dwaas. Je broeder Iwan schrijft voor zijn plezier godsdienstige artikeltjes, terwijl iedereen weet, dat hij atheïst is. Bovendien is hij van plan zijn broeder Mitja zijn verloofde te ontstelen, en het lijkt wel alsof het hem gelukken zal. En dat gebeurt dan nog met toestemming van Mitja zelf, want hij geeft hem zijn verloofde over om van haar af te komen en om dan vlug naar Gruschenka te kunnen gaan. Zijn dat niet daden van menschen die door het noodlot gebrandmerkt zijn? Hoor verder. Mitja wordt den weg versperd door zijn vader, want deze is tot stervens toe verliefd op Gruschenka. Hij begint te watertanden, wanneer hij ook maar aan haar denkt. Alleen terwille van haar heeft hij in de cel zoo'n schandaal gemaakt en alleen daarom, omdat Miussow het heeft durven wagen haar een liederlijk schepsel te noemen. Hij is verliefder dan een kater. Vroeger heeft zij alleen tegen betaling hem geholpen in zijn duistere zaakjes, maar plotseling is het hem ingevallen haar eens nader te bekijken, en hij is gek geworden en vervolgt haar met allerlei aanbiedingen. Nu, op dezen weg komen vader en zoon tegenover elkaar te staan. Maar Gruschenka is noch voor den een, noch voor den ander. Voorloopig amuseert zij zich en houdt zij beiden aan het lijntje. Bovendien overweegt zij, wat het voordeeligst voor haar zal zijn, want al kan zij van den vader ook veel geld krijgen, hij zal niet met haar trouwen, en ten slotte krijgt de Jood in hem de bovenhand, en houdt hij zijn geldzak dicht. In zulk een geval krijgt Mitja waarde. Geld heeft hij weliswaar niet, maar hij is in staat om te trouwen. Zijn verloofde zal hij laten zitten, die schoon, rijk en van edele familie is, en Gruschenka zal hij trouwen, de voormalige minnares van een ouden ellendigen marskramer, een door en door verdorven mensch, Ssamssonow.

Waarachtig, er kan nog een misdaad gebeuren en daar loert Iwan op. Hij zal daardoor niet alleen Katherina Iwanowa krijgen, maar ook haar 60.000 roebel bruidsschat. Dat is toch een behoorlijk begin voor een hongerlijder als hij en let maar op, hij krenkt niet alleen Mitja niet, neen, Mitja zal hem er dankbaar voor zijn. Ik weet heel zeker, dat Mitja de vorige week toen hij met een troep zigeunermeisjes zich bedronken heeft, uitriep, dat hij zijn verloofde Katherina Iwanowna niet waard was, maar zijn broeder Iwan was haar wel waard en Katherina Iwanowna zal op het laatst voor zoo'n mooiprater als Iwan Feodorowitsch zwichten. Wat heeft die Iwan toch voor verleidelijks, dat iedereen eerbied voor hem koestert? Hij lacht jullie allemaal uit, en ziet toe of hij er voordeel bij kan hebben."

„Hoe weet je dat? Hoe kun je zoo stellig erover spreken?" vroeg Aljoscha somber.

„Waarom vraag je dat, terwijl je van te voren al bang was voor mijn antwoord. Het is duidelijk genoeg, dat je mij gelijk geeft."

„Je houdt niet van Iwan. Iwan zal zich niet door geld laten verlokken."

„Denk je dat? Katherina Iwanowna is bovendien nog mooi, ofschoon 60.000 roebel ook niet te versmaden zijn."

„Iwan zoekt het hooger, hij zoekt geen geld, noch een gemakkelijk leven. Misschien eerder nog ongeluk . . ."

„Wat is dat nu weer voor nieuws. Ach jullie . . . edellieden."

„Hij is het nog niet eens met zichzelf. Hij twijfelt nog, hij zoekt naar een oplossing, naar rust."

„Dat heb je van den Staretz, Aljoscha," zei Rakitin. „Denk eens even na, dan zul je het begrijpen, je hebt Iwan's domme uitspraak gehoord: „als de ziel niet onsterfelijk is, bestaat er geen deugd, dat wil dus zeggen alles is geoorloofd." En dan je lieve broeder Mitja, die uitriep: „daar zal ik aan denken." Het is een verleidelijke theorie voor immoreele menschen, voor schurken . . . Maar ik wil niet schelden, niet voor schurken, maar voor snoevers. Zijn heele theorie is schandelijk, de menschheid zou in zich zelf de kracht moeten vinden deugdzaam te leven zonder aan de onsterfelijkheid van de ziel te gelooven!"

Rakitin maakte zich kwaad, hij was nauwelijks in staat zich te beheerschen. Plotseling echter hield hij op, alsof hij ergens aan dacht, en zei:

„Nu, wij zullen er niet verder over spreken. Lach je mij uit, denk je dat ik het niet begrijp?"

„Neen, ik geloof dat je heel knap bent, maar laten wij er niet meer over spreken, ik begrijp wel, dat je je kwaad maakt. Door je hartstochtelijke woorden bemerk ik dat Katharina Iwanowna jou zelf niet onverschillig is, ik heb dat al lang gedacht, ik weet dat je daarom mijn broeder Iwan niet mag lijden. Ben je jaloersch?"

„Je denkt zeker, dat ik het voorzien heb op haar geld, hé?"

„Neen, over het geld wil ik verder niet spreken, ik zou je niet willen krenken."

„Ik begrijp niet, dat geen van jullie in wil zien, dat men afgezien van Katharina Iwanowna je broeder Iwan niet kan liefhebben. Waarom zou men van hem houden? Hij behandelt mij als een ... of liever hij behandelt mij heelemaal niet, hij wil mij niet zien. Waarom zou ik niet het recht hebben mij kwaad over hem te maken! Hij haat mij, dat voel ik."

„Hij heeft nog nooit over je gesproken, noch goeds, noch kwaads. Hij negeert je niet met opzet, hij heeft je eenvoudig nog niet opgemerkt."

„Ik heb gehoord, dat hij eergisteren bij Katharina Iwanowna kwaad van mij gesproken heeft. Dat bewijst wel dat hij mij als zijn tegenstander beschouwt. Wie van ons beiden is nu jaloersch? Hij is zoo goed geweest te veronderstellen, dat, wanneer ik niet besluit aartsbisschop te worden hij er zeker van was dat ik naar Petersburg zou gaan om medewerker te worden aan een litterair tijdschrift, en wel als criticus, en dat ik na tien jaar geschreven te hebben eigenaar van dat tijdschrift zou trachten te worden. Dan zou ik de richting er van veranderen naar den kant van het liberalisme, atheïsme en zelfs een weinig naar het socialisme; en door nu eens met den een dan met den ander te heulen, zou ik het goede publiek zand in de oogen strooien. Volgens uw lieve broeder zouden mijn socialistische ideeën mij niet beletten geld te sparen, en dat door een woekeraar laten beheeren, zoodat ik ten slotte in Petersburg een groot huis zou kunnen bouwen om daar de redactie huisvesten, terwijl ik de andere étages goed zou verhuren. Hij heeft zelfs gezegd waar dat huis zou komen te staan ..."

„Maar dat kan toch best, Mischa, zelfs de laatste veronderstelling is niet zoo gek," riep Aljoscha uit, terwijl hij vroolijk begon te lachen.

„Begin jij nu ook al met sarcasme, Alexei Feodorowitsch?"

„Neen, neen, ik maakte maar een grap, en ik denk aan wat anders. Hoe kan iemand jou al deze bijzonderheden verteld hebben? Van wie heb je ze gehoord? Je was er toch zelf niet bij?"

„Ik was er niet, maar Dmitry Feodorowitsch heeft het mij verteld, dat wil zeggen, mij heeft hij het niet verteld, maar ik wil het bekennen, ik heb onwillekeurig geluisterd, want ik zat in de slaapkamer van Gruschenka, en kon er niet uit zoolang Dmitry Feodorowitsch bij haar op bezoek was."

„Ach, ik vergat dat zij familie van je is."

„Familie, die Gruschenka, familie van mij!" riep Rakitin, terwijl hij hevig bloosde.

„Wat zeg je, is zij geen familie van je, ik heb toch gehoord..."

„Hoe kun je dat hooren, jullie heeren Karamazow wilt voor edellieden spelen, terwijl je vader als potsenmaker bij vreemden toegelaten wordt, en voor de uitoefening van dit nobele vak een maal eten ontvangt. Nu goed, ik ben slechts de zoon van een pope; vergeleken met zulke edele heeren als jullie, slechts een worm, maar je mag mij niet met zoo'n vroolijk gezicht en op zoo'n krenkende manier beleedigen. Ook ik heb eer in mijn lijf, Alexei Feodorowitsch, ik kan geen familie van Gruschenka, een publieke vrouw, zijn, bedenk dat!"

Rakitin wond zich verschrikkelijk op.

„Vergeef mij om Gods wil, ik vermoedde dat niet, is zij dan werkelijk..."

Aljoscha bloosde. „Heusch, men heeft mij gezegd, dat je familie van haar was, je gaat zoo vaak naar haar toe, en je vertelde zelf, dat er geen liefdesverhouding tusschen jullie bestond. Ik heb nooit geweten, dat je haar zoo verachtte. Verdient zij dat dan werkelijk?"

„Wanneer ik haar opzoek heb ik daar mijn goede redenen voor, en dat moet je voldoende zijn. Maar wat die familie betreft, je broeder of je lieve papa staan haar nader dan ik. Nu wij zijn er, ga naar de keuken. Hé, wat gebeurt daar, zijn wij zoo laat? Hebben zij vlug gegeten, of hebben de Karamazows weers iets uitgehaald? Het lijkt er wel op, kijk daar gaat je lieve papa weg, en Iwan Feodorowitsch komt achter hem aan. Hebben zij afscheid van den prior genomen? Vader Issidor schreeuwt hun van de trap nog wat toe, en je

vader schreeuwt en zwaait met zijn armen, hij is kwaad. Miussow gaat met zijn rijtuig weg, en Maximow vlucht blijkbaar ... Ze hebben ruzie gehad, het diner is niet doorgegaan. Wanneer zij den prior maar niet geslagen hebben! Zouden zij dat durven? ..."

Rakitin's veronderstellingen waren niet geheel ongegrond.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Toen Pjotr Alexandrowitsch met Iwan Feodorowitsch op weg was naar den prior, voelde Miussow, die een fijngevoelig en welopgevoed man was, dat hij er verkeerd aan gedaan had in de cel van den Staretz zijn koelbloedigheid te verliezen.

„Het is tenminste niet de schuld van de monniken, dat alles zoo geloopen is," dacht hij bij zich zelf, toen hij de trap opging naar het vertrek, waar de prior hen zou ontvangen. „En wanneer het fatsoenlijke lieden zijn, (vader Nicolai, de prior, moet van adellijke afkomst zijn) waarom zou ik mij dan niet behoorlijk gedragen? Ik wil niet met hen twisten, ik zal mij aangenaam bij hen maken door mijn goede manieren. Ik wil hun bewijzen, dat ik niet de kameraad ben van dien hansworst en dat ik mij niet door hem van mijn stuk laat brengen."

Hij besloot zijn processen met het klooster te beëindigen en de monniken op alle punten toe te geven, daar hun vermeende of werkelijke rechten hem immers bovendien niet veel materieel nadeel zouden brengen.

Men wachtte reeds op de gasten, toen Pjotr Alexandrowitsch Kalganow en Iwan Feodorowitsch binnenkwamen. De pater-prior trad op hen toe. Hij had een magere, hooge gestalte, maar maakte nog een krachtigen indruk. Hij boog zwijgend en stak hun zijn hand toe, die door Iwan Feodorowitsch en Kalganow gekust werd. Ook Miussow deed een poging, maar de overste trok zijn hand kalm en onopvallend terug.

„Wij verzoeken u, Eerwaarde, ons te willen verontschuldigen," begon Pjotr Alexandrowitsch met een beminnelijken glimlach, maar op waardigen en tegelijk op eerbiedigen toon. „Wij komen alleen, terwijl gij tevens Feodor Pawlowitsch hadt uitgenoodigd. Hij was genoodzaakt te vertrekken en niet zonder reden. In de cel van den hoogeerwaarden pater Sossima en in diens tegenwoordigheid heeft hij zulke

ongepaste woorden gebruikt, dat hij zich schaamt aan uw tafel te verschijnen. Hij heeft oprecht berouw van zijn houding en hoopt later eens alles goed te kunnen maken, voor het tegenwoordige verzoekt hij u echter hem eenvoudig te willen vergeven."

Miussow zweeg. Nadat hij de laatste woorden gesproken had, voelde hij zich zeer tevreden over zich zelf, zoodat elk spoor van kwaadheid uit zijn gezicht verdwenen was. Hij had zich weer volkomen met de menschheid verzoend.

De prior, die aandachtig naar hem geluisterd had, boog zijn hoofd en antwoordde:

„Ik vind het jammer, dat er iets onaangenaams voorgevallen is; wanneer Feodor Pawlowitsch had kunnen komen, zou hij misschien van ons kunnen houden, en na verloop van tijd wij eveneens van hem. Mijne heeren, ik verzoek u plaats te nemen."

Hij plaatste zich voor het heiligenbeeld, en begon met luide stem een gebed op te zeggen. Allen bogen eerbiedig hun hoofd. De landgoedbezitter Maximow drong het verst naar voren en vouwde zoo opvallend zijn handen, dat de aanwezige monniken wel bij zich zelf moesten besluiten, dat hij een vroom man was.

Nu geschiedde het, dat Feodor Pawlowitsch zijn laatsten troef uitspeelde. Wij moeten van tevoren opmerken, dat hij werkelijk van plan was weg te gaan en dat het onmogelijk zou zijn na het tooneel in de cel van den Staretz op het diner van den prior te komen, alsof er niets voorgevallen was. Nauwelijks was zijn rijtuig bij de herberg aangekomen, waar hij nu alleen had willen dineeren, of hij veranderde van meening. Hij wilde zich wreken. Hij herinnerde zich, hoe iemand hem eens gevraagd had: „Waarom haat gij dien man zoo?"

In een aanval van schaamteloosheid had hij toen gezegd: „Omdat hij mij nooit iets aangedaan heeft, maar ik hem laaghartig behandelde, en zoodra ik dit gedaan had, haatte ik hem."

Bij deze herinnering lachte hij kwaadaardig, zijn oogen schitterden, zijn lippen beefden. „Ik ben ermee begonnen, nu wil ik het ook doorzetten," besloot hij bij zichzelf. De heimelijke overweging, die hij op dit oogenblik maakte, was misschien de volgende: „Ik zal mij toch niet meer kunnen rehabiliteeren, daarom zal ik hen ook tot het uiterste brengen;

ik schaam mij niet voor hen en daar komt het maar op aan."

Hij beval den koetsier te wachten en keerde te voet naar het klooster terug. Hij wist nog niet precies, wat hij doen zou, toen hij de kamer binnentrad, maar dat hij van plan was allen te ergeren, dat stond bij hem vast. Hij verscheen op den drempel op het oogenblik, dat het gebed geëindigd was, en men aan tafel ging. Hij bleef bij de deur staan en begon hoonend te lachen.

„Jullie hebben gedacht, dat ik weggegaan ben, maar je hebt je vergist," riep hij uit.

Op dit oogenblik keken allen hem verwezen aan, in de verwachting dat er iets onaangenaams zou gebeuren, ongetwijfeld een nieuw schandaal. Pjotr Alexandroitsch verviel van zijn welwillende stemming onmiddellijk in blinde woede en riep uit: „Dat is niet te verdragen, dat kan ik onmogelijk verdragen. "

Het bloed steeg hem naar het hoofd en met sidderende hand greep hij naar zijn hoed.

„Dat kan hij niet!" riep Feodor Pawlowitsch uit. „Eerwaarde, mag ik binnenkomen, ja of neen, wilt gij mij als uw dischgenoot ontvangen?"

„Gij zijt van harte welkom," antwoordde de prior, „mijne heeren sta mij toe u te verzoeken, dat gij alle kleine twisten voor een oogenblik op zij zet om elkaar te ontmoeten als leden van een eensgezinde familie aan onze tafel."

„Neen, neen, onmogelijk!" schreeuwde Pjotr Alexandrowitsch buiten zichzelf.

„Wanneer het Pjotr Alexandrowitsch onmogelijk is, dan is het mij ook onmogelijk, want dan ga ik weg. Ik ben met dat doel hier gekomen. Ik zal Pjotr Alexandrowitsch niet meer verlaten; wanneer hij weggaat, ga ik ook weg, blijft hij hier, dan blijft ik ook. U hebt hem beleedigd door op zijn bloedverwantschap met mij te wijzen. Pater-prior, hij wil niet erkennen, dat ik familie van hem ben. Kom, is von Sohn daar? Goeden dag, von Sohn!"

„Meent gij mij?" vroeg Maximow verwonderd.

„Ja zeker," riep Feodor Pawlowitsch, „wie anders? Denkt gij dat de pater-prior von Sohn is?"

„Ja maar... ik ben niet von Sohn, ik heet Maximow."

„Kom, dat is niet waar, gij zijt von Sohn. Eerwaarde, weet gij wie von Sohn is? Hij werd vermoord in een bordeel, — ik geloof dat men bij u deze inrichtingen zoo noemt —

vermoord heeft men hem en beroofd, en niettegenstaande hij al een man op leeftijd was, heeft men hem in een kist gepakt en als vrachtgoed van Petersburg naar Moskou gestuurd. Terwijl hij ingepakt werd, zongen de meisjes van het huis erbij en speelden piano. En hier is nu von Sohn terug. Hij is uit de dooden opgestaan. Is het niet waar?"

„Wat beteekent dat? Wat moet dat alles?" zoo hoorde men stemmen uit de groep monniken.

„Laat ons weggaan," schreeuwde Pjotr Alexandrowitsch tegen Kalganow.

„Neen, neen," viel Feodor Pawlowitsch hem in de rede, terwijl hij een stap vooruit deed. „Sta mij toe, dat ik met u spreek. In de cel hebben ze gezegd, dat ik mij schandelijk gedragen heb, maar dat is niet waar. Pjotr Alexandrowitsch houdt er van, dat zijn redevoering „plus de noblesse que de sincérité" bevat, maar ik wil, dat mijn uitspraak „plus de sincérité que de noblesse" bevat. Denk eraan, pater-prior, al ben ik ook een grappenmaker, een nar, ik ben tevens een ridder en ik wil zeggen, wat ik te zeggen heb. Mijn zoon Alexei staat op het punt monnik te worden, ik ben zijn vader, en ik voel mij verplicht voor hem te zorgen. Alles heb ik hier nu goed bekeken en gezien, hoe het hier toegaat en dat bevalt mij niet. De biecht is een groot mysterie, een heilig sacrament en wanneer ik mij nederig gestemd voel, wil ik gaarne knielen, maar in die cel daar van vader Sossima valt iedereen plotseling op de knieën en gaat met luider stem biechten. Mag dat? Mag men hardop biechten? De heilige vaders hebben ingesteld, dat de biecht alleen in het oor gefluisterd mag worden, dat is de allereerste voorwaarde. Maar wanneer ik nu eens in uw tegenwoordigheid al mijn zonden ging vertellen, dat is toch niet zoo als het behoort? Neen, bij de eerste de beste gelegenheid zal ik het doen weten aan de heilige Synode en mijn zoon Alexei neem ik onmiddellijk mee naar huis."

Wij moeten hier opmerken, dat Feodor Pawlowitsch de klok had hooren luiden, maar niet wist waar de klepel hing. Er was wel eens over gepraat, in de stad, dat de Staretzen in het klooster te zeer verheven werden, zelfs ten koste van de waardigheid van den prior en dat zij zelfs misbruik gemaakt hadden van het geheim van de biecht, iedereen wist echter dat deze beschuldigingen volkomen ongegrond waren. Maar terwijl Feodor Pawlowitsch voelde, dat hij dwaasheden zei,

probeerde hij deze goed te maken, met nieuwe beschuldigingen die nog onzinniger waren.

„Het is meer dan schandelijk," schreeuwde nu Pjotr Alexandrowitsch.

„Vergeef mij," zei de prior, „reeds langen tijd geleden is er gezegd, dat zij zullen beginnen veel kwaad over mij te spreken, en wanneer ik naar hen luister, zal ik zeggen, dat is de genezing, die Christus mij gezonden heeft om mijn hoovaardige ziel te louteren. Daarom danken ook wij u, dierbare gast," en hij maakte een diepe buiging voor Feodor Pawlowitsch.

„Ta, ta, ta, schijnheilige en oude leugens, oude gebaren, allemaal onzin die buigingen, dat kennen wij, „een kus op de lippen en een dolk in het hart" zooals in „die Räuber" van Schiller. Ik houd er niet van, dat men zich anders voordoet, dan men is. Eerwaarde vader, ik zoek de waarheid. Maar niet in dezen schijnbaren deemoed ligt de waarheid, gij monniken! Waarom vasten jullie eigenlijk? Denken jullie dat je daarvoor in den hemel beloond zult worden? Moet ik misschien ook beginnen te vasten om hiervoor beloond te worden? Neen, heilige monniken, weest liever nuttig in de maatschappij, zonder erop te speculeeren in den hemel hiervoor de eeuwige zaligheid te verkrijgen. Dat zal u veel moeilijker vallen. Gij ziet, pater-prior, ik ben ook wel in staat behoorlijk te redeneeren. Maar wat is er te eten?" vervolgde hij, terwijl hij naar de tafel ging.

„Oude portwijn, medoc, ha, ha, dat lijkt niet veel op buigingen. Kijk eens wat een mooie flesschen, wie heeft u dit alles bezorgd? Dat is de Russische boer met zijn vereelte handen, die u het brood brengt, dat zijn gezin toebehoort. Wat doet gij anders, heilige vaders, dan het volk uitzuigen?"

„Het is niet mooi van u, dat gij zoo spreekt," zei vader Jossif. Vader Paissy zweeg hardnekkig. Miussow stormde de kamer uit, door Kalganow gevolgd.

„Nu, heilige vaders, ik ga met Pjotr Alexandrowitsch mee, bij u kom ik niet terug, al zoudt ge mij op de knieën smeeken, ik kom nooit terug, en mijn zoon Alexei neem ik mee voor altijd. Iwan Feodorowitsch, sta mij toe, dat ik u beveel mij te volgen. Von Sohn, gij hebt geen enkele reden om hier nog te blijven, ga met mij mee naar de stad, bij mij thuis gaat het vroolijker toe."

Hij liep schreeuwend en met zijn armen zwaaiend weg.

Op het oogenblik dat hij naar buiten kwam, zag Rakitin hem en maakte Aljoscha hierop opmerkzaam.

„Alexei," riep zijn vader hem uit de verte toe, toen hij hem zag, „vandaag nog kom je bij mij terug. Ook je kussen en je matras moet je meenemen, niets mag er hier van je achterblijven."

Aljoscha bleef als aan den grond genageld staan en zeide niets.

Intusschen steeg Feodor Pawlowitsch in zijn rijtuig. Iwan Feodorowitsch volgde hem met een somber gezicht. Hij wendde zich niet eens om teneinde van Aljoscha afscheid te nemen. Nu volgde er nog een tooneel, dat een waardig slot was voor deze eigenaardige vertooning. Op de trede van het rijtuig verscheen plotseling de landeigenaar Maximow, hij had zich buiten adem geloopen om niet te laat te komen. Hij had zoo'n haast, dat hij zijn voet reeds op de treeplank zette, toen Iwan's linkervoet er nog opstond en terwijl hij zich aan het portier vasthield, deed hij moeite in het rijtuig te klauteren.

„Neem mij ook mee," schreeuwde hij, terwijl hij vroolijk lachte, „neem mij ook mee!"

„Heb ik het niet gezegd," zei Feodor Pawlowitsch, „het is von Sohn, waarachtig hij is weer opgestaan. Hoe heb je je van die heilige vaders los kunnen maken? Daar behoort moed toe. Spring er maar gauw in. Kom, hij kan aan onze voeten gaan zitten. Wil je gaan liggen von Sohn of zal ik je op den bok naast den koetsier zetten?"

Iwan Feodorowitsch, die reeds plaats genomen had zonder een woord te zeggen, stootte Maximow met alle kracht tegen de borst, zoodat deze eenige meters achteruit stoof.

„Vooruit," schreeuwde Iwan Feodorowitsch den koetsier woedend toe.

„Wat doe je daar? Waarom stoot je hem terug?" vroeg Feodor Pawlowitsch. Maar Iwan gaf geen antwoord.

„Jij bent er ook een," zei Feodor Pawlowitsch, nadat zij een tijd lang gezwegen hadden. „Jij bent begonnen met die kloostergeschiedenis. Waarom erger je je nu, terwijl je zelf begonnen bent?"

„Het wordt nu eindelijk tijd met dien onzin op te houden, rust liever wat uit," zei Iwan Feodorowitsch kortaf.

„Een beetje cognac zal mij goed doen," zei Feodor Pawlowitsch weer na een poosje, „als wij aangekomen zijn, moet jij er ook een nemen."

Iwan bleef zwijgen. Feodor Pawlowitsch wachtte weer even.

„Maar Aljoscha neem ik in elk geval uit het klooster, zonder er rekening mee te houden of het jou onaangenaam zal zijn."

Iwan Feodorowitsch haalde minachtend zijn schouders op en keek naar buiten. Tot zij thuisgekomen waren, werd er geen woord meer tusschen hen gewisseld.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Het huis van Feodor Pawlowitsch Karamazow bevond zich niet midden in de stad, doch ook niet in de buitenwijken. Het was tamelijk oud, en zag er gezellig uit. Het had één verdieping, de muren waren grijs geverfd, en onder het dak bevonden zich veel verborgen schuilhoekjes, die met elkaar verbonden waren door kleine trappen. Het wemelde hier van muizen, Feodor Pawlowitsch zei echter, wanneer men hem hier over sprak: „dan heb ik het tenminste niet zoo vervelend, wanneer ik eens 's avonds geen bezoek ontvang."

Hij had de gewoonte 's nachts de bedienden naar een apart bijgebouw te sturen, en sloot zich dan geheel alleen op. Het bijgebouw lag in den tuin, hierin bevond zich ook de keuken, want Feodor Pawlowitsch kon den reuk van bakken, braden en aanbranden niet verdragen, zoodat zoowel 's zomers als 's winters de gerechten door den tuin naar het huis werden gebracht. Voor het oogenblik waren alleen Feodor Pawlowitsch en Iwan Feodorowitsch de bewoners van het huis. In het bijgebouw leefden drie personen, de oude Grigory, de oude Marfa, zijn vrouw, en de bediende Smerdjakow, die nog betrekkelijk jong was. Grigory was een koppig man, die steeds recht op zijn doel afging, zoodra verschillende overwegingen, die lang niet altijd verstandig of logisch waren hem dit doel voor het eenige ware deden houden. Hij was eerlijk en onomkoopbaar. Zijn vrouw had hem, ofschoon zij haar geheele leven lang zich volkomen naar den wil van haar man geschikt had, er toe willen brengen, Feodor Pawlowitsch te verlaten en naar Moskou te gaan om een of anderen handel te beginnen, want zij had wat geld overgespaard. Maar Grigory had reeds toen voor eens en voor altijd uitgemaakt, dat zijn vrouw ongelijk had, want „iedere vrouw was eerloos" en het paste hem niet zijn heer te verlaten, hoe onwaardig deze zich ook gedroeg: „want dat was hun plicht."

„Weet jij misschien wat plicht is?" had hij Marfa gevraagd.

„Ik weet wel wat plicht is, Grigory, maar waarom wij gedwongen zijn hier te blijven, dat zal ik nooit begrijpen," had Marfa geantwoord.

„Je begrijpt het dus niet, houdt dan ook voor het vervolg je mond."

Feodor Pawlowitsch stelde buitengewoon veel vertrouwen in hem, daar hij zoo nu en dan in zijn zwakke oogenblikken behoefte had aan een man, die hem moreel maar zonder verwijten alleen door zijn rustige zekere handelingen steunde, en steeds wanneer hij zich angstig voelde, riep hij Grigory bij zich, alleen om met hem over onverschillige dingen te praten, en de stem en gebaren van zijn bediende waren dan voldoende om hem geheel te kalmeeren. Het was wel eens gebeurd, dat Feodor Pawlowitsch 's nachts naar het bijgebouw ging om Grigory te wekken, teneinde een oogenblik met hem te praten. Deze was steeds bereid zijn meester terwille te zijn, en nadat Feodor Pawlowitsch eenige uren lang met hem gesproken, had, liet hij hem weer gaan, terwijl hij hem de leelijkste scheldwoorden naar zijn hoofd wierp, ging daarna naar bed, en sliep den slaap des rechtvaardigen. Grigory's huwelijk was niet gezegend met kinderen, één zoontje had zijn vrouw hem geschonken, maar dit was reeds vroeg gestorven. Grigory hield veel van kinderen, en deed geen moeite dit voor de menschen te verbergen, d.w.z. hij schaamde zich er niet voor. Dmitry Feodorowitsch had hij als driejarig kind tot zich genomen, toen Adelaïda Iwanowna weggeloopen was. Hij had het kind persoonlijk verzorgd, kamde het en waschte het zelf. Toen zijn eigen kind geboren moest worden, maakte hij misschien den gelukkigsten tijd van zijn leven door, maar de komst er van bracht hem een groote teleurstelling. Het had namelijk zes vingers aan elke hand; dit maakte zulk een pijnlijken indruk op Grigory, dat hij niet alleen tot aan den dag van den doop geen woord zei, maar zich zelfs in den tuin verborg om met niemand behoeven te spreken. Het was in het voorjaar, drie dagen lang had hij zich verborgen en toen hij de kamer inkwam op het oogenblik dat het kind gedoopt zou worden, stond zijn plan vast. Er waren eenige gasten, en zelfs Feodor Pawlowitsch, die peetvader zou zijn, was aanwezig. En nu verklaarde Grigory plotseling, dat men het kind in het geheel niet behoefde te doopen. Hij zei dit zonder dat dit hem blijkbaar sterk ontroerde, alsof de zaak verder de moeite niet waard was.

„Waarom wilt gij niet dat het kind gedoopt wordt?" vroeg de priester verwonderd.

„Omdat het een draak is," bromde Grigory.

„Hoe bedoelt gij dat?"

Grigory zweeg.

„Een vergissing van de natuur," bromde hij eindelijk voor zich heen.

Men kon hem er niet toe krijgen zich duidelijker uit te drukken. Er werd even over gelachen, en het spreekt van zelf dat het kind toch gedoopt werd. Tijdens de veertien dagen, dat het kind leefde keek hij er niet naar om, ja, het leek wel alsof hij niet eens bemerkte, dat het zich in de kamer bevond. Toen het echter na veertien dagen stierf legde hij het zelf in de kleine doodkist, en knielde er langen tijd bij neer. Sedert dien dag hield hij zich veel bezig met godsdienstige vraagstukken, las de legenden der martelaars, en sprak gaarne over het boek „Job". Hij was eenigszins geneigd tot mysticisme, zoowel de geboorte als de dood van zijn misvormd zoontje hadden voor altijd „een stempel op zijn ziel gedrukt." Hierbij kwam nog, dat juist in den nacht volgende op den dag dat het kind begraven werd, Marfa gewekt werd uit haar slaap, doordat zij duidelijk het weenen van een pasgeboren kind hoorde. Zij schrok, en wekte haar man; deze luisterde. Hij kleedde zich daarna aan, en ging den tuin in. Hier bemerkte hij, dat het kreunen uit de badkamer kwam, en dat het blijkbaar een jonge vrouw was die kermde. Toen hij de deur open deed verstijfde hij van schrik. Een krankzinnig meisje, dat gewoonlijk door de straten van de stad zwierf, en bekend was onder den naam van Lissaweta Smerdjatchaia, had zich in de badkamer verstopt en juist een kind gebaard. Het kind lag naast haar en zij zelf scheen stervende te zijn. Het meisje sprak niet tegen hem, omdat zij stom was. Maar dit alles moet nog nader verklaard worden.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Er was nog een bijzondere omstandigheid, waardoor deze ontdekking Grigory diep aangreep. Hij was er nu zeker van, dat een verdenking, die hij reeds lang koesterde gegrond was.

Lissaweta had een kleine gestalte, zij zag er vrij gezond uit en had steeds roode wangen, maar de uitdrukking van haar gezicht was die van een krankzinnige. Haar oogen hadden een strakke angstaanjagende uitdrukking, ofschoon zij steeds rustig voor zich uitkeek. Haar geheele leven had zij op bloote voeten geloopen, 's zomers, zoowel als 's winters, en haar eenig kleedingstuk bestond uit een oude linnen zak. Zij werd door al de bewoners van ons stadje vriendelijk behandeld en vaak had men getracht haar beter te kleeden; zij verzette zich nooit, wanneer men haar nieuwe kleeren aantrok, maar eenige dagen later vond men steeds de geschenken terug in het portaal van de kathedraal, en zij liep weer evenals vroeger in hetzelfde oude kleed rond. Overal was zij welkom, in volkomen onbekende huizen trad zij binnen en niemand verjaagde haar, integendeel iedereen behandelde haar met zachtheid en gaf haar zelfs een geschenk. Wanneer zij geld kreeg, nam zij het aan, maar bracht het onmiddellijk naar een of andere armenbus van de kerk of van de gevangenis. Gaf men haar op de markt een stuk koek of een versch broodje, dan schonk zij dit aan het eerste het beste kind dat haar tegenkwam en wanneer er op dat oogenblik geen kinderen op straat waren bood zij het aan iedere vrouw aan die zij ontmoette. Zelfs de voornaamste dames van de stad rekenden het zich tot een eer, wanneer Lissaweta hun een pas ontvangen geschenk aanbood, en zij weigerden dan ook nooit het in ontvangst te nemen. Het meisje voedde zich uitsluitend met zwart brood en water. Soms ging zij naar de mooiste winkels van de stad en bleef hier een oogenblik zitten. De duurste dingen konden in haar nabijheid liggen, ja zelfs geld, maar nooit kwam het in de hoofden van de winkeliers op om haar te wantrouwen,

want zij wisten, dat zelfs wanneer men haar geheel vergeten had, zij geen misbruik van hun vertrouwen zou maken. Zij kwam slechts zelden in de kerk. Zij sliep in de kerkportalen of in een of anderen tuin, waar zij door een gat in de omheining naar binnen drong. Men verwonderde zich vaak dat zij zulk een leven kon uithouden, maar zij scheen er aan gewoon te zijn en hoewel haar gestalte nietig was, bleef haar gestel zeer sterk. Het gebeurde eens op een dag, dat 's avonds tegen twaalf uur een troepje boemelaars uit de club terugkwamen en door een steegje liepen dat langs den achterkant van een tuin ging. Dicht bij de schutting ontdekten zij Lissaweta. Zij bleven staan en begonnen eenige geestigheden te debiteeren, naar aanleiding van het krankzinnige meisje. Een van de jongelui kwam met de eigenaardige vraag voor den dag of het mogelijk zou zijn, dat iemand deze vrouw, die als een dier leefde, werkelijk als vrouw zou kunnen behandelen. Allen waren ervan overtuigd, dat het onmogelijk was, behalve Feodor Pawlowitsch, die zich ook bij hen bevond en betoogde, dat het heel goed mogelijk was, ja zelfs, dat het wel pikant zou zijn. Niemand van het gezelschap dacht er aan hem au sérieux te nemen, want hij hield er nu eenmaal van door een of andere eigenzinnige uitspraak de aandacht op zich te vestigen om te toonen, dat hij met de anderen op gelijke hoogte stond, hoewel hij door zijn makkers als een ellendige burger beschouwd werd. Juist had hij uit Petersburg het bericht gekregen dat zijn eerste vrouw Adelaïda Iwanowna gestorven was en met een rouwband om zijn hoed had hij zulke grove uitspattingen gedaan, dat velen zich hieraan geërgerd hadden. De door Feodor geuite meening werd met luid gelach begroet. De een begon Feodor Pawlowitsch op te stoken het eens te probeeren, anderen voelden echter niettegenstaande zij aangeschoten waren een groote walging opkomen en eindelijk ging iedereen zijns weegs. Later zwoer Feodor Pawlowitsch dat hij ook met de anderen weggegaan was en misschien is dit waar, want niemand durfde hem met zekerheid tegen te spreken. Een feit is het, dat, vijf of zes maanden later, men vol verontwaardiging bemerkte, dat Lissaweta in gezegende omstandigheden verkeerde en door de heele plaats ging het gerucht, dat Feodor Pawlowitsch de schuldige was. Deze trok zich hier niets van aan, want hij verkeerde alleen met ambtenaars en edellieden, voor wier vroolijkheid hij zorg had te dragen en voelde zich dus niet

geroepen zich tegenover de burgers en kleine handelaars van de stad te verantwoorden. Grigory verdedigde zijn meester met alle kracht en hij deed dit zoo welsprekend, dat hij velen ervan overtuigde dat Feodor Pawlowitsch onschuldig was. Het lot van de arme krankzinnige werd hierdoor geenszins slechter, integendeel, men deed nog meer moeite haar een aangenaam leven te bezorgen. De vrouw van een zeer geacht en pas gestorven koopman nam haar bij zich in huis om te zorgen, dat zij behoorlijke hulp zou hebben wanneer zij moest bevallen. Men paste goed op haar, maar niettegenstaande alle waakzaamheid gelukte het Lissaweta te ontsnappen en zij werd in den tuin van Feodor Pawlowitsch onder de zooeven beschreven omstandigheden door Grigory gevonden. Het was ongelooflijk, hoe het haar mogelijk geweest was, de hooge schutting over te klauteren, hoewel men zich er niet te zeer over kon verwonderen, daar immers Lissaweta haar geheele leven niets anders gedaan had en dus een groote behendigheid in dit opzicht had verworven. Grigory was naar Marfa Ignatiewna teruggegaan om het arme meisje te helpen, zelfs ging hij naar een oude vroedvrouw, die in de nabijheid woonde. Het kind kon in leven gehouden worden, maar de moeder stierf met het aanbreken van den dag. Grigory nam het kind op, droeg het naar zijn kamer en gaf het over aan zijn vrouw.

„Een Godskind is het," zei hij, „ons zoontje heeft ons dit kind gezonden. Het is voortgekomen uit een zondaar en een rechtvaardige, schrei nu niet meer." Men doopte het en noemde het Pawel en als vadersnaam kozen allen zelfs zonder er aan te denken Feodorowitsch. Feodor Pawlowitsch verzette zich hier niet tegen, hoewel hij voortging alle rechten op het vaderschap te loochenen. In de stad maakte het een goeden indruk, dat hij den vondeling bij zich in huis nam. De oude man bedacht nog een familienaam voor het kind en noemde hem Smerdjakow, naar zijn moeder Lissaweta Smerdjatschaia. Deze jonge man was nu intusschen de tweede bediende van Feodor Pawlowitsch geworden en woonde bij het begin van ons verhaal in het bijgebouw te zamen met den ouden Grigory en de oude Marfa Ingatiewna. Hij deed dienst als kok.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Toen Aljoscha het bevel, dat zijn vader hem bij het verlaten van het klooster toegeschreeuwd had, vernam, bleef hij eenigen tijd besluiteloos staan. Daarna begaf hij zich naar de keuken van het klooster, teneinde te weten te komen wat zijn vader gedaan had, en ging daarna naar de stad in de hoop tot een vast besluit te kunnen komen.

Het was echter niet het bevel van zijn vader, dat hem zoo wankelmoedig maakte, hij wist heel goed, dat deze slechts om effect te maken, zich zoo woedend had aangesteld en er niet op zou blijven aandringen, dat hij het klooster zou verlaten. Aljoscha wist van tevoren, dat de oude man hem morgen, misschien zelfs vandaag weer zou toestaan naar het klooster terug te keeren en dat hij met zijn houding niet hem, maar een ander had willen kwetsen. Aljoscha was er trouwens altijd zeker van, dat er niemand op de geheele wereld bestond, die hem wilde krenken, ja zelfs dat niemand hem kon krenken. Dit was voor hem een axioma, dat, zonder dat hij hiervoor een reden op kon geven, onomstootelijk vaststond en daarom voelde hij zich op dit punt volkomen rustig.

Hij had een andere vrees, die hem des te meer kwelde, naarmate hij er zich minder rekenschap van kon geven. Het was namelijk de vrees voor de vrouwen, en vooral de vrees voor Katharina Iwanowna, die hem door middel van een briefje, dat mevrouw Khokhlakow hem gegeven had, dringend verzocht haar een bezoek te brengen. De noodzakelijkheid er heen te moeten gaan had hem voortdurend gehinderd en niettegenstaande alle heftige emoties had hij er steeds aan moeten denken. Het maakte hem niet bang, dat hij niet wist, waarover zij met hem spreken wilde, ook was het niet zoozeer omdat zij een vrouw was, neen, hij was bang voor haar persoonlijk. Van het oogenblik af, dat hij kennis met haar gemaakt had, voelde hij zich verlegen, wanneer hij in haar nabijheid moest verkeeren. Hij had haar slechts in het geheel

misschien twee of driemaal gesproken, en dit had een hoogst pijnlijken indruk bij hem achter gelaten. Hij herinnerde zich haar als een mooie en trotsche vrouw. Hij wist heel goed, dat het niet haar schoonheid was, die hem beklemde, neen, het moest iets anders zijn. Juist de onmogelijkheid om een plausibele reden te kunnen vinden voor zijn vrees, bracht hem nog meer in verwarring. De bedoelingen van het jonge meisje waren zeer edel, zij deed moeite zijn broeder Dmitry, die haar reeds veel verschuldigd was te redden, en Aljoscha kon dan ook alleen met den grootsten eerbied tegen haar opzien. Niettegenstaande hij dus veel achting voor haar gevoelde, werd hij, naarmate hij haar huis naderde, steeds angstiger. Hij wist, dat hij zijn broeder Iwan Feodorowitsch, die veel met haar omging, niet bij haar aan zou treffen, daar deze op dit oogenblik zijn vader gezelschap moest houden. Ook Dmitry zou hij er niet aantreffen en dus zou het gesprek onder vier oogen plaats moeten vinden. Het liefst had hij voor dit pijnlijke bezoek Dmitry nog even gesproken, hoewel hij hem waarschijnlijk niet eens zou vertellen, dat hij naar Katharina Iwanowa ging. Een korte woordenwisseling over volkomen onverschillige zaken zou hem reeds eenigszins gerustgesteld hebben. Maar Dmitry woonde ver weg in een van de buitenwijken en zou bovendien waarschijnlijk niet thuis zijn. Nadat Aljoscha nog een oogenblik aarzelde, nam hij een kloek besluit. Hij maakte het teeken des kruises, glimlachte zelfs even en ging met vasten tred op weg naar de door hem zoo zeer gevreesde dame. Hij kende haar huis; wanneer hij echter den grooten weg wilde nemen, moest hij een tamelijk grooten omweg maken. Daarom besloot hij eenige steegjes door te gaan, waardoor hij sneller zijn doel kon bereiken. Op zijn weg kwam hij vlak langs zijn vaders huis en wel langs den tuin, die grensde aan hun bezittingen. Deze tuin behoorde aan een arme oude vrouw, die in een vervallen huisje woonde met haar dochter, die vroeger kamenier geweest was in de residentie. Dit meisje was tot voor kort alleen bij de voornaamste families in dienst geweest, maar was bij haar moeder komen wonen, teneinde de oude vrouw op te passen, hoewel zij het niet kon nalaten, steeds in haar mooiste kleeren door het huis te wandelen. Zij waren zeer arm en kregen van Marfa Ignatiewna brood en soep. Niettegenstaande deze armoede had de dochter niet kunnen besluiten ook maar één van haar kostbare kleedingstukken

te verkoopen. Rakitin, die blijkbaar met den levenswandel van alle bewoners der stad op de hoogte was, had hem verteld, dat zij in een sleepjapon naar de keuken van Aljoscha's vader ging, om haar eten in ontvangst te nemen. Aljoscha had deze bijzonderheden reeds lang weer vergeten, maar toen hij bij den tuin van hun buurvrouw kwam, herinnerde hij zich toevallig de omstandigheden, die Rakitin hem had verteld. Hierdoor hief hij zijn hoofd op, misschien om te zien of hij het meisje kon ontdekken en had een geheel onverwachte ontmoeting. Achter de omheining stond zijn broeder Dmitry Feodorowitsch en deed moeite door gebaren de opmerkzaamheid van Aljoscha tot zich te trekken. Hij zei geen woord, het was hem er blijkbaar om te doen, voor anderen onopgemerkt te blijven. Aljoscha kwam op hem toe.

„Gelukkig dat je net naar mij keek, bijna had ik je geroepen," fluisterde Dmitry verheugd. „Kom gauw hier, het is maar goed dat je gekomen bent, ik dacht juist aan je..."

Mitja pakte Aljoscha bij zijn elleboog, en hielp hem over de omheining springen.

„Kom, laat ons nu gaan," zei Mitja zacht, maar dringend.

„Waarheen?" fluisterde Aljoscha.

Hij keek naar alle kanten om zich heen, en zag, dat de tuin geheel verlaten was. Deze was weliswaar klein, maar het huisje van de bezitster stond toch nog minstens vijftig schreden van hen vandaan.

„Waarom fluister je toch, er is niemand!"

„Waarom ik fluister, wat drommel!" schreeuwde Dmitry Feodorowitsch plotseling luid. „Ja, waarom fluister ik eigenlijk? Nu kun je zien hoe dwaas de menschen handelen. Ik ben hier in het geheim, en bewaak een geheim. Alleen al in het gevoel dat ik met een geheim bezig ben ga ik zacht en geheimzinnig spreken. Ik fluister wanneer het heelemaal niet noodig is. Kom, laat ons gaan, hier naar toe."

Dmitry bracht zijn broeder naar een afgelegen hoek van den tuin, tusschen de struiken stond hier een oud prieël, dat weliswaar scheef gezakt, toch nog een dak had wat voldoende beschutting tegen den regen bood. Er stonden een houten tafel in en een paar banken. Aljoscha had onmiddellijk bemerkt dat zijn broeder zeer opgewonden was, en terwijl hij het prieël binnentrad zag hij een halve flesch cognac en een glas op de tafel staan.

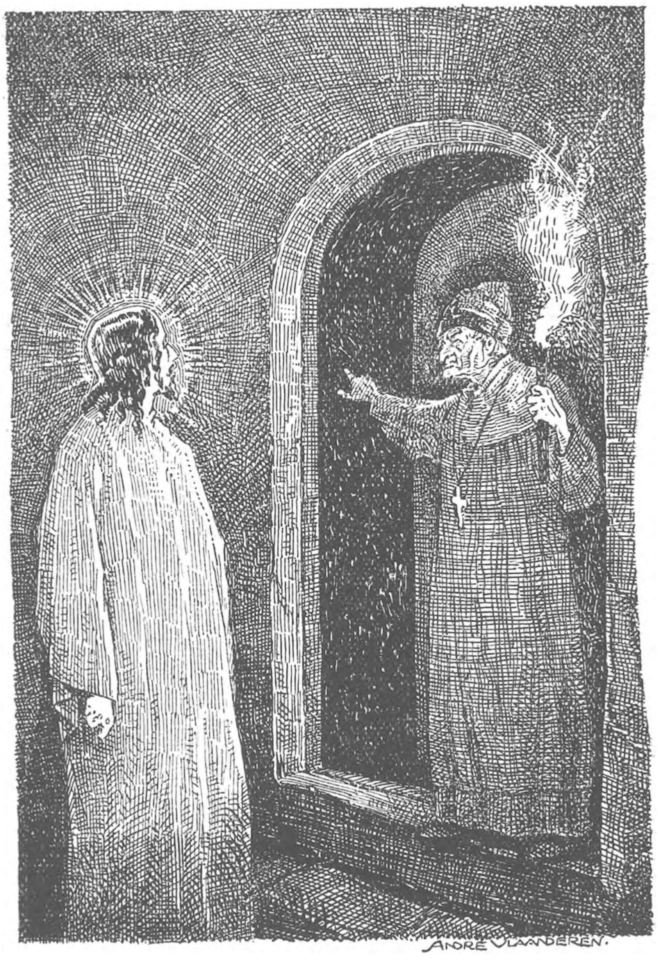

De Groot-Inquisiteur. Fantasie van Iwan in een gesprek met Aljoscha:
„Ga heen en kom niet terug! Nooit!" (Hoofdst. 35.)

„Dat is cognac," riep Mitja lachend, „en jij zet al een gezicht alsof je wilt zeggen: „Bedrinkt hij zich al weer," maar ik bedrink mij niet, ik neem slechts een klein proefje, zooals je lieve vriend Rakitin zou zeggen, die zal nog wel eens staatsraad worden. Ga zitten, ik zou je willen omhelzen. Aljoscha, ik zou je aan mijn borst willen drukken tot je geen adem meer kon krijgen, want op de heele wereld ... op de heele wereld houd ik van niemand anders dan van jou!"

Het leek alsof hij de laatste woorden bijna in delirium sprak.

„Alleen van jou en dan nog van een laag individu, waarop ik verliefd ben en dat zal mijn ondergang zijn. Ik ben verliefd, maar dat is nog geen liefde. Wanneer men verliefd is kan men ook haten, denk daaraan! Nu wil ik nog vroolijk zijn, ga naast mij zitten, dan zal ik je alles vertellen, je moet niets terug zeggen, ik zal alleen spreken, de tijd is nu gekomen. Maar weet je, misschien is het toch beter zacht te spreken, want het zou kunnen dat men ons beluisterde. Alles zal ik je verklaren. Waarom verlangde ik zoo naar je? Reeds vijf dagen ben ik hier en wacht. Waarom zoo lang? Omdat ik je alles wil zeggen, omdat het noodig is dat ik je alles zeg, want morgen zal ik van de wolken naar beneden vallen, morgen eindigt en begint mijn leven. Heb je wel eens gedroomd hoe men van een berg in den afgrond valt, nu, zoo val ik ook, maar bij mijn volle bewustzijn. Ik ben niet bang en jij mag ook niet bang zijn, dat wil zeggen, ik ben wel bang, maar ik vind het prettig. Of misschien niet prettig, maar aangenaam. Ach, voor den duivel, wat kan het mij ook schelen! Laat ons zingen, zie eens hoe mooi de zon schijnt, de hemel is blauw de bloemen om ons heen geuren, het is volop zomer, vier uur in den namiddag en overal rust, overal stilte waar je ook komt."

„Ik was op weg naar vader, maar eerst wilde ik naar Katharina Iwanowna."

„Naar haar en naar vader, wat een toeval! Waarom heb ik je geroepen? Waarom heb ik je verwacht? Waarom heb ik zoo naar je verlangd? Juist om je in mijn naam naar mijn vader te sturen, en daarna naar haar, naar Katharina Iwanowna om er met beiden een eind aan te maken. Ik wilde een engel zenden, ik had iedereen kunnen zenden, maar ik wilde juist een engel hebben, en nu ga je waarachtig al naar hen toe."

„Is het werkelijk waar, had jij mij naar hen toe willen sturen?" vroeg Aljoscha met een bedroefd gezicht.

„Wacht eens, je wist het wel, ik zie al dat je alles begrepen hebt, maar stil, nu niets zeggen, niet treurig zijn."

Dmitry Feodorowitsch stond op en legde nadenkend zijn vinger tegen zijn voorhoofd. „Zij heeft je geroepen, zij heeft je een brief geschreven of zoo iets dergelijks, daarom was je op weg naar haar toe. Waarom zou je anders naar haar toegaan?"

„Hier is de brief."

Aljoscha haalde hem uit zijn zak. Mitja las hem snel door en zei:

„Dat je toch door deze nauwe straatjes moest komen, o Goden, ik dank u, dat gij hem naar mij toegeleid hebt. Hoor eens, Aljoscha, broeder, nu ben ik besloten alles te zeggen. Ik heb het al verteld aan den engel in den hemel, maar nu moet de engel op aarde het nog hooren. Jij bent de engel op aarde, je moet naar mij luisteren. Je zult mij begrijpen en vergeven, dat heb ik noodig, ik heb het noodig, dat een hooger wezen mij vergeeft. Luister, wanneer twee wezens zich plotseling van elken aardschen band los maken om naar de oneindigheid te vliegen, of tenminste een van hen, en wanneer hij dan voor hij wegvliegt naar den ander toekomt en zegt:

„Doe eens dit of dat voor mij, iets waarom nog nooit iemand gevraagd heeft, waarom men bij wijze van spreken alleen maar in zijn stervensuur mag vragen, zou hij dan kunnen weigeren wanneer hij een vriend, een broeder is?"

„Ik zal het doen, zeg maar wat het is," zei Aljoscha, „maar vlug."

„Kom, niet zoo'n haast Aljoscha, wij behoeven niet ongeduldig te zijn."

Aljoscha besloot te wachten. Hij begreep dat Mitja hem op dit oogenblik waarschijnlijk zeer noodig had. Deze begon nu:

„Jij bent de eenige, die mij niet uit zal lachen. Ik wil beginnen met mijn biecht."

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

„Ik heb een woest leven geleid. Mijn vader heeft gezegd, dat ik eenige duizenden heb verkwist om meisjes te verleiden. Dat is een gemeene laster. Wat er ook voorgevallen is, geld heb ik tot dit doel nooit gebruikt. Geld is bij mij een bijkomstig iets, dat wil zeggen een middel tot decoratie. Vandaag houd ik van een aristocratische dame, morgen van een meisje uit het volk. De eene zoowel als de andere amuseer ik, door het geld met volle handen het raam uit te smijten voor muziek, lawaai en dans. Ik heb hun zelfs wel geld gegeven en dat hebben zij dan ook met graagte aangenomen. Daarna waren zij zeer dankbaar. Dergelijke meisjes hielden van mij. Niet altijd, maar het is wel voorgekomen. Ik houd van de donkere steegjes achter het marktplein. Daar alleen vindt men avonturen, verrassingen, goud in het straatvuil. Ik spreek figuurlijk, dat zul je wel begrijpen. Zulke steegjes vindt men in onze stad in werkelijkheid niet, maar wel in geestelijken zin. Ik houd van uitspattingen, ik houd van wreedheid. Ben ik niet een ellendige, giftige worm ... een Karamazow? Eens heb ik in den winter in een slee het meisje dat naast mij zat de hand gedrukt en tegen haar wil gekust. Zij was de dochter van een arme beambte en volkomen weerloos. Zij liet mij begaan en dacht, dat ik den volgenden morgen zou komen om haar hand te vragen, maar ik heb later geen woord meer met haar gesproken. Vijf maanden lang heb ik niets tegen haar gezegd. Ik bemerkte wel, hoe zij uit den hoek van de zaal, wanneer er gedanst werd, mij gadesloeg, hoe zij verlegen en tegelijkertijd verontwaardigd was, hoe zij van mij hield. En dit spel deed mij goed. Dat is de wellustige worm die in mij woont. Na verloop van vijf maanden trouwde zij met een beambte en ging weg, terwijl zij mij misschien beminde en haatte. Nu leeft zij gelukkig met haar man. Ik moet hierbij opmerken, dat ik nooit met iemand over zulke dingen spreek, mijn begeerten zijn laag

en verachtelijk, maar ik ben niet eerloos. Je bloost, je oogen fonkelen, welnu genoeg hiervan. Ach, broeder, een heel album zou ik met herinneringen kunnen vullen. Moge God die lieve meisjes een lang leven schenken. Wanneer ik met een van hen brak, heb ik steeds scènes trachten te vermijden. Geen van hen heeft door mij een slechten naam gekregen. Nooit heb ik hen gecompromitteerd. Maar nu niet meer. Je denkt toch niet dat ik je geroepen heb om over zulke dingen met je te praten, neen, ik heb wat anders te vertellen. Wees niet verwonderd, aan het einde van het gesprek zal je je beter gestemd voelen."

„Dat zeg je, omdat ik bloosde," antwoordde Aljoscha. „Ik bloosde echter niet, omdat jij over deze dingen sprak, maar omdat ik ben zooals jij."

„Jij? Dat is toch sterk overdreven."

„Neen, zeker niet, het is hetzelfde, wij staan op dezelfde trap, ik sta op de onderste, jij op de bovenste, of misschien op de dertiende trede. Zoo bekijk ik de zaak. Wie eenmaal op de onderste trede staat komt na verloop van tijd zeker op de bovenste."

„Bedoel je, dat men deze trap niet mag betreden?"

„Hoe is het mogelijk het te vermijden?"

„Jij zou het kunnen doen."

„Blijkbaar niet."

„Stil, Aljoscha, ik zou je kunnen kussen, omdat ik zoo ontroerd ben. Die verwenschte Gruschenka kendt de menschen, zij heeft eens tegen mij gezegd dat ze jou nog wel eens door zich heen zou laten gaan. Ik zwijg nu verder en ga over van deze laagheden tot het treurspel. Die oude schurk heeft weliswaar gelogen toen hij er van sprak, dat ik de onschuld verleidde, maar inderdaad had hij gelijk. Het is slechts eenmaal gebeurd, hoewel niet zooals hij het bedoelde, bovendien kende hij deze omstandigheid heelemaal niet. Jij bent de eerste met wie ik er over spreek, Iwan natuurlijk uitgezonderd, Iwan weet alles. Hij weet het al lang, maar hij zwijgt . . . hij is als het graf."

„Is Iwan als het graf?"

„Ja."

Aljoscha luisterde nu met alle aandacht.

„In het bataljon, waarin ik diende had ik den rang van vaandrig, maar stond streng onder toezicht. In de stad zelf behandelde men mij echter met alle onderscheiding. Ik smeet

met geld om mij heen, men vermoedde dat ik zeer rijk was, en ik geloofde het ten slotte zelf. Maar ook door iets anders moeten de menschen sympathie voor mij gevoeld hebben; ofschoon zij hun hoofd schudden wanneer ik voorbij kwam, hielden zij van mij. Mijn overste, reeds een grijsaard, kon mij niet uitstaan. Hij zocht twist met mij, maar ik was zijn meerdere, de geheele stad trok mijn partij. Het was mijn eigen schuld, dat hij mij niet mocht lijden. Ik bewees hem niet de noodige eerbied. Deze oude eigenzinnige man, die overigens zeer goedmoedig en gastvrij was, had twee vrouwen gehad, die gestorven waren. Eén van hen was een eenvoudig meisje geweest, en had hem een dochter geschonken, die ook de manieren had van een vrouw uit het volk, ofschoon zij zich heel goed kon bewegen, en er aardig uitzag. Zij was vierentwintig jaar, woonde bij haar vader met haar tante, de zuster van haar moeder. De tante was niet erg spraakzaam, maar haar nichtje, de oudste dochter van den overste had een zekere natuurlijke intelligentie. Wanneer ik aan haar denk kan ik niets dan goeds van haar zeggen. Nooit heb ik een mooier vrouwelijker karakter gekend dan dit meisje had. Volgens Russische smaak was zij lang niet leelijk. Goed gebouwd, mooie oogen, alleen wat grof in haar gezicht. Zij trouwde niet, ofschoon men tweemaal haar hand gevraagd had. Zij weigerde, zonder hierdoor haar vroolijkheid te verliezen. Ik was weldra haar vertrouwde. Neen, niet op een andere manier, het was een echte vriendschap, ik heb vaak vriendschap, reine vriendschap met vrouwen gehad. Wij hebben heel veel grappige gesprekken met elkaar gevoerd, er zijn vrouwen die er van houden dat men openhartig met hen spreekt. En ik kon haar alles zeggen waar ik zin in had.

De overste was in onze stad zeer gezien, hij leefde op grooten voet, gaf soupers en bals. Toen ik in het garnizoen kwam, sprak iedereen er over, dat weldra de tweede dochter van den overste uit de residentie terug zou komen, waar zij in een pensionaat opgevoed was. Men zei, dat het een schoonheid van den eersten rang moest zijn, deze tweede dochter, het is Katharina Iwanowna. Zij was geboren uit het tweede huwelijk van den overste. De tweede ook reeds gestorven vrouw van den overste was van voorname afkomst, maar had — dit weet ik zeker — geen geld meegebracht in het huwelijk. Zij had wel veel relaties, maar verder niets, misschien uitzicht op een kleine erfenis, maar geen werkelijke bezittingen.

Toen het meisje kwam, deden alle dames, zelfs de voornaamste van de stad, alles om haar genoegen te doen. Zij was de koningin van elk bal en werd door iedereen gevierd. Ik deed, alsof ik haar nog niet opgemerkt had en zette mijn woest leven voort. Eens op een dag trad ik zoo half en half op haar toe. Ik zag reeds, hoe ze mij uitvorschend aankeek, en op het zelfde oogenblik keerde ik mij weer om, zoo opzettelijk, dat het haar wel moest beleedigen. Eenigen tijd later, weer op een bal, sprak ik haar aan, maar nu gaf ze mij nauwelijks antwoord en trok haar lippen minachtend in de hoogte. Toen besloot ik mij op haar te wreken. Ik voelde, dat Katjenka geen gewoon soort kostschoolmeisje was, maar een vrouw van karakter, trotsch, werkelijk deugdzaam en bovendien verstandig. En dat ik niets van dit alles was. Nu denk je dat ik om haar hand wilde dingen, maar dan vergis je je. Ik wilde mij alleen wreken, omdat zij niet wilde erkennen, dat ik een man was, waar zij rekening mee moest houden. Intusschen zette ik mijn leven steeds voort en gaf de overste mij drie dagen arrest. Op dien tijd zond mijn vader mij zesduizend roebel, op voorwaarde, dat ik een kwitantie teekende, dat ik niets meer van hem te vorderen had. Ik deed het, zonder te begrijpen, hoe onze rekening nu eigenlijk stond. Ik weet het nu nog niet eens, maar dat doet er niet toe. Toen ik die zesduizend roebel gekregen had, hoorde ik van een van mijn vrienden, dat men niet zeer tevreden met onzen overste was, dat men zelfs vermoedde, dat zijn zaken niet geheel in orde waren, kortom, dat zijn vijanden van plan waren hem een onaangename verrassing te bereiden. Eenigen tijd later kwam de divisiecommandant, en hem werd bevolen zijn pensioen aan te vragen. Ik zal je maar niet vertellen hoe dat precies in zijn werk ging. Hij had inderdaad vijanden, en bovendien was plotseling in de stad iedereen zeer koel tegen hem. Zij trokken zich als het ware van hem terug. Op dit oogenblik speelde ik mijn eerste bedrijf. Ik ontmoette Agafja Iwanowna, met wie ik vroeger reeds vriendschap gesloten had, zooals je weet, en zeide haar: „In de kas van het regiment ontbreken vijfenveertighonderd roebel."

„Wat zeg je? Hoe kom je erbij? Kortgeleden is de generaal er geweest en toen was er nog geen tekort."

„Toen was het ook in orde, maar nu niet meer."

Zij schrok,

„Maak mij niet onnoodig angstig, van wie heb je dat gehoord?"

„Het is niet zoo erg," zei ik, „ik zal het niemand zeggen, je weet dat ik in dat opzicht te vertrouwen ben. Maar ik wilde je het volgende mededeelen om op alles voorbereid te zijn. Wanneer je vader vijfenveertighonderd roebel noodig heeft en hij ze zelf niet kan leenen, (ik zou niet willen, dat hij voor het gerecht kwam en misschien wel gedegradeerd werd, dat zou een verschrikkelijke slag voor den ouden man zijn,) in dat geval moet je dat lieve kostschoolmeisje in het geheim naar mij toesturen, dan zal ik haar misschien vijfenveertighonderd roebel in de schoot gooien en verder jullie geheim goed bewaren."

„Wat ben je toch een schurk! Hoe durf je?"

Zij ging boos weg en ik riep haar nog eens na, dat ik het geheim goed zou bewaren. Ik moet je er nog even bij zeggen, dat in deze heele zaak Agafja en haar tante volkomen eerlijk gehandeld hebben. Zij aanbaden Katja bijna, zij vernederden zich voor haar, waren als het ware haar kameniers . . . maar Agafja vertelde Katharina wel van ons gesprek, daar kwam ik later achter. Zij kon het eenvoudig niet voor zich houden en ik bereikte op deze manier wat ik had willen bereiken. Nu kwam plotseling een nieuwe overste om het bataljon over te nemen. De oude overste werd ziek, kon zich niet bewegen, bleef twee dagen lang thuis, en gaf de kas niet over. Ik wist al lang, — men had dit onder de grootste geheimhouding verteld; dat deze som van vijfenveertighonderd roebel na iedere contrôle voor eenigen tijd verdween. De overste leende het geld aan een volkomen solied koopman uit, een oude weduwnaar, genaamd Trifonow. Deze reisde de jaarmarkten af en wanneer hij al zijn waren weer verkocht had, bracht hij het geld aan den overste terug tegelijkertijd met de rente en eenige geschenken. Dezen eenen keer echter, ik hoorde het toevallig van zijn zoon, dezen eenen keer had Trifonow, toen hij van de jaarmarkten terugkwam, het geld niet terug kunnen geven. Toen de overste bij hem kwam, had hij gezegd:

„Ik heb nog nooit geld van u ontvangen," en daar bleef hij bij. Nu zat mijn overste thuis, zijn hoofd in handdoeken gewikkeld. De drie vrouwn waren bezig met ijs zijn slapen af te koelen. Daar komt de bataljonsschrijver met het bevel: „De kas moet overgedragen worden binnen twee uur."

De overste teekende het bevel af, ten bewijze dat hij het gelezen had, stond op, ging naar zijn slaapkamer, alsof hij zijn uniform aan moest trekken, nam een dubbelloops-jachtgeweer, laadde het, zette het tegen de borst en probeerde met de punt van zijn voet den trekker over te halen, juist toen Agafja, die argwaan gekoesterd had en zich mijn woorden herinnerde, naar de slaapkamer geslopen was en op het juiste oogenblik binnenkwam om hem te redden. De kogel vloog in het plafond, niemand werd gewond. De bewoners van het huis kwamen binnen, pakten den ouden man vast, ontnamen hem zijn geweer ... dat alles heb ik later in details gehoord. Ik zat thuis in de schemering en was juist van plan uit te gaan. Ik had mij aangekleed, mijn haar gekamd, mijn zakdoek geparfumeerd, mijn sabel gegrepen, toen de deur openging en voor mij in mijn eigen woning Katharina Iwanowna verscheen. Niemand had haar in de straat bemerkt, toen zij naar mij toeging, het bleef dus volkomen geheim.

Ik woonde destijds bij twee oude weduwen, die mij tevens bedienden. Het waren zeer goede vrouwen, die op mijn bevel geen woord over het heele bezoek gesproken hebben. Ik begreep natuurlijk onmiddellijk de situatie. Toen zij binnenkwam keek zij mij recht in mijn oogen. Haar donkere oogen zagen mij moedig aan, alleen haar lippen beefden.

„Mijn zuster heeft mij gezegd, dat gij mij vijfenveertig honderd roebel zoudt geven, als ik ze zelf kwam halen. Ik ben gekomen... geef het geld... „zij kon het niet langer uithouden. Haar stem stokte, zij begon over al haar leden te beven. Aljoscha, hoor je wel wat ik zeg, of slaap je?"

„Ik weet Mitja, dat je het precies vertelt, zooals het gebeurd is."

„Ja natuurlijk, en ik spaar mijzelf heelemaal niet. Mijn eerste gedachte was die van een echte Karamazow. Ik bekeek haar van top tot teen. Heb je haar gezien? Ze is mooi, maar op dat oogenblik was het niet de schoonheid die mij trof. Zij was mooi, omdat haar hart edel was en ik mij als een schurk gedroeg. In de adel van haar kinderliefde stond zij voor mij. Voor mij, de ellendige worm. Maar zij was in de macht van dien worm, geheel en al in mijn macht, naar lichaam en ziel. Er was geen strijd meer mogelijk. Ik had lust zonder eenig medelijden te doen waar ik zin in had ... van aandoening kon ik niet spreken. Kijk eens, ik had natuurlijk den volgenden dag naar haar toe kunnen gaan om

haar hand te vragen en dan was alles volkomen fatsoenlijk afgeloopen, niemand zou ooit vermoeden wat er tusschen ons gebeurd was. Ik ben wel een mensch van lage begeerten, maar niet eerloos. De volgende gedachte schoot echter onmiddellijk door mijn hoofd: Wanneer je morgen met je huwelijksaanzoek bij haar durft te komen, zal ze je niet eens ontvangen en den koetsier bevelen je het huis uit te gooien. Ik zag haar aan. Zou het waar zijn? Ik was er zeker van, haar gezicht zeide mij duidelijk, dat zij zoo en niet anders zou handelen. Ik werd kwaadaardig, ik had zin mij zoo laaghartig mogelijk te gedragen. Ik wilde haar met een hoonlachje begroeten, haar van haar stuk brengen door mijn stem te veranderen en op den toon van een ellendigen Jood zeggen: „Ach, vierduizend, ik heb maar een grapje gemaakt, u bent werkelijk veel te lichtgeloovig, tweehonderd zou ik u misschien kunnen geven, ja, die zou ik u met liefde schenken, maar vierduizend dat is een heeleboel geld, juffrouw, dat geeft men zoo maar niet weg, U heeft zich vergeefs moeite gegeven." Ik zou dan alles verloren hebben. Zij zou gevlucht zijn, maar ik had op een prachtige manier wraak genomen, hoewel ik er mijn leven lang berouw van zou hebben gehad. Je kunt het gelooven of niet, maar ik heb nog nooit een vrouw met zooveel haat aangekeken als haar in deze minuten. Ik zweer het je bij het kruis, met een verschrikkelijken haat heb ik haar drie of vijf seconden aangezien, met den haat, die maar een haarbreed verschilt van de krankzinnigste liefde. Ik ging naar het raam en drukte mijn voorhoofd tegen het koude glas. Ik herinner mij, dat het ijs als vuur brandde. Maar stel je gerust, ik hield haar niet langer op. Ik wendde mij om, ging naar de tafel, opende een lade en haalde een chèque te voorschijn van vijfduizend roebel aan toonder, (zij lag in het Fransche woordenboek). Ik liet haar de chèque zwijgend zien, vouwde haar samen, gaf haar deze, opende de deur, deed een stap op zij, maakte een buiging ... je kunt het gelooven of niet, zij kromp als het ware in elkaar, keek een oogenblik strak voor zich, werd bleek en plotseling zonder een woord te zeggen, niet haastig, maar zacht als een vallende sneeuwvlok, viel zij mij te voet, haar hoofd op den grond. Daarna stond zij vlug op, en liep weg. Toen zij wegging, nam ik mijn degen, trok hem uit de scheede en wilde mij doorsteken. Waarom? ... Ik weet het zelf niet. Het was natuurlijk een erg domme gedachte. Het was extase. Kan je

je voorstellen hoe men in extase zelfmoord kan plegen? Ik deed het echter niet, ik kuste den degen slechts en stak hem weer in de scheede... dat had ik je overigens niet behoeven te vertellen. Misschien heb ik wel zooeven de dingen moeilijker en uitvoeriger verteld, om mijzelf in een beter licht te laten verschijnen. Nu mag het zijn zooals het wil, laat de duivel ze halen, al die spionnen van het menschelijk hart. Dat is nu mijn geheele „geschiedenis" met Katharina Iwanowna. Jij en Iwan kennen haar, verder niemand."

Dmitry Feodorowitsch stond op, deed in zijn opwinding eenige passen om de tafel, haalde zijn zakdoek te voorschijn, en droogde zijn voorhoofd af. Daarna ging hij weer zitten, maar niet op dezelfde plaats. Hij zette zich op een bank aan den anderen kant van het prieel, zoodat Aljoscha gedwongen was zich om te draaien, ten einde hem in het gezicht te kunnen zien.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

„Ik ken nu het eerste gedeelte," zei Aljoscha.

„De eerste helft ken je niet alleen, maar je begrijpt hem ook, de plaats van handeling is daarginds. In de tweede helft speelt het drama hier, het is nu een treurspel."

„Van de tweede helft heb ik tot nu toe niets begrepen," zei Aljoscha.

„En ik dan, denk je, dat ik het begrijp?"

„Wacht Dmitry, ik heb je nog iets te vragen. Je bent toch verloofd, nietwaar? Nu ook nog?"

„Ik verloofde mij niet onmiddellijk, ongeveer drie maanden na die gebeurtenis. Den volgenden dag zei ik tot mijzelf, dat de zaak afgeloopen was, en dat ik verder niets doen kon. Het zou een laagheid geweest zijn met een huwelijksaanzoek te komen. Ook zij liet tijdens de zes weken, die zij nog in onze stad doorbracht niets van zich hooren, alleen de dag volgende op haar bezoek kwam haar kamenier bij mij binnen en gaf mij zonder een woord te zeggen een pakje aan mijn adres. Ik opende het, het was het overschot van de chèque voor 5000 roebel, zij had slechts 4.500 noodig gehad, en bij het verdisconteeren had zij nog ongeveer 200 roebel minder gekregen. Nu zond zij mij 260 roebel terug. Ik zocht in dit pakje naar een briefje, maar ik kon niets vinden; van het overgebleven geld hield ik een geweldige braspartij, zoodat de nieuwe overste alweer genoodzaakt was mij een vermaning toe te dienen.

De vader van Katharina Iwanowna droeg echter zijn kas over tot verwondering van de heele stad, omdat niemand verwachtte, dat hij zijn zaken in orde zou hebben. Korten tijd daarna kreeg hij hersenverweeking en vijf dagen later was hij dood. Men begroef hem met alle mogelijke militaire eer, want hij had nog niet officieel ontslag genomen. Katharina Iwanowna, haar zuster en haar tante gingen reeds tien dagen na de begrafenis naar Moskou. Even voor haar vertrek

kreeg ik een klein briefje, waarop met potlood was geschreven: „Ik zal u schrijven. Wacht, K." Dat was alles. De rest kan ik je in een paar woorden vertellen. In Moskou veranderden hun omstandigheden op de verrassende wijze van een Arabische tooververtelling. De generaals-weduwe, die familie van haar was, verloor plotseling haar naaste erfgenamen. Beiden stierven aan de pokken. De oude dame toonde zooveel liefde voor Katja, alsof zij haar eigen dochter geweest was. Zij veranderde het testament ten haren gunste, en gaf haar voor het oogenblik al vast 80.000 roebel. „Dat is," zei zij: „voor je bruidschat, doe ermee wat je wilt." Ik kreeg onmiddellijk per post mijn 4.500 roebel toegezonden. Natuurlijk was ik zeer verbaasd, en kon niet nagaan of dit een vijandelijke daad was of niet. Drie dagen later kreeg ik echter den beloofden brief, ik draag hem altijd bij mij. Ik zal hem mee in het graf nemen. Zal ik hem je laten zien?

„Ik heb je krankzinnig lief, al houdt jij ook niet van mij, het doet er niet toe. Word toch mijn man, ik zal een meubelstuk zijn in je huis, het tapijt waarover je loopt. Ik zal je eeuwig liefhebben, ik wil je redden voor jezelf." Aljoscha, ik ben het niet waard deze woorden met mijn onreine lippen te herhalen. Tot nu toe is het mij, alsof zij met dezen brief mijn hart doorboorde, en vandaag nog, zelfs vandaag draag ik hem bij mij. Destijds heb ik onmiddellijk geantwoord, omdat ik niet naar Moskou kon reizen. Ik schreef een brief doorweekt van tranen. Er is één ding, waarover ik mij eeuwig moet schamen, dat is dat ik haar over haar bruidschat gesproken heb. Ik zei, dat zij nu een rijke partij en ik slechts een arm soldaat... hoe kon ik over dat geld spreken? Toen reeds schreef ik ook aan Iwan, en vertelde hem alles, een brief van zes bladzijden was het. Ik stuurde Iwan naar haar toe. Waarom kijk je mij zoo aan? Nu ja, Iwan werd verliefd op haar, en nu is hij nog verliefd. Ik heb volgens jou meening, volgens de meening van de heele wereld een domheid begaan, maar misschien zal deze domheid ons allen redden. Zie je dan niet, hoe zij hem hoogacht, hoeveel eerbied zij voor hem heeft? Zou zij dan, wanneer zij een vergelijking trok, zoo iemand als mij kunnen liefhebben, en nog wel na alles wat hier voorgevallen is!"

„Ik ben er echter van overtuigd, dat zij een man zooals jij bent kan liefhebben, en een man zooals hij niet."

„Zij heeft alleen haar deugd lief, en niet mij," zei Dmitry

Feodorowitsch onwillekeurig en bijna kwaadaardig. Hij begon te lachen, bloosde en sloeg daarna met zijn vuisten op de tafel. „Ik zweer het je, Aljoscha," riep hij uit, terwijl hij klaarblijkelijk boos op zich zelf was, „ik zweer het je, hoewel ik zooeven haar edele gevoelens heb uitgelachen weet ik, dat mijn ziel veel lager staat dan de hare, dat haar betere gevoelens volkomen oprecht zijn, zooals die van een engel. Dat is juist het treurspel, dat ik dit zeker weet. Hoe komt het toch dat de mensch, al is hij een stumper, het niet kan nalaten te declameeren? Declameer ik op het oogenblik niet? En toch ben ik oprecht. Wat Iwan betreft, hij moet het lot wel vervloeken, wanneer hij de stand van zaken bekijkt en wanneer hij, zooals hij altijd doet er verstandig over oordeelt. Wie heeft de voorkeur? De worm, het monster dat ook hier niettegenstaande hij verloofd was en iedereen op hem lette niet kon nalaten aan allerlei uitspattingen deel te nemen. En hoe komt dat? Omdat het meisje uit dankbaarheid, alleen uit dankbaarheid haar leven willens en wetens wil bederven. Wat een onzin! Zoo iets heb ik Iwan nog nooit gezegd, maar het lot zal bezworen worden. Hij, die de plaats waard is, zal haar innemen, terwijl de onwaardige weer onder zal dompelen in modder en vuil, daar hoort hij thuis, daar zal hij met genoegen, ja, met wellust ondergaan. Ik spreek weliswaar verward, zoo maar op goed geluk, maar ik ben er van overtuigd, dat het einde van alles nabij is. Ik zal verdwijnen en Iwan zal haar trouwen."

„Wacht broeder," viel Aljoscha hem in de rede, „er moet nog iets zijn wat je mij niet gezegd hebt, je bent immers haar verloofde."

„Nog altijd."

„Hoe wou je met haar breken als zij er niet in toestemt?"

„Ik ben haar verloofde, in Moskou zijn wij met elkaar verbonden voor de heiligenbeelden. Het was volkomen in orde, de generaalsvrouw heeft ons gezegend, en zij heeft Katja geluk gewenscht. „Je hebt goed gekozen," zeide zij, „ik doorzie hem." Kun je het je voorstellen? Iwan beviel haar niet, en hem heeft zij niet gefeliciteerd. In Moskou heb ik veel met Katja gesproken, en zij perste mij de belofte af mij te verbeteren. Ik heb haar dat beloofd, en kijk nu eens!"

„Nu?"

„Ik heb je vandaag geroepen om je naar haar toe te sturen om . . ."

„Welnu?"

„Om haar te zeggen dat ik nooit bij haar komen kan, dat ik afscheid van haar neem."

„Maar dat kan niet."

„Daarom juist stuur ik jou in mijn plaats, omdat het niet kan. Ik zou het haar zelf niet kunnen zeggen!"

„Waar ga jij dan naar toe?"

„Waar ik thuis hoor."

„Dat wil dus zeggen: naar Gruschenka," riep Aljoscha bitter uit. „Heeft Rakitin dan gelijk gehad, ik dacht dat je haar alleen maar bezocht had, en dat het nu uit was."

„Denk je, dat ik Gruschenka kon bezoeken terwijl ik verloofd was? En nog wel met zoo'n meisje verloofd! Neen, ik ben niet eerloos. Zoodra ik begonnen ben Gruschenka op te zoeken was ik niet meer een fatsoenlijk man."

„Dat begrijp ik heel goed."

„Waarom kijk je mij zoo aan? De eerste maal, dat ik naar haar toeging was het om haar een pak slaag te geven. Ik had gehoord, en weet het nu heel zeker dat men haar door middel van een gevolmachtigde van mijn vader een van mijn wissels had doen toekomen. Zij moest hiermee een proces beginnen om mij bang te maken. Ik kwam dus bij haar om haar een pak slaag te geven. Vroeger had ik haar wel eens zoo in het voorbijgaan gezien, opvallend is zij niet. Ook had ik van dien ouden koopman gehoord, die bovendien nu nog ziek is, maar haar waarschijnlijk wat geld achter zal laten. Verder vertelde men mij, dat zij geld tracht te krijgen waar zij het maar verdienen kan, en dat zij het geld, dat zij heeft, tegen hooge rente uitleent, dat zij een doortrapte woekeraarster is, een canaille. Ik ging er heen om haar een pak slaag te geven en . . . ik ben bij haar gebleven. De bliksem sloeg in, ik kreeg de pest en op het oogenblik ben ik nog ziek. Ik weet dat alles uit is, de kringloop der tijden is vervuld. Als door een bestiering bevonden zich op dat oogenblik in mijn zak 3000 roebel. Ik ging met haar naar Mokroje, dat 25 werst van hier ligt. Ik bestelde zigeuners, champagne. Alle boeren, alle vrouwen en meisjes maakte ik dronken. Na drie dagen had ik niets meer, en denk je dat ik wat bereikt had! Ik was dol van verlangen. Dat canaille, die Gruschenka heeft iets bijzonders in haar lichaam, wat zich in elk deel herhaalt, zelfs de kleine teen van haar linkervoet heeft het. Ik drukte daar een kus op, meer niet, meer deed ik niet, ik zweer het je.

Zij zei: „Wanneer je wilt, trouw ik met je, je bent immers een bedelaar. Beloof mij, dat je mij niet zult slaan, dat je mij laat doen wat ik wil, dan trouw ik je misschien." En toen lachte zij. Nu lacht zij nog."

Dmitry Feodorowitsch stond grimmig op, het leek wel alsof hij plotseling dronken geworden was. Zijn oogen waren geheel rood.

„En wil je haar werkelijk trouwen?"

„Wanneer zij het wil, dan doe ik het. Wil zij het niet, dan blijf ik bij haar als haar waakhond, voor haar huis zal ik de wacht houden. Jij ... Aljoscha ..."

Hij ging plotseling voor hem staan, pakte hem bij zijn schouders en schudde hem heen en weer. „Weet jij, onschuldig jongetje, wat een droom is, een onbereikbare phantasie? Het is een treurspel. Maar denk eraan Alexei, ik ben een laag mensch met verachtelijke hartstochten, maar een dief, een zakkenroller, een gemeene lage dief, die heimelijk binnensluipt om haastig weg te stelen wat het dichtst voor de hand ligt, zoo'n man mag Dmitry Karamazow nooit zijn. Op denzelfden morgen, dat ik naar Gruschenka ging om haar een pak slaag te geven, had Katharina Iwanowna mij bij haar laten roepen om in het geheim (ik weet niet waarom zij het vroeg, maar zij zei dat het noodig was) naar de hoofdplaats te gaan, en per post 3000 roebel naar Agafja Iwanowna in Moskou te zenden. Nu, deze 3000 roebel zijn het, waarmee ik bij Gruschenka kwam, en die ik in Mokroje opgemaakt heb. Daar heb ik net gedaan alsof ik naar de stad ging, de quitantie heb ik haar niet gegeven, ik zei haar dat ik het geld weggestuurd had, en haar de quitantie zou brengen. Maar tot nu toe heb ik die steeds vergeten. Wanneer je naar haar toegaat vandaag, en zegt: Hij heeft mij opdracht gegeven zijn laatste groeten over te brengen, dan zal zij zeggen: Maar het geld? Dan zou je nog kunnen zeggen: Hij is een lage wellusteling, een verachtelijk wezen, die geheel beheerscht wordt door zijn hartstochten, hij heeft het geld heelemaal niet afgestuurd, maar het opgemaakt als een dier, dat geen weerstand kan bieden aan den impuls van het oogenblik. Maar ook zou je kunnen zeggen: Gelukkig is hij geen dief, want hier zijn uw 3000 roebel, hij stuurt ze terug. Gij kunt ze zelf naar Agafja Iwanowna sturen. Hij heeft mij echter gevraagd u zijn laatste groeten over te brengen. Dan zal zij echter vragen: Waar is het geld?"

„Mitja, je bent ongelukkig, maar het is toch niet zoo erg als je denkt. Laat de vertwijfeling je niet dooden."

„Denk je misschien, dat ik mijzelf dood zal schieten, wanneer ik die 3000 roebel niet terug kan betalen? Maar dat is immers het punt waar het om gaat, juist het feit dat ik mij niet doodschieten zal; daar heb ik de kracht niet toe, misschien later. Nu moet ik naar Gruschenka."

„En wat wil je dan bij haar?"

„Wanneer zij met mij wil trouwen, wil ik haar echtgenoot worden. Komt er een van haar minnaars, dan ga ik onmiddellijk naar de andere kamer. Ik zal de vuile laarzen van haar vrienden poetsen, ik zal de samowar klaar maken, ik zal haar loopjongen zijn."

„Katharina Iwanowna zal je begrijpen," zei Aljoscha plechtig. „Zij zal begrijpen, hoe ongelukkig je bent en niet kwaad op je zijn. Zij is edel genoeg om in te zien, dat niemand rampzaliger kan zijn dan jij."

„Neen," zei Mitja glimlachend, „er is iets waar geen enkele vrouw vrede mee kan hebben. Weet je wat het beste zou zijn?"

„Wel?"

„Haar de drieduizend roebel terug te brengen."

„Waar krijgen wij die vandaan? Maar wacht Mitja, ik heb tweeduizend, Iwan zal je ook wel duizend geven, dat is te zamen drieduizend. Neem die en stuur ze haar."

„Je bent immers minderjarig en het is noodzakelijk dat je vandaag haar mijn laatsten groet brengt, met of zonder geld, het doet er niet toe. Ik kan de zaak niet langer uitstellen, morgen zou het te laat zijn. Je moet naar vader gaan."

„Naar vader?"

„Ja, eerst naar vader en dan naar haar. Vraag hem die drieduizend roebel."

„Maar Mitja, die zal hij niet geven."

„Natuurlijk niet, ik weet het dat hij niets geven zal. Begrijp jij Alexei, wat vertwijfeling is?"

„Ja zeker."

„Hoor eens, gerechtelijk gesproken is hij mij niets schuldig, ik heb alles van hem gekregen, waar ik recht op had, maar van moreel standpunt bekeken is hij mijn schuldenaar, waar of niet? Met de achtentwintig duizend roebel van mijn moeder heeft hij er honderdduizend verdiend. Is hij nu niet verplicht mij drieduizend te geven van die achtentwintigduizend?

Slechts drie om mijn ziel te redden? Wanneer hij mij deze drieduizend roebel geeft, ben ik bereid aan de heele zaak een einde te maken, dan zal hij nooit meer iets er over hooren. Voor de laatste maal geef ik hem de gelegenheid zich als een vader te gedragen. Zeg hem, dat God hem deze gelegenheid zendt."

„Mitja, hij zal in geen geval het geld geven."

„Dat weet ik wel, juist nu zal hij het niet doen, want sedert kort, misschien eerst sedert gisteren weet hij dat Gruschenka het misschien ernstig met mij meent en met mij wil trouwen. Hij kent haar karakter, hij kent die kat, hij zal er niet aan denken mij nu geld te geven, om mijn kans daardoor te verhoogen, terwijl hij immers zelf tot in het waanzinnige verliefd op haar is. Maar dat is niet alles, ik zal je nog meer zeggen. Ik weet, dat hij reeds vijf dagen lang drieduizend roebel klaar heeft liggen in bankbiljetten van honderd roebel. Hij heeft er een groot pak van gemaakt, met vijf zegels gesloten. Op het pakket heeft hij geschreven: Voor mijn engel, Gruschenka, wanneer zij komen wil. Dat heeft hij heel in het geheim er op geschreven. Niemand weet dat het geld er ligt, behalve de bediende Smerdjakow in wiens eerlijkheid hij een onbepaald vertrouwen stelt. Hij wacht nu al drie of vier dagen, en hoopt dat zij komen zal om het pakket te halen. Hij heeft haar bericht gestuurd en zij heeft hem geantwoord: Misschien kom ik. Wanneer zij echter naar den ouden man toegaat, kan ik dan nog met haar trouwen? Nu begrijp je, waarom ik hier ben en haar opwacht."

„Haar?"

„Ja haar, bij deze vrouwen heeft Foma een kamer, die is bij ons in dienst geweest. Hier fungeert hij 's nachts als bewaker van hun eer, overdag is hij op jacht. Hij, noch de vrouwen vermoeden, dat ik hier op de loer lig."

„Dus alleen Smerdjakow weet het?"

„Alleen hij, hij zal mij bericht sturen, zoodra zij naar den oude toe wil gaan."

„Heeft hij je ook van het pakket verteld?"

„Ja, maar dat is een diep geheim, zelfs Iwan weet niets van het geld. De oude heer zal Iwan twee of drie dagen wegsturen. Hij moet naar Tschermaschnja om hout te verkoopen. Hij heeft tegen Iwan gezegd: „Doe mij een plezier en ga er een dag of drie naar toe om mijn zaken te behartigen."

Hij wil namelijk niet dat Iwan er bij is, wanneer Gruschenka komt."

„Verwacht hij Gruschenka vandaag?"

„Neen, vandaag zal zij niet komen, alles wijst er op. Smerdjakow is het met mij eens. Onze goede vader is juist bezig zich te bedrinken. Hij zit met Iwan aan tafel. Ga naar hem toe, Aljoscha, vraag hem die drieduizend . . .

„Mitja, wat is er toch met je?" riep Aljoscha, terwijl hij opsprong en Dmitry aankeek. Een oogenblik dacht hij, dat zijn broeder gek geworden was.

„Wat wil je toch, ik ben niet gek," zei Dmitry Feodorowitsch. „Wees niet bang. Ik stuur je naar vader toe en denk alleen aan wat ik zeg: Ik geloof aan een wonder."

„Aan een wonder?"

„Ja, aan een wonder uit Gods bestiering. God kent mijn hart, hij ziet mijn wanhoop. hij ziet wat er met mij gebeurt. Zal hij toelaten dat het ergste geschiedt? Aljoscha ik geloof aan een wonder, ga!"

„Ik zal gaan, wil je hier op mij wachten?"

„Ja, ik zal wachten, ik begrijp wel, dat je niet zoo vlug . . . dat je niet kan komen en onmiddellijk: Bom! Nu is hij dronken. Ik zal drie, vier, vijf, ja, zelfs zes of zeven uur wachten, maar denk eraan dat je vandaag nog, al is het middernacht naar Katharina Iwanowna gaat, met of zonder geld om haar te zeggen: Hij zendt u zijn laatsten groet."

„Mitja, wanneer nu plotseling Gruschenka kwam? En naar vader toegaat, of morgen, of overmorgen?"

„Gruschenka, daar zal ik wel op passen, dan breek ik in, ik zal hen beletten . . ."

„Maar . . ."

„Nu goed, dan sla ik . . . ik zou het niet kunnen overleven."

„Wie wil je . . ."

„Den ouden man, haar niet."

„Wat zeg je?"

„Ach, ik weet het niet, ik weet het nog niet, misschien vermoord ik hem niet. Ik ben alleen bang, dat op dat oogenblik zijn gezicht mijn toorn zal doen ontvlammen. Ik haat die onderkin, dien neus, die oogen, zijn schaamteloos lachje. Ik heb een physieke walging voor hem, dat is het, waar ik bang voor ben. Ik zal mij niet kunnen houden."

„Ik ga nu, Mitja, ik geloof dat God in Zijn wijsheid alles

ten beste zal leiden, opdat het verschrikkelijke niet zal gebeuren."

„Ik zal hier zitten en op het wonder wachten. Maar wanneer het niet... dan..."

Diep in gedachten verzonken ging Aljoscha op weg naar het huis van zijn vader.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Inderdaad vond Aljoscha zijn vader nog aan tafel zitten. Het middagmaal was afgeloopen, er werd koffie en cognac rondgediend. De bedienden Grigory en Smerdjakow stonden achter de beide heeren. Allen bevonden zich blijkbaar in een vroolijke stemming. Reeds voor hij de deur binnentrad, herkende Aljoscha het eigenaardig huilend lachje en constateerde uit den toon van de stem, dat zijn vader nog niet dronken, maar voorloopig slechts in een buitengewoon goede bui was.

„Kijk eens, daar is hij ook," schreeuwde Feodor Pawlowitsch, toen hij Aljoscha zag komen. „Ga zitten, neem wat koffie. Een cognacje zal ik je maar niet aanbieden, je zal wel weer vasten. Neen, liever geef ik je een onschuldig likeurtje. Smerdjakow, ga naar de kast op de tweede plank rechts, hier zijn de sleutels, gauw!"

Aljoscha zei, dat hij geen likeur wilde hebben.

„Goed, geef ze toch maar, dan niet voor jou, maar voor ons," zei Feodor Pawlowitsch. „Maar wacht eens, heb je al gegeten?"

„Ik heb gegeten," antwoordde Aljoscha, die in werkelijkheid slechts een stuk brood in de keuken van den prior gebruikt had. „Maar ik wil wel koffie."

„Zoo'n lieve jongen, koffie wil hij wel drinken. Zal ik ze voor je warm laten maken? Maar neen, dat is niet noodig, zij is nog kokend heet. Heerlijke koffie, Smerdjakow heeft ze gemaakt, op dat gebied is hij een waar kunstenaar. En soep kan hij koken, waarachtig, als hij soep kookt moet je hier eens komen, je moet het dan wel van tevoren zeggen. Maar wacht eens, heb ik je niet bevolen hier te komen wonen? Moest je je matras en kussen niet meenemen? Heb je je matras meegebracht? Ha, ha, ha!"

„Neen, die heb ik niet meegebracht," zei Aljoscha glimlachend.

„Maar je bent wel geschrokken, ben je dat niet? Ach, mijn duifje, zou ik in staat zijn jou verdriet te doen? Hoor eens Iwan, ik kan het niet verdragen wanneer hij mij zoo aankijkt en zoo lacht, ik kan het niet. Ik word er vroolijk van, zooveel houd ik van hem. Kom hier, Aljoscha, ik zal je mijn vaderlijken zegen geven."

Aljoscha stond op, maar zijn vader bezon zich nog bijtijds.

„Neen, voor het oogenblik maak ik alleen maar het kruis over je. Maar nu zal je een grap beleven. Echt iets voor jou en je gelijken. De ezel van Bileam is aan het praten en hoe praat hij?"

Het bleek, dat Feodor Pawlowitsch met Bileam's ezel Smerdjakow bedoelde, ofschoon deze nog jong was, pas vierentwintig jaar oud. Hij was menschenschuw en zwijgzaam. Niet dat hij verlegen was, integendeel. Hij had zoo'n aanmatigend karakter, dat hij iedereen scheen te verachten. Voor de opvoeding, die Marfa Ignatiewna en Grigory hem gegeven hadden, was hij in het minst niet dankbaar. In zijn jeugd had hij er plezier in gehad katten te vermoorden, en ze daarna plechtig te begraven. Hij deed dan een beddelaken om bij wijze van misgewaad en zong en zwaaide met een of ander voorwerp over de doode beesten, alsof het een wierookvat was. Grigory had hem eens betrapt en hem een flink pak slaag gegeven. De jongen kroop in een hoek en een week lang ging hij steeds, wanneer hij de gelegenheid er toe vond weer in dien hoek zitten.

„Hij houdt niet van ons, noch van jou, noch van mij, dat monster," zei Grigory tegen Marfa Ignatiewna. „Hij houdt van niemand."

„Ben je wel een mensch?" zoo wendde hij zich plotseling tot Smerdjokaw, „je bent geen mensch, je bent een schimmelplant uit de badkamer, dat ben je."

Smerdjakow had hem, zooals later bleek, nooit deze woorden vergeven. Grigory leerde hem lezen en toen hij twaalf jaar geworden was; begon hij hem in de bijbelsche geschiedenis te onderwijzen, maar dat duurde niet lang. Bij de tweede of derde les was de jongen plotseling gaan lachen.

„Wat is er?" vroeg Grigory, terwijl hij hem van onder zijn bril strak aankeek.

„Niets, God heeft de wereld op den eersten dag geschapen. Hij zei: „Er zij licht." En op den vierden dag kwam de zon pas, hoe kan er dan licht op den eersten dag zijn?"

Grigory wist niet, wat hij moest antwoorden. De jongen keek zijn leeraar hoonend aan, er lag in dien blik iets hoogmoedigs. Grigory kon het niet verdragen.

„Kijk, daardoor," riep hij uit en gaf zijn leerling plotseling een oorveeg. De jongen zei niets, maar kroop weer in zijn hoek. Acht dagen later kreeg hij een epileptischen aanval, en van deze ziekte genas hij nooit meer. Toen Feodor Pawlowitsch dit hoorde, veranderde plotseling zijn gedrag jegens den jongen. Tot nu toe was hij volkomen onverschillig geweest, had hem weliswaar nooit uitgescholden en hem vrij vriendelijk behandeld, maar zich verder niets aan hem gelegen laten liggen. Van dit oogenblik af begon hij voor hem te zorgen en liet een dokter komen. Het bleek echter, dat er geen genezing mogelijk was. Zoo ongeveer elke maand had Smerdjakow een aanval, maar niet altijd even heftig. Feodor Pawlowitsch verbood Grigory den jongen lichamelijk te straffen en stond hem toe het heerenhuis te betreden. Hij verbood Grigory ook nog verdere pogingen te doen den knaap iets te leeren. Eens, toen de jongen reeds vijftien jaar oud was, bemerkte Feodor Pawlowitsch dat hij bij de boekenkast stond en door de ruiten de titels trachtte te lezen. Er waren boeken genoeg bij Feodor Pawlowitsch, hoewel men hem nooit zag lezen. Onmiddellijk gaf hij Smerdjakow den sleutel en zei:

„Lees maar, zooveel je wilt."

Het duurde niet lang of het lezen begon Smerdjakow te vervelen en de boekenkast werd weer gesloten. Kort hierop vertelde Grigory Feodor Pawlowitsch, dat Smerdjakow een eigenaardige gewoonte had: „Hij staat voor de soep, neemt een lepel en roert erin, buigt zijn hoofd er over heen, schept zijn lepel vol en bekijkt de soep dan tegen het licht. Dat doet hij met alle spijzen."

Toen Feodor Pawlowitsch van deze eigenaardigheid hoorde, besloot hij onmiddellijk Smerdjakow kok te laten worden en stuurde hem naar Moskou, om daar in den leer te gaan. Hij bleef hier eenige jaren en kwam geheel veranderd terug. Zijn gezicht was oud en gerimpeld geworden en zag er bijna verwijfd uit. Innerlijk was hij blijkbaar in het geheel niet veranderd, hij was nog even menschenschuw en scheen niet naar den omgang met anderen te verlangen. Hij was een uitstekend kok. Feodor Pawlowitsch gaf hem een vast salaris, dat hij bijna geheel voor zijn kleeren, parfums, en pomades

besteedde. Hij verachtte zoowel het vrouwelijk geslacht als het mannelijke. Feodor Pawlowitsch begon hem van een ander gezichtspunt te bekijken. De aanvallen van epilepsie werden sterker, op zulke dagen moest Marfa Ignatiewna het eten gereed maken en dit beviel den ouden man in het geheel niet.

„Hoe komt het toch, dat je ziekte erger wordt?" vroeg hij zoo nu en dan den nieuwen kok. „Je moest gaan trouwen. Wanneer je wilt, zal ik wel een vrouw voor je zoeken."

Smerdjakow werd bij deze gesprekken altijd bleek van woede, maar antwoordde niet. Feodor Pawlowitsch ging dan geërgerd heen. De hoofdzaak echter was, dat hij overtuigd was van Smerdjakow's eerlijkheid.

Het gebeurde eens, dat Feodor Pawlowitsch drie bankbiljetten van honderd roebel op zijn eigen erf had verloren, toen hij dronken was. Den dag daarop miste hij ze, maar nauwelijks begon hij zijn zak te doorzoeken, of hij zag ze op de tafel liggen. Hoe waren ze daar gekomen? Smerdjakow had ze gevonden en reeds den vorigen dag op deze plaats neergelegd.

„Nu, jongen, zoo één als jij bent heb ik nog nooit gezien," zei de oude man, en gaf hem 10 roebel.

Of Feodor Pawlowitsch sympathie voor hem gevoelde of niet, dit scheen Smerdjakow volkomen koud te laten. Hij bleef steeds op zich zelf, bemoeide zich met niemand, hield van niemand. Dacht hij na, droomde hij? Waarschijnlijk. Inderdaad, hij had een bespiegelenden geest.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

De ezel van Bileam was plotseling spraakzaam geworden. Er werd een zonderling onderwerp behandeld. 's Morgens had Grigory, toen hij in den winkel van den koopman Lukjanow inkoopen gedaan had, het verhaal gehoord van een Russisch soldaat, die, in Azië gevangen genomen en door zijn overweldigers voor de keus gesteld het Christendom op te geven en de Islam te omhelzen of onmiddellijk onder de vreeselijkste martelingen te sterven, het laatste gekozen had. Men had hem de huid van zijn lijf gescheurd en onder het uitspreken van vrome gebeden was hij gestorven. Hierover had Grigory aan tafel gesproken. Feodor Pawlowitsch hield er van na tafel onderhouden te worden, zelfs wanneer het slechts Grigory was die met hem kon spreken. Toen Grigory zijn verhaal geëindigd had, zag hij, dat Feodor Pawlowitsch niet in het minst onder den indruk kwam, en zooals gewoonlijk begon te spotten. Hij zette een somber gezicht. Smerdjakow zag dit en begon te lachen.

„Wat heb je?" vroeg Feodor Pawlowitsch, die het onmiddellijk merkte, en ook wel inzag dat het om Grigory was.

„Ik vind," zei Smerdjakow, „dat, al is de daad van dezen soldaat ook zeer lofwaardig het naar mijn meening geen zonde geweest zou zijn in zulk een geval zijn geloof te verloochenen om daardoor zijn leven te kunnen behouden voor het doen van goede werken, waarmee men in den loop der jaren zijn lafheid goed zou kunnen maken."

„Zou dat geen zonde geweest zijn? Je weet niet wat je zegt, jongen, hiervoor wordt men onmiddellijk naar de hel gebracht, en als een schapenbout gebraden," zei Feodor Pawlowitsch.

Op dit oogenblik was Aljoscha binnengekomen. „Het is precies jou vak," vervolgde Feodor, terwijl hij Aljoscha uitnoodigde bij hen te gaan zitten.

„Wat die schapenbout betreft, dat komt niet uit, zulk een

straf kan er niet zijn wanneer er rechtvaardigheid bestaat," zei Smerdjakow op vasten toon.

„Wanneer er rechtvaardigheid bestaat, hoe bedoel je dat?" schreeuwde Feodor Pawlowitsch nog vroolijker, terwijl hij Aljoscha met zijn knie aanstootte.

„Hij is een schurk, dat is hij," viel Grigory in. Daarbij keek hij Smerdjakow toornig in het gezicht.

„Zeg niet schurk voor je nagedacht hebt, Grigory Wasisljewitsch," antwoordde Smerdjakow rustig. „Wanneer ik in handen van menschen val, die iedereen pijnigen, die zich Christen noemt, en wanneer zij van mij eischen dat ik mijn godsdienst afzweer, ben ik bevoegd dat te doen, en bega ik geen zonde."

„Dat heb je al gezegd, bewijs het maar liever," riep Feodor Pawlowitsch.

„Hij is een held van de schuimspaan," bromde Grigory verachtelijk.

„Wacht liever voor je mij uitscheldt, Grigory Wassiljewitsch," zei Smerdjakow. „Op hetzelfde oogenblik dat ik zeg: ik ben geen Christen, ik zweer mijn God af, word ik door het hoogste gerecht onmiddellijk uitgestooten, zoo volkomen uitgestooten als men dat slechts een heiden doet. Niet eerst op het oogenblik dat ik deze gedachte uitsprak, maar reeds op het moment dat ik haar in mijn geest vormde. Is het waar of niet, Grigory?"

Met zichtbaar genoegen wendde hij zich tot Grigory, terwijl hij inderdaad slechts op de vragen van Feodor Pawlowitsch antwoordde, wat hij ook wel degelijk wist. Met opzet deed hij maar alsof Grigory hem deze vragen gesteld had.

„Iwan," riep Feodor Pawlowitsch, „buig je eens naar mij toe, dat heeft hij alles voor jou gezegd, hij wil dat je hem prijst. Prijs hem dan!"

Iwan luisterde uiterlijk volkomen ernstig naar de mededeelingen van zijn vader.

„Wacht Smerdjakow, houd je nog even stil," riep Feodor Pawlowitsch, „buig je nog even naar mij toe, Iwan."

Iwan Feodorowitsch gehoorzaamde met hetzelfde onbewogen gezicht.

„Ik houd net zooveel van jou als van Aljoscha, denk niet, dat ik niet van je houd. Wil je nog wat cognac?"

„Geef maar, overigens krijg je zelf al langzamerhand te

veel," dacht Iwan bij zich zelf, terwijl zijn hij zijn vader aankeek. Hij volgde echter oplettend de uiteenzettingen van Smerdjakow.

„Je bent nu reeds uitgestooten," stoof Grigory op. „Wou je zeggen, schurk, dat je later er nog over mag denken?"

„Begin niet te schelden, Grigory," viel Feodor Pawlowitsch zijn bediende in de rede.

„Heb toch even geduld, Grigory, en luister, ik ben nog niet aan het einde. Op hetzelfde oogenblik, dat ik door God vervloekt wordt, sta ik gelijk met een heiden, ik ben als het ware mijn doop kwijt, en niets is er voor in de plaats gekomen."

„Is dat waar? Kom nu tot je eindconclusie," zei Feodor Pawlowitsch, terwijl hij met zichtbaar genoegen zijn glas leegdronk.

„Zoodra ik echter geen Christen meer ben, is het duidelijk, dat ik niet lieg, wanneer ik op de vraag van mijn pijnigers of ik Christen ben, in ontkennenden zin antwoord. Want God heeft mij reeds het Christendom ontzegd, voor ik een woord heb kunnen spreken, doordat ik in mijn gedachten het Christendom reeds afzwoer. Wanneer ik nu reeds een heiden ben, mag men mij er geen rekenschap van vragen, dat ik het Christendom verloochend heb. Omdat ik reeds, vóór ik het verloochende, geen Christen meer was."

Grigory was geheel verslagen en keek den spreker met domme verbazing aan. Feodor Pawlowitsch begon te lachen.

„Hij is een echte Casuïst, hij moet bij een of anderen Jezuiet in den leer geweest zijn. Maak je maar niet bang Grigory, wij zullen hem wel klein krijgen. Jij, ezel van Bileam, zeg mij eens, aangenomen dat je op het oogenblik, dat je voor je pijnigers die noodlottige woorden uitsprak, rechtvaardig handelde, dan heb je toch van tevoren de godsdienst reeds verloochend. En je geeft toe dat je op hetzelfde oogenblik een uitgestootene en vervloekte geworden bent. Welnu, dat is voldoende om je in de hel niet al te vriendelijk te behandelen. Wat zeg je daar wel van?"

„Het doet er niet toe, wanneer ik uit eigen beweging mijn godsdienst verloochend heb. Dat is geen zonde, en wanneer het er een is in ieder geval een zeer vergeeflijke."

„Hoe zoo?"

„Hij praat onzin, die vervloekte," schreeuwde Grigory.

„Luister, Grigory Wassiljewitsch," vervolgde Smerdjakow, die zich van zijn overwinning bewust was en nu den over-

wonnene grootmoedig wilde behandelen. „In de Schrift staat, dat, wanneer men het geloof heeft van de grootte van een graankorrel, men bergen kan verzetten. Wanneer ik niet geloof en jij wel, zeg dan aan den berg, dat hij zich in ons riviertje stort. Je zult dan bemerken, dat hij het niet doet en dat alles hetzelfde blijft hoe hard je ook schreeuwt en daaraan ziet men dat ook jij niet geloovig bent, tenminste niet op de goede manier, al scheld je andersdenkenden ook uit. Wanneer er echter in onzen tijd in de geheele wereld niemand in staat is een berg te verzetten, behalve misschien een of twee menschen, die in het geheim voor hun eeuwige zaligheid werken, in de Egyptische woestijn, en dus behalve die twee, allen ongeloovigen zijn, dan zou God de geheele bevolking van de aarde moeten vervloeken en zou hij, niettegenstaande zijn welbekende goedheid niemand vergeven? Neen, ik reken er liever op, dat ik, ofschoon ik twijfelde, vergeving zal vinden, wanneer ik oprecht berouw toon."

„Halt," schreeuwde Feodor Pawlowitsch, „je zegt dat er twee menschen zijn, die bergen kunnen verzetten? Iwan schrijf het op, dat was de echte Rus, die sprak."

„Uw opmerking is juist, het is een trek van ons volksgeloof," bevestigde Iwan glimlachend.

„Jij geeft mij gelijk? Dan is het zoo. Aljoscha is het waar? is dat Russisch?"

„Neen, Smerdjakow's geloof is niet Russisch," zei Aljoscha ernstig.

„Ik bedoel niet zijn geloof, maar alleen zijn uitspraak dat er twee boetelingen in de woestijn zijn, die bergen kunnen verzetten, is dat niet Russisch?"

„Inderdaad," zei Aljoscha glimlachend, „daarin hebt gij gelijk."

„Je woord is een dukaat waard, ezel van Bileam, vandaag zal ik je nog een dukaat zenden. Maar wat je vertelt is toch onzin, want je moet weten domoor, dat wij allen ongeloovig zijn, omdat wij geen tijd genoeg hebben, wij moeten zaken doen, wij hebben zorgen en God heeft ons voor elken dag slechts vier en twintig uur gegeven, zoodat men nauwelijks den tijd heeft om uit te slapen, laat staan dat men die heeft om berouw te hebben. Wanneer jij voor je pijnigers staat, heb je niets anders te doen dan over je geloof na te denken, dat is een groot onderscheid, mijn waarde."

„Gij hebt eenigszins gelijk, maar daarin ligt juist een verzachtende omstandigheid.

Wanneer ik destijds aan mijn God geloofd had, zooals men aan Hem gelooven moet, dan zou het zonde geweest zijn mijn geloof uit vrees voor martelingen te verloochenen. Maar dan zouden het immers heelemaal niet de martelingen geweest zijn, want ik had slechts behoeven te zeggen: „Bergen, werpt u op mijn pijnigers en doodt hen," en onmiddellijk zouden de bergen zich op mijn belagers geworpen hebben, om ze te verpletteren als ongedierte. Maar wanneer ik reeds in het begin van de marteling de poging gedaan had en den berg toegeroepen had: Verpletter mijn belagers, en hij doet het niet, dan ben ik immers verplicht te twijfelen, en wel op een oogenblik dat ik in doodsgevaar verkeer. Bovendien weet ik dan, dat ik het Hemelsche Rijk niet zien zal, want men heeft niet genoeg vertrouwen in mijn geloof om het bergen te doen verzetten. Hoe kan ik dan een zonde begaan, doordat ik mijn geloof, dat toch niet veel waard is, opgeef en hierdoor mijn leven red. Het eenige wat ik doen kan, is vertrouwen op Gods genade, die ik nooit kan verdienen, maar waarop ik slechts kan hopen."

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Het debat was geëindigd en Feodor Pawlowitsch zooeven nog zoo vroolijk, was somber geworden. Hij werd knorrig, dronk nog een cognac en dit glaasje was er al een te veel.

„Ga weg, Jezuïeten," schreeuwde hij zijn bedienden toe. „Ga weg, Smerdjakow, de dukaat, die ik je beloofd heb, zal ik je sturen, maar verdwijn zoo spoedig mogelijk. En jij, Grigory, sta daar niet te huilen, ga naar Marfa, die zal je wel troosten. Die kerels kunnen je niet rustig aan tafel laten zitten," zeide hij verontwaardigd, toen de bedienden zich verwijderd hadden. „Na het diner sluipt Smerdjakow hier altijd binnen, waarschijnlijk omdat hij jou zoo interessant vindt. Wat heb je hem wijsgemaakt?" vroeg hij Iwan Feodorowitsch.

„Niets. Hij heeft het blijkbaar in zijn hoofd gehaald mij te willen vereeren, hij heeft een typische slavenmentaliteit, maar wanneer de tijd ervoor rijp is, zal hij kanonnenvleesch worden voor het liberalisme. Er zullen ongetwijfeld betere tijden komen, maar dan later."

„En wanneer denk je dat de tijd er rijp voor is?"

„Men tracht den boel al in brand te steken, maar het gelukt niet onmiddellijk. In dien tusschentijd beginnen deze lieden er al een tegenzin in te krijgen om te gehoorzamen."

„Ik weet wel, dat hij mij niet lijden mag, net zoo min als de anderen. Je moet niet denken, dat hij van je houdt, ofschoon het je toeschijnt, dat hij je met alle geweld wil vereeren. Hij veracht Aljoscha. Maar met dat al, hij steelt niet, praat niet over onze huiselijke omstandigheden met andere menschen, en maakt uitstekende pasteitjes. Maar is het wel de moeite waard om over hem te spreken?"

„Neen, zeker niet, hij houdt zich te veel met zijn eigen gedachten bezig."

„Ik ben van meening dat in het algemeen gesproken de Russische boer geranseld moet worden. Dat heb ik altijd

gezegd. Onze boeren zijn schurken. Ach, Rusland is immers heelemaal verrot. Weet je waar ik van houd? Ik houd van geestigheid."

„U hebt te veel gedronken, ik zou nu maar ophouden."

„Wacht, één glaasje drink ik nog en dan nog één, en dan houd ik op. Neen, wacht eens, je bent mij in de rede gevallen. In Mokroje sprak ik met een ouden man, die zei: „Wij houden ervan onze meeningen met de zweep te bekrachtigen, vooral tegenover de jonge meisjes. Vandaag neemt dezelfde jonge man, die gisteren een meisje geslagen heeft, haar tot vrouw." Net als bij markies de Sade nietwaar? Zouden wij daar niet eens heengaan om te kijken? Aljoscha, begin je te blozen? Wees maar niet bang. Wat jammer, dat ik bij den vader overste gedineerd heb en hem niets vertelde van de meisjes uit Mokroje. Je moet niet boos zijn, dat ik hem beleedigd heb, jou prior. Ik ben zoo nu en dan zonder het zelf te willen kwaadaardig. Zeker, wanneer er een God bestaat ben ik schuldig, en moet mij verantwoorden. Maar wanneer het nu eens niet het geval is, moet men uw monniken .... Het zou niet voldoende zijn hen het hoofd af te hakken. Zij zijn het, die de evolutie tegengaan. Wil je wel gelooven Iwan, dat deze gedachte mij pijn doet? Neen, je gelooft het niet, ik zie het aan je oogen. Jij denkt net als de menschen die zeggen dat ik een clown ben. Wat denk jij Aljoscha, ben ik er een?"

„Neen, dat geloof ik niet."

„En ik denk, dat jij een van de weinige menschen bent die oprecht zijn. Bij Iwan is dat anders, Iwan is hoogmoedig. Toch zou ik een eind willen maken aan dat monnikspelen. De heele kraam zou ik het land uitzetten met hun mysticisme erbij, om de domkoppen die overblijven tenminste zoo verstandig mogelijk te maken. En hoeveel goud en zilver zou er dan op die manier niet vrijkomen?"

„Waarom wilt u ze uitroeien?" vroeg Iwan.

„Om de waarheid te doen zegevieren."

„Ja maar, zoodra de waarheid zegeviert, bent u de eerste, die uitgeplunderd en opgeruimd wordt."

„Welnu, je hebt misschien gelijk. O, wat ben ik een ezel," zei Feodor Pawlowitsch plotseling, terwijl hij tegen zijn voorhoofd sloeg. „Nu, dan mag dat kloostertje blijven staan, maar wij, verstandige lieden, zullen hier blijven zitten en cognac drinken. Wat denk je Iwan, heeft God het niet zoo

met opzet ingericht? Zeg eens, bestaat er nu een God, ja of neen?"

„Neen."

„Je moet oprecht spreken, waarom lach je?"

„Ik lach om uw scherpzinnige opmerking ten opzichte van Smerdjakow's geloof, dat er twee kluizenaars bestonden, die bergen konden verzetten."

„Houdt het dan verband met mijn vraag?"

„Ja zeker."

„Dan ben ik dus een echte Rus. Maar men zal jou ook nog wel in een bepaalde soort kunnen rangschikken, wacht maar vriendje! Willen we wedden dat ik je morgen te pakken heb? Toch herhaal ik mijn vraag nog eens. Is er een God, ja of neen? Antwoord eerlijk. Ik heb het noodig op dit oogenblik."

„Neen, er is geen God."

„Aljoscha, is er een God?"

„Ja."

„Iwan, bestaat er onsterfelijkheid, al is het maar een heele kleine onsterfelijkheid, bestaat ze?"

„Neen."

„Heelemaal niet?"

„Heelemaal niet."

„Dus het absolute niets, of is er misschien toch nog . . ."

„Neen."

„Aljoscha, bestaat er onsterfelijkheid?"

„Ja."

„Zoowel een God als onsterfelijkheid?"

„De onsterfelijkheid is in God."

„Hm, ik geloof dat Iwan gelijk heeft, ach, ach, als men er aan denkt hoeveel kracht en energie de mensch reeds aan dit waandenkbeeld verspild heeft duizenden, jaren lang. Maar wie maakt zich dan vroolijk over de menschen, is er nu een God of niet? Ik vraag het voor de laatste maal."

„Voor de laatste maal zeg ik neen."

„Maar wie maakte zich dan vroolijk over de menschen, Iwan?"

„Dat zal de duivel zijn."

„Er bestaat dus wel een duivel?"

„Neen, een duivel bestaat er ook niet."

„Jammer, wat zou ik wel niet doen, wanneer ik den man tegenkwam, die het eerst God uitgevonden had. Het zou een milde straf voor hem zijn, hem aan den hoogsten populier op te knoopen."

„Wanneer men God niet uitgevonden had, zou er geen beschaving zijn," meende Aljoscha.

„Wat? Geen beschaving zonder God?"

„Neen, en ook geen cognac," zei Iwan, „maar ik zie aankomen dat u te veel drinkt."

„Wacht mijn beste, nog één glaasje, ik heb Aljoscha verdriet gedaan, ben je niet boos op mij, Alexei? Ach, mijn lieve, lieve jongen!"

„Neen, ik ben niet boos, ik ken uw manieren, uw hart is beter dan uw verstand."

„Wat? Is mijn hart beter dan mijn verstand? Bestaat er dan nog iemand, die dat van mij zegt? Iwan, houd jij van Aljoscha?"

„Ja zeker."

„Dat moet je ook doen. (Feodor Pawlowitsch werd zienderoogen beschonkener) „Hoor eens Aljoscha, ik heb je Staretz zooeven onbeleefdheden gezegd, maar ik was erg opgewonden. Zijn hart is scherpzinnig, niet waar? Denk je niet, Iwan?"

„Dat zou wel kunnen."

„Hoewel hij een Jezuïet is, dat wil zeggen, een Russische. Hij is een edel man en daarom voelt hij zich heimelijk misnoegd over de rol, die hij moet spelen... om heilig te worden."

„Maar gij gelooft in God."

„Hoe kom je daarbij, het is toch duidelijk genoeg, dat hij niet gelooft? Hij zegt het niet aan iedereen, hij vertelt het alleen aan de verstandige lieden."

„Inderdaad?"

„Ik weet het zeker. Ik heb respect voor hem, hij heeft iets van een Mephistopheles, of iets van „een held van onzen tijd." Hij is zoo'n gemeene kerel, dat ik hem mijn vrouw of dochter niet zou durven toevertrouwen, wanneer zij bij hem kwamen biechten. Van de koopman Demidow heeft hij zestigduizend roebel gestolen."

„Wat zegt u?"

„Ja, die dacht, dat hij een vertrouwenswaardig man was. Hij bracht ze bij den Staretz en zei: „Bewaar ze voor mij, broeder, morgen zal men bij mij huiszoeking houden." Hij bewaart ze nog steeds. „Je hebt ze aan de kerk geofferd," zei hij. Toen zei ik: „Je bent een schurk." „Neen," zei hij „geen schurk, ik heb alleen een ruim geweten." Overigens, hij was het niet, het was een ander. Ik heb hem met een ander

verwisseld, zonder het te merken. Neem die flesch weg, Iwan, ik heb niets anders dan onzin verteld, waarom ben je mij niet in de rede gevallen?"

„Ik wist, dat u van zelf wel op zou houden."

„Neen, je hebt mij alleen uit kwaadaardigheid laten spreken. Je veracht mij, je bent hier komen wonen en nu veracht je mij in mijn eigen huis."

„Ik zal weer weggaan."

„Ik heb je gevraagd, of je twee dagen naar Tschermaschnja wilde gaan; maar een of twee dagen, en je gaat niet."

„Morgen zal ik er naar toegaan, wanneer u dat wilt."

„Dat doe je toch niet, je wilt mij hier bespionneeren, daarom ga je niet weg. Waarom kijk je mij zoo aan? Je oogen zeggen: Wat een oud dronkemansgezicht, je hebt argwanende oogen, oogen die iemand verachten. Je gebruikt te veel je verstand. Kijk liever naar Aljoscha's blik. Hij veracht mij niet. Aljoscha, je mag niet van Iwan houden."

„U mag mijn broeder niet beleedigen," zei Aljoscha op vasten toon.

„Wat? Nu ja, goed. Ik heb hoofdpijn, neem die cognac weg, Iwan, ik heb het je al driemaal gezegd. Wees maar niet boos, ik weet dat je niet van mij houdt, maar wees niet boos, je hebt geen enkele reden om van mij te houden. Ga naar Tschermaschnja, dan kom ik zelf ook en breng wat voor je mee. Ik zal je daar een meisje laten zien, waar ik reeds lang geleden mijn aandacht op gevestigd heb. Nu loopt zij nog op bloote voeten, maar dat hindert niet, die zijn niet te verachten. Het is een parel."

Zoodra hij over zijn lievelingsonderwerp sprak, leek het wel alsof hij weer geheel nuchter was geworden.

„Ach, mijn jongens, ik heb in mijn geheele leven nog nooit een leelijke vrouw ontmoet. Kun je dat begrijpen? Neen natuurlijk, jullie hebt nog melk in je aderen in plaats van bloed, jullie zijn nog niet ontwaakt. Iedere vrouw heeft een eigen charme, die geen andere heeft. Dat is mijn levensregel. Maar men moet die charme weten te vinden en daar is talent voor noodig. Reeds het feit, dat ze vrouw is, dat is al de helft van het geheel... Maar hoe zoudt gij dat kunnen begrijpen! Zelfs in de oude vrijsters vindt men zoo nu en dan iets, zoodat men zich over de dwaasheid van anderen verwondert, die zoo iets charmants oud hebben laten worden, zonder de bijzondere kwaliteit van die dames te ontdekken, of zelfs maar

te vermoeden. Hoor eens Aljoscha, ik heb jou overleden moeder altijd doen verbazen; een tijdlang liefkoosde ik haar niet en plotseling, wanneer ik het goede oogenblik gekomen achtte, wierp ik mij voor haar op de knieën en kuste haar voetjes en ik herinner mij, alsof het gisteren gebeurd was, steeds begon zij dan zoo eigenaardig te lachen, zachtjes en zenuwachtig. Dat lachen was haar grootste charme. Ik wist heel goed, dat dat de voorbode was van een toeval en dat dit lachen geen plezier beduidde, ofschoon, misschien was het toch een soort plezier. Daar heb je nu een voorbeeld, hoe men bij iedere vrouw iets bijzonders kan vinden. Eens op een keer maakte Bjeljawsky, een rijk man, haar het hof en kwam zoowat elken dag bij ons op bezoek. Eens gaf hij mij in haar tegenwoordigheid een oorveeg. Nu stoof zij op: „Je hebt een oorveeg van hem gekregen," zeide zij, „dat wil zeggen, dat je mij aan hem verkocht hebt, anders zou hij het niet wagen, jou in mijn tegenwoordigheid te slaan. Waag het niet mij ooit weer onder de oogen te komen, je gaat onmiddellijk naar hem toe en daagt hem uit tot een duel." Ik heb haar toen ter kalmeering naar het klooster gebracht. De heilige vaders hebben haar gezond gebeden. God is mijn getuige, Aljoscha, dat ik haar nooit beleedigd heb. Slechts eenmaal, in het eerste jaar van ons huwelijk. Destijds bad zij al geweldig veel, vooral op de bijzondere feestdagen, en dan stuurde zij mij steeds weg. Toen dacht ik bij mij zelf, ik wil toch probeeren haar die mystiek af te leeren. Kijk eens, zei ik, zie je dat heiligenbeeld? Nu ik neem het van de piedestal af. Nu denk je dat het wonderen kan doen? Wel, in jou tegenwoordigheid spuw ik er tegen en ik wil wedden dat er niets gebeurt. Ik dacht dat zij mij na mijn daad dood zou slaan, maar zij sprong slechts op, sloeg haar handen over haar hoofd te zamen, bedekte haar gezicht daarmee, begon te beven en viel op den grond... Aljoscha, wat heb je toch, wat is er met je?"

De oude man sprong van schrik op. Van het oogenblik af dat hij begonnen was over zijn moeder te spreken, was Aljoscha's gezicht veranderd. De oude dronken man had het in het vuur van zijn vertelling niet bemerkt. Eigenaardig was het, dat Aljoscha net als in het verhaal van zijn vader, eveneens zijn handen over zijn hoofd te zamen sloeg, daarna zijn gezicht ermee bedekte en neerviel. De gelijkenis met zijn moeder deed den ouden man ontstellen. „Iwan, Iwan, geef hem gauw water, het is net als met haar, precies zooals zijn

moeder deed. Hij heeft het van zijn moeder," fluisterde hij Iwan toe.

„Ik meen, dat het ook de mijne was," schreeuwde Iwan hem toornig toe.

De oude man beefde onder zijn fonkelenden blik. Er gebeurde nu iets eigenaardigs, weliswaar slechts even. De oude man scheen inderdaad vergeten te zijn dat Aljoscha's moeder en Iwan's moeder dezelfde was.

„Waarom zeg je moeder," bromde hij, „waarom zeg je dat? Van welke moeder spreek je? Is zij dan misschien... Ach natuurlijk, natuurlijk was ze jou moeder, ja dat was een leelijke vergissing. Vergeef mij, ik geloof, Iwan, ha, ha ha."

Hij hield op en stootte een waanzinnig dronkemanslachje uit. Op hetzelfde oogenblik hoorde men in het voorhuis een verschrikkelijk lawaai. Daarna geschreeuw, en Dmitry Feodorowitsch stormde de zaal binnen. De oude man vloog angstig op Iwan toe.

„Hij wil mij vermoorden, hij wil mij vermoorden, lever mij niet aan hem over," schreeuwde hij, terwijl hij zich aan Iwan vastklemde.

EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Achter Dmitry Feodorowitsch kwamen Grigory en Smerdjakow aangeloopen. In het voorportaal hadden zij met hem geworsteld, omdat Feodor Pawlowitsch bevolen had Mitja in geen geval toe te laten. De omstandigheid, dat Dmitry Feodorowitsch nadat hij de zaal binnenkwam een oogenblik stilstond om zich te oriënteeren, benutte Grigory door langs de tafel te loopen en de beide schuifdeuren dicht te slaan, die tot de andere vertrekken toegang verschaften. Hij ging met uitgespreide armen voor de gesloten deur staan, alsof hij van plan was den ingang tot het uiterste te verdedigen. Toen Dmitry dit zag, wierp hij zich op Grigory, en brulde:

„Zij is er dus, daar heeft men haar verborgen! Ga weg schurk!"

Hij wilde Grigory op zij stooten, maar deze hield hem terug. Buiten zichzelf van woede gaf Dmitry den ouden man een klap, zoodat deze voor dood neerviel. Dmitry sprong over hem heen en drong de andere kamer binnen. Smerdjakow was aan den anderen kant van de zaal blijven staan, en drukte zich bleek en bevend tegen Feodor Pawlowitsch aan.

„Zij is hier," schreeuwde Dmitry Feodorowitsch, „ik heb zelf gezien, dat zij het huis inging, ik heb haar niet in kunnen halen. Waar is zij?"

De kreet: „zij is hier," oefende op Feodor Pawlowitsch een eigenaardigen indruk uit. Plotseling voelde hij in het geheel geen vrees meer.

„Houdt hem vast," schreeuwde hij, en sprong achter Dmitry Feodorowitsch aan.

Intusschen had Grigory zich hersteld, maar stond nog verwezen voor zich uit te kijken.

Iwan en Aljoscha probeerden hun vader vast te houden. Zij hoorden hoe in de derde kamer iets op den grond viel,

en vernamen het geluid van vallende scherven. Het was een groote vaas, die Mitja omgestooten had.

„Pakt hem," brulde de oude man.

Iwan en Aljoscha hielden hem echter stevig vast.

„Ga niet naar hem toe, dan slaat hij U zeker dood," schreeuwde Iwan Feodorowitsch zijn vader toornig toe.

„Wanja, Ljoscha, zij moet hier zijn. Gruschenka is hier. Hij zegt, dat hij het zelf gezien heeft."

Hij stikte bijna. Hij had Gruschenka nog niet verwacht, en het plotselinge bericht, dat zij er was, maakte hem bijna krankzinnig. Hij beefde over zijn heele lichaam.

„Gij hebt toch zelf gezien, dat zij niet gekomen is," schreeuwde Iwan.

„Misschien is zij door een anderen ingang gekomen."

„De andere ingang is gesloten, en U hebt den sleutel."

Dmitry kwam weer terug. Hij had gemerkt, dat de andere ingang gesloten was, want de sleutel daarvan bevond zich inderdaad in den zak van Feodor Pawlowitsch. Ook de vensters waren gesloten. Gruschenka had onmogelijk binnen kunnen komen, of naar buiten gaan.

„Houdt hem," schreeuwde Feodor Pawlowitsch, zoodra hij Dmitry weer zag, „hij heeft geld gestolen in mijn slaapkamer."

Hij rukte zich van Iwan los, en wierp zich op Dmitry. Deze pakte den ouden man bij het laatste restje haar, dat nog op zijn hoofd groeide, en wierp hem op den grond. Daarna gaf hij hem twee of drie trappen in het gezicht. De oude man kreunde erbarmelijk. Iwan, ofschoon hij minder sterk dan zijn broeder was, sloeg de armen om hem heen en trok hem achteruit, terwijl Aljoscha hem hielp.

„Je bent gek geworden, je hebt hem vermoord," schreeuwde Iwan.

„Dat verdient hij," riep Dmitry zwaar ademhalend. „Als het nog niet met hem uit is, zal ik hem een volgenden keer weten te vinden. Bescherm hem niet!"

„Dmitry, ga onmiddellijk heen," riep Aljoscha op bevelende toon.

„Alexei! alleen jou vertrouw ik: is zij zooeven hier geweest of niet? Ik heb zelf gezien hoe zij langs den haag sloop, dezen kant uit. Ik riep haar en zij liep weg..."

„Ik zweer het je, dat zij hier niet geweest is, niemand heeft haar verwacht."

„Maar ik heb het zelf gezien. Zij moet het zijn. Ik zal wel te weten komen waar zij is. Tot ziens Alexei! Zeg den ouden man nu niets van het geld, maar ga onmiddellijk naar Katharina Iwanowna, en vergeet niet te zeggen: Ik breng u zijn laatsten groet over. Vertel haar tevens wat hier gebeurd is."

Intusschen hieven Iwan en Grigory den ouden man op en zetten hem in een leunstoel. Zijn gezicht was bedroefd, maar hij had zijn bewustzijn niet verloren, en luisterde opmerkzaam naar alles wat Mitja zei. Hij geloofde altijd nog dat Gruschenka zich ergens in het huis bevond. Dmitry wierp hem in het voorbijgaan een blik vol verachting toe.

„Ik heb geen berouw," riep hij uit. „Pas op oude man, neem je in acht, ik vervloek je."

Hij ging de kamer uit.

„Zij is hier, zij moet hier zijn, Smerdjakow, Smerdjakow!" riep Feodor Pawlowitsch met heesche stem, terwijl hij Smerdjakow met den vinger wenkte.

„Neen, zij is hier niet, gij zijt een oude gek!" schreeuwde Iwan toornig. „Wel, daar valt hij in zwijm. Water, een handdoek, vlug, Smerdjakow!"

Smerdjakow haalde water. Men kleedde den ouden man uit, droeg hem naar zijn slaapkamer en legde hem te bed. Om zijn hoofd bond men een natten handdoek. Uitgeput door de dronkenschap, door de opwinding en de mishandeling, die hij had moeten ondergaan, sloot Feodor Pawlowitsch, zoodra hij lag, zijn oogen en sliep in.

Iwan en Aljoscha keerden naar de zaal terug. Smerdjakow verwijderde de scherven van de gevallen vaas. Grigory stond met een somber gezicht bij de tafel.

„Jij moet ook naar bed gaan," zei Aljoscha, terwijl hij zich tot Grigory wendde. „Wij zullen wel bij hem oppassen. Mijn broeder heeft je leelijk toegetakeld."

„Hij is brutaal tegen mij geweest," zei Grigory somber.

„Neen, niet alleen tegen jou, ook tegen zijn vader," zei Iwan Feodorowitsch bijna ironisch.

„Ik heb hem eigenhandig gewasschen vroeger ... en nu is hij brutaal geweest," herhaalde Grigory.

„Als ik hem niet vastgehouden had, had hij hem vermoord," fluisterde Iwan Aljoscha toe.

„God behoede ons," riep Aljoscha uit.

„Waarvoor zal hij ons behoeden?" vervolgde Iwan

kwaadaardig. „Het eene monster vreet het andere op, daar loopt het toch op uit."

Aljoscha huiverde.

„Ik zal alles doen om een misdaad te verhinderen, blijf jij hier, Aljoscha. Ik ga naar den tuin, ik heb hoofdpijn gekregen."

Aljoscha ging de slaapkamer van zijn vader binnen, en bleef ongeveer een uur bij hem zitten. Toen opende de oude man zijn oogen en keek zijn zoon zwijgend aan. Hij herinnerde zich blijkbaar het voorgevallene, en dacht er over na.

„Aljoscha," fluisterde hij zachtjes, „waar is Iwan?"

„In den tuin, hij heeft hoofdpijn. Hij bewaakt ons."

„Geef dien spiegel daar, geef hem hier."

Aljoscha gaf hem een rond spiegeltje, dat op de kast stond. De oude man bekeek zijn gezicht. Zijn neus was gezwollen, en op zijn voorhoofd boven de linker wenkbrauw was een blauwachtige vlek te zien.

„Wat zegt Iwan, Aljoscha, mijn eenige zoon? Ik ben bang voor Iwan, ik ben nog banger voor hem dan voor den ander. Alleen bij jou voel ik mij rustig."

„U behoeft niet bang voor Iwan te zijn, hij is wel boos, maar hij zal u beschermen."

„En de ander, Aljoscha? Is die naar Gruschenka gegaan? Mijn beste jongen, zeg mij de waarheid, is Gruschenka hier geweest of niet?"

„Niemand heeft haar gezien, het was een vergissing, zij is hier niet geweest."

„Mitja wil met haar trouwen."

„Zij zal hem niet willen hebben."

„Neen, zij wil hem niet hebben, zij wil hem niet hebben, voor al het geld van de wereld niet," riep Feodor Pawlowitsch juichend uit.

Het was alsof niets in de wereld hem gelukkiger had kunnen maken dan deze uitspraak. In zijn vreugde pakte hij Aljoscha's hand en drukte die tegen zijn hart. De tranen kwamen in zijn oogen.

„Het heiligenbeeld, waarover ik zooeven gesproken heb, mag jij meenemen. Je mag het behouden. Ik wil je zelfs wel toestaan naar het klooster terug te keeren. Ik heb een grap willen maken, wees niet boos op mij. Ik heb hoofdpijn, Aljoscha. Toe, stel mij gerust, zeg mij de waarheid."

„Denkt u er nog altijd over of zij hier geweest is of niet?" vroeg Aljoscha bedroefd.

„Neen, ik geloof je, maar luister, ga jij naar Gruschenka toe of probeer haar ergens te ontmoeten. Tracht zoo gauw mogelijk uit te vinden waar zij naar toe wil, naar mij of naar hem. Zou je dat kunnen?"

„Wanneer ik haar zie, zal ik het haar vragen," antwoordde Aljoscha.

„Ach, zij zal het je niet zeggen, ze zal je kussen en zeggen dat ze jou alleen wil hebben. Zij is een bedriegster, een schaamteloos wezen. Neen, je mag niet naar haar toegaan, dat mag niet."

„Dat zou ook niet goed zijn, vader."

„Waar wilde hij je naar toe sturen, toen hij je toeriep: ga naar..."

„Naar Katharina Iwanowna."

„Om geld van haar te vragen?"

„Neen, niet om geld."

„Hij heeft geen geld, geen cent. Hoor eens, Aljoscha, ik zal vannacht hier blijven liggen om alles te overdenken. Je mag nu wel weggaan, misschien kom je haar tegen... Maar morgen vroeg moet je bij mij komen, morgen heb ik je wat te zeggen. Zal je komen?"

„Ja, ik beloof het u."

„Wanneer je komt, moet je doen alsof je uit eigen beweging hier naar toegaat om naar mijn toestand te informeeren. Zeg aan niemand dat ik het je gevraagd heb, ook niet aan Iwan."

„Goed."

„Vaarwel, lieveling, zooeven heb je mij beschermd, dat zal ik nooit vergeten. Ik moet je morgen wat zeggen, maar ik moet er nog over denken."

„Hoe voelt u zich nu?"

„Morgen kan ik weer opstaan, dan ben ik weer heelemaal gezond."

Toen Aljoscha den tuin doorging, zag hij Iwan op een bank zitten. Deze schreef iets met een potlood in zijn notitieboekje. Aljoscha deelde Iwan mede, dat de oude man weer bij bewustzijn was, en hem toegestaan had den nacht in het klooster door te brengen.

„Aljoscha, ik zou je graag morgen willen spreken," zei Iwan vriendelijk, terwijl hij opstond.

Deze onverwachte vriendelijkheid verbaasde Aljoscha.

„Morgen ben ik bij de Khokhlakows," antwoordde Aljoscha.

„Misschien ga ik morgen ook naar Katharina Iwanowna, wanneer ik haar vandaag niet thuis tref."

„Ga je in elk geval naar Katharina Iwanowna wegens den laatsten groet?" zei Iwan lachend. „Ik geloof, dat ik alles begrepen heb: Dmitry heeft je gevraagd naar haar toe te gaan en haar mede te deelen dat hij, nu ja, in één woord, dat hij afscheid neemt."

„Broeder, hoe zal dit alles eindigen?" riep Aljoscha uit.

„Dat kan niemand met zekerheid zeggen, misschien gebeurt er niets. Alles loopt met een sisser af. Die vrouw is een dier. In elk geval moet men er voor zorgen, dat de oude thuisblijft en Dmitry hier niet komt."

„Sta mij nog één vraag toe: zou iedereen het recht hebben te beslissen wie het recht heeft te leven, en wie het leven niet meer waard is?"

„Die vraag wordt in het hart van den mensch beslist, niet volgens de waarde van den ander, maar dank zij natuurlijke gevoelens; en wat het recht betreft, wie heeft geen recht te wenschen?"

„Toch niet den dood van een ander?"

„Waarom ook niet den dood, waarom zou men zich zelf beliegen? Vraag je dat in verband met mijn gezegde: het eene monster zal het andere opvreten? Laat ik je een vraag doen: denk je, dat ik, evenals Dmitry, in staat zou zijn den ouden man te vermoorden?"

„Hoe kom je er bij, Iwan, daar heb ik geen oogenblik aan gedacht. Ik geloof zelfs niet, dat Dmitry . . ."

„Dank je," zei Iwan glimlachend, „denk er aan dat ik je altijd zal verdedigen. Mijn wenschen laat ik alle vrijheid. Veroordeel mij niet, en houd mij niet voor een misdadiger," voegde hij er bij.

Zij gaven elkaar hartelijk de hand. Aljoscha voelde, dat zijn broeder de eerste schrede tot toenadering gedaan had, en waarschijnlijk niet zonder bedoeling.

TWEEENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Het was reeds zeven uur en het begon donker te worden, toen Aljoscha bij Katharina Iwanowna aankwam, die een zeer ruim en goed ingericht huis in een van de hoofdstraten van de stad bewoonde, te zamen met twee tantes. Op het oogenblik, dat hij het salon binnenkwam, hoorde hij nog even het geluid van ruischende rokken van vrouwen, die blijkbaar op de vlucht gingen. Men had hem dus van tevoren gezien. Maar het scheen hem zeer vreemd, dat hij zulk een ontsteltenis veroorzaakte. Hij bemerkte een zijden shawl, die op den divan was blijven liggen, terwijl op de tafel twee kopjes chocolade stonden naast het overschot van een maaltijd. Aljoscha vermoedde dat er bezoek was, maar had geen tijd hier verder over na te denken, daar op hetzelfde oogenblik de portière opgelicht werd en Katharina Iwanowna verscheen met een vrooiijken glimlach op de lippen, terwijl zij met uitgestrekte handen op hem toekwam. Tegelijkertijd kwam een dienstmeisje binnen en zette twee brandende kaarsen op de tafel.

„God zij dank, eindelijk bent u gekomen, ga zitten."

Zij scheen buitengewoon opgewonden te zijn, haar toestand grensde aan extase.

„Ik heb u met zooveel ongeduld verwacht, omdat ik alleen van u de geheele waarheid kan te weten komen, van niemand anders."

„Ik ben gekomen," stotterde Aljoscha verward, „ik ... hij stuurde mij ..."

„Hij heeft u dus gestuurd, nu, dat vermoedde ik wel, ik begrijp alles, alles," riep Katharina Iwanowa met schitterende oogen uit. „Wacht, Alexei Feodorowitsch, ik wil u eerst zeggen, waarom ik zoo naar u verlangd heb. Kijk, ik weet veel meer dan u misschien wel denkt. Maar ik moet weten welken indruk hij op u persoonlijk gemaakt heeft. Ik zou willen, dat u mij dat nauwkeurig, zonder omwegen,

ja, zelfs zoo grof mogelijk vertelt. Hoe denkt u na uw ontmoeting met hem over hem, over zijn toestand? Zoo'n uiteenzetting is misschien beter dan een persoonlijk onderhoud tusschen hem en mij. Hebt gij begrepen wat ik van u verwacht? Nu, met welk doel heeft hij u naar mij toegezonden? Ik wist dat hij u zenden zou, spreek openhartig."

„Hij heeft mij opgedragen, u zijn laatsten groet te zenden, hij zal niet terugkeeren."

„Laatsten groet? Heeft hij dat gezegd? Precies dezelfde woorden?"

„Ja."

„Zei hij het zoo losweg? Gebruikte hij misschien een verkeerde uitdrukking?"

„Neen, hij heeft uitdrukkelijk gevraagd vooral „de laatste groeten" te zeggen. Een paar keer heeft hij het herhaald, want hij was bang dat ik het zou vergeten."

Katharina Iwanowna stond op.

„Gij moet mij helpen, Alexei Feodorowitsch. Ik heb u noodig, ik zal u zeggen, hoe ik over dit alles denk, maar gij moet mij zeggen of ik gelijk heb. Luister:

Wanneer hij u opdracht gegeven had mij zijn laatsten groet over te brengen, zonder nadruk op het woord te leggen, dan beteekende het . . . dat alles uit zou zijn, maar nu hij er een bijzonderen nadruk op gelegd heeft, was hij zeer opgewonden, misschien zelfs buiten zichzelf. Hij nam het besluit en schrok van zijn eigen beslissing. Hij heeft zich niet kalm van mij afgewend, maar zich in den afgrond gestort. Doordat hij dit woord eenige keeren herhaalde, heeft hij het uitdagende, het tartende ervan willen onderstrepen."

„Ja, zoo is het," bevestigde Aljoscha, „op mij heeft het ook dien indruk gemaakt."

„Wanneer dat zoo is, dan is hij nog niet geheel verloren, hij is wanhopig, maar ik ben in staat hem te redden. Heeft hij u niet over geldzaken gesproken? Over drieduizend roebel?"

„Ik geloof dat dat het juist is, wat hem het meest hindert. Hij zegt dat hij eerloos is en dat hem de rest nu niet meer kan schelen."

Aljoscha voelde duidelijk dat in zijn hart de hoop herleefde, zijn broeder een kans op redding te kunnen bezorgen.

„Gij weet dus . . . van dit geld af," voegde hij erbij

„Dat weet ik allang, ik heb naar Moskou getelegrafeerd en hoorde, dat het geld niet aangekomen was. Hij heeft het niet weggestuurd, maar ik heb er niet over gepraat. De vorige week hoorde ik, hoe dringend hij geld noodig had. Ik heb bij dat alles slechts één doel gehad, dat hij zou bemerken, tot wie hij zich kon wenden en wie zijn beste vriend was. Hij wil niet gelooven, dat ik zijn beste vriend ben, hij heeft mij niet willen leeren kennen, hij heeft in mij alleen de vrouw gezien. De geheele week heeft mij slechts één vraag gekweld: Hoe kan ik zorgen dat hij zich voor mij niet schaamt, omdat hij die drieduizend roebel er door gebracht heeft. Al voelde hij schaamte voor iedereen en voor zichzelf, alleen voor mij mag hij zich niet schamen. God vertrouwt hij ook alles toe, zonder iets te verbergen. Waarom weet hij nog steeds niet, hoeveel ik terwille van hem kan verdragen? Hoe kan hij het wagen, na alles wat voorgevallen is, mij niet te vertrouwen? Ik wil hem redden, ik behoef zijn verloofde niet te zijn, hij is bang voor mij wegens zijn eer. Maar tegenover u, Alexei Feodorowitsch, is hij openhartig geweest. Waarom ben ik niet in staat geweest zijn vertrouwen te verdienen?"

Toen zij de laatste woorden sprak, sprongen de tranen in haar oogen.

„Ik moet u ook nog zeggen, wat er zooeven tusschen hem en zijn vader is voorgevallen," zei Aljoscha, en hij verhaalde haar het geheele tooneel, dat zich tusschen Dmitry en zijn vader had afgespeeld. Hoe Mitja hem naar den ouden man gestuurd had om geld te vragen, dat zijn broeder binnengekomen was en zijn vader mishandeld had, en dat hij nog eens Aljoscha bevolen had naar haar toe te gaan, om den laatsten groet over te brengen.

„Hij is naar die vrouw toegegaan," voegde Aljoscha er zachtjes bij.

„En denkt u, dat ik niet in staat zal zijn dit te verdragen? Dat meisje, zij is een engel, weet u dat?" riep Katharina Iwanowna uit. „Zij is een heerlijk schepsel. Ik weet, dat zij verleidelijk is, maar ik weet ook hoe edel zij is, hoe goed. Zij heeft karakter. Waarom kijkt u mij zoo aan, Alexei Feodorowitsch? Bent u verwonderd over mijn woorden? Misschien vertrouwt u mij niet. Agrafjona Alexandrowna, engel!" riep zij hierop, terwijl ze zich naar de zijkamer wendde. „Kom bij ons, Aljoscha is hier, hij weet

alles, kom, je behoeft je niet voor hem te verbergen."

„Ik heb achter het gordijn gewacht, tot u mij zou roepen," antwoordde een zachte stem. De portière werd opgelicht en Gruschenka kwam lachend op de tafel toe. Dat was dus die verschrikkelijke vrouw, dat „dier". En inderdaad, zij was misschien het beste zoo te karakteriseeren. Hoewel zij bijna even groot was als Katharina Iwanowna, bewoog zij zich soepel, bijna sluipend, hoewel ver van antipathiek. Zij liep niet als Katharina Iwanowna met krachtige flinke stappen, men hoorde geen enkele beweging, maar men zag ze des te beter. De uitdrukking van haar gelaat was kinderlijk, bijna naïef. De onverschilligste mensch moest dit gezicht opmerken, zelfs midden in het menschengewoel, op een boulevard, in een winkel en men zou niet kunnen nalaten er nog langen tijd daarna aan te denken. Zij zag er uit als een kind, verheugd, bijna met kinderlijk ongeduld en vertrouwelijke nieuwsgierigheid; alsof zij iets voor haar zeer aangenaams verwachtte, was zij op de tafel toegekomen. Maar dit alles zegt te weinig. Haar grootste bekoring lag in de lichte bevalligheid, de tengere en tegelijkertijd lenige bewegingen van een jonge kat. Het soepele en tegelijkertijd veerkrachtig optreden van een vrouw, die overigens bijna forsch gebouwd was.

Katharina Iwanowna noodigde haar uit tegenover Aljoscha in een stoel te gaan zitten en kuste haar eenige keeren hartstochtelijk op den mond, het leek wel alsof zij op Gruschenka verliefd was.

„Wij zien elkaar vandaag voor het eerst," zei zij tot Alexei Feodorowitsch. „Ik wilde haar leeren kennen, haar van aangezicht tot aangezicht zien, ik wilde haar bezoeken, maar nauwelijks wenschte ik het of zij kwam naar mij toe. Ik wist wel, dat wij alles met elkaar in orde zouden brengen. Ik heb het van tevoren gevoeld, men heeft mij gewaarschuwd dezen stap niet te doen, maar ik heb mij niet laten misleiden. Gruschenka heeft mij haar bedoelingen duidelijk uitgelegd. Als een goede engel is zij hierheen gezweefd, en heeft rust en vreugde gebracht."

„Gij hebt mij niet veracht, lieve juffrouw," zei Gruschenka met een bekoorlijk glimlachje.

„Hoe kunt gij dat zeggen, hoe kan men u verachten. Laat mij uw lippen nog eens kussen. Kijk eens, Alexei, hoe zij lacht, het verheugt het hart om deze engel te aanschouwen."

Aljoscha bloosde en huiverde onwillekeurig.

„U verwent mij, en misschien verdien ik uw liefkoozing heelemaal niet."

„Niet verdienen?" riep Katharina Iwanowna uit. „Zie je, Alexei Feodorowitsch, ons hoofdje heeft allerlei phantastische plannen, ons hartje is trotsch en eigenzinnig, maar vooral trotsch. Wij zijn edel, Alexei Feodorowtitsch, en grootmoedig, wij zijn ongelukkig, wij zijn te vlug bereid ons te geven aan een onwaardigen, een lichtzinnigen man. Hij was officier, wij werden verliefd op hem, alles hebben wij voor hem over gehad. Het is reeds lang geleden, vijf jaar. Hij vergat ons en trouwde met een ander. Nu is hij weduwnaar en heeft geschreven, dat hij op reis hier naar toe is, en wij houden alleen van hem. Hij zal komen en Gruschenka zal zoo gelukkig zijn als zij die vijf jaar ongelukkig was, en wie kan haar een verwijt maken? Wie kan zich er op beroemen dat zij hem haar gunsten heeft geschonken? Alleen dien verlamden grijsaard, dien koopman, maar hij was eerder onze vriend of onze beschermer dan onze minnaar. Hij heeft ons in onze wanhoop getroost, toen wij ons zoo verlaten voelden... Zij was op het punt zich te verdrinken, de oude man heeft haar gered."

„U hebt al te veel verontschuldigingen voor mij, lieve dame, U zet mij bijna op een voetstuk," zei Gruschenka.

„Hoe komt gij er bij, Gruschenka, engel, geef mij uw hand. Kijk eens, Alexei Feodorowitsch, dat lieve kleine mooie handje, kijk eens dat handje heeft mij mijn geluk teruggebracht en mij weer opgericht. Ik wil het kussen, overal, hier en hier en hier."

En werkelijk kuste zij driemaal de hand van Gruschenka. Deze bekeek, terwijl zij haar de hand reikte, de lieve dame en lachte eenigszins nerveus, maar tegelijkertijd charmant. Het was haar oogenschijnlijk zeer aangenaam dat men haar hand kuste.

„Dat is wel wat te veel enthousiasme," dacht Aljoscha bij zich zelf. Hij bloosde, hij voelde zich gegeneerd.

„U maakt mij verlegen, lieve juffrouw, doordat U in tegenwoordigheid van Alexei Feodorowitsch mijn hand kust."

„Ik heb u toch niet verlegen willen maken," antwoordde Katharina Iwanowna eenigszins verwonderd.

„Ach, mijn engel, gij begrijpt mij verkeerd. Ik ben slechter

dan gij denkt. Mijn hart is slecht en eigenzinnig, alleen om hem uit te lachen heb ik Dmitry Feodorowitsch tot mijn gevangene gemaakt."

„Maar nu zult u hem redden, u hebt uw woord gegeven, dat u hem redden zult. U zult hem zeggen, dat u reeds langen tijd van een ander houdt, die u zijn hand aanbiedt."

„O neen, dat heb ik heelemaal niet beloofd, u hebt wel veel beloofd, maar ik heb niets beloofd."

„Dan heb ik u niet goed begrepen," zei Katharina Iwanowna zachtjes en een weinig verbleekend, „u gaf toch de belofte?"

„Welneen, niets heb ik gezegd," viel Gruschenka haar rustig in de rede.

Zij zette nog steeds hetzelfde vroolijke en onschuldige gezicht. „Nu kunt u zelf beoordeelen hoe slecht en eigenzinnig ik ben. Wat ik prettig vind doe ik onmiddellijk, het is mogelijk, dat ik u zooeven iets beloofd heb, maar nu denk ik alweer: hij bevalt mij toch, die Mitja, ik heb hem wel eens aardig gevonden, een uur lang heeft hij mij geamuseerd. Wie weet, misschien ga ik naar hem toe en zeg hem dat hij vanaf vandaag bij mij moet blijven. Zoo onbestendig ben ik."

„Maar een oogenblik geleden zei U heel iets anders."

Het kostte Katharina Iwanowna moeite om te spreken.

„Ach, een oogenblik geleden, ja, ik ben te teerhartig; als ik er aan denk wat hij voor mij geleden heeft! Wanneer ik nu naar huis ga en ik heb medelijden met hem, wat dan?"

„Ik verwachtte niet..."

„Wat bent u toch goed en edel vergeleken met mij. Nu zult u door de leelijke trekken in mijn karakter mij uw liefde onthouden. Geef mij uw handje, lieve dame," smeekte zij, en greep eerbiedig Katharina's hand. „Kijk eens, nu neem ik uw hand, en die wil ik kussen zooals U de mijne gedaan hebt, driemaal hebt u mijn hand gekust. Ik zou om gelijk te zijn de uwe driehonderd maal moeten kussen. Nu goed, er mag van komen wat wil, ik wil geheel uw slavin zijn; zooals God het beschikt heeft, moet het geschieden, zonder belofte of afspraken. Wat hebt gij een mooi handje, ach, lieve dame, u bent heelemaal zoo mooi."

Zij bracht de hand naar haar lippen, blijkbaar met de zonderlinge bedoeling „gelijk" te staan met Katharina Iwanowna. Deze trok haar hand niet terug. Toen Gru-

schenka zei dat zij haar als een slavin wilde gehoorzamen, voelde zij weer eenige hoop ontwaken. Aandachtig keek zij het meisje in de oogen. Zij vond nog steeds dezelfde openhartige` vertrouwelijke uitdrukking erin, dezelfde vroolijkheid. „Misschien is zij te naïef," dacht zij, en deze gedachte sterkte haar.

Intusschen had Gruschenka Katharina's handje bijna aan haar lippen gebracht. Maar plotseling keek zij op, alsof zij ergens over na wilde denken.

„Weet U, lieve dame," zei zij op zachten toon, „weet u, ik heb uw hand nu wel genomen, maar ik zal haar niet kussen."

Zij begon vroolijk te lachen.

„Zooals u wilt, wat is er?" vroeg Katharina Iwanowna.

„Dan kunt u zich steeds herinneren dat u mijn hand gekust hebt, maar ik de uwe niet."

Haar oogen begonnen hel te schitteren. Katharina Iwanowna keek haar ontsteld aan.

„Onbeschaamde," riep zij uit, en alsof zij plotseling alles begreep, vloog zij op van haar stoel. Zonder zich te haasten stond ook Gruschenka op.

„Dan zal ik meteen aan Mitja vertellen, dat u mijn hand gekust heeft, en ik de uwe niet; wat zal hij daarom lachen!"

„Ga weg van hier, gemeen wijf!"

„Kom, gij moest u schamen, zulke woorden passen heelemaal niet bij u, lieve dame."

„Vooruit, gij zijt een vrouw, die zich verkoopt," schreeuwde Katharina Iwanowna; haar gezicht was pijnlijk vertrokken.

„Zoo, zoo, gij zijt immers zelf in de schemering naar een man toegegaan om geld van hem te ontvangen; u hebt uw schoonheid verkocht, dat weet ik heel goed."

Katharina Iwanowna schreeuwde luid en wilde zich op haar werpen, doch Alexei Feodorowitsch hield haar terug.

„Zeg niets meer, ik ga al weg."

Op hetzelfde oogenblik kwamen de beide tantes van Katharina Iwanowna binnen en ook het dienstmeisje.

„Ja, ik ga al," zei Gruschenka, terwijl ze haar sjaal van den divan nam. „Aljoscha, lieveling, ga met me mee."

„Ga nu gauw weg." Aljoscha vouwde smeekend zijn handen.

„Lieve Aljoscha, ga toch met mij mee. Onderweg zal ik je wat aardigs vertellen. Dit tooneel heb ik alleen voor jou opgevoerd. Aljoscha, kom mee, mijn duifje, het zal je niet berouwen."

Aljoscha keerde zich handenwringend af. Luid lachend ging Gruschenka heen. Katharina Iwanowna kreeg een een toeval, zij steunde alsof zij kramp had. Allen hielden zij zich met haar bezig.

„Ik heb je wel gewaarschuwd," zei de oude tante. „Ik probeerde je hier nog vanaf te houden. Hoe kom je er bij dat te doen? Je kent die schepsels niet, en van deze zegt men nog dat zij erger dan alle anderen is. Neen, je bent te eigenzinnig."

„Zij is een tijger," riep Katharina Iwanowna. „Waarom hield je mij tegen, Alexei Feodorowitsch! Ik had haar een pak slaag gegeven, met de knoet moest men zoo'n wezen tuchtigen, op het schavot, door den beul, voor het heele volk. Maar ach, hoe kon hij zoo eerloos, zoo onmenschelijk zijn. Hij heeft het schepsel verteld, wat er op dien noodlottigen dag gebeurd is. „Gij hebt ook uw schoonheid verkocht, lieve dame!" Zij weet alles, uw broeder is een nietswaardige, Alexei Feodorowitsch."

Aljoscha wilde iets zeggen, maar kon geen woorden vinden.

„Ga, Alexei Feodorowitsch, ik schaam mij. Ik smeek u op mijn knieën, kom morgen terug. Veroordeel mij niet, vergeef mij! Ik weet niet, wat ik moet beginnen."

Wankelend ging Aljoscha de straat op. Hij stond op het punt te gaan huilen. Het dienstmeisje kwam hem achterna.

„De juffrouw heeft vergeten U dit briefje van mevrouw Khoklakow te geven, sedert vanmiddag ligt het hier al," zeide zij.

Aljoscha nam werktuigelijk de kleine rose enveloppe aan en stak deze in zijn zak.

DRIEENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de stad tot het klooster was het niet meer dan een werst. Aljoscha liep haastig over den eenzamen weg. Het was bijna nacht, en op dertig pas afstand kon men niets meer onderscheiden. Bij een kruispunt, waaraan een eenzame wilgeboom stond, meende hij een gestalte te bemerken. Op het oogenblik, dat hij er aangekomen was, verhief zich deze gestalte, kwam op hem toe, en schreeuwde:

„Je geld of je leven!"

„Ben jij het, Mitja?" zei Aljoscha, die overigens hevig geschrokken was, verwonderd.

„Ha, ha, ha, had je dat verwacht? Ik dacht bij mijzelf: hoe kan ik hem te pakken krijgen? Bij haar huis zijn drie wegen, en dan zou ik je mis kunnen loopen. Ik besloot dus hier op je te wachten, want er is geen andere weg naar het klooster toe. Nu, vertel eens, wat er gebeurd is, zeg mij de waarheid, vertrap mij als een worm ... Maar wat heb je toch?"

„Niets broeder, dat wil zeggen, ik ben geschrokken. Ach, Dmitry, denk aan het bloed van onzen vader, het scheelde weinig of je had hem doodgeslagen. Je hebt hem vervloekt, en nu ... wat zijn dat voor grappen: je geld of je leven!"

„Dat hoort er toch zoo bij, dat komt volkomen overeen met mijn toestand."

„Ach neen, ik ben ..."

„Halt, let op den donkeren nacht, zie die wolken daar, ik had mij onder den wilg verborgen, en wachtte op jou. Daar kwam de gedachte bij mij op: waarom zou ik mijzelf nog langer kwellen? Daar is een wilg, een doek heb ik bij mij, een strik is gauw gemaakt, ik kan op een eenvoudige manier maken dat ik de wereld niet langer tot last ben. Toen hoorde ik jou dichter bij komen. Er is gelukkig toch één mensch op de wereld, waarvan ik houd, dat is die daar, mijn lieve broeder. Ik hield zooveel van je op dat oogenblik, dat ik dacht

ik ga hem omhelzen, en toen kwam die gekke inval: ik zal hem eens wat opvroolijken, hem aan het schrikken maken, en daarom heb ik geschreeuwd: je geld of je leven! Vergeef mij die dwaasheid, ik heb geen slechte gedachten. Maar zeg mij nu toch, wat is er gebeurd? Wat heeft zij gezegd? Heb maar geen medelijden! Was zij buiten zichzelf van woede?"

„Neen, dat niet, het was heel anders, Mitja, ik heb beiden gesproken."

„Wie dan?"

„Gruschenka was op bezoek bij Katharina Iwanowna."

Dmitry Feodorowitsch stond als versteend.

„Onmogelijk," riep hij uit, „je droomt, Gruschenka bij haar!"

Aljoscha vertelde alles wat er sedert zijn bezoek voorgevallen was. Dmitry luisterde zwijgend. Zijn gezicht werd naarmate het verhaal vorderde somberder en bijna dreigend. Hij fronste zijn wenkbrauwen, klemde zijn tanden op elkaar, zijn oogen begonnen te staren . . . Eensklaps echter verdween de toornige en woedende uitdrukking in zijn gezicht. Zijn samengeknepen lippen openden zich, en hij begon hartelijk te lachen. Langen tijd kon hij niet spreken.

„Zij heeft dus haar hand niet gekust, en is weggeloopen," riep hij uit, „en de ander heeft geschreeuwd dat zij een tijger was. Zij is ook een tijger. Moet zij naar het schavot? Ja zeker, dat heeft zij verdiend, dat heeft zij al lang verdiend. Begrijp je mij, broeder, zij moet naar het schavot, maar voor dien tijd moet men toch gezond worden. Zij is een koningin der onbeschaamdheid, deze gebeurtenis is karakteristiek voor haar, die geschiedenis met die hand, wat een duivelin! In haar soort is zij prachtig. Dus zij is naar huis gegaan, dan moet ik toch onmiddellijk. . . Ach, ik moet naar haar toe, Aljoscha, veroordeel mij niet. Ik ben het met je eens dat het een te geringe straf zou zijn, wanneer zij slechts eenvoudig gedood werd."

„Maar Katharina Iwanowna," riep Aljoscha treurig.

„Ook die zie ik voor mij, ik heb haar nog nooit zoo goed begrepen als nu, dat is als de ontdekking van de vier werelddeelen, dat wil zeggen er zijn er vijf. Zulk een besluit, het is dezelfde Katjenka, het meisje van het pensionaat, dat geen vrees kende toen zij om haar vader te redden naar een ruwen en dommen officier liep om beleedigingen van hem in ontvangst te nemen. Maar zij is trots, zij bemint het gevaar,

zij wil spelen met het noodlot. Je vertelt mij, dat haar tante haar teruggehouden heeft, maar haar tante is een eigenzinnige vrouw, de zuster van de generaals-weduwe in Moskou, zij heeft Katja terug willen houden, maar Katja heeft niet naar haar geluisterd. Zij heeft gedacht, alles kan ik bedwingen, iedereen moet voor mij buigen, ook Gruschenka zal ik overwinnen. Zij heeft in zich zelf willen gelooven, zij heeft zich geweld aangedaan. Wie heeft de schuld? Denk je, dat zij met opzet het eerst de hand van Gruschenka gekust heeft? Neen, zij had eerlijke sympahtie voor haar, zij was bijna verliefd op Gruschenka, ik bedoel niet op Gruschenka, maar op haar eigen gedachte, op haar eigen phantasie, juist omdat die van haar was. Aljoscha, mijn duifje, hoe heb je je kunnen redden? Je hebt je soutane bij elkaar moeten nemen om voor die vrouw te vluchten."

„Broeder, het schijnt, dat het je ontgaan is, hoe zeer je Katharina Iwanowna gekrenkt hebt door Gruschenka te vertellen van dien dag dat zij bij je op bezoek kwam, zoodat deze haar kon verwijten „dat zij naar een man was gegaan om haar schoonheid te verkoopen", dat was een vreeselijke beleediging."

Aljoscha kwelde zich vooral met de gedachte dat zijn broeder zoo voldaan was over de vernedering die men Katharina Iwanowna aangedaan had, dat hij zich er over over scheen te verheugen. Het scheen hem ondenkbaar, onlogisch, onmenschelijk, dat Dmitry niet de minste spijt voelde.

„Ah," riep Dmitry Feodorowitsch, die zich plotseling met zijn hand voor zijn voorhoofd sloeg, nu eerst drong de beteekenis van Katharina Iwanowna's uitroep: „Uw broeder is een schurk," tot hem door. „Inderdaad, het is mogelijk, dat ik Gruschenka van dien noodlottigen dag, zooals Katja hem noemt, verteld heb, ja het is zoo, ik herinner het mij nu, dat was toen in Mokroje. Ik was dronken, de zigeuners zongen, maar ik weende, ik lag op mijn knieën, ik bad voor Katja's beeltenis, en Gruschenka begreep mij. Zij begreep toen alles, ik herinner mij dat zij zelf schreide en nu . . . „de dolk in het hart", zoo zijn de vrouwen!"

Hij sloeg de oogen neer en scheen na te denken.

„Dat is ongetwijfeld een laaghartige daad, ik ben een ellendeling," zeide hij op bedroefden toon, „het is natuurlijk hetzelfde of ik destijds erbij gehuild heb, ja of neen. Zeg haar,

dat zij gelijk heeft, wanneer zij mij veracht, misschien kan haar dit troosten. En nu genoeg, er valt niets meer te praten, jij gaat je eigen weg, ik ga de mijne, ik zou je alleen op het laatste oogenblik terug willen zien. Vaarwel Alexei!"

Hij drukte hem krachtig de hand en liep haastig, nog steeds met gebogen hoofd in de richting van de stad. Aljoscha keek hem na en kon niet gelooven, dat hij op deze wijze voor altijd van hem weg wilde gaan.

„Ik wil je nog een bekentenis doen, die doe ik alleen aan jou," riep Dmitry Feodorowitsch plotseling terugkeerend uit. „Kijk mij eens recht in mijn oogen. Kijk eens hier, hier wordt een eerlooze daad voorbereid." (Terwijl Dmitry „kijk eens hier" zei, sloeg hij zich met zijn vuist op een eigenaardige manier op de borst, alsof zijn booze plannen op een bepaalde plaats in of op zijn lichaam voorbereid werden.)

„Je kent mij, ik ben een ellendeling, dat weet iedereen, maar wat ik tot nu toe gedaan heb, is niet te vergelijken met de laagheid, die ik op dit oogenblik op mijn borst draag. Het staat mij geheel vrij om deze daad te doen of niet. Ik heb dus niet de verontschuldiging, dat ik ertoe gedwongen ben. Ik zeg je echter van tevoren, dat ik deze daad zeker volbrengen zal. Kort geleden heb ik je alles gezegd, maar ik heb geen moed gehad je dit te vertellen. Ik kan nog altijd terugkeeren en de helft van mijn verloren eer herwinnen. Maar ik zal niet terugkeeren, ik zal dit plan uitvoeren en jij mag van tevoren er getuige van zijn, dat ik in koelen bloede erop afga. Het heeft geen zin de zaak uit te leggen; wanneer het gebeurd is, zul je het wel merken. Bid niet voor mij, want dat ben ik niet waard en ik heb het niet noodig. Vaarwel."

Hij verwijderde zich ditmaal met groote stappen. Aljoscha sloeg den weg naar het klooster in; en dacht na over de woorden van Dmitry Feodorowitsch. „Ik zal hem morgen op gaan zoeken," besloot hij bij zichzelf. „Wat heeft hij toch met deze woorden bedoeld?"

Hij ging langs het klooster door het boschje naar de hermitage. Men deed voor hem open, ofschoon op dit uur anders niemand toegelaten werd. Zijn hart begon sneller te kloppen, toen hij de cel van den kluizenaar binnentrad. Waartoe diende het de wereld in te gaan? Hier was rust, daar verwarring, duisternis, daar verdwaalt men zoo gauw, ook wanneer men met de beste bedoelingen komt.

In de cel bevonden zich de novicius Porfiry en vader

Paissy, die steeds kwam vragen, hoe het met vader Sossima ging, die van uur tot uur erger werd. De dagelijksche biecht van de broederschap bij den Staretz had niet plaats kunnen vinden. Na de godsdienstoefening gingen vele monniken 's avonds naar vader Sossima toe, om met luider stem hun zondige gedachten en fantasieën te biechten en zijn raad te vragen in geschillen, die er tusschen hen gerezen waren. De Staretz besliste, trachtte vrede te sluiten, legde soms een boete op, zegende hen daarna allen en liet hen weer gaan. Deze biechten van de broederschap werden door de tegenstanders van deze kloosterorde gebruikt als strijdmiddel; zij beweerden, dat het een profanatie van het heilige geheim van de biecht was. Het was menigen broeder in het klooster lang niet aangenaam om naar de avondbiecht te gaan, en zij deden het vaak met tegenzin. Maar niemand liet het na, om niet voor trotsch of weerspannig gehouden te worden. Men vertelde, dat menigeen van tevoren, wanneer zij naar de avondbiecht gingen, een afspraak maakte: „Ik zeg, dat ik vanochtend onhebbelijk tegen je geweest ben, dat moet jij dan bevestigen."

Aljoscha wist, dat zooiets werkelijk voorkwam, de monniken bedachten iets, om maar wat te zeggen te hebben. Hij wist ook, dat in de broederschap velen waren, die in het geheim ertegen protesteerden, dat de brieven, die de bewoners van de hermitage ontvingen, eerst naar den Staretz gebracht werden, zoodat deze ze eerder las dan degene, voor wien ze eigenlijk bestemd waren. Natuurlijk was dit alles uit vrijen wil geschied, en ook nu deed men alsof dit het geval was, maar inderdaad ging het soms bijna met lijdelijk verzet gepaard. Hoewel vele monniken wel wisten, dat deze wantoestanden bestonden, bleven zij bij hun meening, dat, ondanks de morrenden, die eigenlijk niet in het klooster thuishoorden, — het goede gebruik, dat eenmaal vrijwillig ingesteld was, gehandhaafd moest worden.

„Hij is zeer zwak geworden en slaapt aldoor," zei vader Paissy fluisterend tot Aljoscha, nadat hij hem gezegend had. „Het zou moeilijk zijn hem te wekken. Vijf minuten is hij wakker geweest en heeft gevraagd zijn zegen aan de broederschap over te brengen, en of men dezen nacht voor hem wilde bidden. Morgen vroeg wil hij opnieuw het Heilige Sacrament ontvangen. Hij heeft ook aan jou gedacht, Alexei. Hij vroeg of je weggegaan was en men zei hem, dat je je in de stad

bevond. Hij heeft met liefde over je gesproken. „Ik heb hem reeds den zegen gegeven," zeide hij, „daar is zijn plaats, niet hier."

„Begrijp jij, waarom hij wil dat je de wereld ingaat? Waarschijnlijk heeft hij je lot vooruit gezien; bedenk, Alexei, dat als je in de wereld terugkomt, dit een boete is, die de Staretz je opgelegd heeft, en dat je je daar niet bevindt om het leven van een gewonen lichtzinnigen sterveling te leiden."

Vader Paissy ging weg. Aljoscha twijfelde er niet aan of de Staretz was zoo ernstig ziek, dat hij nog slechts een paar dagen te leven had. Aljoscha nam zich voor, niettegenstaande hij beloofd had bij zijn vader en bij de Khokhlakow's, bij zijn broeder en bij Katharina Iwanowna te komen, het klooster morgen niet te verlaten, niet eerder voor vader Sossima zijn hoofd voor altijd had neergelegd. Hij deed zichzelf verwijten, dat hij den man, dien hij meer achtte dan alles in de wereld, één oogenblik had kunnen vergeten; hoe hij een oogenblik in het geheel niet aan hem gedacht had, er zelfs niet aan gedacht had, dat hij hem op zijn sterfbed had achtergelaten. Hij ging de kleine slaapkamer binnen, viel op zijn knieën en boog het hoofd voor den slapende. Deze bleef rustig doorsluimeren, van zijn ademhaling was bijna niets te merken, maar gelukkig was ze heel regelmatig, zijn gelaat was heel rustig. Nadat Aljoscha naar de andere kamer, dezelfde waar vader Sossima de gasten ontvangen had, teruggekeerd was, ging hij op den harden smallen, met leer bekleeden divan liggen, zonder zich uit te kleeden. Hier had hij altijd geslapen. Hij legde een kussen aan het hoofdeind, de matras, waarover zijn vader zoo geschreeuwd had, gebruikte hij reeds lang niet meer. Voordat hij ging slapen, wierp hij zich op de knieën en bad langen tijd. Hij deed een vurig gebed en vroeg niet om een oplossing te verkrijgen van de vraagstukken die hem pijnigden, maar verlangde slechts naar de vreugde, die zijn ziel vervulde, wanneer hij gebeden had. In de uiting van dit verlangen bestond gewoonlijk zijn geheele gebed. Wanneer hij die vreugde voelde, had hij steeds rustig en kalm kunnen slapen. Onder het bidden voelde hij in zijn zak toevallig het rose briefje dat het dienstmeisje van Katharina Iwanowna hem op straat gegeven had. Hij raakte er door in de war, maar hij bad verder. Nadat hij geëindigd had, draaide hij het couvert eenigen tijd besluiteloos rond en opende den

brief aarzelend. Hij was geschreven door Lize Khokhlakow, die hem 's morgens bij den Staretz had uitgelachen:

„Alexei Feodorowitsch, ik schrijf je in het geheim, niemand weet het, zelfs mama niet, en ik geloof, dat het niet goed is. Maar ik kan niet langer leven zonder je gezegd te hebben, wat ik in mijn hart draag en wat niemand buiten ons mag weten. Hoe moet ik je zeggen wat ik gevoel? Het papier, zegt men wel eens, bloost niet, maar ik verzeker je, dat het op dit oogenblik, evenals ik zelf van kleur verschiet. Lieve Aljoscha, ik heb je lief! Ik heb je lief sedert mijn kindsheid, sedert Moskou, toen je nog niet zoo was als nu. Ik heb je lief voor mijn geheele leven, mijn hart heeft jou gekozen, om zich met jou te vereenigen. Ik stel natuurlijk de voorwaarde, dat je het klooster verlaat. Wat ons verschil in leeftijd betreft, moeten wij zoo lang wachten tot de wet mij veroorlooft met je te trouwen, in dien tusschentijd zal ik zorgen dat ik genees, dan zal ik kunnen loopen en dansen. Ik ben er zoo zeker van, dat wij over dat punt geen woorden meer behoeven te verliezen. Hoewel ik alles goed overdacht heb, is mij één ding nog niet duidelijk: hoe zal je over mij denken, wanneer je dit leest? Ik lach je altijd uit, en ik heb je misschien wel beleedigd, maar ik verzeker je, dat ik zooeven voor ik de pen opnam, voor de beeltenis van de Moeder Gods gebeden heb en ook op dit oogenblik bid ik, terwijl ik bijna moet schreien. Mijn geheim is in jou handen, wanneer je morgen komt, weet ik niet of ik je wel recht in de oogen kan zien. Ach, Alexei Feodorowitsch, wat zou het verschrikkelijk zijn, wanneer ik je weer zou uitlachen, dan zou je mij niet kunnen vertrouwen. Daarom wilde ik je vragen, liefste, wanneer je medelijden met mij hebt, om mij morgen wanneer je komt, niet teveel aan te kijken, want dan zal ik mij niet goed kunnen houden, vooral niet als je je soutane aan hebt... ik begin reeds over mijn geheele lijf te beven, als ik daaraan denk. Kijk alsjeblieft niet naar mij, kijk naar mama, of kijk het raam uit... nu heb ik je mijn liefdesbrief geschreven, mijn God, wat heb ik gedaan! Aljoscha, veracht mij niet; wanneer ik je bedroefd heb, vergeef mij dan. Voortaan hangt mijn goede naam van jou genade af. Ik ga vandaag weer schreien, daar ben ik zeker van. Tot weerziens, tot het vreeselijke weerzien, Lize.

P.S. Aljoscha, je moet komen, je moet in elk geval komen, Lize."

Aljoscha las met verwondering dezen brief tweemaal over,

daarna begon hij zacht te lachen, hij voelde zich nameloos gelukkig. Langzaam stak hij den brief weer in de enveloppe, maakte het teeken des kruises en ging op den divan liggen. Hij was geheel bevrijd van zorgen.

„Heer, erbarm u over al deze ongelukkige menschen, Gij zijt de liefde, Gij zult hen allen de vreugde zenden," fluisterde Aljoscha en viel in een rustigen slaap.

VIERENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Den volgenden morgen, reeds voor het aanbreken van den dag, werd Aljoscha wakker. De Staretz, die ook ontwaakt was, voelde zich zeer zwak. Niettegenstaande dat, wilde hij het bed verlaten om in een leunstoel te gaan zitten. Hij was volkomen bij kennis. Zijn gezicht was weliswaar afgemat, maar stond opgewekt, bijna vroolijk.

„Misschien zal ik den avond niet meer beleven," zei hij tot Aljoscha.

Daarop wilde hij biechten en het Heilige Sacrament ontvangen. Zijn biechtvader was pater Paissy. Nadat hem het laatste oliesel was toegediend, verzamelden de monniken zich in de cel, ook uit het klooster kwamen bezoekers. De Staretz drukte den wensch uit van allen afscheid te nemen. Hij omhelsde hen, den een na den ander. Doordat het kamertje klein was, moesten de eerstgekomenen voor de anderen plaats maken. Aljoscha stond in de nabijheid van den Staretz, die in zijn leunstoel was gaan zitten. Hij begon weldra te spreken en zijn stem was zacht, maar nog altijd doordringend.

„Zoo vele jaren heb ik u onderricht, en zoo vele jaren heb ik luid tot u gesproken, dat het is, alsof het een gewoonte geworden is, zoo ingeworteld, dat het bijna moeilijker voor mij zou zijn te zwijgen dan te spreken, hoewel ik mij heel zwak voel," schertste hij, terwijl hij zijn bezoekers ontroerd de hand drukte.

Hoewel hij nog duidelijk sprak, waren zijn woorden tamelijk onsamenhangend. Het scheen, alsof hij op het oogenblik voor zijn dood alles nog eens wilde herhalen, wat hij in zijn leven verzuimd had te zeggen, of waar hij volgens zijn meening te weinig nadruk op gelegd had. „Hebt elkander lief," zei hij, „en vooral het volk Gods. Wij zijn niet heiliger dan de wereldsche menschen, omdat wij hier naar toe kwamen en ons opsloten, integendeel,

ieder die hier gekomen is, heeft reeds door het enkele feit dat hij hier kwam, bekend, dat hij slechter was dan de anderen... hoe langer een monnik tusschen deze wanden geleefd heeft, hoe dieper hij van dit gevoel doordrongen moet zijn, anders was er immers geen reden geweest te komen. Alleen wanneer hij hiervan overtuigd is, heeft zijn kluizenaarschap eenige beteekenis, want weet, mijn geliefden, dat ieder van ons afzonderlijk schuldig is aan alle misdaden, die in het algemeen op aarde begaan worden, en bovendien ook die van ieder mensch in het bijzonder. Monniken zijn geen bijzondere menschen, het betaamt hen niet anders te willen zijn dan onze medebroeders buiten de kloosters. Als gij dit begrepen zult hebben, dan zal uw hart slechts de oneindige liefde kunnen smaken, die alomvattend is, slechts dan zal ieder van u de kracht hebben de wereld met liefde te koopen en met zijn tranen de zonden af te wasschen. Ieder van u dale af in zichzelf, ieder van u moet onophoudelijk bij zichzelf te biecht gaan, maar laten uwe zonden u geen angst inboezemen. Wanneer gij slechts berouw toont, zal God u vergeven. Steeds weer wil ik u zeggen: „wees niet hoogmoedig, haat niet degenen, die u verloochenen, die u bespotten, haat niet de atheïsten, de demagogen, de materialisten, zelfs niet de kwaadwilligen onder hen, want er zijn veel edeldenkenden, vooral in onzen tijd. Bid voor hen en voeg dan bij uw gebed: „Niet uit hoogmoed smeek ik u, o Heer, want ik zelf ben schuldiger dan zij allen te zamen." Heb het volk Gods lief en laat niet toe dat uw kudde door vreemdelingen beroofd wordt, want wanneer gij inslaapt in luiheid of in hoogmoed of zelfs in eigenbelang, dan zal men komen om u uw kudde te ontnemen, verkondigt onophoudelijk het evangelie... Goud en zilver moogt gij niet bezitten, geloof, en houdt het vaandel hoog."

De Staretz sprak in afgebroken zinnen, zoo nu en dan hield hij op alsof hij zijn krachten moest verzamelen. Men luisterde aandachtig naar hem, ofschoon misschien menigeen verwonderd was over zijn woorden en ze niet begreep.

Toen Aljoscha een oogenblik uit de cel ging en weer terugkwam, viel hem op hoe allen in groote onrust verkeerden door de verwachting van iets buitengewoons, dat dadelijk na den dood van den Staretz zeker gebeuren zou. Van een zeker standpunt bekeken was deze verwachting

bijna lichtzinnig, maar zelfs de ernstigste grijsaards konden er niet aan ontkomen.

Aljoscha had zich een oogenblik uit de cel verwijderd omdat hij in het geheim door Rakitin geroepen was, die uit de stad een eigenaardigen brief van mevrouw Khokhlakow aan Aljoscha gebracht had. Hierin las Aljoscha een interessante en buitengewoon toevallige tijding.

Men zal zich herinneren, dat onder de geloovige vrouwen, die den vorigen dag bij den Staretz gekomen waren om zich door hem te laten zegenen, zich ook een oude vrouw uit de stad bevond, wier zoon in Siberië diende, die sedert langen tijd niets van zich had laten hooren. Bij haar thuiskomst nu, had zij een brief gevonden. De Staretz had haar dit voorspeld en bovendien dat hij spoedig zou terugkomen. En inderdaad in dezen brief meldde de jonge man dat zij hem binnen drie weken kon verwachten. Aljoscha liet den brief aan vader Paissy zien, en zelfs deze wantrouwende man kon niet ontkennen, dat dit bericht hem trof.

„Zullen wij dat nog beleven!" zei hij onwillekeurig. „Alle monniken spreken er over."

Pater Paissy, die zich weer hersteld had, vroeg om althans voor eenigen tijd niet over het wonder te spreken, niet eerder voordat men een bevestiging van mevrouw Khokhlakow ontvangen had. Het meest onder den indruk was misschien de kleine monnik uit het Noorden, die den vorigen dag naast mevrouw Khokhlakow gestaan had, en naar haar dochter wijzende, den Staretz gevraagd had, hoe hij den moed vond zulk een „genezing" te volbrengen. Deze monnik voelde zich ten prooi aan een verschrikkelijke onzekerheid, en wist niet wat te gelooven. Den vorigen avond had hij een bezoek gebracht aan vader Ferapont. Deze grijsaard vastte streng, en was in zekeren zin een tegenstander van vader Sossima, en vooral zeer gekant tegen de openbare biecht. Hij was lang niet ongevaarlijk, hoewel hij bijna nooit met iemand sprak. Een groot gedeelte der broederschap voelde sympathie voor hem, en in de oogen van de menschen, die hem bezochten, scheen hij een martelaar, niettegenstaande men niet kon ontkennen dat hij eenigszins zwakzinnig begon te worden. In de vereering van de menschen en monniken, die eerbied hadden voor zijn consequent kluizenaarsschap, lag zijn kracht, en hierdoor had hij zich als het ware tegenover vader Sossima hunnen „handhaven".

Pater Ferapont kwam nooit bij den Staretz Sossima; ofschoon hij in de hermitage leefde, behoefde hij de regels niet te volgen, juist omdat hij voor kindsch doorging. Hij was vijfenzeventig jaar oud, en leefde in een hutje, in den hoek van den tuin vlak bij de plaats, waar de bijenkorven opgesteld waren.

Toen de monnik uit het Noorden hem een bezoek bracht, zat hij bij de deur van zijn cel. De monnik viel voor hem op de knieën en vroeg hem zijn zegen.

„Wilt gij monnik, dat ik ook voor u op de knieën val?" vroeg vader Ferapont. „Sta op!"

De monnik verhief zich en sprak:

„Doordat gij mij zegent, zijt gij zelf gezegend. Ga naast mij zitten. Waar komt gij vandaan?"

„Ik kom uit Obdorsch, uit het klooster van den Heiligen Sylvester," antwoordde de ander deemoedig.

„Daar ben ik ook geweest, ik heb er gewoond. Is uw Sylvester gezond?"

De monnik wist niet wat hij moest antwoorden.

„Gij zijt onverstandige lieden, hoe zijn uw regels?"

De monnik noemde ze op.

„Maar hoe staat het met het brood?" vroeg vader Ferapont.

„Het brood?" vroeg de monnik, alsof hij het niet goed gehoord had.

„Ja zeker; ik wil heelemaal geen brood meer eten, ik wil mij alleen nog voeden met bessen en wortels, maar zij daar aan den anderen kant kunnen het brood niet missen, omdat de duivel hen er aan geketend heeft. De ongeloovigen zeggen in dezen tijd: Waarom zouden wij te veel vasten? Dat is aanmatigend en ongeloovig."

„Misschien is dat waar," zuchtte de monnik.

„Hebt gij den duivel bij hen gezien?" vroeg vader Ferapont.

„Bij hen, bij wie?" vroeg de monnik schuchter.

„Het vorig jaar ben ik eenmaal bij den prior geweest, en sedert dien tijd niet meer. Ik zag een duivel bij één van hen op de borst zitten, hij verborg zich in de soutane, alleen de horens kon men zien; bij een ander kwam hij uit den zak te voorschijn. Ieder van hen droeg een duivel, en niemand merkte het."

„Hebt gij het gezien?" vroeg de ander.

„Duidelijk; toen ik van den prior wegging, zag ik dat achter de deur zich nog één verborg, een heele groote met

een dikken langen donkerbruinen staart. Het einde van den staart was tusschen een scharnier gekomen. Ik heb de deur dichtgeslagen, en toen kon hij niet weg, hij begon te huilen, maar ik heb hem gedood door driemaal het teeken des kruises te maken. Nu ligt hij nog verrot in den hoek, maar zij zien en ruiken hem niet. Sedert dien tijd ben ik er niet meer geweest, alleen aan u vertel ik het, omdat u een vreemdeling bent."

„Uw woorden zijn verschrikkelijk, maar, gezegende vader, is het waar wat er van u verteld wordt, dat u in voortdurende gemeenschap staat met de Heilige Geest?"

„Zoo nu en dan."

„Hoe openbaart hij zich, in welke gestalte?"

„Als een vogel."

„Heeft de Heilige Geest den vorm van een duif?"

„Nu eens de Heilige Geest, dan weer de Geest der Heiligen. De Geest der Heiligen is iets anders, die kan ook als een andere vogel komen, nu eens als zwaluw, dan als distelvink, ook wel als mees."

„Hoe kunt gij hem van een echte mees onderscheiden?"

„Hij spreekt."

„In welke taal?"

„In de onze."

„En wat zegt hij tot u?"

„Vandaag heeft hij mij nog voorspeld, dat een dwaas hier zou komen om mij ongepaste vragen te doen."

„Uw woorden zijn vreeselijk, gezegende vader," zei de monnik.

Het was duidelijk te bemerken dat hij eenigszins wantrouwend werd.

„Ziet gij dezen boom?" vroeg vader Ferapont.

„Ik zie hem, zeer geëerde vader."

„Gij denkt dat het een iep is, maar voor mij is het heel wat anders."

„Wat dan?"

„Het geschiedt in den nacht, zie die twee takken. In den nacht strekt Christus zijn handen naar mij uit en probeert mij te grijpen. Ik zie het duidelijk en dan beef ik."

„Is het dan zoo vreeselijk, wanneer Christus zelf...?"

„Wanneer hij mij echter meeneemt!"

„Levend?"

Vader Ferapont antwoordde niet, en wat de monnik ook

deed, om hem weer aan het spreken te krijgen, hij bleef halsstarrig zwijgen. De monnik was door dit gesprek in de uiterste onzekerheid geraakt. In zijn binnenste voelde hij zich meer aangetrokken tot de partij van vader Ferapont dan tot die van vader Sossima. Hij hield het er voor dat vasten en kastijdingen meer kracht hadden dan goede werken. Het bericht van het wonder, door vader Sossima bewerkt, bracht hem sterk aan het twijfelen. Aljoscha herinnerde zich later, hoe hij opgemerkt had dat tusschen de groepen overal de kleine monnik opgedoken was, om nu eens hier dan daar te ondervragen en te luisteren, in de brandende begeerte een vaste overtuiging te krijgen. De Staretz voelde zich vermoeid en was gaan liggen. Even daarna vroeg hij naar Aljoscha. De andere monniken waren heengegaan, slechts vader Paissy, vader Jossif en de novicius Porfiry waren aanwezig. De oude kluizenaar opende zijn oogen en keek Aljoscha recht in het gelaat.

„Wachten de uwen u niet, mijn zoon?"

Aljoscha mompelde iets binnensmonds.

„Wachten de uwen u niet; hebt gij niemand beloofd vandaag te komen?"

„Ik heb het mijn vader beloofd ... en mijn broeders ... en nog anderen ..."

„Zie je wel. Ga naar hen toe, wees niet bedroefd, denk er aan dat ik niet sterven zal voor ik mijn laatste woord op aarde in jou tegenwoordigheid gezegd heb. Jou zal ik het zeggen mijn zoon, want jij hebt mij lief. Ga heen, en doe wat je beloofd hebt". Aljoscha gehoorzaamde, ofschoon het hem moeilijk viel. De belofte, die vader Sossima hem gegeven had bracht hem echter buiten zichzelf van vreugde. Hij haastte zich om naar de stad te komen, teneinde des te spoediger terug te kunnen zijn. Vader Paissy hield hem staande, en zei:

„Bedenk jongeling, dat de wereldsche wetenschap met alle macht moeite gedaan heeft in de laatste eeuw te verwoesten wat ons in de heilige geschriften nagelaten is. Voor niets wat vroeger heilig was hebben de geleerden met hun onbarmhartige analyse den minsten eerbied betoond. Zij hebben echter slechts enkele deelen gezien en aangevallen. Het geheel is hun ontgaan, alsof zij op wondere wijze met blindheid geslagen waren. Het geheel staat nog onverwoestbaar overeind, en niets of niemand is in staat het te vernietigen. Heeft

het niet achttien eeuwen gestaan, en leeft het niet in de zwakke rimpels van de enkele ziel en in de zware golven van de massa? Houd voor oogen, jongeling, dat dit geheel in een ieder leeft, zelfs in de atheïsten, in de ongeloovigen. Bedenk dat, want de Staretz heeft u voor het leven in de wereld bestemd. Wanneer u nog eens aan dezen dag denkt zult gij de woorden niet vergeten, die ik u als geleide meegegeven heb. Gij zijt nog jong, de verleiding van de wereld is groot en uw kracht zal niet voldoende zijn om ze te weerstaan. Maar denk aan het ideaal dat Christus ons gegeven heeft. Ga nu!"

Bij deze woorden zegende vader Paissy hem. Toen Aljoscha het klooster verliet, en aan de rede van den anders zoo strengen en somberen man dacht, begreep hij, dat hij een vriend gevonden had, een vriend en leidsman, in welks hoede vader Sossima hem achter zou laten.

„Misschien hebben zij het met elkaar afgesproken," dacht Aljoscha, en ging de kloosterpoort uit op weg naar zijn vader.

VIJFENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Allereerst ging Aljoscha naar zijn vader. Toen hij bij het huis aankwam, herinnerde hij zich dat den avond tevoren Feodor Pawlowitsch hem uitdrukkelijk gevraagd had zich niet aan Iwan te vertoonen. Ofschoon hij niet begreep wat zijn vader hiermede bedoeld had, voelde hij zich verlicht toen Marfa Ignatiewna hem bij het opendoen op zijn vraag antwoordde, dat Iwan Feodorowitsch reeds voor twee uur uitgegaan was.

„En vader?"

„Hij is opgestaan en drinkt koffie."

Aljoscha trad binnen. De oude man zat in een versleten jasje alleen bij de tafel koffie te drinken en keek meer voor tijdverdrijf, dan omdat hij er werkelijk belang in stelde, eenige rekeningen door. Hij was geheel alleen in huis, Smerdjakow was uitgegaan om inkoopen voor het middageten te doen. Feodor Pawlowitsch' voorhoofd vertoonde groote blauwe plekken, waarover hij een doek gebonden had, zijn neus was 's nachts gezwollen en gaf aan zijn gezicht een kwaadaardige en grimmige uitdrukking. Hij wist het zelf en keek Aljoscha dus toen hij binnenkwam, niet bepaald vriendschappelijk aan.

„De koffie is koud," zeide hij kortaf, „ik bied je ook geen nieuwe aan, ik eet zelf vandaag zoo goed als niets en daarom inviteer ik niemand. Waarom kom je hier?"

„Ik wilde eens vragen, hoe het met u gaat," antwoordde Aljoscha.

„Zoo, bovendien heb ik je zelf bevolen hier te komen, maar dat is onzin, je hebt vergeefsche moeite gedaan. Ik wist overigens wel dat je zou komen."

Hij sloeg bepaald een vijandigen toon aan. Tegelijkertijd stond hij op en bekeek in het voorbijgaan zijn neus in den spiegel. (Het was dien dag misschien de veertigste maal,

dat hij het deed). Hij plukte even aan den rooden doek om zijn voorhoofd en zei:

„Een roode neus is beter dan een witte, die herinnert te veel aan het hospitaal. Nu, hoe gaat het met je en wat doet je kluizenaar op het oogenblik?"

„Het gaat slecht met hem, misschien sterft hij vandaag nog," antwoordde Aljoscha.

Het scheen op den ouden man niet den minsten indruk te maken, blijkbaar had hij zijn vraag onmiddellijk weer vergeten.

„Iwan is weggegaan, hij doet alle moeite, Mitja zijn verloofde af te troggelen, daarom is hij hier ook gekomen," vervolgde hij, met een onderzoekenden blik Aljoscha opnemend.

„Heeft hij u dat zelf gezegd?"

„Ja zeker, reeds drie weken geleden, of is hij misschien gekomen, om mij in stilte te vermoorden? Hij zal toch wel een of ander doel hebben?"

„Wat zegt u? Waarom zegt u dat?" riep Aljoscha op smartelijken toon.

„Om geld vraagt hij weliswaar niet, dat is waar, hij zou trouwens ook niets van mij krijgen. Neen, mijn lieve Alexei Feodorowitsch, ik ben van plan zoo lang mogelijk op deze wereld te blijven en dan heb ik iedere cent zelf noodig, hoe langer ik leef, hoe meer ik mijn geld noodig heb. Ik zie er nog heel presentabel uit. Slechts vijf en vijftig jaar oud en ik kan nog twintig jaar in dezen toestand blijven, dan ben ik eerst heelemaal afgeleefd. Dan komen de vrouwen niet meer van zelf en dan ... zal ik mijn geld des te meer noodig hebben. Daarom spaar ik steeds meer alleen voor mij zelf, mijn beste Alexei Feodorowitsch, dat wil ik je nu al vast zeggen, want ik ben van plan zoo lang mogelijk liederlijk te leven. Liederlijkheid is een goed ding, alle menschen schelden er op, maar iedereen is zoo, allen in het geheim, ik in het openbaar. Omdat ik zoo openhartig ben, haten ze mij. Naar jou paradijs wil ik niet en voor een fatsoenlijk mensch is jou paradijs trouwens een onzedelijke plaats, gesteld dat het bestaat. Wil je een zielemis voor mij lezen, doe het dan maar, wil je het niet, dan mag de duivel je halen, dat is mijn philosofie. Iwan heeft gisteren heel verstandig geredeneerd, ofschoon wij allen dronken waren, maar toch is Iwan een poseur, ik heb nog niets van zijn geleerdheid gemerkt en bijzonder

beschaafd is hij ook niet. Door zijn zwijgen bespot hij de menschen en dan denkt hij dat hij erg verstandig is."

Aljoscha zweeg.

„Waarom praat hij niet met mij? Of wanneer hij praat, lacht hij mij uit. Jou Iwan is een schurk, ik ga met Gruschenka trouwen, zoodra ik wil; wanneer men geld heeft, behoeft men maar een wensch te koesteren en hij is vervuld. Daar is Iwan bang voor en hij bewaakt haar om mij te beletten met haar te trouwen, daarom hitst hij Mitja tegen haar op, hij wil hem ertoe brengen met Gruschenka te trouwen, op die manier denkt hij mij van haar af te houden; alsof ik hem met geld zou naloopen, wanneer ik Gruschenka niet krijg! En dan, wanneer Mitja met Gruschenka trouwt, kan hij immers zijn rijke verloofde krijgen? Zoo heeft hij de zaak berekend. Een schurk is het, jou Iwan."

„U bent opgewonden, dat komt nog van de gebeurtenissen van gisteren; zou het niet beter zijn, dat u naar bed ging?" vroeg Aljoscha.

„Dat zeg jij nu," zeide de oude man, alsof hij thans voor het eerst realiseerde met wien hij sprak, „als jij het zegt, erger ik mij niet, als Iwan mij dien raad had durven geven, was ik woedend geworden. Alleen met jou heb ik nog wel eens een gelukkig oogenblik gehad, verder ben ik een kwaadaardige kerel."

„U bent niet kwaadaardig, u bent verbitterd."

„Hoor eens, die roofmoordenaar, die Mitja, wilde ik vandaag laten gevangen nemen en ik weet nog niet wat ik doen zal. In onzen modernen tijd past het nu eenmaal niet zijn vader en moeder te eerbiedigen, maar volgens de wet is het nog niet geoorloofd, zijn ouden vader aan de haren over den grond te sleuren en hem met de schoenen in het gezicht te schoppen, terwijl er andere menschen aanwezig zijn. Wanneer ik wilde, zou ik hem voor dat feit kunnen laten gevangennemen."

„U wilt hem toch niet aanklagen?"

„Iwan heeft het mij afgeraden. Ik geef wel niets om Iwan's raad, maar er is mij iets ingevallen . . ." hij boog zich naar Aljoscha toe en vervolgde op vertrouwelijken toon:

„Wanneer ik hem laat gevangen nemen, zal zij hooren dat het mijn werk was, en naar hem toegaan. Verneemt zij echter vandaag, dat hij mij, een zwakken grijsaard, half dood geslagen heeft, dan laat zij hem misschien loopen en brengt mij een

bezoek ... zoo zijn onze karakters, wij doen altijd het tegengestelde, ik ken haar door en door ... wil je niet wat cognac, neem wat koude koffie, ik geef je een klein glaasje cognac erbij, dat smaakt heel goed."

„Neen, dank u, dit broodje neem ik mee, als u het goed vindt," zeide Aljoscha, terwijl hij een broodje nam en het in zijn zak stopte. „U moet geen cognac drinken," vervolgde hij met een bezorgd gezicht.

„Je hebt gelijk, het windt te veel op, men komt niet tot rust op die manier, maar een klein glaasje ... ik zal het zelf uit de kast halen."

Hij haalde de drank, schonk zich een glaasje in, dronk het op, sloot de kast weer en stak den sleutel in zijn zak. „Zoo is het genoeg, van één glaasje zal ik niet crepeeren."

„Misschien voelt u zich nu beter," zei Aljoscha glimlachend.

„Ik houd ook van jou zonder cognac, maar voor schurken ben ik een schurk, Iwan gaat niet naar Tschermaschnja."

„Waarom niet?"

„Hij wil mij bespionneeren, hij wil weten hoeveel ik Gruschenka zal geven, wanneer zij komt; het zijn allemaal schurken, Iwan is de grootste. Waar is die kerel vandaan gekomen? hij lijkt in het geheel niet op ons. Wat denk je, dat ik hem na zal laten? Niet eens een testament, dat zeg ik je, maar Mitja zal ik als een worm doodtrappen, jou Mitja. Ja, ik weet wel dat je van hem houdt. Je houdt van hem, maar daarom ben ik nog niet bang. Wanneer Iwan van hem zou houden, dan zou ik bezorgd zijn, maar Iwan houdt van niemand, Iwan behoort niet tot de onzen, zulke lieden als Iwan zijn niet als wij. Dat is opwaaiend stof, de wind waait en het stof waait mee ... Wat ben ik gisteren dom geweest je te vragen hier te komen. Waarschijnlijk wilde ik wat over Mitja weten. Zou hij misschien, wanneer ik hem vandaag duizend of tweeduizend roebel geef, zou hij dan voor vijf jaar willen verdwijnen? En wel zonder Gruschenka? Neen, onder voorwaarde, dat hij het met Gruschenka uit zou maken. Nu wat denk je?"

„Ik ... ik zal het hem vragen ..." stotterde Aljoscha, „misschien voor drieduizend ..."

„Onzin, het is heelemaal niet meer noodig, ik heb een ander plan, het kwam gisteren in mij op, maar ik geef hem niets, tweemaal niets. Mijn geld heb ik zelf noodig."

De oude man wuifde met zijn hand.

„Ik zal hem wel krijgen, ik zal hem verpletteren, zeg hem maar niets, anders heeft hij nog hoop. Voor jou is hier geen werk meer, maak dat je weg komt. Zijn verloofde Katharina Iwanowna, die hij zoo zorgvuldig voor mij verborgen heeft gehouden, zal wel niet met hem trouwen, of wel? Je bent gisteravond bij haar geweest, is het niet?"

„Zij wil hem niet opgeven."

„Ja, dat is zoo de manier van dat teere juffertje, zij willen schurken en losbollen, die bleeke meisjes... toen ik nog zoo jong was als hij, kon ik ook den overwinnaar spelen, canaille, maar Gruschenka krijgt hij niet, ik zal hem verpletteren."

Bij de laatste woorden werd hij weer woedend. „Maak dat je weg komt, je hebt hier niets te doen, ik zie je liever niet dan wel."

Aljoscha kwam op hem toe en kuste hem op den schouder.

„Wat moet dat?" vroeg de oude man verwonderd. „Wij zien elkaar toch terug, of denk je dat wij elkaar niet meer terug zien?"

„O, neen, het was slechts toeval."

„Nu goed, ik zei het ook maar zoo..."

De oude man zag hem aan.

„Hoor eens, kom toch terug, ik zal een lekker vischsoepje voor je laten koken. Denk erom, dat je morgen komt. Hoor je het wel? Morgen!"

Nauwelijks was Aljoscha weg, of hij schonk zich nog een glaasje cognac in. „Dat is het laatste," mompelde hij bij zich zelf, sloot de kast, stak den sleutel in zijn zak en ging naar zijn slaapkamer. Hij ging uitgeput op het bed liggen en sliep onmiddellijk in.

TWEEDE DEEL.

ZESENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

„God zij dank, dat hij mij niets over Gruschenka gevraagd heeft," dacht Aljoscha, toen hij het huis van zijn vader verlaten had en zich op weg begaf naar mevrouw Khokhlakow. „Wanneer hij naar haar gevraagd had, dan had ik hem mijn ontmoeting van gisteren moeten vertellen."

Hij voelde met droefheid, dat de tegenstanders in den nacht hun krachten verzameld hadden en dat de nieuwe dag hun gemoederen hardvochtig gemaakt had.

„Mijn vader is geprikkeld en woedend, hij heeft een plan gesmeed en is er niet van af te brengen, en hoe is het met Dmitry? Ook hij heeft zich vannacht nog meer opgewonden en zal iets nieuws bedacht hebben. Ik moet probeeren hem vandaag te spreken te krijgen, het koste wat het wil."

Aljoscha had niet den tijd lang te peinzen, want onderweg overkwam hem een avontuur, dat hem stoorde in zijn overdenkingen. Nauwelijks was hij het marktplein overgegaan, toen hij bij de brug van een gracht een troepje schooljongens ontdekte, niet ouder dan negen of twaalf jaar. Zij keerden uit de school naar huis terug, hadden hun tasschen op den rug of opzij hangen en schenen met elkaar te beraadslagen. Aan den anderen kant van de gracht stond bij een heg een jongen van een jaar of acht, klein, bleek en ziekelijk, met schitterende zwarte oogen. Aljoscha sloeg opmerkzaam de groep jongens gade, die waarschijnlijk ruzie met den ander hadden. Hij wendde zich tot een blonden, roodwangigen krullebol en zei:

„Toen ik nog zoo'n boekentasch droeg als jullie, hadden wij haar altijd aan onzen linkerkant, om met de rechterhand er gemakkelijk in te kunnen komen. Jou tasch hangt aan den rechterkant, het lijkt mij veel moeilijker om nu een boek eruit te nemen."

Zonder opzet was Aljoscha met deze zakelijke opmerking begonnen. Wanneer men het vertrouwen van een kind wil

winnen, moet men op deze manier beginnen, men moet doen alsof men zich de gelijke voelt. Dat begreep hij instinctief.

„Ja, maar hij is linksch," antwoordde een andere jongen.

„Hij gooit ook met zijn linkerhand," zei een derde. Op hetzelfde oogenblik viel een steen, door den jongen van den overkant gegooid, midden in het groepje. Hij trof juist den jongen die linksch was.

„Laat het niet op je zitten, Ssmurow," riepen allen.

Ssmurow, de „linksche" jongen wachtte die aanmoediging niet eens af. Hij gooide, maar miste. Onmiddellijk wierp de knaap aan den overkant weer een steen en trof Aljoscha tegen den schouder. Hij had blijkbaar zijn zak vol met steenen, men kon het van dien afstand zelfs zien, de zakken van zijn jasje puilden uit.

„Dat heeft hij met opzet gedaan, hij heeft op u gemikt, U bent een Karamazow, nietwaar?" zoo lachten en schreeuwden de jongens. „Maar nu allen tegelijk, pas op, een, twee drie."

Zes steenen vlogen tegelijkertijd weg. Eén ervan trof den vijand tegen het hoofd en hij viel. Maar hij sprong onmiddellijk weer op en begon opnieuw te gooien. Van beide kanten werd het vuur onderhouden en het bleek dat zich ook in de zakken van de jongens, waarmee Aljoscha kennis gemaakt had, steenen bevonden.

„Wat doen jullie, schaam je, zes tegen één," schreeuwde Aljoscha. Hij sprong naar voren en ging tusschen de jongens in staan, om den ander te beschermen. Drie of vier hielden een oogenblik op.

„Hij is zelf begonnen," riep een van hen. „Hij heeft zooeven Krassotkin met een pennemes in den arm gestoken, zoodat het bloed eruit kwam. Krassotkin wou hem niet verraden, maar wij moeten hem toch een pak slaag geven."

„Waarom heeft hij dat gedaan? Hebben jullie hem eerst geplaagd?"

„Hij heeft u weer met een steen gegooid, hij kent u, nu mikt hij op u, niet op ons. Vooruit je moet hem raken, Ssmurow," en zij begonnen nog woedender. De jongen aan den overkant werd door een steen aan de borst getroffen. Hij begon te huilen en liep de helling van de brug af naar de Mikhailowstraat. De jongens hoonden hem na:

„Nu is hij bang, hij loopt weg, de lafaard! U weet niet, Karamazow, wat voor een gemeene jongen hij is. Wij moesten hem doodslaan," riep er een.

„Wat heb je toch tegen hem?" vroeg Aljoscha, „heeft hij geklikt?"

De jongens keken hem half lachend aan.

„U gaat toch dezelfde straat in, dan zult u hem wel inhalen, kijk, hij is blijven staan, hij wacht, hij kijkt naar u."

„Hij kijkt naar u," riepen nu ook de anderen, „ga er niet naar toe, hij zal u wat doen," waarschuwde Ssmurow.

Aljoscha ging over de brug, den haag voorbij, op den eenzamen jongen toe.

„Pas op," riep men hem waarschuwend na, „hij is niet bang voor u. Hij zal u heimelijk trachten te steken net als Krassotkin."

De jongen wachtte Aljoscha vastberaden af. Hij was in het minst niet bang voor hem en begon zelfs het eerst te spreken.

„Ik ben alleen en zij met z'n zessen, maar ik zal ze allemaal wel krijgen," zeide hij met koortsachtig flikkerende oogen.

„Die eene steen moet je veel pijn gedaan hebben," zei Aljoscha.

„Maar ik heb Ssmurow aan het hoofd getroffen," riep de jongen uit.

„Ze hebben mij gezegd, dat je mij kent, waarom heb je mij dan ook met steenen gegooid?" vroeg Aljoscha.

De jongen keek hem somber aan.

„Ik ken jou niet, ken je mij dan?" vroeg Aljoscha verder.

„Laat mij gaan," schreeuwde de jongen, maar hij ging niet weg. Het was alsof hij nog iets verwachtte.

„Goed, ik ga al," zei Aljoscha, „maar ik ken je niet en ik plaag je niet, vaarwel."

„Monnik met je mooie broek," schreeuwde de knaap en ging Aljoscha achterna, terwijl hij zich in positie stelde, daar hij verwachtte, dat Aljoscha zich nu op hem zou werpen. Maar Aljoscha wendde zich slechts om, keek hem even aan en ging daarna verder. Nauwelijks had hij drie stappen gedaan, toen een zware steen hem in den rug trof.

„Dus je valt mij van achteren aan? Ze hebben gelijk gehad, toen ze zeiden dat je geniepig was," zei Aljoscha zich omkeerend. Nu slingerde de jongen woedend nog een steen naar zijn gezicht, Aljoscha had slechts op het laatste moment gelegenheid zijn arm ervoor te houden, de steen trof hem aan zijn elleboog.

„Schaam je je niet? Wat heb ik je gedaan?" riep hij. De

knaap wachtte zwijgend als een struikroover op het oogenblik dat Aljoscha hem aan zou vallen. Toen hij echter zag, dat de jongeling het niet deed, werd hij razend als een klein wild dier. Hij wierp zich op Aljoscha en voor deze nog een beweging had kunnen maken, had de jongen zijn hand genomen en in zijn middelvinger gebeten. Aljoscha schreeuwde van pijn en trok met kracht zijn vinger terug.. Het bloed kwam te voorschijn. Aljoscha haalde zijn zakdoek uit zijn zak en verbond er zijn hand mede. Dit duurde nauwelijks een minuut, de jongen stond stil en wachtte. Aljoscha keek hem weer aan.

„Nu goed," zeide hij. „Kijk eens hoe je mij gebeten hebt, is het nu genoeg? Wil je mij nu zeggen wat ik je gedaan heb?"

De knaap zag hem verwonderd aan.

„Wanneer ik je in het geheel niet ken en je voor het eerst zie, is het immers onmogelijk, dat ik je iets gedaan heb?" vervolgde Aljoscha rustig. „Je zult mij toch niet heelemaal zonder reden pijn willen doen. Zeg het nu maar."

Inplaats van te antwoorden, begon de jongen hard te huilen en liep weg. Aljoscha volgde hem zonder haast en zag hoe de jongen steeds op een draf zonder om te zien, waarschijnlijk nog schreiend, de straat afliep. Hij besloot zoodra hij den tijd ertoe had, hem op te zoeken, om de oplossing van dit raadsel te vinden.

ZESENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Weldra kwam Aljoscha aan het huis van mevrouw Khokhlakow, dat een der mooiste van de stad was; ofschoon zij meestal in een andere provincie woonde, waar zij een landgoed bezat, of te Moskou, waar zij ook een eigen huis had, hield zij toch het huis in onze stad aan, omdat vele generaties het reeds bewoond hadden.

Mevrouw Khokhlakow kwam Aljoscha tegemoet, toen deze nog in de hall stond.

„Hebt u mijn brief gekregen? Mijn brief met het bericht van het wonder?" vroeg zij.

„Ja, dien heb ik gekregen."

„Hebt u het aan allen gezegd? Hij heeft den zoon aan de moeder teruggegeven."

„Hij zal vandaag nog sterven," zei Aljoscha.

„Ik heb het gehoord, ik weet het, ik wil zoo graag er over spreken, met u of met iemand, neen, ik bedoel alleen met u. Wat is het jammer dat ik hem niet zien kan, de heele stad is opgewonden, maar nu ... Weet u dat Katharina Iwanowna bij ons is?"

„Dat treft gelukkig," zei Aljoscha, „dan kan ik haar hier ontmoeten. Zij vroeg mij gisteren vandaag bij haar te komen."

„Ik weet alles, tot in alle bijzonderheden heb ik gehoord wat er gisteren bij haar voorgevallen is ... en al het verschrikkelijke met dat ... met dat schepsel. Het is tragisch en in haar plaats zou ik, ik weet niet wat ik in haar plaats zou doen. Uw broeder echter, Dmitry Feodorowitsch, dat is ook een ... O God, Alexei Feodorowitsch, ik ben geheel verward. Stel u voor, daar zit uw broeder, dat wil zeggen niet die verschrikkelijke van gisteren, maar de andere, Iwan Feodorowitsch, die is daar en spreekt met haar, hun gesprek is plechtig, maar wat er tusschen hen gebeurt is verschrikkelijk, dat zeg ik u. Men zou niet willen gelooven dat er zoo iets tusschen twee menschen voor kan vallen. Zij richten elkaar

te gronde. Wij weten niet waarom, beiden weten het en schijnen er van te genieten. Ik heb u verwacht, ik heb erg naar u verlangd, ik vooral, ik kan het niet dragen. Ik zal u alles vertellen, maar eerst nog wat anders, en wel de hoofdzaak — ach, ik had al vergeten wat de hoofdzaak was: zeg eens, hoe komt Lize aan die hysterische aanvallen? Zoodra zij hoorde dat u kwam kreeg zij een aanval."

„Mama, nu hebt u een toeval en ik niet," klonk Lize's stemmetje door de spleet van de deur. De stem klonk als van iemand, die met moeite zijn lachen inhoudt. Aljoscha bemerkte de spleet van de deur onmiddellijk. Waarschijnlijk keek Lize vanuit haar rolstoel er doorheen naar hem, maar hij kon het niet zien.

„Het zou geen wonder zijn, Lize; door jou luimen word ik zenuwachtig. Zij is ziek, Alexei Feodorowitsch, de heele nacht had zij koorts, zij kreunde. Ik heb nauwelijks den morgen af kunnen wachten. De dokter zei, dat hij er niets van begreep, wij moesten het maar eens op zijn beloop laten. Wanneer die Herzenstube komt, die dokter, zegt hij altijd dat hij het niet begrijpt. Zooeven toen u het huis binnenkwam heeft zij geschreeuwd en een aanval gekregen. Zij heeft gewild, dat men haar naar haar vroegere kamer bracht."

„Mama, ik wist toch niet, dat hij het was. Het was niet om hem, dat ik van kamer wilde veranderen."

„Nu spreek je niet de waarheid, Lize! Julia kwam bij je en zei dat Alexei Feodorowitsch er aankwam, je had haar op den uitkijk gezet."

„Mijn lieve Mama, het is niet erg scherpzinnig van u. Om dat weer goed te maken moet u aan mijnheer Alexei Feodorowitsch zeggen dat hij nog minder scherpzinnig is door vandaag hier te komen, niettegenstaande ik hem gisteren uitgelachen heb, en het nu weer zal doen."

„Lize, je bent brutaal, ik verzeker je, dat ik andere maatregelen zal nemen."

„Niemand lacht hem uit, ik ben immers blij dat hij gekomen is. Ik heb hem noodig. Ach, Alexei Feodorowitsch, ik ben zoo ongelukkig! Wat hebt u dan Mama, mijn duifje?"

„Ach, jou eigenzinnige kuren, Lize, je weerspannigheid, je ziekte, die verschrikkelijke nacht, die koorts, die vervelende dokter Herzenstube! Dat is het, en dan ten slotte nog ... dat wonder. O, wat ben ik daar van onder den indruk, mijn beste Alexei Feodorowitsch. En nu, die tragedie in mijn

salon, die zal ik niet kunnen vergeten, ik kan het niet, ik zeg het u vooruit, misschien is het een comedie en geen tragedie. Zeg toch eens, zal de Staretz Sossima morgen nog leven? O, mijn God, wat moet er van mij worden, altijd maar sluit ik de oogen en zie dat alles onzin is, alles is onzin."

„Ik zou graag een schoon stuk linnen van u willen hebben om mijn vinger te verbinden, ik heb mij bezeerd. Hij doet mij nu pijn."

Zijn zakdoek was geheel met bloed doortrokken. Mevrouw Khokhlakow schreeuwde en deed haar oogen dicht.

„Wat een vreeselijke wonde!"

Lize echter, die door de spleet van de deur Aljoscha's vinger gezien had, opende de deur.

„Kom binnen, hier," riep zij dringend. „Hoe kun je al dien tijd daar staan en niets zeggen, je kon wel doodbloeden! Hoe kom je er aan, wat is er gebeurd? Eerst water, gauw, de wonde moet uitgewasschen worden in koud water, dan houdt de pijn op. Toe vlug nu, water," zei zij zenuwachtig.

Ze was erg geschrokken. Aljoscha's wonde had grooten indruk op haar gemaakt.

„Zullen wij den dokter niet halen?" riep mevrouw Khokhlakow.

„Mama, u zult hem nog dooden; die Herzenstube zal komen en zegt dan, dat hij het niet begrijpt. Breng toch water, ga toch zelf, zeg tegen Julia, dat zij voortmaakt, die doet natuurlijk weer dingen die zij niet behoeft te doen, nooit kan zij eens vlug komen. Toe, snel nu, Mama, anders ga ik dood."

„Ach, het is niets," riep Aljoscha, die erg geschrokken was van haar schrik. Julia kwam met water, Aljoscha doopte zijn vinger er in.

„Mama, breng zoo gauw mogelijk verbandlinnen, verbandlinnen en die strooperige vloeistof, die men gebruikt als men zich gesneden heeft. U weet waar het fleschje staat, op uw slaapkamer in de kast rechts."

„Ik breng het je direct, Lize, schreeuw niet, wees niet zoo onrustig. Kijk eens hoe Aljoscha zich houdt! Hoe heb je je zoo kunnen bezeeren?"

Mevrouw Khokhlakow ging de kamer uit en hierop had Lize slechts gewacht.

„Zeg mij eerst eens," zei zij vlug tot Aljoscha, „hoe heb je je bezeerd? Dan moet ik nog over andere dingen met je praten. Nu?"

Aljoscha merkte instinctief dat de tijd dat zij alleen konden zijn voor haar zeer kostbaar was. Hij vertelde haar haastig zoo kort mogelijk wat er gebeurd was. Toen Lize alles gehoord had, sloeg zij haar handen in elkaar.

„Maar hoe kom je er bij in die kleeding je met jongens in te laten?" riep zij toornig uit, alsof zij het noodig vond haar autoriteit te laten gelden. „Je bent toch zelf nog een jongen, de kleinste jongen die er is. Je moet zien te weten te komen wie die leelijkerd is, die je gebeten heeft, en mij dan alles vertellen, want daar steekt een geheim achter. En nu het tweede: eerst een vraag. Kun jij, Alexei Feodorowitsch, niettegenstaande je zooveel pijn hebt, over onbelangrijke dingen praten, en nog wel verstandig?"

„Dat kan ik heel goed, ik gevoel geen pijn meer."

„Dat komt omdat je je vinger in het water hebt, je moet nu ander water hebben. Julia, breng gauw wat ijs uit den kelder en een nieuwe schaal met water. Zij is weg, nu ter zake! Snel, Alexei Feodorowitsch, geef mij gauw den brief terug, dien ik je gisteren geschreven heb, gauw, want mijn moeder kan onmiddellijk komen, en ik wil niet . . ."

„Ik heb dien brief niet bij mij."

„Dat is niet waar, ik wist wel dat je een uitvlucht zou hebben. Je hebt hem in je zak. Den heelen nacht ben ik geplaagd door berouw, geef hem onmiddellijk terug! Vooruit!"

„Ik heb hem in het klooster gelaten."

„Je zult mij voor een slecht meisje houden, nadat ik dien brief geschreven heb. Het was maar een grap, ik vraag je om vergeving, maar je moet mij den brief onmiddellijk terugbrengen, wanneer je hem werkelijk niet bij je hebt. Vandaag nog, in elk geval vandaag!"

„Vandaag kan ik het niet doen, want ik keer aanstonds naar het klooster terug en dan kan ik in twee, drie, misschien vier dagen niet bij je komen, want vader Sossima . . ."

„Vier dagen, wat een onzin! Hoor eens, je hebt mij erg uitgelachen, nietwaar?"

„Ik heb in het geheel niet gelachen."

„Waarom niet?"

„Omdat ik geloofde wat ik las."

„Je beleedigt mij."

„Niet in het minst. Toen ik den brief las, was ik ervan overtuigd dat alles zoo zou gebeuren. Zoodra vader Sossima sterft moet ik het klooster verlaten, dan zal ik afstudeeren,

doe mijn examen, en wanneer de tijd gekomen is, dat je mag trouwen, treden wij in het huwelijk. Ik zal van je houden, ik heb den tijd gehad er over na te denken, maar ik geloof dat ik nooit een betere vrouw zal vinden dan jij en de Staretz heeft het mij bevolen."

„Maar ik ben ziekelijk, ik ben een monster, ik moet in een rolstoel voortgetrokken worden," zei Lize, terwijl zij bloosde.

„Ik zal je in den rolstoel voorttrekken, maar ik ben er van overtuigd, dat je gezond zult worden."

„Je hebt je verstand verloren," zei Lize zenuwachtig. „Je mag een grap niet zoo ver doordrijven. Ach, daar is Mama, zij komt misschien net op tijd. Mama, wat bent u toch altijd laat, hoe kunt u zoo lang wegblijven, daar is Julia ook met het ijs."

„Ach, Lize, schreeuw toch niet zoo, dat is de hoofdzaak, schreeuw niet. Ik krijg van dat schreeuwen ... ik kon het niet anders doen, je hebt zelf het verbandgaas ergens anders gelegd. Ik zocht en ik zocht, ik zou bijna denken dat je het met opzet gedaan had."

„Kon ik dan vooruit weten dat hij zijn vinger gewond had? Wanneer ik het van te voren geweten had, ja dan misschien, lieve Mama, u begint erg scherpzinnig te worden."

„Dat kan wel, maar Lize, wat maak je een lawaai, alleen voor den vinger van Alexei Feodorowitsch. Ach, lieve Alexei, ik ga nog dood, niet door dien Herzenstube... door alles te zamen, ik kan het niet verdragen."

„Genoeg Mama, genoeg van Herzenstube," zei Lize vroolijk lachend. „Geef het verbandgaas en die vloeistof. Stel u voor Mama, hij heeft onderweg op straat met schooljongens gevochten en één van die jongens heeft hem gebeten. Is hij niet zelf een kleine jongen, zou het hem passen te trouwen? Denk eens aan, hij wil trouwen, stel u hem eens voor als getrouwd man! Is dat geen onzin?"

Lize lachte zenuwachtig, terwijl zij Aljoscha van terzijde aankeek.

„Wat bedoel je daarmee, Lize, wat heeft dat hiermee te maken? Hoe kun je daar nu over spreken? Misschien was die jongen wel dol."

„Ach Mama, zijn er dan ook jongens die die ziekte hebben?"

„Waarom niet Lize, je doet net alsof ik zoo dom ben; die jongen kan door een dolle hond gebeten zijn, en dan bijt hij weer iemand die in zijn nabijheid komt. Zij heeft

u goed verbonden, zoo goed heeft zij het nog nooit gedaan, voelt u nog pijn?"

„Heel weinig."

„Het lijkt wel, alsof je bang bent voor water," zei Lize.

„Stil nu, Lize, ik heb misschien te veel gezegd. Nu wat anders! Toen Katharina Iwanowna hoorde, dat u gekomen was, vroeg zij mij onmiddellijk, of u bij haar wilde komen."

„Ach Mama, ga alleen naar haar toe, hij kan nog niet komen, hij heeft nog te veel pijn."

„Ik heb heelemaal geen pijn, ik kan er best naar toe gaan," zei Aljoscha.

„Wat! Ga je weg? Zoo ben je dus, zoo ben je dus!"

„Wanneer ik klaar ben, kom ik terug, en dan kunnen wij zooveel met elkaar praten als je wilt. Ik zou Katharina Iwanowna gaarne zoo gauw mogelijk spreken, daar ik in ieder geval vandaag naar het klooster terug moet."

„Mama, neem hem maar mee, doe geen moeite, Alexei Feodorowitsch, mij te bezoeken, nadat je bij Katharina Iwanowna geweest bent. Ga liever meteen naar je klooster terug, ik ga slapen, ik heb den heelen nacht nog niet geslapen."

„Ach Lize, dat zijn maar kuren van je, evenwel zou het toch wel goed zijn wanneer je inderdaad ging slapen," zei mevrouw Khokhlakow.

„Ik weet niet, waarom ik . . . ik wil nog drie minuten blijven of vijf wanneer je het goed vindt," fluisterde Aljoscha.

„Zelfs vijf. Neem hem toch mee Mama, het is een monster!"

„Lize, je bent erg nerveus, ga maar mee, Alexei Feodorowitsch, zij heeft vandaag kuren. Ik ben bang haar boos te maken. Ach, wat heeft men niet te stellen met een nerveus meisje. Alexei Feodorowitsch, zij zou misschien in uw nabijheid werkelijk in slaap vallen."

„Eindelijk zegt u eens iets liefs, Mama, laat ik u een zoen daarvoor geven."

„En ik jou ook, Lize. Luister eens, Alexei Feodorowitch," zei mevrouw Khokhlakow op geheimzinnigen toon, terwijl zij met Aljoscha de kamer uitging. „ik wil je niet beïnvloeden, en ook niet van te voren inlichten, ga er zelf naar toe, dan zul je wel zien wat er gebeurt. Het is verschrikkelijk, het is een spookachtige geschiedenis. Zij houdt van je broeder Iwan, en tracht zichzelf er van te overtuigen, dat zij je broeder Dmitry liefheeft, het is verschrikkelijk. Ik ga met je mee naar binnen; wanneer men mij niet wegjaagt, blijf ik tot aan het einde."

ACHTENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Het onderhoud in het salon liep ten einde. Katharina Iwanowna was zeer opgewonden, ofschoon zij uiterlijk haar kalmte bewaarde. Op het oogenblik dat Aljoscha en mevrouw Khokhlakow binnenkwamen stond Iwan op om weg te gaan. Katharina Iwanowna trad op Aljoscha toe en zei tot Iwan Feodorowitsch:

„Wacht nog een oogenblik, ik zou graag de meening van een man hooren, dien ik vertrouw. Ga niet weg, Katharina Ossipowna," zei zij tot mevrouw Khokhlakow.

Zij liet Aljoscha naast zich plaats nemen, terwijl mevrouw Khokhlakow naast Iwan Feodorowitsch ging zitten.

„Jullie allen zijn mijn vrienden, de beste, die ik op de wereld bezit. Jij, Alexei Feodorowitsch, was gisteren tegenwoordig bij dat vreeselijke tooneel. Ik weet niet, hoe je over mij dacht, toen ik dat schepsel te woord stond, maar ik verzeker je dat ik een volgenden keer precies zoo zou handelen. Je herinnert je, wat ik gedaan heb, Alexei Feodorowitsch, je hebt mij zelf terug willen houden. Luister eens, ik weet niet of ik wel van hem houd, misschien heb ik medelijden met hem. Is dat een bewijs van liefde? Wanneer ik werkelijk van hem gehouden had, wanneer ik nog van hem hield, zou ik misschien geen medelijden met hem hebben, ik zou hem dan haten."

Haar stem beefde en tranen kwamen in haar oogen. Aljoscha was zeer ontroerd.

„Dat meisje is eerlijk en oprecht," dacht hij: . . . „zij houdt niet meer van Dmitry."

„Zoo is het, zoo is het," zei nu mevrouw Khokhlakow.

„Wacht een oogenblik, lieve Katharina Ossipowna, ik heb nog niet gezegd, wat ik vannacht besloten heb. Ik voel dat mijn besluit verschrikkelijk voor mij zou kunnen zijn, maar ik kan er voor niets ter wereld op terugkomen. Mijn lieve vriend, die altijd mijn raadsman geweest is, de eenige vriend,

dien ik op de wereld bezit, Iwan Feodorowitsch keurt het goed."

„Ja," bevestigde Iwan Feodorowitsch op vasten toon.

„Maar ik wil ook, dat Aljoscha mij in tegenwoordigheid van mijn beide vrienden zegt of ik gelijk heb of niet. Ik voel instinctief dat jou oordeel, jou goedkeuring mij niettegenstaande al mijn leed rust zal verschaffen."

„Ik weet niet wat u van mij verlangt," zei Aljoscha blozend. „Ik weet alleen dat ik van u houd, en dat ik u meer geluk toewensch dan mijzelf. Ik heb zoo weinig verstand van die dingen," voegde hij er haastig aan toe.

„In die dingen is het voornaamste, Alexei Feodorowitsch, eer en plicht, en nog iets, dat ik niet gemakkelijk kan definieeren, iets dat nog hooger staat dan de plicht; mijn hart spreekt mij van zoo'n onbestemd gevoel, en trekt mij onweerstaanbaar aan... Ik heb maar twee woorden te zeggen. Mijn besluit is: Wanneer hij met dat schepsel trouwt, die ik nooit vergeef, wat zij mij aangedaan heeft, dan zal ik hem niet loslaten. Van nu af aan zal ik voor hem vechten, dat beteekent niet, dat ik hem na zal loopen en hem vervelen, o neen, ik ga weg naar een andere stad, waarheen weet ik nog niet, maar mijn leven lang zal ik niet moede worden hem gade te slaan. Wanneer hij met die andere ongelukkig geworden is, — en dat zal zeker geschieden, — kan hij bij mij komen, en hij zal in mij een vriendin vinden, een zuster, alleen maar een zuster, dat is duidelijk, maar hij zal toch weten, dat die hem lief heeft en hem haar gansche leven opoffert. Ik wil, dat hij eindelijk inziet, wat ik ben, dat hij mij vertrouwt en zijn innerlijk zonder schaamte voor mij blootlegt. Ik wil zijn God zijn tot wie hij bidt en dat is het minste wat hij mij schuldig is na alles wat ik gisteren om zijnentwil heb geleden. Zijn heele leven lang zal hij moeten voelen dat ik mijn belofte getrouw gebleven ben, ondanks zijn verleden. Dit is mijn besluit. Iwan Feodorowitsch keurt het goed."

Iwan nam het woord:

„Ik heb gezegd, hoe ik er over denk. Bij iedere ander vrouw zou dit een onnatuurlijke wending zijn, bij jou is dit niet het geval. Ik weet niet of ik er een goede reden kan opgeven, maar ik zie in dat je oprecht bent en daarom heb je gelijk..."

„Maar het geldt alleen voor dit oogenblik, de beleediging van gisteren ligt ons nog versch in het geheugen, daar-

om alleen is deze opvatting voor vandaag slechts juist."

Mevrouw Khokhlakow was weliswaar van plan geweest zich niet met de zaak te bemoeien, maar zij kon het niet meer uithouden en men kan niet ontkennen, dat haar opmerking juist was.

„Zeker, zeker," viel Iwan haar zichtbaar vertoornd in de rede. „Bij een andere vrouw zou men onmiddellijk aan de beleediging van gisteren denken, al was dat slechts even, maar het karakter van Katharina Iwanowna in aanmerking genomen, stempelt het tooneel van gisteren haar geheele leven. Wat bij anderen slechts een belofte is, is bij haar een eeuwig moeilijke, misschien treurige, maar tevens onontkoombare plicht, en zij zal zich sterken in het bewustzijn dat deze plicht vervuld is. Je leven, Katharina Iwanowna zal voorbijgaan in de smartelijke aanschouwing van je eigen gevoelens, van je eigen daden, van je eigen ongeluk, de tijd zal je lijden verzachten, en dan zal je leven niets zijn dan de vervulling van een sterk en trotsch besluit, waaruit je een hooghartige voldoening zult putten, en dit bewustzijn zal je troosten over al het overige en je verzoenen met het leven."

Hij sprak deze laatste woorden kwaadaardig uit met de bedoeling de anderen te laten merken, dat hij spotte.

„Ach God, het is toch heel anders," riep mevrouw Khokhlakow uit.

„Alexei Feodorowitsch, zeg mij nu eens uw meening, het is mij een behoefte uw meening te hooren!" Terwijl Katharina Iwanowna dit riep, barstte zij in snikken uit.

Aljoscha stond van den divan op.

„Het is niets, het is niets," vervolgde zij weenend, „dat komt door de uitputting van vannacht. Maar met zulke vrienden als u en uw broeder voel ik mij sterk. Gij beiden zult mij nooit in den steek laten."

„Het is jammer, dat ik morgen al naar Moskou moet, en ik zal voorloopig niet terug kunnen komen. De reis is helaas zoo dringend, dat ik haar niet uit kan stellen," zei Iwan Feodorowitsch.

„Morgen naar Moskou?"

Het gezicht van Katharina Iwanowna veranderde, „maar ... maar dat treft uitstekend," zeide zij plotseling op geheel anderen toon, terwijl zij haar tranen inhield.

Op hetzelfde oogenblik was zij een andere vrouw geworden, in de plaats van het beleedigde meisje dat haar verdriet

uitschreide stond een vrouw, die zich volkomen beheerschte, en den indruk maakte alsof zij zeer tevreden, zelfs opgewekt was.

„Ik bedoel niet, dat het prettig is u te verliezen," verbeterde zij met een lieftallig lachje, „een vriend zooals gij zijt, kan dat niet denken. Ik vind het erg jammer u te moeten missen, maar u kunt nu persoonlijk aan mijn tante en Agafja vertellen wat mij gisteren overkomen is. Gij kunt heel openhartig met Agafja spreken, mijn tante echter moet gij eenigszins sparen, dat zult u wel begrijpen. U kunt zich niet voorstellen hoe ongelukkig ik gisteren en vanmorgen was, dat ik dit alles per brief zou moeten behandelen ... dat leek mij ontzettend moeilijk, maar nu zal het mij niet zwaar vallen, want u zult mondeling de noodige ophelderingen kunnen geven. Het spreekt vanzelf, dat de verhouding tusschen ons niet verandert. Ik ga onmiddellijk weg om den brief te schrijven," vervolgde zij, en deed reeds eenige stappen om de kamer te verlaten.

„En het oordeel van Aljoscha dan? Dat moest je zoo noodig weten," zei mevrouw Khokhlakow. Haar stem klonk bijna sarcastisch.

„Dat heb ik niet vergeten," zei Katharina Iwanowna, terwijl zij bleef staan.

„Waarom spreekt gij zoo vijandig tegen mij, Katharina Ossipowna?" voegde zij er verwijtend aan toe. „Wat ik eenmaal gezegd heb, blijft gelden, ik heb zijn meening noodig, ik zou bijna zeggen, dat de beslissing aan hem ligt. Goed, wat hij zegt zal gebeuren. Je ziet hoe zeer ik je oordeel op prijsstel, Alexei Feodorowitsch. Maar wat is er?"

„Ik zou het niet geloofd hebben, ik had het mij nooit kunnen voorstellen," riep Aljoscha bedroefd uit.

„Wat is er dan?"

„Hij gaat naar Moskou en u zegt dat het u genoegen doet en even daarna zegt u, dat u het jammer vindt, dat u hem als vriend moet missen. Dat alles hebt u met opzet zoo gezegd, zooals men in een theater doet, u hebt comedie gespeeld."

„In een theater? Hoe komt gij daarbij?" riep Katharina Iwanowna verbaasd uit. Het was duidelijk, dat zij zich kwaad maakte.

„Ja, ofschoon u hem verzekert, dat u het jammer vindt, dat hij weg gaat, legt u er een bijzonderen nadruk op, dat het gelukkig treft," zei Aljoscha.

Hij was opgestaan en ging niet meer zitten.

„Ik begrijp u niet."

„Nu weet ik het, ik zal het wel niet goed uitdrukken, maar dat belet mij niet, te spreken," vervolgde Aljoscha met bevende stem.

„Ik vermoed, dat u in het geheel niet van mijn broeder Dmitry houdt, van het begin af aan niet en ook Dmitry heeft u niet lief. Gij gevoelt alleen een zekeren eerbied voor elkaar. Ik weet niet, waar ik den moed vandaan haal, maar er moet hier toch iemand de waarheid zeggen, omdat niemand het wil."

„Welke waarheid?" vroeg Katharina Iwanowna nerveus.

„Dat zal ik u zeggen," antwoordde Aljoscha. „Laat Dmitry hier komen, ik kan hem wel vinden. Hij moet uw hand nemen en daarna die van mijn broeder Iwan en ze in elkaar leggen. Want u pijnigt Iwan alleen omdat u van hem houdt, u pijnigt hem, omdat uw liefde tot Dmitry inconseqent is, een fresco, een gril... in werkelijkheid houdt u niet van hem, en hebt het u zelf slechts willen suggereeren."

Aljoscha zweeg.

„Jij kleine dwaas, dat je bent," riep Katharina Iwanowna woedend.

Iwan Feodorowitsch lachte en stond op. Hij hield zijn hoed in zijn hand.

„Je vergist je, Aljoscha," zei Iwan op een toon van jeugdige oprechtheid, die Aljoscha nog nooit van hem gehoord had. „Katharina Iwanowna houdt niet van mij. Zij weet heel goed, dat ik haar liefheb, ofschoon ik er nog nooit met haar over gesproken heb. Zij weet het reeds lang, maar zij houdt niet van mij, haar vriend ben ik zelfs niet geweest. Zelfs niet één dag; dat trotsche meisje heeft mijn vriendschap niet noodig, zij heeft mij aan het lijntje gehouden om steeds wraak te kunnen nemen. Zij wreekte op mij alle beleedigingen, die zij den laatsten tijd van Dmitry te verduren had. Niet alleen den laatsten tijd, reeds vanaf het eerste oogenblik. Bij de eerste ontmoeting heeft hij haar al gekrenkt. Zoo staat het met haar hart. Aanvankelijk heb ik niets anders gedaan, dan naar haar te luisteren wanneer zij over haar liefde voor Dmitry sprak, nu ga ik weg, maar weet, Katharina Iwanowna, dat gij inderdaad alleen van hem houdt. Hoe meer hij u beleedigt, hoe meer gij hem liefhebt; vandaar uw plotselinge uitbarstingen, uw zenuwachtig gedoe. Wanneer hij zich zou verbeteren, zou u hem laten gaan. U hebt hem noodig om onop-

houdelijk uw daden, uw heldhaftige trouw te kunnen bewonderen en hem zijn ontrouw te kunnen verwijten en dat alles uit hoogmoed en trots ... ik ben te jong en heb te hartstochtelijk van u gehouden. Ik weet dat ik u dit niet behoefde te vertellen, dat het waardiger zou zijn u eenvoudig te verlaten, ik zou u ook hierdoor sparen, maar ik ga toch weg en kom niet terug. Ik wil niet rustig bij elke uitbarsting blijven zitten, overigens, ik kan nu eenmaal niet goed spreken, ik heb alles gezegd wat ... Vaarwel, Katharina Iwanowna. U kunt niet boos op mij zijn, want ik ben reeds genoeg gestraft, alleen al door het feit, dat ik u niet meer kan zien, vaarwel! Gij behoeft mij uw hand niet te geven. U hebt mij zoo welbewust gepijnigd, dat ik u dat nu nog niet vergeven kan, misschien later, maar uw hand heb ik niet noodig. „Den Dank, Dame, begehre ich nicht!"[1]), voegde hij er met een gedwongen lachje bij.

Hij verliet de kamer, zonder afscheid te nemen van de gastvrouw.

„Iwan!" riep Aljoscha hem na, „keer terug! Ach, voor niets ter wereld zal hij terug komen en dat is mijn schuld. Ik ben ermee begonnen. Iwan heeft niet eerlijk gehandeld, dat was slecht, onrechtvaardig."

Katharina Iwanowna liep plotseling de andere kamer binnen.

„U hebt niets bedorven, u hebt uitstekend gehandeld, als een engel," fluisterde mevrouw Khokhlakow den bedroefden Aljoscha toe, „ik zal alle mogelijke moeite doen, om te verhinderen, dat Iwan Feodorowitsch weg gaat."

Tot groote verbazing van Aljoscha straalde haar gezicht van vreugde. Katharina Iwanowna kwam gauw weer terug.

„Ik heb u een grooten dienst te vragen, Alexei Feodorowitsch", zei zij terwijl zij zich rustig tot hem wendde, alsof er niets voorgevallen was. „Een week geleden heeft Dmitry Feodorowitsch een laaghartige daad begaan. In een café met een buitengewoon slechten naam heeft hij den gepensionneerden kapitein ontmoet, dien uw vader voor sommige zaken gebruikte. Dmitry Feodorowitsch, die om een of andere reden kwaad op hem was, heeft hem bij zijn baard gepakt en hem in het bijzijn van anderen op vernederende manier de straat opgetrokken en hem een tijdlang achter zich aangesleept. Toen het zoontje van den kapitein, een jongetje

---

1) „Der Handschuh," gedicht van Schiller.

dat hier op school gaat, dat zag, is hij naar hem toe gekomen en heeft luid geweend en voor zijn vader gesmeekt, en iedereen heeft hem uitgelachen. Vergeef mij, Alexei Feodorowitsch, ik schaam mij bijna zoo iets te vertellen. Dat is nu een misdaad, waartoe Dmitry Feodorowitsch, wanneer hij kwaad wil, in staat is. Ik zou het nog uitvoeriger willen vertellen, maar ik kan het niet. Ik heb geïnformeerd naar den armen man en heb gehoord, dat hij in kommervolle omstandigheden leeft. Hij heet Snegirjew; hij heeft in dienst iets misdaan en is ontslagen, ik weet niet precies waarom en nu is hij met zijn familie, met die ongelukkige familie, waarvan de kinderen ziek en de moeder blijkbaar maar half wijs is, tot de grootste armoede vervallen. Hij woont allang hier in de stad, probeerde werk te krijgen als klerk maar hij is zijn betrekking weer kwijt. Ik heb aan jou gedacht, dat wil zeggen, ik wilde je vragen, Alexei Feodorowitsch, of jij naar hem toe wilde gaan, of je niet een voorwendsel kan vinden om hem te bezoeken en dat je hem op voorzichtige en delicate manier, zooals jij alleen doen kunt, (Aljoscha bloosde plotseling) hem deze 200 roebel aanbood. Hij zal ze wel aannemen, dat wil zeggen, je moet er hem toe overhalen, dat hij ze aanneemt. Kijk, het moet niet als een betaling beschouwd worden om hem ertoe te brengen geen klacht tegen Dmitry in te dienen, want hij heeft dat, geloof ik, willen doen, maar alleen een bewijs van sympathie, de wensch hem te willen helpen. Afkomstig van mij, niet van de verloofde van Dmitry Feodorowitsch, ook niet van hem zelf. Je zult het wel begrijpen. Ik zou er ook zelf naar toe kunnen gaan, maar jij kan zoo iets beter doen dan ik. Hij woont bij Kalmykowa. Toe, Alexei Feodorowitsch, doe het voor mij . . . ik ben erg moe, tot ziens!"

Zij keerde zich snel om en had de kamer verlaten, voor Aljoscha tijd had een woord terug te zeggen en hij had zoo graag wat willen zeggen. Hij had vergeving willen vragen. Hij wilde de kamer niet verlaten . . . mevrouw Khokhlakow nam zijn hand en trok hem mee. In de hall hield zij stil en zei:

„Zij is trotsch en hoogmoedig. Zij strijdt er wel tegen, want zij heeft een edele geest. O, ik houd van haar; wat ben ik blij dat het zoo afgeloopen is.

Lieve Alexei Feodorowitsch, je hebt het niet geweten, dat wij allen, ik, haar beide tantes, zelfs Lize, al een maand lang gewenscht hebben, dat zij zich van Dmitry Feodorowitsch los zou maken, die toch niets van haar wil weten en

met Iwan Feodorowitsch trouwt, een beschaafde jonge man, die haar boven alles in de wereld liefheeft. Wij hebben een complot gesmeed, en misschien daarom alleen wil ik voorloopig niet mijn andere landgoederen bezoeken."

„Maar zij heeft gehuild, zij is weer de beleedigde!" riep Aljoscha uit.

„Geloof niet aan vrouwentranen, Alexei Feodorowitsch, in zulke gevallen ben ik altijd tegen de vrouwen en voor de mannen."

„Mama, u bent bezig hem te bederven," klonk Lize's stem door de deur.

„Neen, het is alles mijn schuld," zei Aljoscha, terwijl hij zijn gezicht met zijn handen bedekte.

„Je hebt als een engel gehandeld, als een engel. Ik ben bereid dat duizendmaal te herhalen."

„Wat heeft hij dan gedaan, mama?" klonk Lize's stemmetje.

„Het scheen, toen ik alles overwoog," vervolgde Aljoscha, „dat zij van Iwan hield en nu ben ik zoo dom geweest. Wat zal het gevolg daarvan zijn?"

„Wat is er dan?" riep Lize. „Mama, u wilt mij vermoorden, ik vraag u wat, en u antwoord mij niet."

Op dit oogenblik kwam het kamermeisje aangeloopen. „Katharina Iwanowna, het is heel erg ... zij huilt, zij slaat om zich heen."

„Wat is er?" riep Lize, „mama ik krijg ook een zenuwtoeval."

„Lize, om Gods wil, schreeuw niet zoo, wij kunnen je dat niet allemaal vertellen, je bent te jong, ik zal je wel zeggen, wat je mag hooren ... O, ik kom ... een zenuwcrisis, dat is een goed teeken. Alexei Feodorowitsch, dat Iwan weggegaan is, is haar eigen schuld, maar hij zal wel niet naar Moskou reizen. Lize, om Gods wil, schreeuw niet zoo. Heb je gemerkt, Alexei Feodorowitsch, hoe knap hij er uitzag, toen hij wegging? Hij zeide, wat hij te zeggen had en vertrok. Ik had gedacht dat hij zoo'n stijve geleerde was, maar hij is warm, oprecht, jeugdig, aardig, net zoo aardig als jij, en een Duitsch gedicht citeerde hij, dat doe jij ook wel eens. Alexei, doe wat Katharina je gevraagd heeft. Om Gods wil Lize, houd Aljoscha niet op, hij komt dadelijk weer bij je terug."

Mevrouw Khokhlakow liep hard weg. Aljoscha wilde voor hij wegging de deur naar Lize's kamer opendoen.

„Niet doen," zei Lize, „spreek maar door de deur met mij,

hoe komt het dat je plotseling een ander geworden bent? Dat is het eenige, dat ik wilde weten."

„Ik ben dom geweest Lize, tot ziens."

„Durf je weg te gaan?" schreeuwde het meisje.

„Lize, ik ben zoo verdrietig, ik kom gauw terug, maar ik ben nu te bedroefd."

NEGENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Aljoscha had er werkelijk spijt van, dat hij zoo dom geweest was, zich op een verkeerde manier met de liefdesaangelegenheden van anderen te bemoeien.

„Ik begrijp immers toch niets van zulke dingen," herhaalde hij voor de honderste maal. „En vader Sossima heeft mij nog wel de wereld ingestuurd om vrede te stichten, en de menschen met elkaar te vereenigen. Ik heb het oprecht gewild, maar ik zal het in de toekomst verstandiger aan moeten leggen," zeide hij eindelijk, maar kon bij dit besluit niet glimlachen. Op weg naar den kapitein, kwam hij Dmitry's woning voorbij en vroeg of hij thuis was. De hospita zeide, dat zijn broer zich in drie dagen niet had laten zien en dat hij waarschijnlijk op reis was. Aljoscha bemerkte dat de vrouw volgens een bepaalde instructie antwoordde. Op zijn vraag of Dmitry misschien bij Gruschenka was, of dat hij zich weer „in dien tuin" verstopt had, keek de hospita hem verwonderd aan.

„Zij houdt van hem en neemt het voor hem op," dacht Aljoscha, „dat is goed."

Bij het huis van den kapitein aangekomen, klopte Aljoscha aan de deur, die de portiersvrouw hem gewezen had.

„Wie is daar?" riep een onvriendelijke mannenstem. Aljoscha opende de deur en bevond zich in een armelijke kamer. Aan de kanten stonden overal bedden. De meubelen stonden tegen elkaar aan en op de tafel lagen etensresten. Bij een van de bedden zat een vrouw met een ziekelijk voorkomen. Haar gezicht had een uitdrukking, die tegelijkertijd somber en trotsch was. Een rosblond leelijk meisje stond naast haar, zij was armelijk, maar zindelijk gekleed en keek Aljoscha met tegenzin aan. Nog verder zat een meisje van twintig jaar, een ongelukkig gebocheld schepseltje, met verlamde beenen. Haar krukken lagen bij haar in een hoek. Zij sloeg haar mooie zachte oogen naar den bezoeker op. Aan tafel zat een man van ongeveer acht en veertig jaar te eten. Hij

was mager en had een nietige gestalte. Zijn roodachtig haar en baard deden aan pas gehekeld vlas denken. Hij had blijkbaar: „wie is daar" geroepen, want er was verder geen man in de kamer. Toen Aljoscha binnenkwam, stond hij van de bank op, en kwam, met een servet vol gaten zijn mond afvegend, op Aljoscha toe.

„Deze monnik had moeten weten, waar hij naar toeging, wanneer hij voor zijn klooster bedelt," zei het eene meisje.

De man, die op Aljoscha toekwam, draaide zich om en zeide op overtuigenden toon:

„Neen, Warwara Nikolajewna, dat is het niet," en zich tot Aljoscha wendend sprak hij:

„Sta mij toe u te vragen, wat u ertoe bracht deze... woning te bezoeken."

„Ik ben Alexei Karamazow," antwoordde Aljoscha.

„Dat weet ik heel goed," antwoordde de ander. „Ik ben kapitein Snegirjew, ik zou echter gaarne willen weten, wat u aanleiding heeft gegeven..."

„Ik kom hier toevallig voorbij... ik heb u wat te zeggen, wanneer u het goedvindt."

„In dat geval: mag ik u een stoel aanbieden?"

„Ik ben gekomen voor die zaak."

„Welke zaak?" vroeg de kapitein ongeduldig.

„Naar aanleiding van uw ontmoeting met mijn broer," zei Aljoscha verlegen.

„Hij is gekomen, papa, om over mij te klagen," riep een kinderstem, die Aljoscha maar al te goed bekend was. „Ik heb hem in zijn vinger gebeten."

Er werd een gordijn weggeschoven en Aljoscha zag zijn vijand op een bedje liggen, dat uit een stoel en een kast in elkaar gezet was. Hij had koortsachtig schitterende oogen en scheen ziek te zijn. Hij keek Aljoscha moedig in het gelaat. „Thuis," zei zijn blik, „zul je mij niet krijgen."

„In den vinger gebeten?" riep de kapitein uit. „heeft hij u in den vinger gebeten?"

„Ja. Op straat hebben jongens hem met steenen geworpen, zes tegen een. Ik ging naar hem toe en daarop heeft hij mij twee steenen naar mijn hoofd geslingerd en toen ik vroeg, waarom hij dat deed, heeft hij mij in den vinger gebeten."

„Ik zal hem onmiddellijk een pak slaag geven," riep de kapitein opspringend.

„Maar ik kom niet over hem klagen, ik heb het slechts

willen vertellen, ik wil niet dat u hem slaat, het schijnt dat hij ziek is."

„Denkt u, dat ik van plan was hem te slaan, dat ik u hier onmiddellijk voldoening zou geven? Zou u dat graag willen?"

Terwijl de kapitein dat zei, maakte hij een gebaar alsof hij zich op Aljoscha wilde werpen.

„Het spijt mij van uw vinger, maar ik zou eerder met dit mes mijn vier vingers afhakken dan hem slaan. Vier vingers zijn toch wel genoeg om aan uw wraakzucht te voldoen, of wilt u ook nog de vijfde?"

„Ik heb het allang begrepen," zei Aljoscha. „Uw zoon, die zoo van zijn vader houdt, heeft mij aangevallen, omdat mijn broer Dmitry u beleedigt heeft. Maar deze heeft spijt van zijn daad, ik weet, dat, zoodra hij kan, hij naar u toe zal komen om u hier, of in tegenwoordigheid van allen die aanwezig waren, om vergeving te vragen... wanneer u dat wenscht."

„Dan heeft hij mij aan mijn baard getrokken en daarna om vergeving gevraagd. Wilt u zeggen, dat ik daarmede tevreden moet zijn?"

„O neen, integendeel, hij zal alles doen wat u van hem vraagt."

„En wanneer ik zijne hoogheid nu eens verzoek voor diezelfde herberg of zelfs op het marktplein te knielen? Zou hij dat dan doen?"

„Ja zeker."

„U hebt mij vurige kolen op mijn hoofd gestapeld, de tranen springen in mijn oogen, ik heb te veel neiging sentimenteel te worden. Veroorloof mij dat ik u voorstel aan mijn familie, mijn beide dochters, mijn zoon. Als ik sterf, wie zal dan van hen houden? En wie zal, zoo lang ik leef van mij houden? God heeft het goed beschikt, dat er voor ieder mensch iemand is om lief te hebben, dat er nog iemand bestaat, die van zoo'n laaghartig wezen, als ik ben, kan houden!"

„Ach, gij hebt volkomen gelijk," riep Aljoscha uit.

„Schei toch uit voor paljas te spelen; wanneer er een of andere ezel komt, moet u zich onmiddellijk verkoopen," riep het leelijke meisje, terwijl ze zich vol verachting tot haar vader wendde.

„Geduld, Warwara Nikolajewna, denk eraan dat ik hier de baas ben."

Hoewel hij op een toon van bevel sprak, keek hij haar aan, alsof hij vond dat zij gelijk had.

„Laat ik u nu mijn vrouw voorstellen, Arina Petrowna, een dame zonder beenen, drieenveertig jaar oud. Zij kan er nog wel mee loopen, maar moeilijk. Wij behooren tot de eenvoudigen. Arina Petrowna, kijk niet zoo somber, dit is Alexei Feodorowitsch Karamazow. Sta op, Alexei Feodorowitsch."

Hij pakte hem bij zijn hand en bracht hem naar haar toe:

„Je wordt aan een dame voorgesteld, dan moet je opstaan. Dit is niet de Karamazow, mama, die . . . hm, enzoovoort, maar zijn broeder, schitterend in deugden, een deemoedige boeteling. Sta mij toe u voorloopig de hand te kussen."

Eerbiedig, zelfs teeder, kuste hij de hand van zijn vrouw. Warwara keerde hem den rug toe. Het gezicht van de vrouw van den kapitein verloor de trotsche uitdrukking, zij keek nu heel vriendellijk.

„Wees welkom, ga zitten mijnheer Tschernomasow," zeide zij.

„Karamazow, mamaatje," fluisterde de kapitein.

„Nu goed Karamazow, of iets anders, ik zeg altijd Tschernomasow. Ga zitten, waarom heeft u hij laten staan? Hij zeide: een dame zonder beenen, ik heb echter beenen, maar die zijn gezwollen. Ik zelf ben heelemaal uitgedroogd, vroeger toen ik nog dik was, ach, nu ben ik . . ."

„Wij zijn maar eenvoudige menschen," zeide de kapitein weer.

„Papa, toe papa," zeide het mismaakte meisje op den stoel, dat tot nu toe gezwegen had en zij bedekte haar oogen met een doek.

„Hansworst," riep de andere dochter.

„Kijk eens wat wij nu weer hebben," zeide de moeder haar armen uitspreidend.

„Het is net als met de wolken. Zijn de wolken voorbij, dan komt weer de oude muziek. Vroeger, toen vader nog militair was, kwamen er veel gasten. Ik wil dit niet met uw bezoek vergelijken. Wanneer men van iemand houdt, nu dan mag dat toch."

Plotseling begon zij te schreien. De kapitein sprong op haar toe.

„Ach moedertje, je bent niet eenzaam, iedereen houdt van je." Hij begon haar beide handen te kussen, streek haar over haar wangen, nam zijn servet en droogde haar tranen. Ook hijzelf begon te huilen.

„Nu hebt u het gezien, hebt u het gehoord?" vroeg hij, terwijl hij zich bijna kwaad tot Aljoscha wendde en naar de arme vrouw wees.

„Ik zie het," fluisterde Aljoscha.

„Papa, hoe kunt u toch met hem ... laat hem weggaan, papa," schreeuwde de jongen, terwijl hij zich op zijn bed oprichtte en zijn vader met brandende oogen aankeek.

„Zult u nu eindelijk ophouden met uw streken, die toch niet den minsten zin hebben?" schreeuwde Warwara met haar voet stampend.

„Voor ditmaal heb je gelijk Warwara, ik zal je zin doen. Zet uw hoed op, Alexei Feodorowitsch, ik neem mijn pet en dan gaan wij weg. Ik heb nog wat met u te bespreken, maar dat kan niet hier gebeuren. Kijk, het meisje dat hier zit, is mijn dochter Nina Nikolajewna, ik vergat haar aan u voor te stellen, een echte engel, ons door God gezonden ... wanneer u dat begrijpen kunt; en die daar, die terwille van mij met haar voet stampt en zooeven gezegd heeft dat ik een paljas ben, dat is ook een engel en zij heeft gelijk. Laat ons gaan, Alexei Feodorowitsch."

Hij nam Aljoscha bij de hand en bracht hem op straat.

DERTIGSTE HOOFDSTUK.

„De lucht is hier zuiverder dan bij mij thuis. Wij kunnen nu rustig met elkaar spreken," begon de kapitein.

„Ik heb ook iets met u te bespreken," zei Aljoscha, „ik weet alleen niet hoe ik moet beginnen."

„Ik begreep wel dat u niet zonder bedoeling gekomen was; alleen in het geval gij een of andere zaak met mij te bespreken hebt zult gij er aan denken mij op te zoeken. U kwam toch niet bij mij om over mijn jongen te klagen? Weet u wel, dat toen uw broeder Dimitry mij over het marktplein sleepte, mijn zoontje op hem toekwam, zijn handen kuste en uitriep:

„Laat hem los, het is mijn papa, vergeef hem. " Ik herinner mij zijn gezichtje nog heel goed, ik kan het nooit vergeten."

„Ik zweer u," zei Aljoscha, „dat ik mijn broeder zal dwingen u elke voldoening te geven die u eischt, anders erken ik hem niet meer als mijn broeder."

„Zoo zoo, dus het is nog slechts een plan, het gaat niet van hem uit, maar van uw edelmoedig hart, dat had u eerlijk moeten zeggen. Nu, dan kan ik ook openhartig over de nobele houding van uw broeder spreken.

„Jij bent officier," zei hij, „en ik ook, wanneer je een secondant vinden kunt, een fatsoenlijk man, stuur hem dan naar mij toe, dan zal ik je voldoening geven, ofschoon je een lamlendige kerel bent." Dat heeft hij gezegd. Ja, het is een echte ridder. Ik ben toen met mijn zoontje weggegaan en hij zal dat tooneel nooit van zijn leven vergeten, daar ben ik van overtuigd. Wij kunnen immers niet als edellieden optreden. Oordeel zelf, gij zijt in mijn kamer geweest en hebt kunnen zien als gij niet blind zijt. Daar zitten drie vrouwen, de een zonder beenen en maar half wijs, de ander zonder beenen en mismaakt, de derde met beenen en te veel verstand, eentje die wil studeeren, die naar Petersburg wil om te strijden voor de rechten der Russische vrouw. Over Iljuscha, mijn zoontje, kan ik heelemaal nog niet spreken, die is pas acht jaar. Wat

moet er van hem worden? Stel u voor dat ik uw broeder uitdaag, en hij mij doodt, wat moet er dan van hem worden? En wanneer hij mij niet doodt, maar verminkt! Werken kan ik dan niet, maar mijn mond houd ik, ik moet dus eten, wie zal daarvoor zorgen? Moeten wij Iljuscha inplaats van naar school alle dagen uit bedelen sturen? Dat is de achtergrond van het ridderlijk duel, onzin is het, meer niet."

„Hij zal u om vergiffenis vragen, midden op het marktplein zal hij uw voeten kussen," riep Aljoscha met vlammenden blik.

„Ik heb er aan gedacht hem bij het gerecht aan te klagen. Kijkt u eens na wat voor een straf op een persoonlijke beleediging staat. Bovendien liet Gruschenka mij roepen, en zei: „Waag het niet hem aan te klagen, dan zal ik zorgen, dat de wereld te weten komt wat jij gedaan hebt, en dan zal men jou wel gauw genoeg voor de rechtbank zien." God alleen weet, dat als er schurkenstreken gepleegd zijn die door háár en door Feodor Pawlowitsch bevolen zijn, en dat ik een soort strooman was. Zij zei nog: „ik zal je wegjagen, en je zult nooit meer iets bij mij verdienen. Ook mijn koopman zal ik het zeggen. „Zij noemt haar ouden minnaar „mijn koopman". „Dan zal hij je ook wegjagen." Wanneer de koopman mij ontslaat, wat kan ik dan nog verdienen? Die twee zijn de eenigen, die voor mij overblijven nadat uw vader mij niet meer als tusschenpersoon gebruikt. Ik heb mij dus stil gehouden. Nu echter een vraag: Heeft Iljuscha u erg in den vinger gebeten? Ik kon het niet over mijn hart verkrijgen daarnaar bij mij thuis te informeeren."

„Ja, hij was erg opgewonden: omdat ik een Karamazow was, heeft hij u willen wreken. U hadt eens moeten zien hoe zij elkaar met steenen gooiden. Het is heel gevaarlijk. Hij is ook getroffen op zijn borst boven zijn hart. Hij is er ziek van geworden. Weet u, dat hij de anderen altijd eerst aanvalt? De jongens hebben mij verteld dat hij een van de anderen met een pennemes gestoken heeft."

„Ik heb er van gehoord, het is een onaangename geschiedenis. Krassotkin is beambte, dat kan nog moeilijkheden geven."

„Ik zou u een raad willen geven," vervolgde Aljoscha, „stuur hem een tijdlang niet naar school, niet voordat hij kalm geworden is. Ik zou graag vrede met uw zoontje willen sluiten, wanneer u dat zou kunnen bewerkstelligen."

„Goed," antwoordde de kapitein afwezig, „maar daarom gaat het heelemaal niet."

„Luister een oogenblik naar mij," vervolgde Aljoscha, „ik heb u wat te zeggen. Diezelfde Dmitry, mijn broeder, heeft ook zijn verloofde beleedigd, een edelmoedig meisje, waarvan u wel eens gehoord zult hebben. Zij heeft mij het recht toegekend u alles te vertellen wat zij in die jaren van hem heeft moeten verduren. Zoodra zij hoorde, wat hij u gedaan had, terwijl hij wist dat u het zoo moeilijk hebt in het leven, heeft zij mij de opdracht gegeven u haar hulp aan te bieden, maar alleen van haar, niet van Dimtry, die haar verlaten heeft, niet van hem, ook niet van mij, enkel en alleen van haar. Zij smeekt u deze hulp aan te willen nemen. Gij zijt beiden beleedigd door een en denzelfden man, zij heeft pas aan u gedacht, toen zij ook zoo diep gekrenkt werd. Ik bedoel dus, dat de zuster komt om den broeder te helpen; zij heeft mij gezegd: ik moest u er toe overhalen van haar als van een zuster tweehonderd roebel aan te nemen. Niemand zal er iets van weten, geen mensch zal er over praten. U moet het aannemen, anders . . . anders moesten wij immers allen op de wereld vijanden van elkaar zijn, maar er zijn immers ook nog broeders, u hebt een edel hart, u moet het begrijpen."

Bijna werktuigelijk nam de kapitein de bankbiljetten aan.

„Zooveel geld voor mij, tweehonderd roebel! In vier jaar lang heb ik het niet bij elkaar gezien, en u zegt dat een zuster . . . is het werkelijk waar?"

„Ik zweer u dat alles wat ik gezegd heb waar is," riep Aljoscha uit. De kapitein kleurde.

„Maar hoor eens, wanneer ik het nu aanneem, ben ik dan niet een ellendeling, ben ik in uw oogen, Alexei Feodorowitsch, niet een lafaard? Neen, Alexei Feodorowitsch, laat mij uitspreken. Met de bewering, dat het een zuster is die het stuurt, wilt gij mij overhalen het aan te nemen, maar zult gij mij in uw hart niet verachten?"

„Neen, ik zweer het u bij mijn zaligheid, niemand zal er iets van te weten komen, alleen ik, en zij, ja, en nog een dame, haar beste vriendin."

„Welke dame? Hoor eens, Alexei Feodorowitsch, u moet mij tot het einde toe aanhooren, u kunt niet begrijpen wat tweehonderd roebel voor mij beteekenen," vervolgde de arme man. Het leek bijna, alsof hij zijn verstand verloren had, hij sprak haastig, struikelend over zijn eigen woorden, alsof

hij bang was dat zijn gedachten hem zouden ontglippen voor hij alles uitgesproken had. „Afgezien van het feit, dat ik het eerlijk gekregen heb, van een zuster, al was dat niet het geval, kan ik daarmee mijn vrouw en Nina, mijn mismaakt dochtertje laten genezen. Dr. Herzenstube is bij mij gekomen, en heeft een uur lang beiden onderzocht, ik begrijp er niets van, heeft hij gezegd, en hij heeft mineraal-water voorgeschreven. Het mineraalwater kost dertig cent, veertig kruiken moet zij er van drinken. Ik heb het recept opgenomen, en het onder een heiligenbeeld gelegd. Hij heeft Nina warme douches voorgeschreven, 's morgens en 's avonds. Hoe kunnen wij dat in onze woning doen? Voor tweehonderd roebel kan ik mijn lievelingen de geneesmiddelen geven, die zij noodig hebben. Warwara kan ik naar Petersburg laten gaan, ik kan vleesch koopen, Heer, het is een droom."

Aljoscha was zeer blij, dat hij den armen man zooveel geluk had kunnen bereiden, en dat deze het geld aan wilde nemen.

„Halt, Alexei Feodorowitsch," riep de stafkapitein. „Hoor eens, wij kunnen misschien verhuizen, wij koopen een wagen en een paard en gaan naar een ander gouvernement. Ik ken een advocaat in K., het is een vriend van mij, hij zal mij daar wel aan een betrekking helpen. Wij zetten Mama op den wagen, daarna Nina; Iljuscha moet mennen, en ik loop er naast. Als ik nog een paar kleine bedragen, die eenige menschen mij schuldig zijn, zou kunnen innen, dan had ik geld genoeg ervoor."

„U zult genoeg geld hebben," juichte Aljoscha. „Katharina Iwanowna zal u nog wel wat sturen, zooveel u hebben wilt, en weet u, ik heb ook nog wat geld. Neem zooveel u noodig hebt, als van een broeder, als van een vriend, later kunt u het mij wel teruggeven, u zult weer rijk worden. Weet u, niemand is in staat een beter plan uit te denken, dan het uwe om naar een ander gouvernement te verhuizen. Het moet gauw gebeuren, nog voor den winter, nog voor het koude jaargetijde, u kunt mij van daaruit schrijven, wij zullen altijd broeders blijven."

Aljoscha had hem bijna omarmd, zoo gelukkig was hij, maar toen hij den kapitein aanzag, hield hij plotseling op. Deze stond hem met woedende blikken op te nemen zonder een woord te spreken.

„Wat is er?" riep Aljoscha verschrikt.

„Alexei Feodorowitsch," stotterde de kapitein. „Wat

denkt u wel? Zal ik u eens een klein kunststukje laten zien?"

„Wat voor een kunststukje?"

„Een klein kunststukje, zoo'n hocus-pocus," fluisterde de kapitein. Hij trok zijn schouders op, en keek Aljoscha onderzoekend in de oogen.

„Maar wat bedoelt u?" riep Aljoscha verschrikt.

„Kijk eens!"

Hij nam de twee bankbiljetten die hij tijdens het gesprek in zijn linkerhand had gehouden nu in de rechter, kneep ze tot een propje samen en gooide ze op den grond.

„Hebt u het gezien?" schreeuwde hij. „Kijk," hij hief zijn rechtervoet op, en begon in blinde woede met zijn hak op het papier te stampen, „daar is het, uw geld, daar is het!"

Plotseling hield hij op, ging vlak voor Aljoscha staan, zijn heele houding teekende hoogmoed. „Zeg aan uw opdrachtgeefster, dat ik mijn eer niet verkoop."

Daarop keerde hij zich om en liep hard weg.

Na eenige schreden keerde hij zich om, zijn gelaat was nat van tranen. Snikkend riep hij uit:

„Wat zou mijn jongen wel gezegd hebben, wanneer ik uw geld aangenomen had?"

Daarna ging hij weg.

Aljoscha keek hem bedroefd na. Hij begreep, dat de man tot het laatste oogenblik niet geweten had, dat hij de bankbiljetten weigeren zou. Toen de kapitein uit het gezicht was, nam de jonge monnik de beide bankbiljetten op, streek ze glad, deed ze in zijn zak, en ging op weg naar Katharina Iwanowna, om haar te vertellen wat het resultaat geweest was van zijn zending.

EENENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Aljoscha ontmoette het eerst mevrouw Khokhlakow. Zij had het zeer druk. Katharina Iwanowna was na haar zenuwtoeval in onmacht gevallen. Terwijl zij dit vertelde, zette de goede dame een bezorgd gezicht: „Het is een ernstig geval," zoo eindigde zij haar verhaal. Aljoscha hoorde haar tot het einde toe aan, en wilde daarna beginnen zijn ondervindingen te vertellen. Zij viel hem echter onmiddellijk in de rede, en vroeg hem om naar Lize toe te gaan.

„Lize, mijn beste Alexei Feodorowitsch, heeft mij verbaasd en ontroerd, en daarom vergeef ik haar alles. Stel u voor, nauwelijks was u weg of zij had er berouw van, dat zij gisteren en vandaag om u gelachen had, en zij meende het ernstig. Zij stelt heel veel prijs op uw vriendschap, ga naar haar toe, vroolijk haar wat op, dat kunt u zoo goed, Lize!" riep zij bij de deur, „hier breng ik je Alexei Feodorowitsch, je hebt hem gisteren beleedigd, maar hij is niet boos, integendeel hij verwondert zich er over, dat je dat een oogenblik hebt kunnen veronderstellen."

„Dank u Mama, kom binnen, Alexei Feodorowitsch."

Aljoscha trad binnen, Lize zag er wat verlegen uit en bloosde, waarna zij onmiddellijk over onverschillige zaken begon te spreken, alsof zij zich voor het andere in het geheel niet interesseerde.

„Mama heeft mij juist de heele geschiedenis van die tweehonderd roebel verteld, en van je opdracht ze aan dien armen officier te overhandigen. Zij zei ook, dat Dmitry hem beleedigd heeft. Nu, heb je hem het geld gegeven? Hoe gaat het nu met hem?"

„Hij heeft het geld niet aangenomen," antwoordde Aljoscha, terwijl ook hij deed alsof deze zaak van het hoogste belang was, hoewel Lize wel bemerkte dat het hem moeite kostte op dit oogenblik over iets anders te spreken, dan over datgene, dat hem eigenlijk het meest bezig hield. Aljoscha

ging aan de tafel zitten, en begon te vertellen. Na de eerste woorden werd hij minder verlegen, zijn stem werd vaster, en onwillekeurig kwam Lize onder den indruk, toen hij uitvoerig het gesprek met den kapitein vertelde. Nadat Aljoscha haar beschreven had, hoe de arme man het geld tenslotte op den grond gegooid had, sloeg Lize de handen te zamen en riep: „Dus hij heeft het geld niet genomen, en jij hebt hem laten loopen. Mijn God, waarom ben je hem niet achterna gehold? Wanneer je hem ingehaald had . . ."

„Neen, Lize, het is beter dat ik hem niet nageloopen ben," zei Aljoscha, terwijl hij opstond, en in gedachten de kamer op en neer liep.

„Hoezoo, waarom is dat beter? Nu zijn zij zonder brood en zullen gebrek lijden."

„Zij zullen geen gebrek lijden, want hij zal morgen de tweehonderd roebel wel aannemen," zei Aljoscha. „Kijk eens, Lize, ik heb een fout begaan, maar dat is misschien juist goed."

„Hoezoo?"

„Wel, deze man is heel schuchter en heeft een zwak karakter, hij is een arm, gekweld, maar braaf mensch. Ik vraag mij af: wat heeft hem zoo beleedigd, waarom heeft hij plotseling dat geld op den grond gegooid? Ik ben er zeker van, dat hij op het laatste oogenblik zelf niet vermoedde, dat hij het weigeren zou. Nu was er trouwens heel veel dat hem krenken moest. In zijn toestand is men daar zeer gevoelig voor. Ten eerste moest hij zich er voor schamen, dat hij in mijn tegenwoordigheid getoond had dat hij zoo blij met het geld was. Wanneer hij niet had laten blijken, dat hij verheugd was, maar een aanmerking gemaakt had, evenals anderen doen voor zij geld aannemen, dan had hij het kunnen behouden, maar hij had zich te veel blootgegeven, en Lize, hij is werkelijk een braaf man, dat is de groote moeilijkheid. Aldoor sprak hij over zijn dochters en over de betrekking die hij misschien in een andere stad zou kunnen krijgen, maar nauwelijks had hij er over gesproken of hij schaamde zich, en begon mij te haten. Hij is een van die menschen, die in stilte armoede willen lijden. Hij schaamde zich er ook voor, dat hij mij te vriendschappelijk behandeld had, en zelfs omarmd, bovendien beging ik de fout hem te zeggen, dat wanneer het geld niet genoeg was om naar een andere stad te verhuizen, men hem nog meer zou geven. Ik bood zelfs mijn eigen geld

aan. Daar heeft hij zich over verwonderd. „Waarom zou hij mij een weldaad bewijzen," heeft hij bij zichzelf gedacht. Kijk eens, Lize, voor een man als hij is het zeer vernederend wanneer allen hem met weldoenersgezichten aankijken. Toch is het het beste zoo."

„Waarom denk je dat?" vroeg Lize, terwijl ze Aljoscha verbaasd aankeek.

„Wanneer hij het geld aangenomen had, en hij zou na een uurtje thuisgekomen zijn, dan had hij geschreid over zijn vernedering, en was morgen met het aanbreken van den dag naar mij toegegaan om mij het geld voor de voeten te werpen. Nu is hij trotsch, bijna plechtig weggegaan in het bewustzijn, dat hij zijn eigen ondergang bewerkstelligd heeft terwille van zijn principes. Aan de eer is voldaan, hij kan niet weten dat ik van plan ben morgen terug te komen, dus zijn houding van vandaag behoudt dezelfde waarde, wanneer hij het geld dan aanneemt. Hij heeft het immers zoo noodig, hoe trotsch hij ook zijn mag. Vandaag zal hij er al over nadenken, wat hij geweigerd heeft, en er spijt van hebben, misschien staat hij morgen op het punt naar mij toe te gaan om mij om vergiffenis te vragen. Dan kom ik op hem toe en zeg: „Al bent u ook trotsch, — dat hebt u gisteren bewezen — misschien wilt u mij toch het genoegen doen het geld aan te nemen en ons te vergeven. „En dan zal hij het aannemen."

„Nu begrijp ik het," zei Lize, terwijl zij in de handen klapte. „Ach Aljoscha, wat begrijp jij de menschen goed, je bent zoo jong en toch ken je hun hart. Ik was daar uit mijzelf nooit op gekomen."

„Wij moeten hem er van overtuigen, dat hij met ons op gelijken voet staat, of hij het geld aanneemt of niet. Ja, misschien zelfs, dat hij boven ons verheven is," vervolgde Aljoscha.

„Dat is uitstekend, Alexei Feodorowitsch, maar ga verder, zeg nog iets."

„Ik bedoel, ik wil het niet zoo zeggen, dat hij boven ons staat, maar . . ."

„Ach Aljoscha, tot nu toe heb ik je veel te laag geschat, dat wil zeggen, ik voelde mij met je gelijk staan, maar nu zie ik, dat je verstandiger bent dan ik. Denk niet dat ik je voor den gek houd, maar hoor eens, Alexei Feodorowitsch, ligt er niet een beetje minachting in onze manier om de ziel van dezen ongelukkige zoo te ontleden, als het ware van

boven af? Dat wij eenvoudig het besluit nemen om hem het geld te laten accepteeren."

„Neen, Lize," antwoordde Aljoscha met een zekerheid alsof hij reeds op deze vraag voorbereid geweest was. „Daaraan heb ik al op den terugweg gedacht. Denk eens aan, hoe kunnen wij hem minachten, wij zijn toch net zooals hij, wij zijn precies zoo en niet beter. Ik weet niet wat jij gevoelt Lize, maar ik voor mij weet, dat in veel dingen mijn hart heel kleinmoedig is. Het zijne is niet eens kleinmoedig, integendeel ik zou zeggen, te teergevoelig, dat is iets anders en daarom kunnen wij hem niet verachten. Weet je Lize, vader Sossima heeft eens gezegd: vele menschen willen opgepast worden als kinderen, anderen als zieken in het hospitaal."

„Ach, Alexei Feodorowitsch, laten wij de menschen als zieken behandelen."

„Goed, laten wij dat doen, Lize. Ik wil het probeeren, maar ik weet niet of ik er toe in staat ben, ik ben soms ongeduldig, soms bijna blind. Bij jou is dat wat anders."

„Dat geloof ik niet. O, Alexei Feodorowitsch, wat ben ik gelukkig!"

„Hoe heerlijk is het, dat je dat zeggen kunt, Lize."

„Alexei Feodorowitsch, je bent bewonderenswaardig lief, maar soms een beetje schoolmeesterachtig, en een volgend oogenblik weer heelemaal niet. Ga eens naar de deur, en kijk of Mama ons niet beluistert," zei Lize plotseling zachtjes.

Aljoscha ging, opende de deur en zeide dat niemand luisterde.

„Kom eens hier, Alexei Feodorowitsch," vervolgde Lize hevig blozend. „Geef mij je hand . . . zoo. Luister, ik moet je een bekentenis doen, den brief van gisteren heb ik niet uit de grap geschreven, maar in ernst."

Zij bedekte haar oogen met haar handen, het was duidelijk dat zij zich voor deze bekentenis zeer schaamde. Plotseling greep zij zijn handen, en kuste die onstuimig.

„O Lize, dat is heerlijk," riep Aljoscha verheugd, „ik was er van overtuigd, dat het je volkomen ernst was."

„Overtuigd! Stel je eens voor," zij schoof zijn hand weg zonder deze los te laten.

„Ik kus hem zijn hand, en dan zegt hij alleen: Dat is heerlijk."

„Ik zou het zoo graag goed doen, Lize, maar ik weet niet hoe ik beginnen moet," stotterde Aljoscha.

„Mijn lieveling, je bent koel en onbeschaamd. Het heeft hem behaagd mij tot zijn vrouw te nemen en nu is hij de rust zelve. Hij was er al van overtuigd dat ik het ernstig meende. Hoe noemt men zoo iets? Een brutale aap ben je!"

„Was het dan zoo slecht, dat ik er van overtuigd was?" vroeg Aljoscha glimlachend.

„Ach, natuurlijk niet," riep Lize terwijl zij hem teeder aankeek.

Aljoscha had nog altijd haar hand in de zijne. Plotseling boog hij zich voorover, en kuste haar op de lippen.

„Wat doe je daar, hoe kom je er bij?" riep Lize uit.

„Vergeef mij," zei Aljoscha, „misschien ben ik te dom. Je zei zooeven dat ik koel was, en daarom trachtte ik moediger te worden en kuste... ik zie wel, dat ik het verkeerd gedaan heb."

Lize begon te lachen en bedekte haar gezicht met de handen.

„En nog wel in deze soutane!" riep zij uit.

Eensklaps werd zij weer ernstig, bijna streng.

„Nu Aljoscha, met dat kussen zullen wij nog wat wachten, dat kunnen wij beiden nog niet," besloot zij. „Zeg mij liever, waarom je met mij wil trouwen, ik ben zoo dom en bovendien nog ziek, terwijl jij zoo verstandig bent en de menschen zoo goed begrijpt. Ach Aljoscha, ik ben zoo gelukkig, omdat ik je heelemaal niet waard ben."

„Je bent het wel, Lize, over een paar dagen zal ik het klooster voor altijd verlaten. Wanneer men in de wereld terugkeert moet men trouwen, dat weet ik. De Staretz heeft het mij zelfs bevolen. Maar met wie zou ik moeten trouwen? Ik heb dat al overwogen. Jij kent mij, sedert wij kinderen waren, en bovendien, je hebt een heeleboel dingen die ik mis. Jou hart is vroolijker dan het mijne. Je bent onschuldiger dan ik. Ik ben al met zooveel leelijke dingen in aanraking geweest. Je kunt er niet over oordeelen, ik ben immers een Karamazow. Het kan mij niet schelen of je mij uitlacht, dat vind ik zelfs aardig, maar terwijl je lacht als een klein kind, zijn je gedachten die van een martelares."

„Als een martelares? Hoe bedoel je dat?"

„Ja, je vraag van zooeven, of er geen minachting lag in onze manier om de ziel van dien ongelukkige te ontleden, dat is de vraag van een martelares. Ik kan je dat niet verklaren, maar die vraag kan alleen komen van iemand, die in staat is te lijden. Wanneer je in je leunstoel zit, moet je toch over veel dingen nadenken."

„Aljoscha, geef mij je hand, waarom heb je die teruggetrokken?" vroeg Lize. „Hoor eens Aljoscha, hoe zal je je kleeden, wanneer je het klooster verlaat? Je moet er niet om lachen, maar dat is heel belangrijk voor mij."

„Ik heb nog niet over het costuum nagedacht, Lize, maar ik zal me kleeden zooals jij dat wilt."

„Ik wil hebben, dat je een donkerblauw fluweelen jas draagt en een wit piqué vest en een grijzen vilten hoed... Zeg eens, je hebt mij dus niet geloofd, toen ik zei, dat ik den brief van gisteren niet ernstig gemeend had?"

„Neen, dat heb ik niet geloofd."

„O, je bent onverbeterlijk."

„Ik wist dat jij mij liefhad, toen je zei, dat je niet van mij hield, omdat dat... gemakkelijker voor je was."

„Dat is nog erger! Aljoscha, ik houd verschrikkelijk veel van je. Toen ik wist dat je zou komen, zei ik bij mezelf: ik zal hem dien brief terugvragen. Wanneer hij hem te voorschijn haalt en rustig terug geeft, zooals men van een man als jij kunt verwachten, dan beteekent het, dat hij niet van mij houdt, en dan zou ik verloren geweest zijn. Maar je had den brief in je cel achtergelaten en dat gaf mij moed. Je hebt hem natuurlijk daar gelaten, omdat je vermoedde, dat ik hem terug zou vragen, dus met de bedoeling dat je hem niet behoefde af te geven. Is het zoo?"

„Welneen, Lize, heelemaal niet. Ik heb je brief bij mij, ik had hem in mijn zak. Kijk!"

Aljoscha haalde den brief lachend te voorschijn en hield hem haar op een afstand voor. „Maar ik geef hem niet terug, je kan hem zoo ook goed bekijken."

„Dus je hebt zooeven gelogen, jij leelijke monnik!"

„Het kan zijn, dat ik gelogen heb," lachte Aljoscha, „maar het was om bestwil. Die brief is mij zeer dierbaar," vervolgde hij, terwijl hij bloosde. „Dien brief heb ik voor de eeuwigheid. Nooit zal ik hem teruggeven!"

Lize keek hem in vervoering aan.

„Aljoscha," fluisterde zij weer, „kijk eens of Mama niet luistert."

„Goed Lize, ik wil het nog wel eens doen, maar zou het niet beter zijn het na te laten? Hoe kun je je moeder van zoo'n laagheid verdenken?"

„Laagheid? Waarom laagheid? Zij beluistert haar dochter en daar heeft zij het recht toe," stoof Lize op. „Wees er

zeker van, Alexei Feodorowitsch, dat ik, wanneer ik zelf moeder ben en ook zoo'n dochter heb als zij heeft, ik haar vast zal bespieden."

„Dat is niet goed van je."

„Wat steekt daar voor kwaad achter? Wanneer het een gewoon gesprek was, zou het een laagheid zijn, maar haar eigen dochter met een jongen man! Hoor eens Aljoscha, jou zal ik ook bespieden, je bent nu gewaarschuwd."

„Wanneer je dat wilt," zuchtte Aljoscha, „dan moet het zoo gebeuren, maar goed is het niet."

„Ach, wat zeg je dat op een minachtenden toon! Aljoscha, lieveling, wij moeten niet den eersten keer gaan kibbelen. Ik ben verplicht je de waarheid te zeggen. Het is leelijk om te luisteren en het is niet goed van mij, maar niettegenstaande dat, zal ik het toch doen."

„Doe het, bij mij zal je niets ontdekken," zei Aljoscha lachend.

„En zal je je aan mijn wil onderwerpen? Hierin moeten wij ook van tevoren tot overeenstemming komen."

„Met het grootste genoegen Lize, altijd, behalve in de belangrijkste zaken. In een dergelijk geval zal ik, wanneer je het niet met mij eens bent, moeten doen wat mijn plicht mij voorschrijft."

„Zoo behoort het toch? Ik ben niet alleen bereid mij aan jou te onderwerpen, wanneer het iets gewichtigs is, maar zelfs in alles, in de kleinste dingen, voor heel mijn leven. Ik zal je nooit beluisteren en nooit een brief van je lezen, al heb ik er nog zooveel lust in. Alleen het feit, dat jij het niet goed vindt zal voldoende zijn om mij er vanaf te houden. Jij bent mijn voorzienigheid. Hoor eens, Alexei Feodorowitsch, waarom was je gisteren en vandaag zoo bedroefd? Heb je geheime zorgen?"

„Ja Lize," zei Aljoscha. „Ik merk, dat je van me houdt, anders had je het niet geraden."

„Wat is het dan? Kan je het mij niet zeggen?" vroeg zij aarzelend.

„Ik zal het je later zeggen, Lize, later. Nu zou je het niet eens begrijpen. Ik zou het zelfs niet durven uitspreken."

„Bovendien plagen je broers je nog ... en je vader."

„Ja, ook mijn broeders," zei Aljoscha in gedachten.

„Ik houd niet van Iwan Feodorowitsch," zei Lize.

Aljoscha hoorde het wel, maar ging niet op deze uitspraak in.

„Mijn broeders richten zich ten gronde," zei hij, „en zij trekken ook anderen mee. De Karamazows zijn aardgeesten," zei Pater Paissy, „ruwe gestalten, gebonden aan den stof... Of Gods geest ermee verbonden is? Ik weet het niet... ik ben zelf een Karamazow... ik ben een monnik. Ben ik een monnik, Lize? Zei je niet zooeven, dat ik het was? Nu denk eens aan, ik geloof misschien niet aan God."

„Geloof je niet? Wat denk je dan?" vroeg Lize voorzichtig.

Maar Aljoscha antwoordde niet op deze vraag.

„Mijn vriend, de meest bewonderenswaardige man, die ik ken, gaat heen van de aarde; als je wist Lize hoe nauw ik met hem verbonden ben! Nu blijf ik alleen, ik kom naar jou toe, voortaan zullen wij samen door het leven gaan..."

„Ja, samen, vanaf dezen dag en voor geheel ons leven. Geef mij nu een kus, nu sta ik het je toe."

Aljoscha kuste haar.

„Ga nu heen, Christus zij met je. Ga naar hem toe en blijf bij hem, zoolang hij nog leeft. Ik zie, dat ik wreed geweest ben, ik zal vandaag voor jou en hem bidden. Aljoscha, wij zullen gelukkig zijn. Zullen wij gelukkig zijn?"

„Ik geloof het wel, Lize."

Toen Aljoscha de kamer verliet, leek het hem noodzakelijk, even naar mevrouw Khokhlakow te gaan, want hij wilde niet zonder afscheid te nemen het huis verlaten. Nauwelijks had hij de deur geopend en was naar de trap gegaan, of plotseling stond mevrouw Khokhlakow voor hem. Het was duidelijk, dat zij hem opwachtte.

„Alexei Feodorowitsch, dat is vreeselijk, dat zijn kinderachtige bedenksels. Ik hoop, dat je er niet aan denkt, zoo'n plan door te zetten."

„Zeg dat niet tegen haar," zei Aljoscha, „anders zal zij zich te veel opwinden en dat zou niet goed voor haar zijn."

„Eindelijk hoor ik weer eens een verstandig woord van je. Moet ik hieruit opmaken, dat je er alleen op in gegaan bent, omdat je medelijden met haar ziekelijken toestand had en haar niet wilde opwinden door haar tegen te spreken?"

„O neen, ik heb alles gemeend, wat ik zei," antwoordde Aljoscha vast.

„Dat is toch niet mogelijk! Bovendien, ten eerste, wil ik je dan niet meer ontvangen en ten tweede reis ik af en neem haar mee."

„Maar waarom?" vroeg Aljoscha. „Zoo gauw zal het niet gebeuren, misschien moeten wij nog anderhalf jaar wachten."

„Dat is waar, in anderhalf jaar hebben jullie duizend maal gelegenheid met elkaar te twisten en elkaar te verlaten. Wat ben ik ongelukkig, al zijn het ook maar kinderachtigheden, het heeft mij somber gestemd. Nu begrijp ik waarom Lize vannacht die toevallen gehad heeft. Voor de dochter de liefde, voor de moeder de dood. Ik kan nu sterven. Wat was dat voor een brief, die zij je geschreven heeft? Laat hem mij zien."

„Neen, dat is niet noodig. Zegt u mij liever, hoe het met Katharina Iwanowna gaat."

„Zij ligt nog te ijlen, zij is niet tot bewustzijn gekomen. Haar tantes zijn hier, doen niets dan klagen en slaan een hoogen toon tegen mij aan.

Herzenstube is gekomen en is zoo geschrokken, dat ik niet wist, wat ik met hem moest doen. Men heeft hem in mijn rijtuig weggebracht. Nu kom jij nog met dien brief. Maar je hebt gelijk, wij hebben nog anderhalf jaar den tijd. In naam van alles wat heilig is, in naam van den stervenden Staretz laat mij dien brief zien. Alexei Feodorowitsch, ik ben toch de moeder; wanneer je het wilt mag je hem vast houden, dan lees ik hem zoo."

„Neen, zelfs wanneer zij het mij toe zou staan, zou ik het niet doen. Morgen kom ik terug, wanneer u dat wilt, om met u te praten, nu moet ik afscheid van u nemen."

Aljoscha ging de trap af en bevond zich weldra op straat.

TWEEENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Toen Aljoscha afscheid van Lize nam, was de gedachte bij hem opgekomen dat hij Dmitry nog moest spreken, die zich klaarblijkelijk voor hem verborg. Het was niet vroeg meer, ongeveer drie uur in den namiddag, bovendien was het noodzakelijk, dat hij zoo gauw mogelijk naar het klooster terugkeerde, waar de Staretz op sterven lag. Het was als een obsessie in hem geworden, dat er een afschuwelijke catastrophe op handen was. Hoe en wat het zou zijn was hem nog niet duidelijk, maar hij voelde heel zeker dat er iets verschrikkelijks ging gebeuren. „Al sterft mijn weldoener zonder mij, ik zal mij later niet behoeven te verwijten, dat ik verzuimd heb een mensch te redden, terwijl ik daartoe in de gelegenheid was, ja, zelfs zijn huis voorbijging."

Hij vatte het plan op, Dmitry in denzelfden tuin te overvallen, waar deze den vorigen dag op Gruschenka gewacht had. „Is hij er niet," dacht Aljoscha bij zich zelf, „dan behoef ik mij toch aan niemand te vertoonen en blijf rustig in het prieël wachten tot hij komt."

In den tuin aangekomen vond hij Dmitry nergens. Hij ging zitten op een bank in het huisje en wachtte. Er was ongeveer een kwartier verloopen, toen hij dicht bij zich het geluid van stemmen hoorde en even daarna den klank van een guitaar, terwijl een man op een ordinaire manier er een liedje bij zong. Toen de zanger zweeg, vroeg een vleiende, schuchtere, maar tevens geaffecteerde vrouwenstem:

„Waarom bent u in zoo lang niet bij ons geweest, Pawel Feodorowitsch, waarom veracht u ons?"

„Ach," antwoordde de mannenstem weliswaar beleefd, maar met groote waardigheid, „dat doet er niet toe."

„Het schijnt Smerdjakow te zijn," dacht Aljoscha, „tenminste naar de stem te oordeelen; het meisje is geloof ik de dochter van de bewoonster van dit huisje, die uit Moskou

gekomen is en sleepjaponnen draagt, terwijl ze soep van Marfa Ignatiewna komt halen."

„Ik houd zooveel van verzen," vervolgde het meisje, „ga alstublieft verder."

De man begon weer te zingen.

„De vorige maal gelukte u dit couplet beter," zei de vrouw, „misschien hebt u een gedeelte vergeten."

„Verzen zijn onzin," zei nu Smerdjakow.

„O neen, ik houd van verzen, denk eens aan, wie spreekt er in de wereld in verzen."

„Als wij dat eens moesten doen op bevel van de autoriteiten, dan ging het nog niet, Marja Kondratjewna."

„Wat bent u toch knap!" zei het meisje steeds vleiender.

„Ik zou het niet zijn, wanneer ik het alleen aan mijn opvoeding te danken moest hebben, ik heb mij zelf ontwikkeld. Ik ben er niets minder om, al stam ik van Lissaweta Smerdachaia af en al kent men mijn vader niet. Ik zou met iedereen duelleeren, die mij om die reden lager zou stellen dan zichzelf. Iedereen kan dat niet begrijpen. Een boer heeft niet hetzelfde gevoel als een beschaafd man. Ik voel mij niet op een lagere trap staan dan anderen, die onder gunstiger omstandigheden geboren zijn. Het zijn lafaards die dat durven beweren, ik haat heel Rusland, Marja Kondratjewna."

„Wanneer u huzaar was, zou u niet zoo spreken, dan zoudt gij uw sabel trekken en Rusland verdedigen."

„Ik wil geen huzaar zijn, integendeel, ik zou alle soldaten naar huis willen sturen."

„Wie zal ons verdedigen, wanneer de vijand komt?"

„Dat is niet meer noodig, Napoleon I heeft in 1812 een inval in Rusland gedaan en het zou niet slecht geweest zijn, wanneer de Franschen ons onderworpen hadden, wij hadden veel van hen kunnen leeren, het zou er op het oogenblik heel anders bij ons uitzien."

„Ik zou menige jonge boer niet tegen drie Engelschen willen ruilen," zei het meisje teeder. Waarschijnlijk liet zij deze woorden van een smachtenden blik vergezeld gaan.

„Dat is een kwestie van smaak."

„Maar u bent net als een buitenlander, een aristocratische vreemdeling, dat moet ik u zeggen, ofschoon ik bijna te verlegen ben het te zeggen."

„Wanneer u het graag wilt weten, dan kan ik u wel vertellen, dat wat de moraal betreft, zij even slecht zijn als wij,

het zijn allemaal dieven, slechts met dit onderscheid dat zij lakschoenen dragen en onze boeven lompen. „Het Russische volk wil geranseld worden," zei Feodor Pawlowitsch gisteren, hij heeft gelijk, hoewel hij gek is, evenals zijn zoons."

„U hebt toch veel eerbied voor Iwan Feodorowitsch, dat heeft u zelf gezegd."

„Hij beschouwt mij als een stinkende lakei, hij denkt, dat ik wel revolutionair kan worden, maar hij vergist zich. Als ik maar wat geld had, zou ik hier niet meer zijn. Dmitry Feodorowitsch is erger dan een lakei, zoowel wat zijn gedrag betreft als zijn verstand, een dommer mensch heb ik van mijn leven nog nooit ontmoet, en toch wordt hij door iedereen met eerbied behandeld. Ik ben slechts een kok, maar wanneer ik een beetje geluk zou hebben, kon ik in Moskou een café beginnen. Dmitry Feodorowitsch is een hongerlijder, hoewel de zoon van een graaf een uitdaging van hem niet zou kunnen weigeren. Hoe komt het, dat hij beter is dan ik? Hij is veel dommer. Wat heeft hij niet een geld weggesmeten, zonder er iets voor terug te krijgen."

„Een duel moet heerlijk zijn," zei Marja Kondratjewna.

„Hoe komt u daarbij?"

„Zoo verschrikkelijk en zoo dapper, wanneer jonge officieren met pistolen in de hand op elkaar schieten. Ik heb het wel eens op een plaat gezien, ach, ik zou er zoo graag eens bij willen zijn, maar vrouwen laat men niet toe."

„Het is niet zoo erg wanneer men slaat, maar wanneer men geslagen wordt, is het minder aangenaam, je zou wegloopen, Marja."

„Zoudt u wegloopen?"

Smerdjakow vond het niet de moeite waard, antwoord te geven, hij begon weer te zingen.

Plotseling gebeurde er iets onverwachts. Aljoscha moest niezen. Op de bank waar Smerdjakow zat werd het stil. Aljoscha stond op en ging naar de beide menschen toe. Het was inderdaad Smerdjakow, fatterig gekleed, gepomadeerd, gefriseerd, met lakschoenen aan. De guitaar lag op de bank. Zijn dame droeg een lichtblauwe japon met een lange sleep. Het meisje was nog jong en lang niet leelijk. Haar gezicht was alleen te rond en vol zomersproeten.

„Zou mijn broeder Dmitry gauw terugkomen?" vroeg Aljoscha zoo rustig mogelijk.

Smerdjakow ging staan, zoo ook Marja Kondratjewna.

„Ik weet niets van Dmitry Feodorowitsch, ik ben niet aangesteld om hem te bewaken," antwoordde Smerdjakow op afgemeten toon.

„Ik vroeg slechts of je het misschien wist," verklaarde Aljoscha.

„Ik weet niet waar hij zich ophoudt, ik wil het ook niet weten."

„Mijn broer heeft mij juist gezegd, dat jij hem over alles, wat er in huis gebeurt inlicht en dat je beloofd hebt hem te waarschuwen, wanneer Gruschenka zou komen."

Smerdjakow keek Aljoscha kalm in de oogen.

„Op welke manier bent u hier binnengekomen? De deur van den tuin is een uur geleden zorgvuldig gesloten," vroeg Smerdjakow, ondertusschen Aljoscha onderzoekend aankijkend.

„Ik ben over het hek geklommen en naar het prieel gegaan, U zult mij dat, hoop ik, niet kwalijk nemen," vervolgde Aljoscha zich tot het meisje wendend. „Er was mij veel aan gelegen, mijn broeder zoo gauw mogelijk te ontmoeten."

„Hoe kan ik u dat kwalijk nemen," antwoordde Marja, die zich door deze verontschuldiging zeer gevleid voelde, „daar Dmitry Feodorowitsch dikwijls op deze manier zich naar het prieel begeeft, weten wij meestal niet of hij er wel of niet is."

„Ik zoek hem overal, ik zou hem graag willen spreken, geloof mij, het is van heel veel belang."

„Hij zegt ons nooit waar hij is," stotterde het meisje.

„Hoewel ik slechts zoo nu en dan op bezoek kom, heeft hij mij onophoudelijk met vragen over mijn meester lastig gevallen, tweemaal heeft hij zelfs gedreigd mij te dooden."

„Wat zeg je?" vroeg Aljoscha verbaasd.

„Zooiets is bij een man van zijn karakter niet van zooveel belang, dat hebt u gisteren avond kunnen zien. Wanneer ik Gruschenka binnen zou laten en zij een nacht bij zijn vader zou blijven, zou ik de eerste zijn die door hem vermoord werd. Ik ben bang voor hem. Wanneer ik dat niet was, had ik een aanklacht tegen hem ingediend. Hij is tot alles in staat."

„Eenige dagen geleden heeft hij nog gezegd: „Ik zal je in een vijzel fijnstampen," voegde Marja Kondratjewna er bij.

„Nu, dat zal hij zoo erg niet bedoeld hebben," zei Aljoscha, „als ik hem maar te spreken kon krijgen, dan zou ik hem er wel over ondervragen."

„Ik ben de eenige, die kan zeggen, waar hij verblijf houdt," zei Smerdjakow, die nu van meening veranderd was, „ik ben

hier vaak. Ach, wij zijn buren, waarom zou ik hier niet komen? Iwan Feodorowitsch heeft met het aanbreken van den dag mij naar de woning van Dmitry gestuurd met de mondelinge opdracht hem uit te noodigen tot het middagmaal in het restaurant op de markt. Ik ging er naar toe, maar trof hem niet meer thuis, dat was om acht uur. „Hij is wel thuis geweest, maar is weer uitgegaan," zeide zijn hospita. Ik denk, dat hij haar bevolen heeft, dit te zeggen. Misschien is hij wel bij uw broeder Iwan Feodorowitsch in de herberg, want uw broer is niet thuis geweest voor het diner. Feodor Pawlowitsch heeft een uur geleden alleen den maaltijd gebruikt en is nu gaan slapen. Ik verzoek u dringend hem niet te zeggen, dat u het van mij weet, want om een kleinigheid zou hij mij van kant maken."

„Heeft Iwan Dmitry voor vanmiddag uitgenoodigd?" vroeg Aljoscha vlug, alsof hij het nog eens wilde hooren.

„Ja."

„In het restaurant „de Residentie", op de markt?"

„Zeker."

„Dat kan wel," riep Aljoscha opgewonden, „ik dank je, Smerdjokaw, dit is een belangrijk bericht, ik ga er gauw naar toe."

„Zeg niet, dat ik het gezegd heb," riep Smerdjakow hem nog na.

„Neen, ik zal doen, alsof ik toevallig in de herberg kom, maak je niet ongerust."

„U gaat den verkeerden kant uit, ik zal de tuindeur voor u openmaken," riep Marja.

„Neen, ik klim wel over het hek."

Hij liep zoo hard hij kon in de richting van de markt. Het was ongepast in zijn monnikskleed het café binnen te gaan, maar hij zou op de trap naar Dmitry kunnen informeeren en hem buiten laten komen. Nauwelijks was hij voor de herberg aangekomen, of er werd een venster geopend en Iwan riep hem toe:

„Kom eens bij mij, ik heb je wat te zeggen."

„Ik wil het wel, maar ik weet niet hoe ik in deze kleeding . . ."

„Ik heb een apart kamertje hier, ga naar de trap, dan kom ik je wel tegemoet."

Een oogenblik later zat Aljoscha naast zijn broer. Iwan zat geheel alleen te dineeren.

DRIEENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Het was een aparte kamer, waarin Iwan zich bevond. Hij zat bij het venster in een hoek, die van de zaal was afgesloten door een scherm. Aan denzelfden kant van het vertrek was het buffet, ieder oogenblik zag men een kellner voorbijkomen.

„Zal ik wat soep voor je bestellen, je leeft toch niet alleen van thee," zei Iwan zeer voldaan, dat hij Aljoscha binnengelokt had.

„Goed," antwoordde zijn broeder.

„En kersencompote? Herinner je je nog, hoe je als kleine jongen zoo graag kersencompote at?"

„Weet je dat nog? Welnu, dan dat ook maar."

Iwan riep den kellner en gaf zijn bestelling op.

„Ik heb niets vergeten. Aljoscha, toen jij elf jaar was, was ik vijftien, dat is zoo'n groot verschil, dat op dien leeftijd broeders nooit goede kameraden kunnen zijn. Toen ik naar Moskou ging, heb ik de eerste jaren nauwelijks aan je gedacht. Later, toen je zelf in Moskou was, hebben wij elkaar slechts eenmaal ontmoet, en hier wonen wij nu al vier maanden in dezelfde stad zonder met elkaar gesproken te hebben. Morgen ga ik weg, en zooeven vroeg ik mij af, hoe ik het moest aanleggen om afscheid van je te nemen, en kijk, op hetzelfde oogenblik kwam je voorbij."

„Wilde je mij dan nog eenmaal spreken?"

„Ik wil je leeren kennen voor eens en voor altijd, en ook jij moet weten wie ik ben. Dat is dan ons afscheid. Ik bedoel, het is het beste elkaar te leeren kennen vlak voor men afscheid neemt. Ik heb wel gemerkt hoe je mij de laatste drie maanden aangekeken hebt, alsof je wat van mij verwachtte. Dat kon ik niet verdragen en daarom heb ik geen poging tot toenadering gedaan. In dien tijd heb ik geleerd je naar waarde te schatten. „Hij weet wat hij doet, hij twijfelt geen oogenblik," heb ik bij mijzelf gedacht. Al lach ik ook, ik meen wat ik zeg, want je

voelt je zeker, is het niet waar? Ik houd van sterke menschen, die een vasten grond onder de voeten hebben, wat voor grond het ook zij. Je blik vol verwachting vond ik langzamerhand minder onsympathiek, ik ging er zelfs van houden. Het schijnt dat je van mij houdt, Aljoscha, waarom doe je dat?"

„Ja, ik houd van je Iwan, Dmitry zegt van jou: „Iwan is een graf". Ik zeg: „Iwan is een raadsel." Ook nu nog ben je mij een raadsel, maar iets heb ik toch ontdekt sedert vanmorgen."

„Wat is dat dan?" vroeg Iwan lachend.

„Zul je niet boos worden?"

„Welneen."

„Dat je even jong bent als alle andere jongens van drieentwintig jaar, even frisch, even onstuimig, kortom een echte melkmuil. Heb ik je beleedigd?"

„Integendeel. Na mijn laatste ontmoeting met haar heb ik over mijn houding nagedacht, en ik kwam tot dezelfde conclusie. Weet je, wat ik zooeven, toen ik hier alleen zat, bij mijzelf zei: Al geloof ik ook niet aan de hoogere orde der dingen, al moet ik er van overtuigd zijn dat de wereld een chaos is, al zou ik ook alle teleurstellingen van het menschelijk hart mee moeten maken, ik zou toch willen leven. Ik zou den beker niet loslaten voor ik hem tot op den bodem geleedigd had. Tegen mijn dertigste jaar zal ik waarschijnlijk den beker wegwerpen, al is hij nog niet geheel leeg, dan ga ik weg... waarheen weet ik niet. Maar tot mijn dertigste jaar zal mijn jeugd overwinnen. Vaak heb ik mij afgevraagd of er in het leven een wanhoop bestaat, die sterker is dan deze razende, misschien ongepaste levensdorst, maar ik ben tot de conclusie gekomen, dat dat onmogelijk is, tenminste als men nog niet den leeftijd van dertig jaar bereikt heeft. Veel tuberculeuzen en moraalpredikers noemen deze levensdorst gemeen, vooral dichters. Het is een trek van de Karamazows, wij hebben een levensdorst die nergens rekening mee houdt. Ook jij bent een van de onzen. Al geloof ik niet aan de orde der dingen, ik houd van de kleverige, sappige, ontluikende bladeren in de lente, ik houd van den blauwen hemel, ik houd van menig mensch en menig menschelijke daad. Ik wil nu naar Europa, Aljoscha, ik weet dat ik naar een kerkhof ga, maar naar de mooiste, de waardevolste begraafplaats, die er is. Daar rusten allen, de dierbare dooden, iedere steen spreekt van hun gespannen leven, van hun hartstochtelijk geloof in hun eigen daad, hun eigen waarheid, hun eigen strijd, hun eigen weten-

schap. Ik weet van tevoren dat ik zal moeten knielen om die steenen te kussen en te weenen, terwijl ik in mijn hart er van overtuigd ben dat het slechts graven zijn en niet meer. Ik zal niet uit wanhoop weenen, maar alleen omdat het schreien mij geluk zal geven. Ik wil dronken worden van mijn eigen ontroering. Hier is van verstand, van logica geen sprake, men houdt met zijn geheele wezen, met zijn geheele lichaam van zijn eigen eerste jonge krachten. Begrijp je iets van dat gepraat, Aljoscha?" vroeg Iwan lachend.

„Ja zeker, Iwan. Ook mijn geheele wezen, mijn lichaam verlangt er naar lief te hebben, en het verheugt mij, dat ook jij van het leven houdt," riep Aljoscha uit. „Iedereen op de wereld moet van het leven houden."

„Meer van het leven zelf dan van zijn beteekenis?"

„Zeker, alleen in dat geval kan men de beteekenis er van begrijpen. Dit heb ik al lang vermoed; de helft van je levenswerk, Iwan, heb je al volbracht, je houdt van het leven. Nu moet je je met de tweede helft bezig houden, dan ben je gered. Jij bent jezelf al aan het redden en bent misschien nog niet eens verloren."

„Waarin bestaat jou tweede helft?"

„Je moet je dooden opwekken, die misschien nooit gestorven zijn. Ik vind het zoo prettig met je te praten, Iwan."

„Je bent heel geestdriftig althans. Ik houd van de geloofsbelijdenissen van zoo iemand als jij bent, van een novicius. Je bent een flinke kerel, Aljoscha. Is het waar, dat je het klooster wilt gaan verlaten?"

„Het is waar; mijn Staretz stuurt mij de wereld in."

„Dan zullen wij elkaar nog eens terugzien, nog voor ik dertig ben, want dan laat ik den beker vallen. Vader wil er uit drinken tot zijn zeventigste, zelfs tot zijn tachtigste, hij meent dat ernstig, hoewel hij verder een paljas is. Hij steunt op zijn wellust als op een rots, misschien is er na den leeftijd van dertig jaar niets anders om op te steunen, maar tot zijn zeventigste, dat is gemeen. Beter is het op te houden met zijn dertigste, met een weinig zelfbedrog kan men dan nog een schaduw van fatsoen bewaren. Heb je Dmitry vandaag gezien?"

„Neen, ik heb hem niet gezien, wel Smerdjakow."

Aljoscha vertelde zijn broeder wat hij met den knecht besproken had.

„Hij heeft gevraagd Dmitry niet te vertellen wat hij zei," voegde Aljoscha er bij.

Iwan fronste zijn voorhoofd, hij keek nadenkend voor zich uit.

„Ik had Dmitry nog willen zien," zeide hij, „maar nu is het niet meer noodig."

„Wil je dan zoo spoedig vertrekken?"

„Ja."

„Wat moet er van Dmitry en vader worden, ik bedoel hun verhouding, hoe zal dat afloopen?" vroeg Aljoscha bezorgd.

„Je maakt je daar veel te druk over, wat gaat mij dat aan, ben ik mijns broeders hoeder?" zei Iwan geprikkeld. „Je denkt er nu aan, dat dit het antwoord van Kaïn aan God was. Ben ik Kaïn? Ik kan mijn broer toch niet mijn geheele leven lang bewaken? Ik heb mijn zaken afgehandeld en vertrek. Ten slotte denk je misschien, dat ik jaloersch op Dmitry ben en drie maanden lang moeite gedaan heb om hem de schoone Katharina Iwanowna af te troggelen. Neen hoor, ik had mijn eigen zaken. Die heb ik nu afgehandeld en ik ga weg. Je was erbij, dat ik ze beëindigde."

„Bedoel je gisteren bij Katharina Iwanowna?"

„Ja, ik heb mij van haar losgemaakt."

„Wat heeft Dmitry daarmee te maken?"

„Niets, ik heb op eigen gelegenheid met Katharina Iwanowna gesproken. Dmitry heeft gedaan, alsof hij het geheel met mij eens was, hij heeft haar uit eigen beweging plechtig aan mij overgedragen en gaf bovendien zijn zegen. Dat is natuurlijk belachelijk, Aljoscha. Op het oogenblik voel ik mij verlicht, ik heb hier gegeten en je kunt mij gelooven of niet, ik had lust champagne te bestellen om den eersten dag van mijn vrijheid te vieren. Bijna een half jaar heeft het geduurd en nu is het plotseling uit, ik had gisteren niet kunnen denken, dat deze beslissing mij zoo weinig gekost heeft."

„Spreek je over je liefde, Iwan?"

„Liefde, nu ja, wanneer je dat wilt, ik was verliefd op het meisje, ik heb mijzelf om haar gekweld, en hoe heeft zij mij gekweld! Ik heb naast haar gezeten als een gevangene, en plotseling is alles uit. Nadat ik gisteren eerst zoo geestdriftig gesproken had, moest ik lachen toen ik de kamer uitging, kun je dat begrijpen? Het is toch werkelijk waar."

„Ook nu ben je heel vroolijk," merkte Aljoscha op.

„Hoe wist ik, dat ik heelemaal niet van haar hield? Toch beviel ze mij, ze beviel mij nog op het oogenblik, dat ik die

redevoering hield, ook nu nog vind ik haar aardig, maar hoe gemakkelijk is het haar te verlaten. Denk je dat ik mij aanstel?"

„Neen, maar het zou kunnen, dat je geen ware liefde voor haar gekoesterd hebt."

„Aljoscha," zei Iwan lachend, „je moet niet spreken over liefde, het past jou niet. Wat was je gisteren haastig; ik heb nog vergeten je daarvoor te kussen ... Zij heeft mij verschrikkelijk gekweld, er moest een uitbarsting komen. O, zij wist, dat ik van haar hield en zij had mij lief, niet Dmitry, Dmitry was maar een gril. De hoofdzaak is, dat zij misschien vijftien of twintig jaar noodig heeft om er achter te komen, dat zij nooit van Dmitry gehouden heeft, het is zelfs mogelijk, dat zij er nooit achter komt, niettegenstaande zij een goede les gehad heeft. Apropos, hoe gaat het nu met haar, wat gebeurde er toen ik wegging?"

Aljoscha vertelde hem dat Katharina een zenuwtoeval gekregen had en buiten bewustzijn was.

„Is dat geen fantasie van mevrouw Khokhlakow?"

„Het schijnt van niet."

„Wij moeten informeeren, trouwens, aan hysterische aanvallen is nog niemand gestorven, het heeft geen zin er naar toe gaan, dat zou er nogal opdringerig uitzien."

„Je zei eerst, dat ze nooit van je gehouden had en nu het omgekeerde."

„Dat heb ik met opzet gezegd, Aljoscha, ik zal champagne bestellen om mijn vrijheid te vieren; als je eens wist, hoe blij ik ben."

„Neen, laten wij liever niet drinken," zei Aljoscha, „ik voel mij niet in zoo'n plezierige stemming als jij."

„Ik heb wel gemerkt, dat je iets hindert."

„Wil je in ieder geval morgenvroeg weg?"

„Morgen? Ik heb niet gezegd, dat ik morgen zou gaan. Enfin, ik weet het ook nog niet. Wil je wel gelooven, dat ik enkel en alleen hier ben gaan eten om den oude te vermijden? Ik kan hem niet zien, zoo staat hij mij tegen. Alleen om hem had ik allang weg moeten zijn. Waarom maak je je ongerust over mijn vertrek? Wij hebben tijd genoeg."

„Als je morgen al weggaat, hebben we niet zooveel tijd."

„Het is voldoende voor wat wij elkaar te zeggen hebben. Waarvoor zijn wij hier gekomen? Om over mijn liefde tot Katharina Iwanowna te spreken, over de verhouding tusschen

vader en Dmitry, over den economischen toestand van Rusland, of misschien over Napoleon?"

„Neen."

„Je weet dus, waarom wij hier bij elkaar zijn. Anderen hebben zaken te bespreken, wij, melkmuilen, zijn hier gekomen om op de eeuwige vragen, die ons bezig houden, een antwoord te vinden. Alle jongelui in Rusland disputeeren over de belangrijke vraagstukken, vooral tegenwoordig, nu de oude menschen alleen practisch de zaken beschouwen. Waarom heb je mij drie maanden lang zoo vol verwachting aangekeken? Om mij bij gelegenheid te vragen: „Waaraan geloof je, of geloof je misschien in het geheel niet. Heb ik gelijk?"

„Ja," antwoordde Aljoscha glimlachend. „Je spot op het oogenblik toch niet met mij, Iwan?"

„Waarom zou ik dat doen? Ik zou mijn broeder geen verdriet aan willen doen, vooral niet als hij van mij een ernstige verklaring verwacht. Aljoscha, kijk mij eens aan, ik ben precies zoo'n jongetje als jij. Het eenige verschil is, dat ik geen novicius ben. Kijk eens naar deze stinkende herberg, zie, hoe de Russische jongelui hier samen komen, in een hoek gaan zitten en spreken met anderen, die zij voorheen niet kenden, en met wie zij misschien in geen veertig jaar meer zullen verkeeren. Waarover denk je dat ze praten? Over de eeuwige vraag: Is er een God, is er onsterfelijkheid? Degenen, die niet aan God gelooven, spreken over socialisme en anarchisme, over verandering van de menschheid op een geheel nieuwen grondslag. Maar steeds komt hetzelfde vraagstuk naar voren, het is aldoor hetzelfde, slechts van een ander beginpunt uit."

„Inderdaad, voor onze tijdgenooten zijn deze vragen de belangrijkste die er bestaan."

„Zoo behoort het ook. Nu, zeg maar waarmee wij moeten beginnen, je mag kiezen. Met God? Bestaat God? Wilde je dat hooren? Je mag beginnen waarmee je zin hebt, zelfs van een ander „beginpunt" uit."

„Gisteren heb je verkondigd dat er geen God bestond," zei Aljoscha, terwijl hij Iwan onderzoekend aankeek.

„Gisteren na tafel heb ik je er met opzet mee willen plagen, ik heb gezien hoe je in vuur raakte. Nu wil ik echter wel eens met je over deze dingen spreken, maar dan ernstig. Ik zou het eens met je willen worden, Aljoscha, want ik heb geen vrienden. Ik wil het althans probeeren. Stel je eens voor, dat ik ook in God geloof," zei Iwan. „Zou je dat raar vinden?"

„Ja zeker, wanneer je tenminste in vollen ernst spreekt."

„Men heeft mij gisteren bij den Staretz verweten, dat ik nooit ernstig ben. Kijk, eens, mijn duifje, in de achttiende eeuw was er een oude zondaar, die zei, dat wanneer er geen God bestond, men hem moest uitvinden, „si Dieu n'existe pas, il faudrait l'inventer." En inderdaad, de mensch heeft God uitgevonden. Het is geen wonder dat God inderdaad bestaat, maar het is een wonder dat zulk een idee in het hoofd is opgekomen van zulk een slecht en boosaardig dier als de mensch is. Het is een heilig en roerend idee, die den mensch, doordat hij haar uitgevonden heeft, eer aandoet. Wat mij betreft, ik heb reeds lang besloten niet er over na te denken of de mensch God geschapen heeft, of God den mensch. Ik ga hier niet verder over dit probleem praten, de geheele Russische jeugd bemoeit zich ermee. Je moet niet denken dat het een compliment voor de jeugd is, want alles komt uit Europa, het eenige verschil is, dat wat door jou als hypothese, hier onmiddellijk als axioma aangenomen wordt. Wat hebben wij hier met elkaar te bespreken? Onze opgaaf bestaat hierin, dat ik je zoo gauw mogelijk doe begrijpen wat voor een mensch ik ben, waaraan ik geloof en hoe ik denk over de toekomst; daarom verklaar ik je dat ik God eenvoudig accepteer zonder eenige bijbedoeling. Eén ding is er nog op te merken; wanneer God bestaat en inderdaad de aarde geschapen heeft, dan heeft hij haar, zooals wij weten, precies volgens de Euclidische meetkunde gemaakt, die berust op de drie dimensies. Nu zijn er echter uitstekende meetkundigen en philosofen, die hier aan twijfelen, zij zijn zelfs zoo vermetel te veronderstellen dat twee evenwijdige lijnen, die volgens Euclides elkaar op aarde nimmer zouden ontmoeten, misschin ergens in de oneindigheid samenkomen. Kijk eens, mijn duifje, ik heb nu als volgt geredeneerd: wanneer ik dat niet eens begrijpen kan, hoe kan ik God dan begrijpen! Ik ben zoo bescheiden te bekennen dergelijke vragen niet op te kunnen lossen, mijn verstand is Euclidisch, aardsch. Hoe zouden wij het eens kunnen worden over dingen, die niet van deze wereld zijn! Ook jou wil ik raden nooit er over na te denken, het minst nog wel over God, dat wil zeggen of hij bestaat of niet. Dat zijn allemaal vragen, die ons verstand, dat alleen maar ingesteld is op de drie dimensies, niet bevatten kan; daarom accepteer ik God niet alleen gaarne, neen, meer nog, ik accepteer zijn wijsheid en zijn bedoelingen, die ons geheel onbekend zijn.

Ik geloof aan de orde en het doel van het leven, ik geloof aan de eeuwige harmonie, waarin wij allen zijn opgenomen. Ik geloof aan het Woord, waarnaar het heelal zich richt, en dat zelfs bij God zijn geldigheid niet verliest, daar het God zelf is. Nu, en zoo verder tot in het oneindige. Ik geloof dat ik mij op den goeden weg bevind, nietwaar? Ik bemerk echter dat ik in het eindresultaat deze wereld van God niet aanneem, ofschoon ik weet dat zij bestaat. God neem ik aan, begrijp mij goed, maar de door hem geschapen wereld, de wereld van God, neem ik niet aan, ik kan er maar niet toe besluiten. Ik ben zoo kinderlijk te gelooven dat het lijden zal verdwijnen, evenals de menschelijke tegenstellingen, alsof het slechts kleine ziekelijke uitwassen waren van het zwakke Euclidische menschelijke verstand, en dat ten slotte in de wereldfinale, op het moment der eeuwige harmonie, er zoo iets heerlijks gebeuren zal, dat het voor alle harten voldoende zal zijn hun ontevredenheid aan te vullen tot zij een staat van tevredenheid hebben bereikt, terwijl er dan nog meer dan genoeg overblijft om de misdaden der menschen te boeten. Het kan zijn, dat alles zoo komt, maar ik kan het niet aannemen, al zie ik voor mijn eigen oogen dat twee evenwijdige lijnen elkaar snijden, zal ik nog eens kijken en zeggen: werkelijk zij hebben elkaar gesneden, en toch accepteer ik het niet. Kijk eens, zoo ben ik nu, Aljoscha, dat is mijn thesis. Ik ben met opzet zoo begonnen, laat ik zeggen, zoo onnoozel mogelijk, en heb je tot mijn biecht gebracht, want die wilde je hooren, je wilde niet iets over God hooren, je verlangde alleen te weten hoe je geliefde broer leeft, en dat heb ik je verteld."

Hiermede eindigde Iwan zijn lange redevoering.

„Waarom ben je zoo eenvoudig begonnen?" vroeg Aljoscha, terwijl hij hem peinzend aankeek.

„Ten eerste misschien om Russisch te zijn, Russische gesprekken over deze onderwerpen worden altijd eenvoudig gevoerd. Ten tweede, hoe eenvoudiger, hoe onnoozeler, hoe dichter bij de zaak zelf, hoe dommer men praat, hoe duidelijker men wordt. De domheid is kortzichtig en zoekt geen listen, het verstand heeft uitvluchten en verbergt zich. Het verstand is een schurk. De domheid is openhartig en eerlijk. Ik heb hier tot vertwijfeling toe over nagedacht, hoe onnoozeler ik mij de zaak voorstelde, hoe voordeeliger het voor mij was."

„Je zou mij nog zeggen waarom je Gods wereld niet aanvaardt," zei Aljoscha.

„Nu, dat zal ik je ook zeggen, het moet geen geheim zijn, daarvoor ben ik het gesprek niet begonnen. Ik wil je niet verleiden, mijn lieve broeder, evenmin wil ik aan de steunpilaren van je geloof schudden, misschien zal ik door jou genezen worden.”

Op Iwan's gelaat teekende zich bijna een hemelsche glimlach af. Nog nooit had Aljoscha dit bij hem gezien.

VIERENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

„Ik moet je een bekentenis doen," begon Iwan. „Ik heb nooit kunnen begrijpen, dat men zijn naasten kan liefhebben, juist zijn naasten kan men volgens mijn meening onmogelijk liefhebben, eerder nog diegenen die verder van ons verwijderd zijn. Ik heb eens ergens van „Johannes de Barmhartige" (een heilige) gelezen, hoe hij gastvrijheid verleende aan een hongerige en verkleumde reiziger, die naar hem toekwam en hem vroeg zich te mogen verwarmen. Hij legde zich met hem in zijn bed en nam hem in zijn armen, terwijl hij met zijn adem trachtte den etterenden en door een verschrikkelijke ziekte walgelijk riekenden mond te verwarmen. Ik ben er van overtuigd dat deze handeling hetzelfde was als een leugen, het was plicht tengevolge van een boete die hij zich opgelegd had. Om de menschen lief te hebben is het noodig dat zij zich verborgen houden. Nauwelijks ziet men hun gezicht of de liefde is weg."

„Daarover heeft Staretz Sossima meerdere malen gesproken," zei Aljoscha. „Hij zei, dat op het gezicht van de menschen vele ongeoefenden er niet toe kunnen komen lief te hebben. Maar er is veel liefde onder de menschen, liefde als die van Christus, dat weet ik zelf, Iwan . . ."

„Nu, zoo lang ik het niet weet kan ik het ook niet begrijpen, en met mij een groote menigte menschen. Het is de vraag of dat het gevolg van hun slechte eigenschappen is. Volgens mij is de liefde van Christus tot de menschen een in zijn soort op aarde onmogelijk wonder. Natuurlijk, hij was een God, maar wij zijn toch geen Goden. Ik kan b.v. lijden, maar een ander kan nooit weten, hoezeer ik lijd, eenvoudig omdat hij een ander is en niet ik zelf. Bovendien erkent een mensch zelden het lijden van anderen, het is net alsof het een soort verheffing of rang is. Waarom wil je het niet erkennen? Misschien omdat ik onaangenaam ruik of een dom gezicht heb, of je eens op je voet heb getrapt? Daarbij komt nog dat

er twee manieren zijn waarop men kan lijden, een vernederend lijden, dat mij neerdrukt, honger b.v., dit zal mijn weldoener niet erg vinden, maar zoodra het om een nobeler lijden gaat b.v. voor een idee, dan zal hij kwaad worden, hij zal mij eens goed aankijken en onmiddellijk de opmerking maken, dat ik er niet een gezicht voor heb om voor een idee te lijden, dat hij zich althans in zijn fantasie een heel ander mensch had voorgesteld. Onmiddellijk houdt hij met zijn weldaden op en niet eens omdat hij boosaardig van natuur is. De bedelaars vooral (de fatsoenlijke bedelaars) moesten nooit hun uiterlijk laten zien, maar alleen door middel van de krant een beroep doen op de milddadigheid der rijken. In abstracto kan men zijn naasten liefhebben, ook nog op eenigen afstand, nooit in de nabijheid. Wanneer alles nog was, zooals op het tooneel of in het ballet, wanneer de bedelaars, als zij opkomen, in zijden lompen verschijnen en elegant dansend om aalmoezen vragen, dan zou men nog er toe kunnen komen het te apprecieeren. Je moet mij goed begrijpen, alleen apprecieeren, niet liefhebben, maar genoeg hiervan. Ik wilde je alleen mijn standpunt laten zien, ik wilde je spreken over het lijden der menschheid, maar het is beter, dat wij slechts bij de kinderen blijven, daardoor wordt mijn betoog eenvoudiger, hoewel niet minder moeilijk. Kijk eens aan, kleine kinderen kan men van nabij liefhebben, zelfs vuile, zelfs leelijke; trouwens, kinderen vind ik nooit leelijk. Van de menschen kan ik alleen daarom al niet praten, omdat zij terugstootend zijn en geen liefde verdienen, omdat het bij hen om vergelding gaat. Zij hebben van den appel gegeten, kennen goed en kwaad en werden „gelijk de Goden". Zij gaan steeds door van dezen appel te eten, kleine kinderen hebben er nog nooit van gegeten, zij hebben nog geen schuld. Houd je van kleine kinderen, Aljoscha? Ik weet, dat je hen liefhebt, en je zult begrijpen waarom ik alleen over hen kan praten. Al moesten zij op aarde verschrikkelijk lijden, het geschiedt alleen voor hun vader. Zij worden gestraft voor al de voorouders, die van den appel gegeten hebben. Maar dat is een overpeinzing uit een andere wereld, het menschelijk hart, dat op aarde woont kan zooiets niet begrijpen. Het is onmogelijk dat het onschuldig voor anderen moet lijden. Ben je niet verwonderd, dat ik ook van kleine kinderen houd, Aljoscha? Let eens op, wreede menschen, hartstochtelijke vleeschetende Karamazowachtige menschen houden vaak van kinderen. Tot

hun zevende jaar zijn de kinderen wezens van een andere natuur. Ik heb een moordenaar gekend in de gevangenis; bij het dooden van geheele families, die hij 's nachts overviel, spaarde hij ook de kinderen niet. Toen hij in de gevangenis was hield hij van ze, hij deed niets liever dan uit het venster naar de kinderen kijken die op de binnenplaats speelden. Hij bracht een kleinen jongen er toe tot dicht bij het venster te komen en sloot vriendschap met hem . . . Weet je waarom ik dat alles zeg, Aljoscha? Mijn hoofd doet mij pijn, ik voel mij zwaarmoedig gestemd."

„Je praat eigenaardig," zei Aljoscha bezorgd, „het lijkt wel of je er niet met je gedachten bij bent."

„Daar valt mij in dat eenigen tijd geleden een Bulgaar te Moskou mij verteld heeft hoe de Turken en Tscherkessen in zijn land hebben huisgehouden. Zij waren bang dat de Slaven in opstand zouden komen. Zij verbrandden hun huizen, vermoordden hun vrouwen en kinderen, spijkerden de gevangenen met de ooren aan de schuttingen vast en pleegden allerlei andere gruweldaden. Inderdaad, men spreekt wel eens van de beestachtige wreedheid van den mensch, maar dat is onrechtvaardig en beleedigend voor de dieren. Het dier kan nooit zoo wreed zijn als de mensch, zoo gewild wreed, zoo virtuoos zou ik bijna zeggen. De tijger verscheurt en verslindt, meer doet hij niet, het zou niet in hem opkomen zijn slachtoffer met de ooren aan de schutting te spijkeren, ook wanneer hij in staat was het te doen. Deze Turken hebben met wellust kinderen gemarteld. Zij hebben de zuigelingen in tegenwoordigheid van de moeders in de lucht geworpen en met hun bajonetten opgevangen. En vooral dat het in tegenwoordigheid van de moeders gebeurde, dat gaf hun het meeste plezier. Stel je eens voor, de volgende scène die hij mij vertelde: Een zuigeling op de armen van de van angst bevende moeder, Turken er om heen, die iets buitengewoon aardigs uitgedacht hadden. Zij liefkoozen de zuigeling, ze lachen, om ook het kind aan het lachen te brengen en waarlijk het gelukt. Plotseling richt een Turk zijn pistool op het wicht, het kind begint te kraaien en strekt zijn handjes uit om het wapen te pakken. Op dat oogenblik haalt onze virtuoos den haan over en schiet. Mooi nietwaar? Grappig! Er valt mij bovendien in, dat Turken zooveel van zoetigheid houden."

„Waarom zeg je dat alles?" vroeg Aljoscha.

„Ik bedoel hiermede, dat wanneer de duivel niet bestaat

en wanneer zooals men denkt de mensch hem heeft geschapen, dan heeft de mensch hem geschapen naar zijn beeld."

„Dus evenals God?"

„Het is eigenaardig zoo goed jij de woorden weet te verdraaien, zooals Polonius in „Hamlet" zegt. Je hebt mij in je woorden gevangen; het kan wel, het verheugt mij, je God is goed, niettegenstaande de mensch Hem naar zijn beeld heeft geschapen. Kijk eens, ik ben verzamelaar van kleine feiten, die ik dan opschrijf, ik verzamel ze uit kranten en vertellingen en ook de Turken zijn in mijn verzameling opgenomen. Maar ik bezit ook Russische kunstjes, die nog beter zijn dan de Turken. Weet je, bij ons zijn het meer zweepslagen; dat is onze nationale trots. De ooren worden hier niet vastgespijkerd; wij zijn Europeanen, maar gegeeseld wordt er des te meer. In het buitenland schijnt men dat niet meer te doen. Zouden de zeden daar verbeterd zijn? Hebben zij wetten gemaakt, waarin het verboden wordt elkaar te slaan? Welnu, hiervoor in de plaats hebben zij wat anders gevonden, ook iets nationaals. Ik heb een heel aardige brochure, waarin verteld wordt hoe men in Genève, hoogstens vijf jaar geleden een drieentwintigjarigen booswicht en moordenaar, Richard genaamd, terechtgesteld heeft. Het was een klein mannnetje, die eerst even voordat hij het schavot betrad berouw gevoelde en naar het Christelijk geloof terugkeerde. Deze Richard was een onecht kind. Zijn ouders hadden hem in den ouderdom van zes jaar aan een Zwitserschen herder cadeau gedaan. Deze had hem opgevoed om hem bij den arbeid te kunnen gebruiken. Hij leefde als een klein wild dier. De herders gaven hem onderwijs; reeds op zevenjarigen leeftijd werd hij in de kou naar boven gestuurd om het vee te hoeden. Geen van hen heeft ooit over deze handelwijs nagedacht of berouw ondervonden. Integendeel, zij geloofden dat Richard hun geschonken was als een voorwerp dat eenig nut had, en vonden het bijna niet noodig hem behoorlijk te voeden. Richard zelf heeft verklaard, dat hij in dien tijd vaak moeite deed, het eten van de varkens te nemen, maar zelfs dit vond men te goed voor hem en men gaf hem slaag, wanneer men hem betrapte. Zoo verging zijn jeugd tot het tijdstip dat hij sterk genoeg was geworden om te vluchten. Hij liep naar Genève om daglooner te worden en eindigde met een ouden man te dooden, om hem te berooven. Hij werd gegrepen en ter dood veroordeeld Men is daar niet erg sentimenteel. En kijk nu! In de gevange-

nis wordt hij plotseling omgeven door pastoors, predikanten, weldadige dames enz. Men leert hem in de gevangenis lezen en schrijven, men brengt hem met den bijbel in kennis, probeert zijn geweten te vermurwen en eindelijk bekent hij plechtig, dat hij de misdaad werkelijk gedaan heeft. Hij schrijft zelf aan den rechter, dat hij een zondaar is, maar dat de Heer hem genade geschonken heeft. Geheel Genève geraakte in opwinding, alle hooggeplaatste personen vervoegden zich aan de gevangenis, men kuste den moordenaar, men omhelsde hem.

„Gij zijt onze broeder, de goddelijke genade daalt op u neer." En Richard zelf doet niets dan schreien van ontroering.

„Ja, eindelijk ken ik de genade, ik zal in God sterven."

„Ja, Richard, sterf in den Heer, je hebt bloed vergoten en moet in den Heer sterven, al ben je ook onschuldig, omdat je Hem toenmaals niet gekend hebt, in den tijd dat je den zwijnen hun voedsel benijdde, en toen men je sloeg omdat je het eten wilde stelen (dat was ook heel slecht, want stelen is niet geoorloofd) . . . je hebt nu eenmaal bloed vergoten en je moet sterven." En kijk, nu komt de laatste dag. Richard weent en herhaalt ieder oogenblik: „Dit is de mooiste dag van mijn leven, ik ga nu naar den Heer."

„Ja," schreeuwen de godsdienstigen, de rechters en de weldadige dames. „het is je mooiste dag, je gaat nu naar den Heer."

Daarna hebben zij hem naar het schavot geleid, hun broeder met kussen overdekt en hem broederlijk het hoofd afgeslagen, want de goddelijke genade was op hem neergedaald . . . kijk, dat is karakteristiek. Deze brochure is door vooraanstaande Russische godsdienstijveraars uitgegeven en gratis verspreid. De geschiedenis met Richard is daarom zoo goed, omdat het zuiver nationaal is. Bij ons zou het onzin zijn, zijn broeder het hoofd af te slaan, om het feit, dat hij onze broeder geworden is en hem de goddelijke genade verleend is. Maar ik herhaal het, wij hebben ook iets bijzonders, iets wat zeker niet slechter is. Bij Nekrassow vindt men een paar verzen, die beschrijven hoe een boer zijn paard op de oogen slaat, „op de zachte oogen". Wie heeft zoo iets nog nooit gezien. Dit is echt Russisch. Hij beschrijft hoe het paard met de kar blijft steken en niet verder kan. De boer slaat het, bijna zonder te weten wat hij doet, zoo hard mogelijk, als het ware dronken van zijn eigen geeseling. Maar het was slechts een paard, en de

paarden heeft God ons gegeven om hen te slaan, dat hebben de Tartaren ons geleerd, en ter herinnering daaraan hebben zij ons den knoet geschonken. Maar ook menschen kan men geeselen, hier in de stad woont een ontwikkelde, intelligente heer, die met zijn vrouw hun eigen dochtertje, een kind van zeven jaar, met de roede slaat. De vader verheugt zich er over dat de roede knoesten heeft, dat heeft meer uitwerking, zegt hij. Ik weet heel zeker dat er menschen zijn, die bij het geeselen met iederen slag opgewondener worden, ja zelfs wellustig. De ouders slaan het kind een minuut lang, later vijf minuten, tien minuten, steeds langer en harder. Het kind schreeuwt, kan eindelijk niet meer schreeuwen, en zucht alleen: „Papaatje, o, papaatje." Door een af onder duivelsch en ongelukkig toeval komt de zaak voor het gerecht. Men neemt een advocaat; reeds lang heeft de Rus van den advocaat gezegd: „Een advocaat heeft een gehuurd geweten." De advocaat begint te pleiten. Dit is een doodgewone familiezaak, een vader heeft zijn dochter afgestraft en tot schande van onzen tijd durft men hem hiervoor ter verantwoording roepen. De juryleden worden overtuigd en spreken den vader vrij, het publiek juicht, dat men den beul heeft vrijgesproken. Het is jammer dat ik er niet bij was, ik had het voorstel gedaan den man een belooning toe te kennen. Over kinderen heb ik nog mooiere dingen gehoord: een klein vijfjarig meisje werd door haar vader en moeder gehaat, „zeer geachte lieden uit den beambtenstand, beschaafd en welopgevoed." Kijk eens, ik zie hier dat sommige menschen een bijzondere neiging hebben kinderen, vooral kinderen, te kwellen. Tegenover andere individuen van de soort „mensch" houden zij zich kalm als beschaafde en humane Europeanen, maar zij houden misschien van hun kinderen, alleen omdat zij hen kunnen plagen. Juist omdat de kinderen niet beschermd worden, en het kind iedereen vertrouwt, verleidt dit hen er toe om hun lusten geen geweld aan te doen. In ieder mensch is het dier verborgen. Dit arme vijfjarige meisje is door haar ouders geslagen zonder te weten waarom. Haar geheele lichaam was met blauwe plekken bedekt, op het laatst hebben zij een nog mooier middel uitgevonden. In de hevigste koude bij nacht hebben zij haar in het privaat gesloten en haar gezichtje ingesmeerd met haar eigen uitwerpselen. Ten slotte dwongen zij haar die te eten. Denk eens aan, de moeder was het, die haar daartoe dwong, deze moeder kon slapen wanneer zij

's nachts het kermen van het gepijnigde kind hoorde. Kun je begrijpen, hoe een klein kind, dat niet eens weet wat er met haar gebeurt, in deze afschuwelijke ruimte in koude en duisternis met haar handjes haar borst betast en schreit en door haar tranen heen verlangend zoekt naar den goeden „God" om haar te beschermen. Mijn beste vriend en broeder, novicius van God, kun jij begrijpen wat dat te beteekenen heeft? Zonder God kan de mensch hier beneden niet bestaan, want dan zou hij niet weten wat goed of kwaad was. Waartoe de kennis van goed of kwaad wanneer de prijs om haar te krijgen zoo hoog is! De oplossing van alle wereldraadselen wegen niet op tegen de tranen, die dat kind stortte toen zij God zocht. Ik spreek niet over het lijden van de volwassenen, zij hebben reeds van den appel gegeten, de duivel mag hen halen, allemaal. Ik doe je pijn, Aljoscha, ik kwel je, je ziet er uit alsof je ziek bent. Ik zal ophouden wanneer je wilt."

„Het hindert niet, ik wil gekweld worden," stamelde Aljoscha.

„Nu nog één ding, slechts één feit omdat het zoo karakteristiek is. Kort geleden heb ik het in een verzameling gelezen, in het archief. Het was de donkerste tijd der lijfeigenschap, nog in het begin van deze eeuw — heil de bevrijder van het volk! Er leefde toen een generaal, die veel machtige relaties had, een schatrijke landeigenaar, hij behoorde tot de menschen, die, wanneer zij den dienst verlaten, rust nemen, en er van overtuigd zijn dat zij door gediend te hebben het recht over het leven en den dood van hun ondergeschikten hebben verworven. Zoo leefde dus deze generaal op zijn landgoed van tweeduizend zielen, blies zich dik op en behandelde zijn buren als parasieten of clowns. De hondenstal bevatte honderden honden. Er waren bijna evenveel jongens om er op te passen, die allen uniformen droegen. Eens op een dag trof een kleine jongen van nog geen acht jaar bij het spelen den lievelingshond van den generaal met een steen aan zijn poot. „Hoe komt het, dat die hond hinkt?" Men vertelde hem dat de jongen een steen geworpen had en per ongeluk den hond getroffen had. „Zet hem gevangen," zei de generaal. Men greep hem en liet hem den heelen nacht in een kerker zitten. 's Morgens bij het aanbreken van den dag reed de generaal uit op de jacht met zijn vrienden en knechten, allen te paard. De geheele stoet is bij elkaar en slechts eenige meters van hen verwijderd staat daar de moeder van den schuldigen

knaap. Men brengt nu den jongen, men kleedt hem uit, hij beeft van vrees en durft geen woord te zeggen.

„Jaagt hem op," commandeert de generaal.

„Vooruit, loopen!" schreeuwen de knechts.

Nu laat de generaal zijn troep honden los en voor de oogen van de moeder wordt het kind in stukken gescheurd. Men heeft den generaal onder curateele gesteld. Nu, wat had men moeten doen? Doodschieten ter voldoening der gekwetste zedelijke gevoelens? Zeg eens, Aljoscha!"

„Ja, doodschieten," zei Aljoscha zachtjes, terwijl hij zijn bleek gezicht tot zijn broeder ophief.

„Bravo!" riep Iwan bijna in vervoering, „wanneer zelfs jij het zegt, dan . . . wacht eens, asceet, je hebt nog den duivel in je hart, Aljoscha Karamazow."

„Ik heb een dwaasheid begaan, maar . . ."

„Dat is het juist, dat er een mààr bij is," schreeuwde Iwan. „Denk er om, novicius, dat dwaasheden hier op aarde noodzakelijk zijn, de heele wereld is gebaseerd op dwaasheden, wij kunnen er niet buiten, wij weten wat wij weten."

„Wat weet jij?"

„Ik begrijp niets," vervolgde de ander, bijna alsof hij in vervoering sprak, „ik wil mij aan de feiten houden, ik heb al lang besloten niets meer te begrijpen. Zoodra ik iets begrijpen wil verdraai ik de feiten, daarom heb ik besloten mij aan de feiten te houden."

„Waarom stel je mij op de proef?" riep Aljoscha uit. „wil je nu de reden er van zeggen, eindelijk?"

„Zeker, die zal ik je zeggen, ik moet eerst zoover komen dat ik het je zeggen kan. Je bent mij te dierbaar, ik wil je niet laten gaan, ik wil je niet afstaan aan jou vader Sossima."

Iwan zweeg een oogenblik, zijn gezicht werd treurig.

„Luister naar mij, ik heb alleen over kinderen gesproken om het duidelijker te maken, over alle andere tranen der menschen, waarvan de geheele aarde van de schors tot aan het middelpunt doorweekt is, wil ik geen woord zeggen. Ik heb mij met opzet beperkt. Ik ben een worm; in het volle bewustzijn van mijn nietigheid erken ik, dat ik niet begrijpen kan waarom de dingen zoo zijn. De menschen hebben er zelf schuld aan, men had hen het paradijs gegeven, zij wilden de vrijheid en roofden het vuur van de hemelsche hoogte, ofschoon zij wisten dat zij daardoor ongelukkig zouden worden.

Men moet dus geen medelijden met hen hebben, volgens mijn eng aardsch Euclidisch verstand ben ik slechts van één ding zeker, namelijk dat er lijden is zonder dat er schuldigen zijn, dat het eene klaar en eenvoudig uit het andere volgt, dat alles in beweging is en zich tegen elkaar uitweegt ... Maar ach, dat is een Euclidische, tot vervelens toe herhaalde redeneering en ik kan er niet toe komen volgens dit principe te leven. Wat kan het mij schelen dat er geen schuldigen zijn, en dat ik dat weet. Ik heb vergelding noodig, en die verlang ik. Kan ik ze niet krijgen, dan vernietig ik mij zelf. Vergelding, en wel niet in de oneindigheid, ergens of ooit, maar hier op aarde, zoodat ik het zelf kan zien. Ik heb geloof en ik wil met eigen oogen zien. Als ik dood ben op dien tijd, moet men mij wekken want wanneer alles zou gebeuren zonder mijn tegenwoordigheid, vind ik dat onbillijk. Ik wil niet lijden, alleen om de toekomstige harmonie naderbij te hebben gebracht voor menschen die ik niet ken. Ik wil met eigen oogen zien hoe het hert zich naast den leeuw neerlegt, hoe de vermoorde opstaat en zijn moordenaar omhelst. Ik wil er bij zijn, wanneer allen plotseling zullen begrijpen waarom alles zoo geweest is. Op dit verlangen steunen alle godsdiensten der aarde, en ik ben geloovig. Maar nu de kleine kinderen, wat moet men daar mee doen? Dat is een vraag waar ik maar niet mee klaar kan komen. Voor de honderste maal herhaal ik het (er zijn honderden van deze vragen, maar ik heb alleen deze er uitgenomen om je duidelijk te maken wat ik te zeggen heb) wanneer allen te lijden hebben om door hun lijden de eeuwige zaligheid en harmonie te koopen, wat hebben de kinderen daarmee te maken? Zeg mij dat eens. Het is mij volkomen duister. Ik begrijp de solidariteit in de zonde, ik begrijp de solidariteit ook in de vergelding, maar tegenover de kleine kinderen bestaat er geen solidariteit in de zonde en wanneer het inderdaad rechtvaardig en billijk is, dat zij te zamen met hun voorouders voor alle zonden der vaderen boeten, dan is dat een rechtspraak, die niet van deze wereld is, en door mij niet begrepen kan worden. Een grappenmaker kan zeggen, dat het hetzelfde blijft, omdat het kind grooter wordt en er wel toe zal komen te zondigen. Maar nu het voorbeeld, waarvan ik je zooeven vertelde. Dat jongetje was slechts acht jaar en werd door de honden verscheurd. O, Aljoscha, ik laster God niet, ik begrijp hoe geweldig de trilling zal zijn die door het heelal gaat, wanneer allen zich vereenigen tot

een lofzang, een ieder die geleefd heeft en nog leeft: Rechtvaardig zijt Gij, Heer, Uw wegen zijn ons geopenbaard. Wanneer de moeder de beulen van haar kind omarmt en wanneer alle drie met tranen in de oogen zingen: Rechtvaardig zijt Gij, o Heer, dan is alles opgehelderd. Maar kijk eens, hier is een struikelblok: zoolang ik op aarde ben haast ik mij mijn maatregelen te nemen. Misschien zal ik werkelijk, wanneer ik tot dat groote oogenblik leef, of wanneer ik uit den dood verrijs, bij den aanblik van de moeder en de beulen van haar zoon, met de anderen uitroepen: „Rechtvaardig zijt Gij, O Heer", maar het is niet mijn wil dit te doen. Zoolang het nog tijd is, zal ik probeeren mij te beschermen. Ik geef niet om hoogere harmonie, zij is de tranen der kinderen niet waard. Ook niet die van het gepijnigde kind dat naar God zocht, zij zijn het niet waard en deze tranen zijn onverkoopbaar gebleven, maar zij moeten vergolden worden, anders kan er geen harmonie bestaan. Waarmee wilt gij ze vergelden? Is dat mogelijk? Toch niet door ze te wreken! Wat is de wraak waard, wat is de hel voor de beulen? Wat kan de hel goed maken, nu de pijniging eenmaal plaats gevonden heeft en wat voor een tweede klas harmonie is dat waar nog een hel bestaat? Ik wil vergeven, ik wil omarmen, ik wil niet dat er nog langer geleden wordt en wanneer het lijden der kinderen opgeteld wordt bij de som van het lijden der volwassenen en dit te zamen noodig is om de eeuwige waarheid te koopen, dan wil ik je voor altijd zeggen, dat de waarheid zulk een prijs niet waard is. Ik wil niet dat de moeder den beul van haar zoon omarmt, zij mag hem nooit vergeven. Voor zichzelf mag zij hem vergeven, zij mag hem de smarten vergeven die hij haar als moeder aangedaan heeft, maar het lijden van haar door de honden opgejaagd kind mag zij niet vergeven, daartoe heeft zij het recht niet. Zelfs niet wanneer het kind het voor zichzelf deed. Maar wanneer dit juist is, waar blijft dan de eeuwige harmonie? Is er in de heele wereld een wezen dat mag vergeven en kan vergeven? Ik houd niet van deze eeuwige zaligheid. Uit liefde voor de menschheid houd ik er niet van. Dan behoud ik liever de ongewroken beleedigingen en mijn nooit gestilde wrok, zelfs al had ik ongelijk. Men heeft een te hoogen prijs gevraagd om in de eeuwige harmonie binnen te komen. Mijn beurs staat mij niet toe zulk een groote som te betalen. Ik geef mijn entreebiljet terug. Wanneer ik een man van eer ben, zal ik mijn verplicht voelen, het zoo

gauw mogelijk terug te geven, en dat doe ik. Het is niet dat ik God niet accepteer, Aljoscha, maar ik geef Hem alleen eerbiedig het biljet terug."

„Dat is opstandig," zei Aljoscha zacht, terwijl hij de oogen neersloeg.

„Opstandig? Dat woord wensch ik niet van jou te hooren," antwoordde Iwan. „Kan men in opstand leven? Neen immers. Maar ik wil leven, antwoord mij oprecht, ik eisch het van je. Wanneer je je voorstelt, dat je zelf het gebouw van rechtvaardigheid op moest trekken, met de bedoeling ten slotte de menschen gelukkig te maken, hun vrede en rust te schenken en dat daarvoor slechts één klein wezen gekweld moest worden! Het gebouw wordt dus opgericht op de ongewroken tranen laten we zeggen van het kleine kind, dat God zocht. Zou jij je ertoe leenen dit gebouw op te richten? Zeg het zonder te liegen."

„Neen," antwoordde Aljoscha zachtjes, „ik zou het niet doen."

„En vind jij het idee toelaatbaar, dat de menschen waarvoor jij dat gebouw opricht er in toestemmen hun geluk te koopen voor het onrechtvaardig vergoten bloed van den kleinen jongen, die door de honden opgejaagd werd en dat zij, wanneer zij er werkelijk in toestemden voor eeuwig zalig zouden zijn?"

„Neen," antwoordde Aljoscha. „Broeder, je zei zooeven: Is er in de wereld wel een wezen dat mag en kan vergeven? Zulk een wezen is er. Het kan alles vergeven, allen en alles en voor alles, omdat Het zelf Zijn onschuldig bloed gegeven heeft voor allen en alles. Je hebt Hem vergeten. Op Hem rust het gebouw en tot Hem zal men roepen: Gij zijt rechtvaardig, o Heer, want uw wegen werden geopenbaard."

„Dat is „de Eeuwige Onschuldige" en „Zijn bloed". Neen, ik heb hem niet vergeten, integendeel, ik heb mij er reeds lang over verwonderd, dat je zoo lang aarzelde Hem ten tooneele te brengen, want jij en je gelijken zijn gewoon Hem in alle discussies erbij te halen. Weet je Aljoscha, begin er niet mee. Ik heb eens een jaar geleden een gedicht gemaakt; als je nog tien minuten tijd hebt, kan ik het voor je opzeggen."

„Heb je een gedicht gemaakt?"

„Neen, ik heb het niet geschreven," zei Iwan lachend, „ik heb het alleen bedacht en ik heb het in mijn geheugen.

Jij bent de eerste die het zal hooren Waarom zou de auteur zijn eenigen toehoorder willen verliezen? Zal ik het voor je opzeggen of niet?"

„Ik wil het graag hooren," zei Aljoscha.

„Mijn gedicht is getiteld „De Groot Inquisiteur." Het is onzin, maar ik heb nu eenmaal lust het voor je op te zeggen."

VIJFENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

„Ik kan het niet doen zonder voorbericht, je ziet wat voor een auteur ik ben," zei Iwan lachend. „De handeling vindt plaats in de zestiende eeuw toen het, zooals je nog uit de school bekend is, gewoonte was de hemelsche machten in werken van poëzie te laten neerdalen. Over Dante wil ik heelemaal niet spreken. In Frankrijk hebben de schrijvers aan de gerechtshoven en eveneens de monniken in de kloosters heele tooneelspelen opgevoerd, waarin de Madonna, de engelen, de heiligen en zelfs God op het tooneel kwamen. In Victor Hugo's „Notre Dame de Paris" wordt er onder Lodewijk XI ter gelegenheid van het geboortefeest van den dauphin van Frankrijk in de zaal van het Stadhuis te Parijs een tooneelspel voor het volk ogevoerd, onder den titel „Le bon jugement de la très sainte et gracieuse Vierge Marie" waarin zij zelf persoonlijk optrad en haar „bon jugement" verkondigde. Ook te Moskou werden van tijd tot tijd voor Peter de Groote zulke drama's opgevoerd, en eveneens werden er in dien trant gedichten vervaardigd. Ik herinner mij er een van, waarin de Moeder Gods de hel bezoekt en ziet hoe de zondaars gefolterd worden. Zij is hiervan zoo onder den indruk, dat zij in den hemel aangekomen, zich voor Gods Troon werpt en Hem smeekt, allen die in de hel zijn, genade te schenken. Als God haar de doorboorde handen en voeten van zijn zoon toont en vraagt: „Hoe zou ik Zijn pijnigers kunnen vergeven," beveelt zij allen heiligen, allen martelaren, allen engelen en aartsengelen te zamen met haar neder te knielen en genade te vragen voor alle zondaren. Eindelijk belooft God, dat de folteringen elk jaar zullen ophouden van Goeden Vrijdag tot Pinksteren en de zondaren uit de hel danken hem en zingen: „Rechtvaardig zijt Gij, o Heer, in Uw oordeel." Welnu, mijn gedicht zou ongeveer zoo geweest zijn, wanneer het in dien tijd verschenen was. Ik breng Hem op het tooneel, weliswaar zegt Hij niets, Hij verschijnt slechts en gaat voorbij. Vijftien-

honderd jaar is het geleden, sinds Christus beloofd heeft te komen ten einde de heerschappij te aanvaarden, meer dan duizend jaar sedert zijn profeet schreef: „Ik kom weldra, maar zelfs de Zoon weet niet op welken dag en op welk uur". Dit weet alleen de Hemelsche Vader, maar de menschen verwachten Hem. Het tooneel speelt in Spanje te Sevilla, in den verschrikkelijken tijd der inquisitie, toen ter eere van God dagelijks groote brandstapels opgericht werden om de ketters te straffen. Hij komt slechts voor een oogenblik zijn kinderen bezoeken in dezelfde gestalte, waarin Hij drieendertig jaar lang, vijftien eeuwen geleden, den menschen verschenen is. Hij verschijnt op de markt waar juist gisteren, bij een prachtig Auto-dafé, terwijl de koning, het hof, de bevolking en de Kardinaal Groot-Inquisiteur aanwezig waren, bijna honderd ketters ad majorem Dei gloriam verbrand zijn. Hij verschijnt zonder eenig gerucht, bijna ongemerkt en,.... het is merkwaardig allen herkennen Hem. Hij blijft staan voor de kathedraal van Sevilla juist op het oogenblik, dat men een kinderdoodkistje naar binnen wil brengen, waarin een meisje ligt van zeven jaar, de dochter van een voornaam burger."

„Hij zal Uw kind uit den dood opwekken," roept men de weenende moeder toe en de vrouw werpt zich voor Zijn voeten en roept uit: „Wanneer Gij het zijt, wek dan mijn kind op."

De processie blijft staan, vol medelijden kijkt Hij de moeder aan en Hij spreekt de woorden: Talitha kumi (sta op meisje). Het meisje staat op, en kijkt met wijdgeopende verwonderde oogen glimlachend om zich heen. Op dit oogenblik komt de Kardinaal Groot-Inquisiteur voorbij. Hij is een bijna negentigjarige grijsaard met ingevalllen wangen, maar fonkelende oogen. Hij draagt niet het prachtige kardinaalsgewaad, waarin hij gisteren voor het volk pronkte, toen men de vijanden van het katholieke geloof verbrandde. Op dit oogenblik heeft hij slechts een oude grove monnikspij aan. Op eenigen afstand volgen zijn sombere helpers en knechten en de „heilige" wacht. Hij ziet, wat er gebeurt en zijn gezicht wordt somber. Hij fronst zijn wenkbrauwen, zijn oogen glinsteren kwaadaardig. Hij strekt zijn hand uit en beveelt de wachten Hem te grijpen. Zoo groot is zijn macht, zoo goed gedresseerd is het volk, dat men onmiddellijk plaats maakt en de soldaten Hem gevangen kunnen nemen en wegvoeren. Onmiddellijk buigt de menigte zich als één man voor den Groot-Inquisiteur ter

aarde. Deze zegent zwijgend het volk en gaat verder. De wacht voert den Gevangene naar een donkeren kerker in het heilige tribunaal en sluit Hem daar op. De dag loopt ten einde. De warme „ademlooze" nacht van Sevilla begint. In deze duisternis wordt plotsling de ijzeren deur van den kerker geopend en de grijze Groot-Inquisiteur komt binnen met een kaars in de hand. Hij is alleen en sluit de deur achter zich. Langen tijd ziet hij Hem aan, komt eindelijk langzaam op Hem toe, zet de kaars op de tafel en zegt:

„Zijt gij het?" Daar hij geen antwoord krijgt, voegt hij er onmiddellijk bij: „Antwoord niet, wat zoudt Gij kunnen zeggen? Ik weet maar al te goed wat Gij te zeggen hebt. Gij hebt niet het recht iets toe te voegen aan datgene wat Gij reeds vroeger gezegd hebt. Gij zijt gekomen om ons te storen en dat weet Gij zelf heel goed. Weet Gij wat er morgen zal gegebeuren? Ik weet niet wie Gij zijt en ik wil het niet weten. Of Gij het zijt of Uw evenbeeld, het doet er niet toe. Morgen zal ik U veroordeelen tot den brandstapel en U als de minste der ketters laten martelen. En hetzelfde volk, dat vandaag Uw voeten gekust heeft, zal morgen op een wenk van mijn hand het vuur aansteken en U hoonen.... weet Gij het? Ja, misschien weet Gij het," voegde hij erbij, terwijl hij den Gevangene als in twijfel doordringend aankeek, zonder het oog van Hem af te wenden."

„Ik begrijp je niet goed, Iwan," zei Aljosche glimlachend. „Is het een eigenaardige fantasie of een waanvoorstelling van den ouden man, een of andere onmogelijke vergissing?"

„Houd je maar aan het laatste," zei Iwan, „het realisme van den tegenwoordigen tijd heeft je reeds zoo bedorven dat je de wereldfantasie niet meer verdragen kunt. Denk je dat het een vergissing is? Welnu, dat is goed, het is waar. De oude man is negentig jaar oud en hij heeft reeds lang zijn verstand kunnen verliezen. De gevangene kan hem door zijn uiterlijk bevreesd maken, het kan per slot een eenvoudig verschijnsel van krankzinnigheid zijn, het visioen van een negentigjarigen grijsaard voor zijn dood, vooral mogelijk door de opwinding van de terechtstelling van den vorigen dag, maar het belangrijkste is, dat de oude man zich moet uitspreken over de dingen, waarvan hij negentig jaar lang gezwegen heeft."

„Blijft de gevangene zwijgen, kijkt Hij hem aan zonder een een woord te zeggen?"

„Zoo moet het toch zijn," zei Iwan, „de grijsaard maakte

zelf de opmerking, dat Hij niet het recht heeft iets toe te te voegen aan datgene, wat Hij reeds vroeger gezegd heeft. Wanneer je wilt kun je hierin de grondstelling van het Roomsch-Katholieke geloof vinden, tenminste volgens mijn meening: „alles hebt gij den Paus in handen gegeven. Het beste is, dat Gij zelf niet terugkomt om ons te storen." Zij spreken niet alleen op deze manier, zij hebben het ook neergeschreven de Jezuieten tenminste. Ik heb het zelf in hun godsdienststudiën gelezen. „Hebt Gij het recht ons de mysteriën der wereld te verklaren, waaruit Gij gekomen zijt," vraagt de inquisiteur Hem en hij wacht het antwoord niet af, maar vervolgt: „Neen, dat recht hebt gij niet, want er mag niets toegevoegd worden aan datgene, wat reeds vroeger gezegd is. Alles wat Gij nieuw zoudt verkondigen is een aanslag op de geloofsvrijheid, want het verschijnt den volke als een wonder. De vrijheid van het geloof hebt Gij steeds ijverig verdedigd, vijftien eeuwen geleden. Waart Gij het niet, die zoo vaak gezegd heeft: „Ik wil U vrij maken." Gij hebt ze nu gezien, die vrije lieden. Ja, de zaak is ons duur te staan gekomen," vervolgde hij, terwijl hij Hem streng aankeek, „maar ten slotte hebben wij gezegevierd in Uw naam. Vijftienhonderd jaar hebben wij moeite gehad met die vrijheid, maar nu is het daarmee afgeloopen. Gij gelooft zeker niet dat het afgeloopen is, Gij kijkt mij met een zachtmoedigen blik aan en verwaardigt U niet eens toornig te worden. Weet echter dat de menschen er meer dan ooit van overtuigd zijn, dat zij volkomen vrij zijn, en intusschen hebben zij hun vrijheid naar ons gebracht en aan onze voeten gelegd. Dat hebben wij bereikt. Was het dat, wat Gij wilde, was het deze vrijheid?"

„Ik begrijp je weer niet," zei nu Aljoscha. „Is dat ironie van Hem, bespot hij Christus?"

„Neen, zeker niet, hij rekent het zichzelf en de zijnen tot een verdienste aan dat zij de vrijheid overweldigd hebben, zoodat de menschen hierdoor gelukkig zijn geworden, want eerst nu — natuurlijk moet hij zoo over de inquisitie spreken — is het mogelijk geworden over het geluk der menschen te denken. De mensch heeft aanleg tot opstandigheid, maar kan een opstandige gelukkig zijn?"

„Men heeft u gewaarschuwd, het heeft u niet ontbroken aan raad, maar Gij hebt daar niet naar willen luisteren. Het eenige middel, waardoor het mogelijk was, de menschen gelukkig te maken, hebt Gij niet willen gebruiken, maar geluk-

kig zijt Gij heengegaan om het werk aan ons over te laten. Gij hebt zelf ons het recht verleend te binden en te ontbinden en Gij kunt ons dat recht niet meer ontnemen. Waarom zijt Gij gekomen om ons te storen?"

„Wat wil dat zeggen: „het heeft U niet ontbroken aan goeden raad," vroeg Aljoscha.

„Dat is juist het voornaamste, wat de inquisiteur te zeggen heeft. Een verschrikkelijke en verstandige geest, de geest der zelfvernietiging heeft U in verzoeking geleid in de woestijn. De drie vragen, die hij U gesteld heeft, door de boeken „de verzoekingen" genoemd, en die Gij afgewezen hebt, bevatten de grootste waarheid, die men U zeggen kan. Als er ooit een wonder geschied is, dan gebeurde het op dien dag, op den dag der drie „verzoekingen". Wanneer het mogelijk was zich voor te stellen, dat deze drie vragen van den verschrikkelijken geest spoorloos uit de boeken verdwenen waren, dat men ze weer opnieuw moest opstellen, en dat men tot dit doel alle wijzen der aarde verzamelde, alle regeeringspersonen, opperpriesters, geleerden, philosofen en dichters, dan zouden zij allen niet in staat zijn iets uit te denken dat aan kracht en diepte gelijk zou zijn aan deze drie vragen. Oordeel zelf wie van U beiden gelijk had. Herinner U de eerste vraag, zij luidde als volgt: Gij wilde de wereld ingaan met ledige handen, met een belofte van vrijheid, die de menschen in hun eenvoud niet eens kunnen begrijpen, waarvoor zij bevreesd zijn, want nooit is de mensch iets ondragelijker geweest dan de vrijheid. Ziet naar de steenen van de woestijn, verander ze in brood en als een gehoorzame kudde zullen de menschen U naloopen, hoewel zij steeds er voor zullen beven, dat Gij hun Uwe bescherming ontnemen zou. Maar Gij wilt de menschen niet van hun vrijheid berooven en Gij steldet geen prijs op een vrijheid, die geen vrijheid was, doordat zij gekocht was met brooden. Gij hebt geantwoord dat de mensch niet leeft van brood alleen, maar bedenk wel dat de geest der aarde tegen U zal op staan, U bestrijden en U overwinnen zal, en dat allen hem zullen volgen. Weet Gij, dat na eeuwen de menschheid langzamerheid wijzer wordt en zal verkondigen dat er geen misdaad bestaat, ook geen zonde, maar dat er slechts hongerigen zijn? Dat zullen zij op hun vaandel schrijven, waarmee zij tegen U te velde zullen trekken en Uw heiligdom te verstoren. In de plaats van Uw tempel zullen zij een nieuw bouwwerk oprichten, een nieuwe toren van Babel en ofschoon

ook deze niet voltooid zal worden hebt Gij het in Uw macht gehad den bouw ervan te beletten en het lijden der menschen duizend jaren te verkorten, want eindelijk komen zij weer tot ons, nadat zij duizend jaren aan hun toren gebouwd hebben, dan zoeken zij ons weer op (wij hebben ons verborgen, want wij worden opnieuw vervolgd en gemarteld) zij zullen ons vinden en uitroepen: „Geef ons brood, want Hij, die ons het vuur uit den hemel beloofde, heeft het ons niet gegeven." Wij zullen den toren weer voltooien, want slechts Hij, die den honger stilt kan dit bouwwerk oprichten, en wij zullen hun zeggen dat het in Uw naam geschiedt. Nooit, nooit zullen zij zelf hun honger stillen, geen wetenschap kan hun brood geven, zoolang zij vrij zijn, zij zullen er steeds mee eindigen hun vrijheid aan onze voeten te leggen en te zeggen:

„Maak ons tot Uw knechten, maar geef ons voedsel." Begrijpt Gij nu wat de eerste vraag beteekende, waaraan gij geweigerd hebt te voldoen in naam der vrijheid? Door steenen in brood te veranderen, hadt Gij voldaan aan het eeuwige verlangen der menschheid om een meester, waarvoor men zich wil buigen, een meester, erkend door elk levend wezen. Nu laten wij hen werken, maar in tijden van rust bereiden wij hen een heerlijk leven; wij staan hun toe te zondigen, en beloven, dat elke zonde vergeven wordt, de straf nemen wij zelf op ons en zij vereeren ons als weldoeners, die hunne zonden dragen. Er zijn slechts drie krachten op aarde, die het geweten van deze zwakke oproerlingen tot hun eigen geluk kunnen overwinnen en gevangennemen. Deze krachten zijn het wonder, het mysterie en het gezag. Gij hebt alle drie verworpen, want toen de verschrikkelijke geest U op de tinnen van den tempel bracht en tot U zeide: „Wanneer gij Gods zoon zijt, spring dan hier af, want men heeft gezegd dat de engelen U zullen opvangen en wegdragen," zijt Gij niet naar beneden gesprongen, o zeker, gij hebt trots en hoogmoedig gehandeld als een God, Gij hebt begrepen, dat wanneer Gij dit gedaan hadt, gij den Heer zoudt verzoeken en Uw geloof in hem verliezen. Gij zoudt verpletterd zijn en de verschrikkelijke geest zou zich hierin verheugd hebben, maar ik herhaal het: „Zijn er menschen te vinden, die het wonder afwijzen en tegenover de smartelijkste vraagstukken aangaande hun ziel alleen durven blijven staan om hun eigen scheidsrechter te zijn? Wilt gij ons geheim vernemen? Wij volgen U niet meer, maar den grooten Geest. Juist achthonderd jaar ge-

leden hebben wij van hem aangenomen wat Gij teruggewezen hebt, wij ontvingen van Hem Rome en het zwaard van Cesar en hebben ons tot koningen der aarde gekroond. Waarom hebt Gij Cesar's zwaard niet aangenomen, waarom hebt Gij deze laatste gave teruggewezen? Had de mensch slechts geweten voor wien hij te buigen had, in wiens handen hij zijn geweten kon stellen, dan had Gij de wereldvrede kunnen brengen, omdat alleen zij die het geweten der menschheid overheerschen en hun brood geven, de menschheid kunnen regeeren. Nu hebben wij het zwaard van Cesar genomen en zijn hem gevolgd. Durf ons te veroordeelen, wij, die de zonden der menschheid op ons hebben genomen, en U kunt wijzen op milliarden gelukkige kinderen, die geen zonde gekend hebben, weet, dat ook ik in de woestijn geweest ben, dat ik mij met sprinkhanen en wortels voedde, dat ook ik de vrijheid zegende, waarmee Gij de menschen gezegend hebt. Ik bereidde mij voor, mij onder Uw uitverkorenen te scharen, ik keerde terug in het leven en ontmoette degenen, die Uw werk verbeterd hebben. Ik heb de trotschen verlaten en Hem die boven het leven staat, en mij gevoegd bij de deemoedigen. Ik herhaal U: morgen zal deze gehoorzame kudde Uw brandstapel oprichten, waarop ik U zal laten martelen, omdat Gij ons gestoord hebt. Wanneer iemand den brandstapel verdiend heeft, zijt Gij het. Morgen zult Gij gedood worden, Dixi."

Iwan hield op, hij was bij het spreken warm geworden, en had zich door zijn vervoering mee laten sleepen. Nu hij opgehouden had, glimlachte hij.

„Maar dat is dwaasheid," riep Aljoscha uit. „Je gedicht is geen beleediging, neen, eerder een lofzang op Jezus. Je inquisiteur gelooft niet in God, dat is alles."

„En wanneer dat inderdaad zoo was, is het dan geen kwelling voor een man die heel zijn leven heeft verloren in kastijdingen zonder zichzelf te kunnen genezen van zijn liefde tot de menschheid. In zijn laatste levensdagen is hij er van overtuigd dat alleen de raadgevingen van den Grooten Geest in staat zijn de „krachtelooze oproerlingen" eenigermate te organiseeren. En terwijl hij dit doet, ziet hij in, dat hij de raadgevingen van den Geest des Doods, der Vernietiging opvolgt, en dat hij leugen en bedrog noodig heeft om de menschen op den weg des ondergangs verder te voeren, opdat zij niet bemerken waarheen zij gaan, om hun in den waan te laten verkeeren, dat zij gelukkig zijn. Denk er aan, dit bedrog moet

geschieden in naam van Hem, in wiens ideaal de grijsaard zijn heele leven heeft geloofd. Is dit geen ongeluk?"

„Je bent een vrijmetselaar," riep Aljoscha uit. „Je gelooft niet aan God," vervolgde hij droevig, „waarmee eindigt je gedicht, of is het al uit?"

„Ik wilde het zoo laten eindigen, nadat de inquisiteur uitgesproken heeft, wacht hij eenigen tijd op antwoord, de gevangene antwoordt niet, de oude man echter wenscht, dat hij iets zegt, al is het iets verschrikkelijks. Maar de gevangene komt op hem toe en kust hem zachtjes op zijn mond. Dat is het eenige antwoord wat hij heeft te geven. De oude man beeft. Hij gaat naar de deur, opent deze en zegt: „Ga heen en kom niet terug, nooit." En de gevangene gaat heen."

„En de grijsaard?"

„De kus brandt hem op het hart, maar hij blijft bij zijn vroeger idee."

„En jij met hem," riep Aljoscha droevig uit.

Iwan lachte.

„Het is immers maar onzin, Aljoscha, het is een slecht gedicht van een dommen student, die nooit twee verzen geschreven heeft. Waarom neem je dat zoo ernstig op? Wat gaat het mij eigenlijk aan, ik heb je gezegd, tot mijn dertigste jaar wil ik uit den beker drinken en dan gooi ik hem weg."

„En de ontluikende blaadjes in de lente, de blauwe hemel en de geliefde vrouw? Hoe zul je dan leven, hoe wil je van hen houden?" vroeg Aljoscha, „met zulk een hel in je hart kun je niet blijven leven."

„Er is een kracht, die alles verdraagt," zei Iwan.

„Welke kracht?"

„Die van de Karamazow's, de kracht tot laagheid der Karamazow's."

„Je wilt je dus in de liederlijkheid verdrinken, je ziel in onteering verstikken."

„Dat kan wel, maar alleen tot mijn dertigste jaar, tot zoolang ontloop ik den ondergang nog."

„Hoe kun je het ontloopen? Dat is voor jou onmogelijk."

„Op de manier der Karamazow's."

„Misschien met „alles is geoorloofd?"

Iwan fronste zijn voorhoofd en werd bleek.

„Je hebt gisteren een onbelangrijke uitspraak ernstig opgenomen, Dmitry heeft het herhaald. Ach, nu ja, voor

mijn part „alles is geoorloofd," ik heb het nu eenmaal gezegd. Ik wensch het ook niet terug te nemen."

Aljoscha keek hem zwijgend aan.

„Ik dacht, dat wanneer ik weg zou gaan, ik in de heele wereld alleen jou zou hebben, maar nu zie ik dat er in jou hart geen plaats voor mij is, jij kluizenaar. De uitspraak „alles is geoorloofd" neem ik niet terug en nu ban je mij uit je hart, nietwaar?"

Aljoscha stond op, ging naar hem toe en kuste hem op de lippen.

„Dat is diefstal," riep Iwan uit. „Dat heb je uit mijn gedicht gestolen. Ik dank je hiervoor, sta op Aljoscha, laat ons gaan, het is tijd voor mij en ook voor jou."

Ze gingen weg, maar bleven bij de deur van de herberg staan.

„Kijk eens, Aljoscha," zei Iwan op vasten toon, „mijn herinnering aan jou zal mij voldoende zijn. Het is genoeg, wanneer ik alleen weet, dat je op de wereld bestaat, waar dan ook, om mij het leven dragelijk te doen schijnen. Wanneer je wilt, neem dit dan als een soort liefdesverklaring. Jij gaat naar rechts, ik naar links. Maar genoeg van dit alles. Dat wil zeggen, wanneer ik morgen niet zou vertrekken (ik geloof echter, dat ik het wel zal doen) en wanneer wij elkaar nog eens ontmoeten, dan wil ik niet meer over deze vraagstukken met je spreken. Ik vraag je dringend er mij geen aanleiding toe te geven. En ook over Dmitry zijn wij uitgepraat. Alles is uitgeput, alles is herhaald, nietwaar? Maar ik zal ook jou wat beloven. Wanneer ik op dertigjarigen leeftijd den beker wegwerp, kom ik naar je toe, waar je ook bent, om met je te spreken.... al was het in Amerika. Het zal mij interesseeren, hoe je dan zal zijn. Inderdaad, wij nemen nu voor zeven of tien jaar afscheid van elkaar, jij gaat naar den pater Seraphicus, hij ligt op sterven. Wanneer hij zonder jou dood zou gaan, zou je er spijt van hebben dat ik je opgehouden heb. Tot weerziens, geef mij nog een kus en ga dan weg."

Iwan keerde zich om en ging heen zonder om te zien. Aljoscha merkte bij zichzelf op dat het bijna op dezelfde manier was, waarop Dmitry den vorigen avond afscheid van hem had genomen. Hij wachtte nog even en keek zijn broeder na. Het viel hem op dat Iwan een veerkrachtigen loop had en dat zijn rechter schouder van achteren gezien iets lager was dan zijn linker. Nooit had hij dat vroeger op-

gemerkt. Plotseling draaide hij zich om en ging bijna op een draf naar het klooster.

Het schemerde reeds toen hij de hermitage binnenkwam. „Pater Seraphicus, waar heeft hij dien naam vandaan," dacht hij bij zichzelf. „Arme Iwan, wanneer zal ik je terugzien? Kijk, daar is de hermitage, ja, het is pater Seraphicus, die mij zal redden en verlossen.... van hem en voor altijd!"

Later herinnerde hij zich vaak met schaamte hoe hij na het afscheid van Iwan, Dmitry zoo volkomen had kunnen vergeten, terwijl hij 's morgens besloten had dezen in ieder geval op te zoeken en niet eerder terug te keeren voor hij hem gevonden had, ook al had hij dien nacht niet in het klooster terug kunnen keeren.

Toen Iwan Feodorowitsch van Aljoscha afscheid genomen had, ging hij naar het huis van zijn vader. Een ondragelijk verdriet, waarvoor hij geen verklaring wist te vinden, overmeesterde hem, naarmate hij het huis naderde. Dit verdriet leek hem nog minder pijnlijk dan de omstandigheid, dat hij geheel niet wist wat voor reden er achter stak. Iwan was vaak aan een dergelijke stemming onderhevig en het was niets bijzonders dat hij in deze stemming verkeerde, nu hij op het punt stond met alles wat hem hier naar toegetrokken had, te breken, en morgen een nieuwen, onbekenden weg in te slaan. Hij stond weer geheel alleen, steeds een vage hoop koesterend en veel van het leven verwachtend, zonder zich eigenlijk duidelijk voor te kunnen stellen wat hij hoopte en wat hij verwachtte. En toch, ofschoon hij bang was voor het onbekende, was het niet dat, wat hem kwelde. „Ik heb misschien afschuw voor het vaderlijk huis," dacht hij bij zichzelf. „Het zou wel kunnen, de oude man is mij zeer onsympathiek, hoewel het vandaag de laatste maal is, dat ik over dezen drempel schrijd, doe ik het met tegenzin.... maar ook dat is het niet. Of het is misschien het afscheid van Aljoscha en mijn laatste onderhoud met hem. Ik heb jarenlang gezwegen en mij niet verwaardigd over de vraagstukken die mij bezighouden te spreken en nu heb ik plotseling een massa dwaasheden gezegd."

Inderdaad, het zou wel jeugdige onervarenheid en jeugdige hoogmoed kunnen zijn, die hem ertoe bracht, zich er over te ergeren, niet tegenover Aljoscha gezwegen te hebben. Ook deze ergernis kwelde hem en moest het doen, maar dat was het niet, ook dat wist hij zeker. „Ik heb een onrust die mij

bijna ziek maakt, maar ik ben niet in staat mij zelf duidelijk te maken wat mij scheelt en wat ik wil. Heb ik er misschien aan gedacht dat...." Iwan probeerde verder er niet aan te denken, maar ook dat hielp hem niets. Eindelijk kwam hij in geprikkelden toestand bij het huis van zijn vader, en plotseling, ongeveer vijftien schreden voor het hek van den tuin wist hij duidelijk wat hem zoo gekweld had. Op een bank naast de deur zat Smerdjakow, en zoodra Iwan Feodorowitsch hem zag, begreep hij dat in zijn ziel eveneens de geest van den lakei Smerdjakow gezeten had, en dat hij hem daardoor niet kon zetten. Alles was hem plotseling duidelijk. Reeds vroeger, bij Aljoscha's vertelling van zijn ontmoeting met Smerdjakow, was het hem geweest alsof hij in zijn binnenste iets buitengewoon onaangenaams gevoeld had, ja, hij wist dat het gevoel zelfs vijandig geweest was. Onder het andere gesprek had hij toen Smerdjokow voor een tijdje vergeten. Intusschen was de ziel van Smerdjakow in de zijne blijven hangen en nauwelijks had hij zich van Aljoscha verwijderd, of het op den achtergrond gedrongen gevoel kwam weer te voorschijn. Hoe is het mogelijk, dat die schurk mij zoo van de wijs kan brengen, dacht hij bij zich zelf. In het begin had Iwan zeer veel belangstelling voor Smerdjakow gehad en praatte zelfs met hem. Zij spraken over philosofische vraagstukken, maar weldra merkte Iwan, dat deze Smerdjakow slechts weinig interesseerden; hij benutte deze gesprekken om aan zijn eigenliefde voedsel te geven. Later kwam Gruschenka op het tooneel en begon de geschiedenis met Dmitry, en ook hierover praatten zij veel, hoewel Smerdjakow, niettegenstaande hij zich blijkbaar zeer voor de zaak interesseerde, nooit liet merken welken kant zijn wenschen opgingen. Hij deed eigenaardige vragen, blijkbaar met opzet uitgedacht en zweeg dan weer eens midden in het ijverigste betoog. De hoofdzaak echter waarom Iwan Feodorowitsch hem begon te haten, was de afkeerwekkende en typische gemeenzaamheid, waarmede Smerdjakow zich tegenover hem begon te gedragen. Niet dat hij onbeleefd was, hij deed steeds zeer eerbiedig, maar het zag er zoo uit alsof Smerdjakow, God weet waarom, maar blijkbaar op een zeer bepaalde wijze zich met Iwan Feodorowitsch onverbrekelijk verbonden voelde en hij sprak steeds op een toon, alsof ze te zamen iets hadden te bespreken, wat zij weliswaar nog niet tegenover elkaar uitgesproken hadden, doch dat hun tot in alle bijzonderheden

bekend was, voor alle anderen echter volkomen onbegrijpelijk en ondoorgrondelijk.

Intusschen was Iwan zich er nog niet van bewust, dat dit de oorzaak van zijn antipathie was en eerst in de laatste dagen begon hij te gevoelen, waarom het ging. Geprikkeld, bijna met een gevoel van walging tegenover den bediende, wilde hij zonder Smerdjakow aan te zien voorbijgaan, maar deze stond op van de bank en aan die beweging zag Iwan Feodorowitsch, dat hij een zeer bijzonder gesprek met hem wenschte te voeren. Iwan keek hem aan en bleef staan en de omstandigheid, dat hij bleef staan en niet voorbijging, zooals hij van plan geweest was, maakte hem woedend. Het linker, nauwelijks merkbaar toegeknepen oog van Smerdjakow glimlachte, net alsof het zeggen wilde: „Wat doe jij daar, je gaat toch niet voorbij, je ziet immers dat wij, verstandige lieden, iets met elkaar te bespreken hebben?"

Iwan Feodorowitsch wilde zeggen: „Vooruit schurk, ben ik gezelschap voor jou?" Maar tot zijn groote verwondering vormden zijn lippen heel andere woorden.

„Slaapt vader nog, of is hij al ontwaakt?" vroeg hij op zachten toon, terwijl hij op de bank ging zitten.

Smerdjakow stond voor hem en keek hem vol zelfvertrouwen bijna streng aan.

„Hij slaapt nog," zei hij zonder zich te haasten. („Hij is met spreken begonnen," dacht hij, „en niet ik") „Ik verwonder mij over u, mijnheer," zei hij na een poosje, terwijl hij bijna coquet de oogen neersloeg en, met zijn rechtervoet spelend, de punt van zijn lakschoenen aandachtig bekeek.

„In hoeverre verwonder je je over mij?" vroeg Iwan Feodorowitsch, terwijl hij tot zijn groote verbazing bemerkte dat hij zeer nieuwsgierig was en er zeker van kon zijn, dat hij niet weg zou gaan voor hij een bevredigend antwoord had ontvangen.

„Waarom gaat u niet naar Tschermaschnja?" Smerdjakow keek hem recht in zijn oogen en glimlachte. „Hij moet begrepen hebben waarom ik geglimlacht heb," dacht hij bij zichzelf, „tenminste wanneer hij een verstandig mensch is."

„Waarom zou ik naar Tschermaschnja gaan?" vroeg Iwan Feodorowitsch verwonderd.

Smerdjakow zweeg weer.

„Feodor Pawlowitsch heeft het u zelf gevraagd," zei hij

eindelijk, alsof hij zelf aan dat antwoord niet veel waarde hechtte.

„De duivel hale je, spreek duidelijker, wat wil je?" riep Iwan Feodorowitsch toornig.

Smerdjakow bleef steeds glimlachen en zei: „Het is niets belangrijks, ik wilde slechts een gesprek voeren...."

Zij zwegen weer eenige minuten. Iwan Feodorowistch wist, dat hij gauw zou opstaan en boos worden. Smerdjakow bleef rustig staan en zijn wachten scheen te zeggen: „Ik wil toch eens zien of je woedend wordt of niet." Zoo scheen het Iwan tenminste toe. Eindelijk maakte hij een beweging, alsof hij wilde opstaan. Smerdjakow nam dit oogenblik te baat.

„Mijn toestand is verschrikkelijk, Iwan Feodorowitsch, ik weet niet hoe ik eruit moet komen," zei hij plotseling en bij de laatste woorden zuchtte hij. Iwan Feodorowitsch was onmiddellijk weer gaan zitten.

„Zij zijn beiden zeer eigenzinnig, kleine kinderen, kindsch," vervolgde Smerdjakow. „Ik spreek over uw vader en over uw broeder, Dmitry Feodorowitsch. Aanstonds als hij weer opstaat, ik bedoel uw vader, dan begint hij weer elk oogenblik mij te vragen: „Is zij nog niet gekomen? Waarom is zij niet gekomen?" En dat gaat zoo door tot midden in den nacht. En wanneer Gruschenka niet komt, (zij is waarschijnlijk van plan heelemaal niet te komen) dan komt hij weer 's morgens vroeg op mij toe en zegt: „Waarom is zij nog niet gekomen? Wanneer komt zij nu eigenlijk?" Juist alsof het mijn schuld is. Uw lieve broeder doet precies hetzelfde. Zoodra de schemering aanbreekt, soms zelfs vroeger, komt hij met zijn geweer in de hand op mij toe. „Pas op," zegt hij, „jij schoft, jij soepkoker, als je haar ziet en mij niet waarschuwt, dan zal ik je het eerst van allen doodslaan." Is de nacht voorbij, dan is hij er 's morgens dadelijk weer, evenals Feodor Pawlowitsch en begint mij onmiddellijk te kwellen: „Waarom is zij nog niet gekomen? Zou zij gauw komen?" En dan doet hij ook alsof ik de schuld ervan ben, dat zijn geliefde niet gekomen is. Van dag tot dag, van uur tot uur worden zij steeds woedender. Ik ben zoo bang geworden, dat ik nog eens uit angst zelfmoord zal plegen. Ik vertrouw hen niet."

„Waarom heb je je er ook mee bemoeid, waarom ben je begonnen Dmitry Feodorowitsch inlichtingen te geven?" vroeg Iwan Feodorowitsch toornig.

„Wat kan ik daaraan doen? Ik heb mij er niet mee bemoeid,

wanneer u het precies wilt weten. Van het begin af aan heb ik gezwegen en nooit iemand tegengesproken, ik heb mijzelf gedwongen hen te helpen. En sedert hij mij in vertrouwen genomen heeft, kent Dmitry slechts één woord: Ik sla je dood, schurk, wanneer je haar binnenlaat. Ik ben er zeker van, dat ik morgen een epileptischen aanval zal krijgen, een langdurigen."

„Een landurigen? Hoe bedoel je dat?"

„Wel, een die eenige uren achter elkaar duurt, misschien een dag, misschien twee dagen. Eens heb ik er een van drie dagen gehad, toen ik door het zolderluik gevallen ben. In drie dagen ben ik geen oogenblik bij bewustzijn geweest. Feodor Pawlowitsch stuurde mij naar Herzenstube, den dokter, die heeft mij koude omslagen voorgeschreven op mijn voorhoofd en nog een ander middel.... Ik ben bijna gestorven."

„Men zegt toch, dat men van epilepsie niet van tevoren kan weten, wanneer een aanval komt. Hoe kan jij dan zeggen, dat er morgen een zal komen?" vroeg Iwan Feodorowitsch.

„Het is waar, men kan het niet van te voren weten."

„Hoe kwam het, dat je destijds door het zolderluik viel?"

„Iederen dag klim ik naar den zolder, ik kan ook morgen weer vallen, misschien niet van den zolder, maar in den kelder, want ik ga ook elken dag naar den kelder."

Iwan Feodorowitsch bekeek hem opmerkzaam.

„Je praat alsof je krankzinnig geworden bent, maar er is iets wat ik niet begrijp," zei hij dreigend. „Wil je misschien morgen doen alsof je een epileptischen aanval gekregen hebt, die drie dagen lang duurt? Is dat het?"

Smerdjakow, die naar den grond gekeken had, hief nu zijn hoofd op, glimlachte, en zei:

„Wanneer ik dat zou kunnen, en dat is niet moeilijk voor een handig man, dan zou ik het recht hebben mij van dit middel te bedienen, om mijn leven te redden. Wanneer ik ziek ben, en Gruschenka komt in dien tijd bij uw vader, dan zal men een zieke niet kunnen verwijten, dat hij het niet verteld heeft."

„Ach," zei Iwan boos, „ben je bang voor je leven? Al die dreigingen van Dmitry blijven dreigingen, jou zal hij zeker niet doodslaan."

„Hij zal mij doodslaan als een vlieg, mij het allereerst, maar ik vrees wat anders. Ik vrees, dat men mij er ook van

zal verdenken, wanneer er met uw vader iets gebeurt."

„Waarom zou men jou voor medeplichtig houden?"

„Omdat ik hem het geheim van die bewuste teekens medegedeeld heb."

„Welke teekens? Aan wie medegedeeld? Spreek toch duidelijker."

„Ik moet u toegeven," zei Smerdjakow, „dat er een geheim bestaat tusschen mij en Feodor Pawlowitsch. Zooals u zelf weet, sloot hij zich reeds eenige dagen 's avonds en 's morgens op; zelfs wanneer Grigory Wasiljewitsch komt, opent hij de deur niet, voor hij zijn stem gehoord heeft. Die komt slechts weinig, want hij heeft bevolen, dat ik alleen dienst moet doen. 's Nachts moet ik mij terugtrekken in het bijgebouw en tot middernacht waken, om zoo nu en dan in den tuin te kijken en op Gruschenka's aankomst te wachten. Sedert eenige dagen lijkt hij wel krankzinnig, hij redeneert zoo: „Zij is bang," zegt hij, „voor Dmitry Feodorowitsch," (hij noemt hem Mitja) „daarom zal zij heel laat door de achterpoort komen. Je moet wacht houden tot middernacht en nog langer; wanneer zij komt, loop je naar de deur en klopt aan het tuinvenster, de eerste twee malen langzaam en dan driemaal snel, dan zal ik begrijpen, wat er gebeurd is en de deur zachtjes open doen." Een ander teeken heeft hij met mij afgesproken voor het geval er iets bijzonders mocht gebeuren, eerst tweemaal vlug, daarna even wachten en dan eenmaal heel hard. Hij begrijpt dan dat het noodig is, dat ik onmiddellijk met hem spreek, hij zal de deur opendoen, ik zal binnenkomen en het hem vertellen. Dit is ook voor het geval, dat Agrafjona Alexandrowna niet zelf zou komen, maar een of ander bericht zou sturen. Ook wanneer ik Dmitry Feodorowitsch in de nabijheid ontdek, moet ik hem dit melden. Hij is heel bang voor Dmitry Feodorowitsch. Wanneer Gruschenka zou komen en zich met hem zou opsluiten, terwijl tevens Dmitry in de nabijheid zou zijn, ben ik verplicht hen dit te melden door driemaal te kloppen. Het eerste teeken van vijfmaal kloppen beteekent dus: Agrafjona Alexandrowna is gekomen, het tweede teeken van driemaal kloppen beteekent iets zeer belangrijks. Hij heeft het mij een paar keer laten doen, hij denkt dat in de heele wereld slechts hij en ik kennis van die teekens dragen en zal onmiddellijk opendoen wanneer hij er een van hoort. Hij is te bang om te roepen. Maar nu kent Dmitry Feodorowitsch die teekens ook."

Aljoscha aan het sterfbed van Vader Sossima. (Hoofdst. 36).

„Hoe kent hij die, heb je ze hem gezegd? Hoe kon je het wagen ze hem mede te deelen?"

„Uit angst, ik heb niet durven zwijgen, iederen dag zei Dmitry Feodorowitsch tot mij: „Je bedriegt mij, je verbergt iets voor mij, ik zal je beenen breken." Daarna heb ik hem deze geheime teekens medegedeeld, zoodat hij overtuigd kon zijn van mijn trouw."

„Wanneer je denkt dat hij die teekens gebruiken zal om binnen te dringen moet je hem dit beletten."

„Maar als ik nu een aanval heb, hoe kan ik het dan beletten, afgezien ervan dat ik niet den moed zou hebben iets te doen, omdat ik weet hoe woest zij zijn."

„De duivel mag je halen, hoe kun je er van overtuigd zijn dat je een aanval zult krijgen? Wil je mij misschien voor den gek houden?"

„Ik denk er niet aan u voor den gek te houden, ja, daar is wel tijd voor wanneer men zoo bang is! Ik heb een voorgevoel, dat er een aanval zal komen, hij zal komen omdat ik zoo bang ben."

„Wacht eens, wanneer jij een aanval hebt, zal Grigory de wacht houden. Licht hem over alles in, hij zal Dmitry zeker niet binnenlaten."

„Ik mag zonder toestemming van mijn meester aan niemand de geheime teekens vertellen, bovendien is Grigory Wassiljewitsch ziek en Marfa Ignatjewna zal hem morgen met een aftreksel van kruiden behandelen. Driemaal 's jaars geneest zij hem op deze wijze, zij wrijft zijn rug in, daarna schenkt zij de rest van het aftreksel, dat veel alcohol bevat, in een glas en geeft hem te drinken. Zij zorgt er steeds voor een gedeelte voor zichzelf te houden en daar zij niet aan alcohol gewend zijn, vallen zij weldra in een diepen slaap. Als zij wakker worden, voelt Grigory Wassiljewitsch zich dan steeds weer gezond en Marfa Ignatjewna heeft hoofdpijn. Zij zullen dus morgen, wanneer zijn hun drank innemen niets hooren en kunnen zich niet verzetten tegen het indringen van Dmitry Feodorowitsch."

„Wat een onzin is dat, moet dat toevallig samentreffen; die epileptische aanval van jou en de slaap van de beide anderen?" schreeuwde Iwan Feodorowitsch woedend.

„Is het je bedoeling ervoor te zorgen, dat het zoo gebeurt?" vervolgde hij dreigend.

„Hoe kan ik in dit geval eenigen invloed uitoefenen? Alles

hangt immers van Dmitry Feodorowitsch en van de komst van Gruschenka af. Wanneer hij van plan is iets te doen, doet hij het. Wanneer hij het niet van plan is, zal ik hem hier immers niet naar toehalen om hem tegen zijn vader op te zetten?"

„Wat voor een reden zou hij hebben om in het geheim naar mijn vader toe te gaan, wanneer, zooals je zelf zegt, Gruschenka toch niet komt. Je zegt zelf, en ook ik ben hiervan steeds overtuigd geweest, dat het schepsel niet bij hem zal komen. Waarom zou Dmitry dan bij den ouden man inbreken? Spreek, ik wil je meening daarover hooren."

„U kunt zelf weten, waarom hij zal komen, wat geeft het wanneer ik het mijne ervan zeg? Hij kan uit kwaadaardigheid of wraakzucht komen. Hij kan argwaan hebben en de kamers doorzoeken zooals gisteren. Als zij er niet is, kan hij denken, dat zij weer stilletjes weggegaan is. U weet, evenals ik, dat Feodor Pawlowitsch een pakket heeft klaargemaakt met drieduizend roebel erin met drie lakken verzegeld en met een lint erom, waarop hij eigenhandig heeft geschreven: „Voor mijn engel Gruschenka, wanneer zij wil komen." Dat wekt argwaan."

„Onzin," schreeuwde Iwan Feodorowitsch buiten zichzelf. „Dmitry zal niet komen om geld te stelen en dan bovendien vader nog vermoorden. Gisteren, toen hij bijna krankzinnig van woede was, had hij vader wegens Gruschenka kunnen vermoorden, maar stelen zal hij nooit."

„Hij heeft geld noodig, Iwan Feodorowitsch. U weet zelf niet, hoe zeer hij het noodig heeft," verklaarde Smerdjakow buitengewoon rustig en zeker. „Bovendien beschouwt hij die drieduizend roebel als zijn eigendom, dat heeft hij mij zelf gezegd. „Juist die drieduizend roebel is mijn vader mij nog schuldig," zeide hij en denk er nog aan, Iwan Feodorowitsch, dat Agrafjona Alexandrowna, wanneer zij lust had, Feodor Pawlowitsch zou kunnen noodzaken met haar te trouwen en misschien heeft zij de lust daartoe. Nu beweer ik, dat zij misschien niet komen zal, maar eerder zin er in heeft onmiddellijk mevrouw Karamazow te worden. Ik weet, dat haar koopman Ssamssonow haar duidelijk gezegd heeft, dat dat niet zoo'n slecht zaakje zou zijn en daarna heeft zij gelachen, zij is niet van verstand ontbloot. Het zou haar niet lijken een hongerlijder als Dmitry Feodorowitsch te trouwen. Wanneer u dat alles goed beschouwt, Iwan Feodorowitsch,

dan zal voor Dmitry of voor u of voor uw lieve broeder Alexei Feodorowitsch niets na den dood van uw vader overblijven, geen roebel, want Agrafjona Alexandrowna zou hem alleen trouwen, wanneer hij zijn geheele kapitaal op haar over zou schrijven. Wanneer echter uw vader nu sterft, dan krijgt elk van u veertigduizend roebel, ook Dmitry Feodorowitsch, want een testament heeft hij niet gemaakt.... Dmitry Feodorowitsch weet dat alles."

Iwan's gezicht vertrok pijnlijk, hij beefde. Plotseling bloosde hij. „Waarom wil je mij ertoe overhalen naar Tschermaschnja te gaan?"

„Wat wil u daarmee zeggen?"

„Wanneer ik wegga, laat ik de zaak dus aan haar lot over."

Met moeite haalde Iwan Feodorowitsch adem.

„Dat is juist," zei Smerdjakow zachtjes, terwijl hij Iwan Feodorowitsch recht in het gelaat keek.

„Hoezoo: juist?" vroeg Iwan Feodorowitsch.

„Ik zeide dat, omdat ik medelijden met u heb. Wanneer ik in uw plaats was zou ik weggaan en niet bij zulk een zaak tegenwoordig willen zijn," antwoordde Smerdjawok schijnbaar openhartig. Beiden zwegen een poosje.

„Je bent een idioot en in elk geval een weerzinwekkend mensch."

Iwan Feodorowitsch stond van de bank op, teneinde zich door de deur te verwijderen, maar plotseling bleef hij staan en wendde zich tot Smerdjakow. Hij beet zich op zijn lippen, balde zijn vuisten, en een oogenblik scheen het alsof hij zich op Smerdjakow wilde werpen. Deze week angstig achteruit, maar het gevaar ging voorbij en Iwan Feodorowitsch keerde zich zwijgend weer naar de deur.

„Dat is ook het beste," riep nu ook Smerdjakow, juist alsof hij hierop gewacht had. „U bent bang, dat men u vanuit Moskou terug zou roepen."

Iwan Feodorowitsch bleef nogmaals staan en keerde zich weer tot Smerdjakow. Deze stond niet meer in de familiare en achtelooze houding van zooeven, maar keek hem vol verwachting aan, bijna schuchter en onderdanig. „Wilt gij niet nog wat zeggen?" schenen zijn oogen te vragen.

„Zou men mij dan niet uit Tschermaschnja terugroepen?" riep Iwan Feodorowitsch.

„Ook uit Tschermaschnja," fluisterde Smerdjakow, alsof

hij door die vraag in verwarring was gebracht. Hij bleef echter Iwan Feodorowitsch oplettend aankijken.

„Moskou is verder weg, Tschermaschnja dichterbij. Vind je het jammer, dat ik zoo veel geld uit zou moeten geven, of wil je mij die groote reis besparen?"

„Gij hebt gelijk," stotterde Smerdjakow zachtjes, terwijl hij gereed stond weer terug te wijken, maar Iwan Feodorowitsch lachte luid tot zijn groote verwondering en ging nog steeds lachend de deur door. Wie zijn gezicht had gezien op dat oogenblik, zou geweten hebben, dat hij niet lachte, omdat hij vroolijk was, hijzelf kon zijn stemming van dit oogenblik niet begrijpen.

ZESENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Toen Iwan zijn vader bij den ingang van de groote zaal tegenkwam, schreeuwde hij hem heftig toe:

„Ik kom niet bij u, ik ga naar boven, naar mijn kamer, tot ziens!"

Hij liep verder en deed, alsof hij den ouden man niet zag. Het is heel goed mogelijk, dat hij zijn vader op dit oogenblik haatte; zulk een openhartige uiting hiervan verblufte zelfs Feodor Pawlowitsch. Blijkbaar had de oude man hem iets willen zeggen en er voor gezorgd hem in de zaal te ontmoeten. Toen Iwan zoo onbeleefd tegen hem was, bleef hij zwijgend staan en keek hem met een spottenden blik na.

„Wat heeft hij?" vroeg hij aan Smerdjakow, die na Iwan binnengekomen was.

„Hij heeft zich ergens over geërgerd, niemand kan wijs uit hem worden," zei de ander ontwijkend.

„Welnu, laat hij zich ergeren. Maak de thee klaar en maak dat je wegkomt. Is er iets nieuws?"

Nu volgden er weer vragen over het verwachte bezoek, juist zooals Smerdjakow het Iwan Feodorowitsch verteld had. Na een half uur werd het huis gesloten en de oude man liep in de kamers op en neer, hopende, dat misschien het volgende oogenblik vijf slagen op de deur gegeven zouden worden. Nu en dan keek hij door de ruiten naar buiten, maar kon niets onderscheiden door de diepe duisternis die er heerschte. Den volgenden morgen kwam Iwan tamelijk opgewekt naar beneden, en zei zijn vader vriendelijk goedendag, terwijl hij belangstellend naar zijn gezondheid informeerde. Zonder een antwoord af te wachten kondigde hij plotseling aan, dat hij over een uur naar Moskou zou vertrekken, en vroeg of de paarden ingespannen konden worden. De oude man hoorde deze mededeeling aan zonder eenige verwondering te laten blijken, of zonder het vertrek ook maar door eenige beleefdheidsphrases te betreuren. Eerst later echter herinnerde hij

zich zijn persoonlijke belangen en begon hierover te spreken.

„Wel, kijk eens, gisteren heb je er nog niets van gezegd; dat is maar goed ook, nu kun je nog wat voor mij doen. Je moet in het voorbijgaan even naar Tschermaschnja gaan, je hoeft niet zoo'n grooten omweg te maken, het is slechts twaalf werst van Wolowja."

„Vergeef mij, maar ik kan het niet doen, naar den spoorweg is het meer dan tachtig werst en de trein vertrekt vanavond om zeven uur."

„Als je morgen in Moskou aankomt is het nog vroeg genoeg en anders overmorgen, vandaag moet je naar Tschermaschnja gaan, het is alleen maar om je vader gerust te stellen. Wanneer ik zelf hier geen zaken had, zou ik er al lang naar toe gegaan zijn, het is een belangrijke aangelegenheid, het kan niet uitgesteld worden, maar ik zelf heb helaas geen tijd. Het gaat over den verkoop van mijn hout, de kooplieden in de plaats zelf willen mij slechts achttduizend roebel geven, maar het vorige jaar kwam er iemand die twaalfduizend bood. Hij kwam niet uit dezelfde plaats, daar zit hem de kneep, want de Maszlows, dat zijn de houtkoopers in Tschermaschnja, hebben zooveel geld dat niemand tegen hen op durft te bieden. Het vorig jaar ben ik er niet op ingegaan omdat ik dacht dat de Maszlows wel meer zouden geven. Maar zij doen het niet, omdat iedereen immers bang voor hen is. Nu heeft de pope geschreven dat er een andere houtkooper uit Pegrebow aangekomen is, die elfduizend roebel biedt. Hij blijft echter slechts een week, hij heet Gorstkin. Als jij nu naar hem toeging en met hem sprak."

„Schrijf liever den pope, die kan met hem spreken."

„Die kan het niet. Dit is een handelszaak. De pope heeft geen goede oogen hiervoor, het is een eerlijke kerel, ik zou hem onmiddellijk twintigduizend roebel durven geven om te bewaren, zonder een quitantie van hem te verlangen, maar een kraai kan hem bedriegen; toch is hij een geleerd man. Om op de zaak terug te komen. Gorstkin ziet er uit als een boer in een blauw boezeroen, maar het is een echte schurk, hij liegt altijd, soms liegt hij, zonder dat het noodig is. Twee jaar geleden vertelde hij mij, dat zijn vrouw gestorven was en dat hij voor de tweede maal zou trouwen, denk eens aan, daar was geen woord van waar! Zijn vrouw is nooit gestorven, zij leeft nu nog en slaat hem om den anderen dag. Jij moet zien

te weten te komen of hij het ernstig meent met die elfduizend roebel, ja of neen."

„Dat kan ik evenmin, ik heb ook geen goede oogen."

„O neen, je zult het wel goed doen, je moet op zijn baard letten, die is een beetje rossig; wanneer die heen en weer gaat, dan beteekent het dat hij de waarheid spreekt, maar zoodra hij met zijn linkerhand er overheen strijkt en grijnst, dan beteekent het: hij wil je bedriegen. Ik zal je een introductie voor hem geven. Wanneer je met hem gesproken hebt moet je onmiddellijk schrijven, maar een paar woorden, bv.: ik geloof dat hij niet liegt. Van die elfduizend roebel kan je duizend laten vallen, meer niet. Wanneer je schrijft, dat zijn bod ernstig is, kom ik onmiddellijk naar Tschermaschnja om den koop te sluiten, ik moet den tijd daarvoor dan zien te vinden. Wat zou ik er echter nu doen als alles slechts een phantasie van den pope is? Nu, ga je of ga je niet?"

„Ik heb geen tijd."

„Ach, doe je vader dat genoegen, je zult er later voor beloond worden. Jullie hebt geen van allen een hart, dat is het. Het is voor jou slechts de kwestie van een dag of twee dagen. Waar wil je naar toe, naar Venetië? Venetië zal niet wegloopen in die twee dagen. Ik zou Aljoscha wel sturen, maar wat weet die van zulke dingen af? Ik vraag het jou, omdat je handig bent. Je hebt wel geen verstand van hout, maar je zult je niet laten bedriegen. Je behoeft alleen maar op zijn baard te letten."

„Dus u staat er op dat ik naar dat verwenschte Tschermaschnja ga?" vroeg Iwan kwaadaardig.

Feodor Pawlowitsch deed net of hij niet bemerkte dat zijn zoon kwaad was.

„Dus je gaat? Ik zal onmiddellijk een briefje schrijven."

„Ik weet nog niet of ik ga, ik zal onderweg eens kijken."

„Kom, neem onmiddellijk een besluit. Als je met hem gesproken hebt, schrijf je mij een briefje, geeft het aan den pope, die zal het onmiddellijk doorsturen, en dan mag je naar Venetië. De pope zal je wel naar het station Wolowja terugbrengen."

De oude man was in een goede stemming. Hij schreef een brief, bestelde de paarden en liet cognac komen. Wanneer hij vroolijk was, werd hij steeds spraakzaam, maar nu was het alsof hij iets terughield. Hij sprak geen enkel woord over Dmitry Feodorowitsch, de scheiding scheen hem in het minst

niet te ontroeren, het was zelfs alsof hij geen woorden kon vinden, en Iwan Feodorowitsch bemerkte dat heel goed. „Hij heeft genoeg van mij," dacht hij bij zich zelf. Eerst toen de oude man zijn zoon tot de trap begeleidde draaide hij zich om en deed een poging zijn zoon een afscheidskus te geven. Iwan Feodorowitsch strekte gauw zijn hand uit met de bedoeling dien kus te verhinderen. De oude man begreep het en deed alsof hij niets van plan was geweest.

„Nu, God behoede je," zei hij eenige keeren achter elkaar. „Je zult wel niet terugkomen, terwijl ik nog leef, is het wel? Denk er aan, dat je steeds welkom zult zijn. Christus zij met je!"

Iwan Feodorowitsch stapte in het rijtuig.

„Vaarwel, Iwan," riep de vader voor de laatste maal.

Alle bedienden kwamen om afscheid te nemen: Smerdjakow, Marfa en Grigory. Iwan Feodorowitsch gaf elk tien roebel. Toen hij reeds in den wagen zat kwam Smerdjakow om zijn plaid recht te leggen.

„Nu ga ik toch naar Tschermaschnja," zei Iwan Feodorowitsch met een nerveus lachje.

„Zoo ziet men, dat de menschen gelijk hebben, wanneer ze zeggen, dat het prettig is met een verstandig mensch te spreken," zei Smerdjakow op vasten toon met een doordringenden blik op Iwan.

De zweep werd over de paarden gelegd en de wagen reed weg. Aanvankelijk was het den reiziger onaangenaam te moede, maar toen hij op het vrije veld was aangekomen, de heuvels, de boomen, een troep ganzen en den strakken blauwen hemel boven zich beschouwde, kwam hij in een betere stemming. Hij probeerde zelfs met den voerman te praten en hij deed moeite iets interessants achter diens antwoorden te zoeken. Steeds verschenen de beelden van Katharina Iwanowna en Aljoscha voor zijn geest, maar hij glimlachte ze weg. „Hun tijd komt nog," dacht hij bij zich zelf. Zij waren weldra bij een plaats aangekomen waar men van paarden moest verwisselen, en na eenigen tijd ging het verder naar Wolowja. „Waarom is het interessant met een verstandig mensch te spreken, wat wilde hij daarmee zeggen? En waarom heb ik hem gezegd dat ik naar Tschermaschnja zou gaan?" dacht hij bij zich zelf.

Toen men het station Wolowja bereikt had, steeg Iwan uit, en men sprak af met gehuurde paarden naar Tschermaschnja

te gaan. Hij ging het station binnen, keek om zich heen, plotseling keerde hij zich om, en zei:

„Het is niet noodig naar Tschermaschnja te gaan. Zou ik te laat komen voor den trein van zeven uur?"

„O, zeker niet, moet er ingespannen worden?"

„Neen, gaat er iemand van jullie morgen naar de stad?"

„Mitry zal er naar toe gaan."

„Wil je mij een dienst bewijzen, Mitry. Ga naar mijn vader, naar Feodor Pawlowitsch Karamazow en zeg hem, dat ik niet naar Tschermaschnja gegaan ben. Wil je dat voor mij doen?"

„O zeker, wij kennen Feodor Pawlowitsch reeds lang."

„Hier heb je een fooi, want het is mogelijk dat hij je niets geeft," zei Iwan vroolijk lachend.

„Neen, dat is heel goed mogelijk," antwoordde de koetsier. „Dank u wel, mijnheer, ik zal de boodschap doen."

Om zeven uur 's avonds stapte Iwan in den trein naar Moskou. „Weg met het verleden, niets wil ik er meer van hooren, geen enkel bericht. Naar een nieuwe wereld, een nieuwe woonplaats!" Inplaats van vroolijk te zijn keek hij somber voor zich uit. Allerlei gedachten jaagden door zijn hoofd en eerst in de buurt van Moskou was het alsof hij ontwaakte.

„Een schurk ben ik," fluisterde hij bij zich zelf.

Nadat hij zijn zoon uitgeleide gedaan had ging Feodor Pawlowitsch weer tevreden het huis in. Hij voelde zich in een uitstekend humeur, ja, bijna gelukkig en dronk eenige glaasjes cognac. Nu gebeurde er echter een buitengewoon onaangenaam ongeval, waardoor de rust van Feodor Pawlowitsch op ruwe wijze verstoord werd. Smerdjakow was naar den kelder gegaan en van de bovenste trap naar beneden gevallen. Het was maar goed, dat op dat oogenblik Marfa Ignatjewa in den tuin geweest was. Zij had niet gezien, dat hij gevallen was, maar een schreeuw gehoord, een schreeuw die haar reeds lang bekend was, de schreeuw van een epilepticus wanneer hij een aanval krijgt. Met schuim op zijn mond lag Smerdjakow beneden in den kelder. In het begin dacht men dat hij iets gebroken had, maar „God had hem beschermd" zooals Marfa Ignatjewna zei. Daar ook Grigory zich niet wel gevoelde en Marfa Ignatjewna veel slechter kookte dan Smerdjakow, die nu in de bijgebouwen te bed gelegd was, had Feodor Pawlowitsch reden genoeg om zeer uit zijn hu-

meur te zijn. Bovendien had Smerdjakow hem 's morgens nog verteld, dat Gruschenka beloofd had te zullen komen. Feodor Pawlowitsch sloot zich op en liep onrustig alle kamers door. Hij moest op alles bedacht zijn. Dmitry Feodorowitsch kon op de loer liggen en zoodra zij aan het venster klopte — Smerdjakow had hem gezegd, dat hij haar ingelicht had hoe en waar zij kloppen moest — moest hij zoo gauw mogelijk de deur openen en haar geen oogenblik in de hall ophouden, want dan zou zij per slot nog terug kunnen gaan. Feodor Pawlowitsch was zeer bezorgd, maar tegelijkertijd koesterde zijn hart een zoete hoop: hij was er bijna zeker van dat zij deze keer zou komen.

ZEVENENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Toen Aljoscha vervuld van angst en onrust de cel van den kluizenaar binnentrad, bleef hij vol verwondering staan. Inplaats van een stervende, bewustelooze zieke, dien hij gevreesd had te vinden, zag hij den Staretz met opgewekt gezicht, ofschoon hij er zwak uitzag, in zijn bed zitten. De paters Jossif, Paissy en Mikhael waren bij hem. Er was nog een vierde bezoeker, een eenvoudige monnik van boerenafkomst, broeder Anvim, van wien vader Sossima zeer veel hield. Toen de Staretz Aljoscha zag, glimlachte hij hem vriendelijk toe en stak zijn hand uit.

„Wees gegroet, mijn jongen, ik wist dat je komen zou."

Aljoscha trad dichter bij het bed, knielde op den grond en barstte in tranen uit.

„Wat doe je nu? Wacht nog even met weenen," zei de Staretz glimlachend, terwijl hij zijn rechterhand op het hoofd van den jongeling legde. „Je ziet, ik zit hier nog en praat; misschien leef ik nog twintig jaar. Sta op, laat mij je gezicht zien. Ben je bij je familie geweest? Heb je je broer gesproken?"

Aljoscha vond het eigenaardig, dat de Staretz steeds naar zijn broer vroeg, hij wist nog niet naar welken. Misschien had vader Sossima hem juist om dezen broer gisteren weggestuurd en vandaag eveneens.

„Ik heb een van mijn broers gesproken," antwoordde Aljoscha.

„Ik meen die van gisteren, die oudste, waarvoor ik een voetval deed."

„Dien heb ik alleen gisteren gezien, vandaag was het mij onmogelijk hem te vinden."

„Zoek hem op, ga er morgen weer naar toe, haast je, misschien zal het je nog gelukken iets verschrikkelijks te voorkomen. Ik heb gebogen voor het groote zielelijden, dat hem te wachten staat."

Hij zweeg en scheen een oogenblik na te denken. Dit

waren eigenaardige woorden. Vader Joosif en vader Paissy die getuige van den voetval waren geweest, wierpen elkaar een blik van verstandhouding toe. Aljoscha kon het niet langer uithouden.

„Mijn vader," zei hij, „Uw woorden zijn niet duidelijk. Wat voor een smart wacht hem?"

„Denk er niet verder over na. Ik kreeg gisteren een ontzettend visioen. In zijn oogen las ik zijn geheele toekomst, ik ben ervan overtuigd, dat deze mensch van plan is zichzelf te vernietigen. Ik heb jou naar hem toegestuurd, Aljoscha, omdat ik dacht, dat jij hem redden kon, maar alles komt van den Heer, ook ons noodlot. Jou heb ik vaak in gedachten gezegend om de uitdrukking in je gezicht. Wanneer ik zal sterven, zal je deze muren verlaten en in de wereld staan als een monnik. Je zult vele tegenstanders hebben, maar zelfs je vijanden moeten van je houden. Vele rampen zullen je treffen, maar daardoor juist zal je gelukkig zijn. Je zult het leven zegenen en anderen dwingen het te zegenen."

De Staretz scheen zich nu zeer uitgeput te gevoelen. Hij leunde in de kussens en gaf met een handbeweging te kennen, dat pater Paissy hem voor moest lezen uit het Evangelie. Even later scheen hij plotseling door een hevige pijn in de borst gekweld te worden. Hij verbleekte en drukte zijn hand tegen zijn hart. Allen wendden zich naar hem toe, maar hij glimlachte, liet zich uit het bed op de knieën glijden, wierp zich op den grond, spreidde de armen uit, terwijl hij als in extase de aarde kuste en opgewekt gaf hij zijn ziel over aan God.

De tijding van zijn dood verspreidde zich door de hermitage en kwam in het klooster. Zij, die hem in rang het naast stonden, kleedden zijn lijk naar oude gebruiken, de geheele broederschap verzamelde zich in de hoofdkerk. Reeds voor het aanbreken van den volgenden dag wist men ook in de stad dat de Staretz gestorven was, en velen gingen op weg naar het klooster.

ACHTENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Het lijk van den overleden kluizenaar werd op de voorgeschreven wijze behandeld. De gestorven monniken en kluizenaars mochten, zooals bekend is, niet gewasschen worden. Het lichaam wordt eenvoudig afgewischt met een spons, die met lauw water bevochtigd is. Vader Paissy was voor deze taak aangewezen. Hij bemerkte 's morgens hoe de menschen uit de stad toegestroomd kwamen en zich bij hen een soort ongeduldige verwachting openbaarde, die bijna ongepast was. Vader Paissy en de Prior deden alle mogelijke moeite deze opgewonden menschen tot bedaren te brengen. Er waren er, die met hun kinderen aankwamen, in de overtuiging, dat er wonderlijke genezingen zouden tot stand komen. Men was gewend den gestorven Staretz reeds bij zijn leven als een groot heilige te beschouwen en verwachtte dus bij zijn dood een wonder. Ook de monniken werden door dit geloof aangetast en zelfs vader Paissy, die zich met alle kracht er tegen verzette, kon niet nalaten te bekennen, dat hij diep in zijn hart eveneens verwachtingen koesterde. Men bemerkte, hoe de monnik van het klooster uit het Noorden bij Obdorsk, dezelfde, die eenige dagen geleden bij vader Sossima geweest was, fluisterde en geheimzinnig overal rondging, terwijl zijn gezicht een groot ongeduld uitdrukte, alsof hij zich ergerde, dat het wonder nog niet geschied was. Ook Rakitin was verschenen en wel op bevel van mevrouw Khokhlakow, die zelf niet in de hermitage toegelaten kon worden, maar zoo nieuwsgierig was, dat zij den jongen novicius gevraagd had haar elk half uur in een briefje te schrijven, wat er gebeurde. Zij hield Rakitin voor een buitengewoon godvruchtig en geloovig jongmensch, en dat was ook geen wonder, want Ratikin verstond de kunst zich bij iedereen aangenaam te maken, wanneer hij slechts voordeel voor zichzelf hierin zag.

Terwijl vader Paissy den tuin van de hermitage even rondwandelde, ontdekte hij Aljoscha, die zich als het ware scheen

te verbergen achter den grafsteen van een lang gestorven, zeer beroemden monnik, en toen hij naderkwam bemerkte hij hoe de jonge man, zijn gezicht in zijn handen verbergend, hevig snikte. Vader Paissy bleef een oogenblik bij hem staan.

„Genoeg, mijn zoon, genoeg, mijn vriend," sprak hij eindelijk. „Waarom zoo? Wees vroolijk, ween niet. Je moet toch weten dat deze dag de schoonste van zijn bestaan is. Waar bevindt hij zich op het oogenblik, denk daaraan!" Aljoscha hief zijn hoofd op, dat als bij een klein kind van het weenen gezwollen was en bedekte zijn gelaat daarna weer met zijn handen.

„Nu goed," zei pater Paissy nadenkend, „ween dan, Christus heeft je die tranen gezonden."

Intusschen verstreek de tijd en de plechtigheden werden volgens den regel vervuld. Tegen drie uur in den namiddag gebeurde er iets dat niet alleen buitengewonen indruk maakte, maar bovendien zoo streed met de algemeene verwachting, dat men er zelfs nu nog in onze stad over spreekt. Ik wil er als mijn meening aan toevoegen, dat ik er een zekeren tegenzin in heb over dit onbeduidende voorval te spreken en ik zou het in het geheel niet doen wanneer deze gebeurtenis niet een grooten invloed had op de ontwikkeling van Aljoscha, die hierdoor voor zijn geheele leven een schok kreeg, welke hem in een bepaalde richting deed gaan, waarin hij vanaf dit oogenblik steeds verder voortschreed.

Toen men reeds voor zonsopgang het lichaam van den Staretz in de doodkist gelegd had, was onder de aanwezigen de vraag gesteld of het noodig was de vensters van het vertrek te openen. Niemand had hierop gelet, aangezien iedereen er van overtuigd was dat een man, die in zulk een heiligheid gestorven was, niet in ontbinding zou kunnen overgaan, doch na eenige uren merkte men zulk een verpestende lucht, dat er een schandaal dreigde. De tijding verspreidde zich onmiddellijk door de stad tot groote ontsteltenis van de geloovigen en tot groote voldoening van de de ongeloovigen, daar „de menschen den val van den rechtvaardige gaarne zien," zooals de overleden kluizenaar in zijn preeken gezegd had. Hoewel dit een zeer natuurlijk verschijnsel was, werd het door de aanwezigen geheel anders opgevat, en zelfs de verstandigen onder de monniken, die den gestorvene toegedaan waren, voelden zich vernederd.

Op dit oogenblik verscheen vader Feraponte, achter hem

kwamen de monniken en enkele leeken, die nieuwsgierig waren, hoe hij zich bij het lijk van zijn medebroeder zou gedragen.

„Satan, ga heen," riep hij, terwijl hij het teeken des kruises maakte.

Pater Paissy kwam op hem toe en ging voor hem staan.

„Waarom zijt gij gekomen, geëerde vader, waarom neemt gij de goede vormen niet in acht, waarom brengt gij de vrome kudde in verwarring?" vroeg hij, terwijl hij hem streng aankeek.

„Waarom ik gekomen ben, wat denk je wel?" riep vader Feraponte. „Ik ben gekomen om den duivel uit te drijven; in mijn afwezigheid hebben zij hier veel verzameld, met een berkenstok zal ik ze wegjagen."

„Op het oogenblik, dat gij den duivel verjagen wilt, dient gij hem misschien. Wie kan van zich zelf zeggen: ik ben een heilige, gij misschien vader?"

„Ik ben een zondaar en geen heilige," schreeuwde vader Feraponte, „ik ga niet in een leunstoel zitten en houd er niet van aangebeden te worden. De menschen richten het heilige geloof te gronde. De gestorvene, Uw heilige hier, heeft geen rekening met den duivel gehouden. Daarom hebben zij zich vermenigvuldigd in alle hoeken, daarom is hij in ontbinding overgegaan, dat is de vinger Gods."

„Ga van hier," zei pater Paissy op bevelenden toon, „niet den mensch past het te oordeelen. Ga van hier, en breng de menschen niet in verwarring."

„Ik zal gaan," zei vader Feraponte, „gij zijt geleerden, gij verheft u boven mij wegens uw geleerdheid. Toen ik hier kwam kon ik slechts weinig lezen en hier heb ik het weinige, dat ik wist, vergeten. God de Heer heeft mij voor uw geleerdheid beschermd."

Dit laatste zei hij bijna weemoedig. Eensklaps keerde hij zich weer om en riep op luiden toon:

„Hoovaardig zijt gij hier, deze plaats is gelijk een woestenij!" Daarna maakte hij een verachtelijke beweging met zijn hand. Na ongeveer twintig passen geloopen te hebben keerde hij zich naar het Westen, hief beide handen op en stortte ter aarde, luid schreeuwende:

„De Heer heeft overwonnen, Christus heeft gezegevierd over de ondergaande zon."

Allen liepen op hem toe en geraakten bijna in dezelfde extase als de oude monnik.

„Kijk, wie de heilige is, hij is de rechtvaardige," zoo hoorde men reeds stemmen, die geen moeite deden zich te verbergen.

„Kijk, wie het toekomt een Staretz te zijn," zei een ander.

„Maar dat wil hij niet, hij heeft den Staretz niet erkend, hij houdt niet van die vervloekte nieuwigheden."

Het is moeilijk zich voor te stellen, wat er nog had kunnen gebeuren, maar juist op dit oogenblik weerklonk het sein tot het begin van de godsdienstoefeningen. Vader Feraponte stond op en ging zonder nog eens om te zien den weg op naar zijn cel, steeds onsamenhangende kreten uitstootende. Slechts enkelen volgden hem, het meerendeel der menschen haastte zich naar de kerk. Toen pater Paissy ook aan den oproep gehoor wilde geven kwam hij Aljoscha tegen, die hem voorbijliep. Zij keken elkaar een oogenblik aan, vader Paissy had hem eenige oogenblikken geleden onder de nieuwsgierigen gezien, die zich bij den ingang van de cel verdrongen. Aljoscha sloeg zijn oogen neer, en reeds aan het gezicht van den jongeling kon vader Paissy zien welk een groote verandering er in hem had plaats gehad.

„Heb je je ook mee laten sleepen?" riep vader Paissy uit. „Jij zult toch niet tot de twijfelaars hooren?" vroeg hij verdrietig.

Aljoscha bleef staan, keek hem even onzeker aan en wendde daarna weer zijn blik af.

„Waar ga je naar toe?" vroeg pater Paissy. „Heb je niet gehoord, dat er voor den dienst geluid is?"

Aljoscha gaf geen antwoord.

„Ga je de hermitage verlaten zonder verlof te vragen, zonder je te laten zegenen?"

Met een eigenaardigen glimlach keek Aljoscha den monnik aan, aan wien hij door zijn stervenden leeraar, den gewezen beheerscher van zijn hart en verstand, aanbevolen was. Zonder te antwoorden maakte Aljoscha een verachtelijke afwerende handbeweging, alsof hij zich niet meer bekommerde om betuigingen van eerbied, die hij zijn meerderen verschuldigd was, en verliet zoo snel mogelijk de hermitage.

„Je zult nog terugkeeren," mompelde vader Paissy, terwijl hij hem verwonderd en droevig nakeek.

NEGENENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Men moet niet gelooven, dat Aljoscha in zijn geloof wankelde, ook verwachtte hij geen wonderen, eerder een rechtvaardiging en de onverwachte afwijzing hiervan had zijn hart gewond. Hij beschouwde de gebeurtenis met den Staretz bijna als een hoon, een smaad, zijn geliefden meester aangedaan. Hij kon de vervroegde ontbinding van het lichaam van den heilige niet verklaren, en begreep niet waarom de Voorzienigheid zich niet had geopenbaard op een oogenblik, dat die het meest noodig was, in plaats dat zij de menschen het verkeerde deed gelooven. In deze sombere overpeinzingen verzonken ging hij als gedachteloos zitten om als het ware de wereld onbekommerd aan zich te laten voorbijgaan. Hier bemerkte hem Rakitin, die door het boschje van de hermitage naar het klooster toeging, hij trad op hem toe en riep hem bij zijn naam.

„Ben jij daar, Alexei, met jou is het toch niet..." zei hij verwonderd, maar hij hield op zonder zijn zin te beëindigen. Hij wilde zeggen: „Met jou is het toch niet zoo ver gekomen!"

Aljoscha keek niet om, maar aan een beweging zag Rakitin, dat hij hem gehoord en begrepen had.

„Wat is er met je," zei hij verwonderd, hoewel zijn verwondering weldra plaats maakte voor een glimlach, die langzamerhand boosaardiger werd. „Ik zoek je al twee uur, je was plotseling verdwenen. Maar wat doe je hier, ben je van plan een of andere dwaasheid te doen? Kijk mij toch tenminste aan!"

Aljoscha hief zijn hoofd op en ging met zijn rug tegen een boom leunen. Hij weende niet meer, maar zijn gezicht drukte een onzegbaar leed uit.

„Je gezicht is heelemaal veranderd, van je beroemde verlegenheid is niets meer overgebleven. Heb je je geërgerd, heeft men je beleedigd?"

„Laat mij maar met rust," zei Aljoscha mat.

„Is het zoo met je gesteld? Ben je begonnen evenals de andere sterfelijken oproer te maken! En dat wil nu een engel zijn! Wel, ik moet toegeven dat je mij steeds verbaasd hebt. Na de opwinding, die onze Staretz veroorzaakt heeft, verwonder ik mij nergens meer over. Ik heb je altijd voor een beschaafd mensch gehouden..."

Aljoscha keek hem nu pas recht in zijn oogen, maar zoo verstrooid, alsof hij hem niet begreep.

„Ben je werkelijk zoo veranderd, omdat die oude man is gaan stinken?" riep Rakitin vol verbazing uit, „je hebt toch niet in ernst kunnen gelooven, dat hij zoo'n ouderwetsch wonder zou gaan doen?"

„Ik heb geloofd, ik geloof en ik wil blijven gelooven, wat wil je nog meer," riep Aljoscha op wreveligen toon.

„Niets, mijn beste. Wel, een jongen van dertien jaar gelooft er immers niet meer aan. Je hebt je dus over je God geergerd en bent opstandig geworden. Je Staretz is niet bevorderd, hij is overgeslagen; bij den feestdag is de ridderorde uitgebleven, nietwaar?"

Aljoscha keek Rakitin met half gesloten oogen aan. Plotseling werd zijn blik helderder.

„Ik sta niet tegen mijn God op, maar ik accepteer zijn wereld niet," zeide hij met een glimlach.

„Wat bedoel je daarmee, het niet accepteeren der wereld." Rakitin dacht een oogenblik na, „wat is dat voor een onzin?"

Aljoscha antwoordde niet.

„Nu genoeg van dat alles, laten wij practisch spreken. Heb je vandaag al gegeten?"

„Ik weet het niet meer... ik geloof van wel."

„Je moet eten. Wanneer men je aanziet, zou men medelijden krijgen. Je hebt den heelen nacht niet geslapen, ik hoorde dat je bij hem gewaakt hebt, hoogstens heb je wat brood gegeten. Ik heb een worst in mijn zak. Toen ik uit de stad kwam, heb ik die voor alle zekerheid meegenomen. Maar worst wil je zeker niet hebben."

„Geef mij maar worst."

„Aha, zoo ver is het dus met je gekomen, dat is een volledig oproer, barricades! Nu, deze dingen zijn niet te verachten. Ga met mij mee naar huis, ik zal een beetje brandewijn drinken, ik ben doodmoe. Jij wilt immers geen brandewijn Of misschien toch?"

„Ja, ook brandewijn."

„Kijk eens aan, een wonder, broeder," riep Rakitin uit, „heerlijk, brandewijn en worst, een mooie combinatie. Het is ook onzin zooiets te versmaden, het is onmogelijk. Laat ons gaan."

Aljoscha stond op en volgde Rakitin.

„Als je broeder Iwan dat zag, zou hij verbaasd zijn. Daar valt mij in, dat je lieve broeder, Iwan Feodorowitsch, vanmorgen naar Moskou gegaan is, weet je dat al?"

„Ik weet het," zei Aljoscha onverschillig en plotseling kwam in zijn herinnering het beeld van Dmitry op, maar het was slechts even. Ofschoon hij zich vaag herinnerde, dat hij een dringende zaak, die niet uitgesteld mocht worden, had af te handelen, een soort schuld, een verplichting, maakte deze herinnering toch geen indruk op hem, zij kwam niet tot aan zijn hart. „Je lieve broeder Iwan heeft eens van mij gezegd, dat ik een talentlooze, liberale lafaard was. Jij bent ook eens ongeduldig geweest en hebt mij gezegd dat ik eerloos was. Het kan zijn, ik zal nu eens op jullie begaafdheden letten."

Het laatste zeide Rakitin slechts fluisterend.

„Hoor eens," zeide hij weer luid, „laat ons niet voorbij het klooster gaan, maar het voetpad nemen, direct naar de stad. Hm, ik zou eigenlijk naar de Khokhlakow's moeten gaan. Kijk eens aan, ik heb haar om het half uur geschreven en zij antwoordde onmiddellijk, met potlood ... zij houdt ervan brieven met potlood te schrijven ... zij zegt dat zij van zulk een eerbaren Staretz als vader Sossima zulk een houding niet verwacht had. Dat heeft zij geschreven: „houding". Zij is dus ook al kwaadaardig geworden. Ach, wacht eens," riep hij plotseling uit, terwijl hij bleef staan. Hij keek Aljoscha onderzoekend in het gelaat, geheel onder den indruk van een plotseling in hem opgekomen plan. Hij glimlachte weliswaar, maar was zelf bang het plan te opperen. Hij was niet in staat aan de wonderlijke, voor hem zoo onverwachte stemming te gelooven, waarin Aljoscha verkeerde.

„Aljoscha," zei hij ten slotte voorzichtig, „weet je waar wij het beste naar toe konden gaan?"

„Mij is het hetzelfde ... waarheen je wilt."

„Zullen wij naar Gruschenka gaan? Ga jij mee?" vroeg Rakitin, bevend van bange verwachting.

„Laat ons naar Gruschenka gaan," antwoordde Aljoscha rustig, zonder zich een oogenblik te bedenken.

Deze instemming kwam Rakitin zoo onverwacht, dat hij bijna achteruit tuimelde. Het scheen, dat hij eerst iets wilde zeggen, maar weldra nam hij Aljoscha bij zijn arm en ging met hem het voetpad langs, haastig voortloopend, alsof hij bang was, dat Aljoscha van plan zou veranderen. Hij durfde zelfs bijna niet te spreken.

„Wat zal ze blij zijn," bromde hij tusschen zijn tanden, maar bleef verder zwijgen. Hij deed het werkelijk niet om Gruschenka een plezier te doen, hij was een ernstig mensch, die nooit iets ondernam, zonder dat het eenig voordeel voor hem bracht. Hij had een dubbel oogmerk, ten eerste de wraak, namelijk de „smaad van den rechtvaardige" en den waarschijnlijken „val" van Aljoscha, waarin hij nu reeds plezier had, en ten tweede joeg hij een materieel voordeel na, waarover later nog gesproken wordt.

„Dat is precies op het goede oogenblik geschied," dacht hij vroolijk, „laten wij het ijzer smeden als het heet is, dit komt mij goed te pas."

VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Gruschenka woonde in het drukste gedeelte van de stad, niet ver van de kathedraal, in het huis van de koopmansweduwe Morosow. Deze laatste behoefde in het geheel niet haar huis te verhuren, het was algemeen bekend, dat zij Gruschenka het huis afgestaan had, om een familielid, den ouden koopman Ssamssonow, officieel beschermer van Gruschenka, daarmede een genoegen te doen. Men vertelde elkaar, dat de jaloersche oude man, door zijn favorite bij mevrouw Morosow in te kwartieren, vooral de bedoeling had gehad, dat de oude dame de nieuwe huurster zou bewaken. Het bleek echter weldra, dat mevrouw Morosow en Gruschenka elkaar slechts zelden ontmoetten en de oude dame het jonge meisje in alles vrijliet. Intusschen waren vier jaar verloopen sedert de oude koopman het achttienjarige schuchtere meisje naar onze stad gebracht had. Men kende slechts weinig van haar geschiedenis, hoewel men meende te weten, dat zij als zeventienjarig meisje door een officier verleid, en daarna verlaten was. Intusschen was Gruschenka nu tot een buitengewoon schoone vrouw opgegroeid, en men was begonnen zich voor haar en hare handelingen te interesseeren. Zij scheen uitstekend de waarde van het geld te kennen en had binnen korten tijd een behoorlijke som gelds opgespaard. Men wist, dat zij met Feodor Pawlowitsch duistere zaakjes ondernam, en bij een gelegenheid, dat de oude Feodor bij haar op bezoek kwam voor zaken, was hij verliefd op haar geworden. Ssamssonow die anders zeer jaloersch was, had haar toen voor Dmitry's liefde gewaarschuwd en gezegd, dat het beter was Feodor Pawlowitsch te nemen, onder voorwaarde dat hij haar zou trouwen en zijn geheele kapitaal op haar zou overschrijven. „Bemoei je niet met Dmitry Feodorowitsch," zei hij ernstig, „dat kan nooit goed afloopen."

Vijf maanden nadat hij dezen raad gegeven had, stierf hij. Wij moeten nog vermelden, dat, hoewel men zeer veel moeite

deed Gruschenka te naderen, niemand zich in die vier jaar er op had kunnen beroemen haar gunsten te bezitten. Zij leefde zeer eenvoudig en werd slechts bediend door een oude keukenmeid met haar kleindochter, die als kamenier dienst deed.

Toen Rakitin en Aljoscha bij haar binnenkwamen, was het reeds bijna donker, maar er was nog geen licht aangestoken. Gruschenka lag in haar boudoir op een grooten divan languit op den rug met beide handen onder haar hoofd. Haar kleeding scheen aan te duiden, dat zij bezoek verwachtte. Nauwelijks waren Rakitin en Aljoscha binnen gekomen, of zij hoorden al in de zijkamer Gruschenka roepen: „Wie is daar?"

De kamenier kwam de gasten tegemoet en zeide tot haar meesteres:

„Hij is het niet, het zijn anderen."

„Wat heeft zij toch," bromde Rakitin, terwijl hij Aljoscha naar het boudoir begeleidde. Gruschenka stond bij den divan alsof ze bevreesd was. Een dikke vlecht van haar donkerblond haar was losgegaan, haar mutsje was op haar rechterschouder gevallen, zij bemerkte dat niet en bracht haar toilet eerst weer in orde, toen zij de gasten herkend had.

„Ben jij het, Rakitin, je hebt mij aan het schrikken gemaakt. Wien heb je daar meegebracht!? Ach, kijk eens" riep zij uit, toen zij Aljoscha zag.

„Laat liever licht brengen," zei Rakitin op den onverschilligen toon van een goeden bekende, die zelfs het recht heeft in het huis waar hij komt bevelen te geven.

„Ja, laat licht brengen, Fenja ... je hebt dus gelegenheid gevonden hem hier naar toe te brengen," riep zij uit, terwijl zij Aljoscha toeknikte, en naar den spiegel ging. Zij maakte haar haar in orde, het scheen echter alsof zij eenigszins ontevreden was.

„Heb ik het niet goed gedaan?" vroeg Rakitin dadelijk, alsof hij zich beleedigd voelde.

„Je hebt mij aan het schrikken gemaakt, Rakitin, dat is het," zeide Gruschenka terwijl ze zich omkeerde en Aljoscha toelachte.

„Wees maar niet bang voor mij, mijn duifje Aljoscha, je kunt niet gelooven, hoe blij ik ben dat je gekomen bent, maar je hebt mij bang gemaakt Rakitka, ik dacht dat Mitja in kwam breken. Kijk eens, ik heb hem juist bedrogen, ik heb hem op zijn eerewoord laten zeggen, dat hij mij geloofde,

maar ik heb hem belogen, ik zeide hem, dat ik naar de oude Kusjma Kusjmitsch zou gaan, om zijn rekeningen in orde te maken, dat doe ik elke week, hij leest de rekeningen op en ik boek ze. Hij vertrouwt mij alleen. Mitja gelooft, dat ik daar blijf, maar ik heb mij hier opgesloten, ik wacht op een zekere tijding. Hoe kon Fenja jullie binnenlaten. Fenja, Fenja! Ga naar de tuinpoort en kijk of de kapitein in de buurt is, misschien heeft hij zich verborgen. Ik ben bang voor den dood."

„Er is niemand, Agrafjona Alexandrowna, ik heb zooeven rondgekeken en elk oogenblik loop ik naar de deur om uit te kijken, ik ben even bang als u."

„Zijn de luiken gesloten Fenja? Ook de gordijnen moeten dichtgemaakt worden. Zoo, anders komt hij onmiddellijk op het licht af. Ik ben vandaag erg bang voor je broeder, Aljoscha."

Gruschenka sprak luid en ofschoon zij angstig en onrustig was, scheen zij langzamerhand vroolijker te worden.

„Waarom ben je vandaag zoo bang voor hem?" vroeg Rakitin, „anders toch nooit, hij doet alles wat je zegt."

„Ik zeg je, dat ik een of andere tijding verwacht, een heerlijke tijding, en dan kan ik Mitja niet gebruiken. Ik voel, dat hij niet gelooft dat ik naar Kusjma Kusjmitsch ben. Hij zal wel in den tuin zitten aan den achterkant van het huis van Feodor Pawlowitsch en op mij loeren. Wanneer hij daar naar toegegaan is, komt hij trouwens gelukkig niet hier. Ik ben inderdaad naar Kusjma Kusjmitsch geweest, Mitja heeft mij er naar toegebracht en ik zei hem, dat ik tot middernacht zou blijven. Hij zou om twaalf uur terugkomen om mij te begeleiden. Hij is weggegaan en ik ben slechts tien minuten bij den ouden man gebleven. O, ik was zoo angstig, ik heb hard geloopen om hem maar niet te ontmoeten."

„Waarom heb je je zoo mooi aangekleed? Je hebt een eigenaardig mutsje op."

„Wat ben je nieuwsgierig, Rakitka, ik zei je toch dat ik op een bericht wacht; wanneer dat komt, ga ik weg. Je zou mij dan hier voor het laatst gezien hebben, ik heb mij zoo aangekleed om gereed te zijn wanneer ik moet vertrekken."

„Waar ga je dan naar toe?"

„Wie veel weet, wordt gauw oud."

„Kom, wat ben je vroolijk, ik heb je nog nooit zoo gezien, je ziet eruit alsof je naar een bal gaat."

Rakitin bekeek haar opmerkzaam, terwijl hij dat zei.

„Jij zal wel verstand van bals hebben."

„Hoe zou jij dat weten?"

„Ik heb wel eens een bal gezien, toen Kusjma Kusjmitsch voor drie jaar zijn zoon uithuwelijkte, heb ik toegekeken. Maar wat heb ik met jou te maken Rakitka, hoe kom ik erbij met jou te praten, wanneer er zoo'n prins op bezoek is. Kijk eens, dat is een gast. Aljoscha, daar zie ik je nu en ik vertrouw mijn eigen oogen niet. Hoe komt het, dat je mij wil bezoeken? Ik had niet verwacht, dat je ooit bij mij zou komen, al is het niet het juiste oogenblik, ik ben toch blij. Ga op den divan zitten, waarachtig, ik kan het nog niet begrijpen... ach Rakitka, waarom heb je hem niet gisteren of eergisteren gebracht... maar ik ben toch blij. Misschien is het beter nu, op zulk een oogenblik, misschien beter dan eergisteren."

Zij ging naast Aljoscha op den divan zitten en keek hem vroolijk aan. Zij was inderdaad blij, haar oogen schitterden, haar lippen lachten. Aljoscha had niet verwacht, dat zij zoo'n eerlijk kinderlijk verheugd gezicht kon zetten. „God, wat kan er niet gebeuren in een dag," praatte zij verder. „Ik weet zelf niet, waarom ik zoo blij ben, dat je komt. Als je mij zou vragen waarom, zou ik geen antwoord weten."

„Kom kom, zou jij niet weten waarom je verheugd bent dat hij er is?" vroeg Rakitin lachend. „Waarom heb je mij dan steeds gevraagd: „breng hem hier, breng hem hier," je moet er toch een bedoeling mee gehad hebben."

„Vroeger wel, maar het is nu voorbij, het is een andere tijd. Ik zal jullie onthalen, ik voel mij in een veel betere stemming. Rakitin, ga ook zitten, waarom blijf je toch staan, of heb je al gezeten? Wel, ik behoef niet bang te zijn, dat je niet genoeg voor je zelf zorgt. Kijk eens, Aljoscha, daar zit hij nu tegenover mij en voelt zich beleedigd, dat ik hem niet eerder dan jou gevraagd heb te gaan zitten. O, hij is zoo gevoelig."

Gruschenka lachte. „Wees niet boos Rakitka, vandaag ben ik lief. Waarom kijk jij zoo somber, Aljoscha, ben je bang voor mij?"

Bij deze laatste woorden keek Gruschenka hem lachend in de oogen.

„Hij heeft zorgen, de promotie is misgeloopen."

„Wat voor een promotie?"

„De Staretz heeft gestonken."

„Wat zeg je. Je bent weer van plan een of andere schunnig-

heid te zeggen, houdt je stil, domoor. Laat ik je op je knieën gaan zitten, Aljoscha."

Zij sprong op en vleide zich tegen hem aan als een poes, terwijl zij haar linkerarm om zijn hals sloeg, „ik zal je opvroolijken, lieve vrome schat, vindt je het werkelijk goed, dat ik op je knieën zit? Je behoeft maar één woord te spreken en dan ga ik weer weg," Aljoscha zweeg, hij bleef zitten en durfde zich niet te bewegen. Hij hoorde haar woorden: „Je behoeft maar één woord te spreken, en dan ga ik weer weg." Hij hoorde haar woorden, maar antwoordde niet. Hij bevond zich in het geheel niet in den toestand, dien Rakitin bij hem verwachtte, zijn groot verdriet verdrong alle andere gevoelens. De vrouw, die hij vroeger meer dan anderen vreesde, zat nu op zijn knieën, omarmde hem, maar wekte slechts een ongewone belangstelling, zonder dat hij verder op een of andere manier onder haar invloed kwam. Dit laatste verbaasde hem onwillekeurig.

„Genoeg nu met al dien onzin," riep Rakitin, „geef ons liever champagne, je bent ze mij schuldig, dat weet je."

„Inderdaad," zei Gruschenka, „ik heb hem champagne beloofd voor het geval hij jou hier zou brengen, Aljoscha. Kom vooruit, ik zal meedrinken! Fenja, breng ons die flesch, die Mitja hier heeft achtergelaten. Ik ben weliswaar niet gierig, maar deze flesch geef ik jou niet alleen, Rakitin. Hij is een prins en al ben ik er niet voor in de stemming, ik zal meedrinken, ik wil uitgelaten zijn!"

„Wat is er dan voor bijzonders, of is het een geheim?" vroeg Ratikin, die zich niet kon beheerschen.

„Het is in het geheel geen geheim," zei Gruschenka, terwijl zij haar hoofd naar Rakitin omdraaide en zich een weinig van Aljoscha afwendde zonder echter zijn hals los te laten.

„Mijn officier komt."

„Ik heb wel gehoord, dat hij onderweg was, is hij al zoo dicht bij?"

„Hij moet nu in Mokroje zijn, vandaar zal hij een bode zenden; dat heeft hij mij geschreven. Nu wacht ik op dien bode."

„Kijk eens aan! Maar waarom in Mokroje?"

„Het is te ingewikkeld om dat alles te vertellen, jou moet dit voldoende zijn."

„En . . . Mitja, weet hij het, of weet hij het niet?"

„Hij weet niets natuurlijk, hij zou mij doodslaan, maar

nu ben ik niet bang voor hem, ik vrees zijn dolk niet.

„Zwijg nu, Rakitka, herinner mij niet aan Dmitry Feodorowitsch, hier, aan Aljoscha wil ik denken, Aljoscha wil ik aanzien. Ja, lach mij maar uit, lieverd. Wees vroolijk! Lach je omdat ik dom ben of omdat ik een goede stemming heb... Hij heeft geglimlacht! Wat ziet hij er dan vriendelijk uit! Weet je, Aljoscha, ik heb aldoor gedacht dat je wegens die gebeurtenis van eergisteren, met dat meisje, kwaad bent. Ik was net een wild dier, maar het is goed, dat je gekomen bent. Het was verschrikkelijk, en toch goed."

Gruschenka glimlachte peinzend en even vertoonde zich een harde trek op haar gezicht.

„Mitja heeft mij verteld, dat zij geschreeuwd heeft: „met een zweep moest men die vrouw..." Ik heb haar diep beleedigd, zij noodigde mij bij haar uit om mij te overwinnen, zij dacht mij met haar chocolade zachter te stemmen. Neen, het is toch goed, dat het zoo geloopen is," zei zij en glimlachte, „maar zie je, ik ben bang dat je boos op mij bent."

„Kan men dat gelooven?" riep Rakitin nu verbaasd uit. „Zij is bang voor je, Aljoscha, een kuiken zooals jij bent!"

„Met jou vergeleken is hij een kuiken, maar jij hebt ook geen geweten. Ik houd van je, Aljoscha, ik geloof dat ik van je houd."

„Dat is schaamteloos! Jij zult hem leeren, wat liefde is!"

„Waarom mag ik niet van hem houden?"

„En de officier dan, die prettige boodschap uit Mokroje?"

„Dat staat geheel op zichzelf, en dit hier staat ook geheel op zichzelf."

„Ja, ja, vrouwenrekeningen komen altijd uit."

„Maak mij niet kwaad, Rakitka," antwoordde Gruschenka heftig. „Het is heel iets anders, ik houd van Aljoscha op een andere manier. Het is waar, Aljoscha, ik had je vroeger willen verleiden. Ik heb een laag karakter, maar nu kijk ik naar je als naar mijn eigen geweten, en dan denk ik bij mij zelf: „wat moet hij mij verachten." Eergisteren dacht ik het al, toen ik van dat meisje wegliep. Mitja weet het ook, ik heb het hem verteld. Mitja kan het begrijpen. Wanneer ik je zie, Aljoscha, dan schaam ik mij vaak. Hoe het gekomen is, dat ik begonnen ben aan je te denken, en sinds wanneer, weet ik niet. Ik kan het mij niet herinneren."

Fenja trad binnen met een blad, waarop drie gevulde glazen en een flesch.

„Daar is de champagne," riep Rakitin. „Je bent opgewonden, Agrafjona Alexandrowna, wanneer je een glas drinkt, ga je dansen. Ach, dat kunnen zij hier niet eens," zei hij teleurgesteld, terwijl hij naar de champagne keek. „De oude heeft den wijn in de keuken ingeschonken, en zet ons nu de flesch voor, zonder dat zij afgekoeld is. Enfin, geef maar hier."

Hij ging op de tafel toe, nam een glas en dronk het in één teug leeg. „Champagne krijgt men niet iederen dag," riep hij, terwijl hij zijn lippen aflikte. „Kom, Aljoscha, neem een glas, toon wat je kunt. Waarop zullen wij aanstooten, op de poort van het paradijs? Neem ook een glas, Gruschenka, jij moet eveneens drinken op de poort van het paradijs."

Zij nam een glas, Aljoscha nam het zijne, nipte er even aan en zette het weer op tafel.

„Nu liever niet," zei hij zachtjes.

„Aha, hij heeft maar gebluft," schreeuwde Rakitin.

„Ik drink ook niet," zei nu Gruschenka, „wanneer hij niet wil, drink ik ook niet meer. Neem de flesch maar voor jou alleen," vervolgde zij.

„Wat een aanstellerij," riep Rakitin plagend. „Zij kan wel op zijn knieën zitten; bij hem kan men nog ter verontschuldiging aanvoeren, dat hij verdriet heeft, maar bij jou! Hij is tegen zijn God opgestaan, en was op het punt worst te eten."

„Hoezoo?"

„Zijn Staretz is vandaag gestorven, Staretz Sossima, de heilige."

„Zoo, is Staretz Sossima gestorven?" riep Gruschenka, „dat wist ik niet." Zij maakte het teeken des kruises. „En wat doe ik, ik zit op jou knieën," riep zij plotseling verschrikt. Zij sprong er af en ging weer op den divan zitten.

Aljoscha keek haar langen tijd verwonderd aan, en het was alsof zijn gezicht opklaarde.

„Rakitin," zei hij plotseling op zachten toon, „zeg niet dat ik tegen mijn God opgestaan ben, ik wil niet boos op je worden, daarom moet je je netter gedragen. Ik heb vandaag een schat verloren, zooals jij er nooit een bezeten hebt, je kunt mijn toestand niet beoordeelen. Kijk liever naar haar, heb je gezien hoe zij rekening met mijn gevoelens houdt? Ik kwam hier om een slechte vrouw te vinden, want ik was kwaad. Maar ik heb een zuster gevonden, een liefhebbende ziel .. zij heeft mij gespaard ... ik spreek over jou, Agrafjona Alexandrowna, jij hebt mijn ziel gered."

Aljoscha's lippen beefden.

„Is zij jou „verlosser" geworden?" vroeg Rakitin kwaadaardig lachend. „Zij heeft je willen verleiden, weet je dat?"

„Halt Rakitin," riep Gruschenka opspringend. „Jullie moeten allebei je mond houden, ik zal alles zeggen, Aljoscha. Zwijg, want jij zegt dingen, die mij doen blozen van schaamte. Ik ben niet goed, ik ben slecht, ja zeker, dat ben ik, en jij moet zwijgen, Rakitka, omdat je liegt. Ik heb hem werkelijk willen verleiden. Laat ik je hier niet meer over hooren, Rakitin!"

„Jullie zijn beiden gek geworden," siste Rakitin, en keek hen verwonderd aan. „Het lijkt hier wel een krankzinnigengesticht, het zal niet lang meer duren of jullie beginnen te huilen."

„Ik zal ook huilen," zei Gruschenka, „hij heeft mij zijn zuster genoemd, dat zal ik in de toekomst nooit vergeten. Maar denk er om, Rakitka al ben ik ook boosaardig, ik heb toch een uitje gegeven."

„Een uitje? Wel allemachtig! Zij zijn werkelijk niet goed wijs!"

„Zie je, Aljoscha," zei Gruschenka, terwijl zij zich meteen nerveus lachje tot hem wendde, „ik heb mij tegenover Rakitka er op beroemd dat ik een uitje gegeven heb, maar tegenover jou doe ik dat niet. Jou zeg ik het met een andere bedoeling, het is maar een sprookje. Ik was nog een kind toen ik het voor het eerst van mijn matrjona, die nu bij mij keukenmeid is, hoorde. Luister: Er was eens een boosaardig vrouw, die stierf. Zij liet zelfs niet de herinnering aan een goede daad achter, zij werd door de duivels gegrepen en in de vuurpoel geworpen, maar haar beschermengel stond er bij en dacht er over na. „Kon ik mij maar herinneren, dat zij eens in haar leven iets goeds gedaan heeft, dan zou ik het God zeggen," dacht hij. Toen viel hem wat in, en hij zei tot God: „Zij heeft eens in haar tuin een uitje uit den grond getrokken en aan een meisje gegeven," en God antwoordde: „Neem datzelfde uitje, laat zij het grijpen, dan mag zij zich daaraan omhoog trekken. Wanneer het gelukt komt zij in het paradijs, maar wanneer het uitje breekt, dan moet de vrouw blijven, waar zij zich nu bevindt."

De engel liep naar de ongelukkige toe, reikte haar het uitje en zei: „Pak het aan, vrouw, dan trek ik je er uit," en hij begon heel voorzichtig te trekken, en bijna was het gelukt, toen al de overige zondaars, die ook in de vuurpoel waren, haar vast

hielden om meegetrokken te worden. De vrouw werd boos en begon met haar voeten te schoppen: „Ik alleen wordt er uitgetrokken en jullie niet, het is mijn uitje!" Nauwelijks had zij die woorden gesproken of het plantje brak af, de vrouw viel in de poel terug en daar brandt ze nu nog. De engel begon te weenen en ging weg.

Dat is het sprookje, Aljoscha. Ik ken het zoo goed, omdat ik zelf die booze vrouw ben. Tegenover Rakitka heb ik mij er op beroemd een uitje gegeven te hebben, maar jou zeg ik het met een andere bedoeling. Ik heb in mijn geheele leven niets anders kunnen geven dan een erbarmelijk uitje, ik heb geen enkele andere goede daad verricht. Je moet mij niet prijzen, Ajoscha, je mag mij niet edelmoedig vinden, want dan ga ik dood van schaamte. Ach, ik heb zoo'n berouw. Hoor eens, ik wilde je zoo graag hier naar toe lokken, dat ik Rakitka vijfentwintig roebel beloofd heb, wanneer hij je hier bracht. Wacht eens, Rakitka," haastig ging zij naar de schrijftafel, opende een van de laden en gaf Rakitin een bankbiljet.

„Wat een onzin is dat," riep Rakitin verbaasd.

„Neem het maar, Rakitka, ik ben het je schuldig, je moogt het niet teruggeven. Je hebt er zelf om gevraagd," en zij gooide het biljet voor zijn voeten.

„Waarom zou ik het ook doen," zei Rakitin op somberen toon. Hij was blijkbaar zeer verward, maar trachtte zijn schaamte te verbergen. „Het komt mij goed te pas, de domooren zijn er nu eenmaal ten voordeele van de verstandigen."

„Zwijg nu, Rakitka, wat ik ga zeggen is niet voor jou ooren bestemd, ga in een hoek zitten en houd je stil. Je houdt immers niet van ons, daarom moet je ook doen alsof je er niet bij bent."

„Waaromzou ik van jullie houden!" riep Rakitin, die zijn kwaadheid niet meer kon verbergen, woedend uit. Hij stak het bankbiljet in zijn zak, maar schaamde zich voor Aljoscha. Hij had er op gerekend het geld later te ontvangen, zoodat Aljoscha het niet gemerkt zou hebben.

Tot op dit oogenblik had het hem verstandiger toegeschenen Gruschenka niet al te zeer tegen te spreken, het was duidelijk dat zij een macht op hem uitoefende, maar nu was hij woedend.

„Wanneer men van iemand houdt, moet men een reden daartoe hebben. Wat hebben jullie voor mij gedaan?"

„Je moet van ons houden zonder reden, dat doet Aljoscha ook."

„In hoeverre houdt hij dan van jou, en wat heeft hij je voor een grooten dienst bewezen?"

Gruschenka stond midden in de kamer. Zij sprak met warmte, haar stem klonk zoo nu en dan zeer opgewonden.

„Zwijg, Rakitka, jij begrijpt ons niet. Waag het niet nog iets te zeggen. Hoe kom je zoo brutaal, ga in den hoek zitten en houd je stil als een lakei. Jou, Aljoscha, wil ik de waarheid zeggen, dan kun je zien wat voor een schepsel ik ben. Ik wilde je te gronde richten, Aljoscha, dat is de waarheid. Ik had het vast besloten, zoo vast dat ik Rakitin met geld omgekocht had je hier te brengen. En waarom deed ik dat? Jij wist niets van dat alles, jij wendde je af, je ging voorbij en liet je blik ergens anders rusten, maar ik heb je wel honderdmaal aangekeken. Ik ben begonnen allen over jou uit te vragen, je gelaat zag ik steeds voor mij. „Hij veracht mij," dacht ik. „Hij wil mij niet eens aanzien." Plotseling kreeg ik een gevoel waarover ik mijzelf verwonderde. „Waarom ben ik bang voor zoo'n kleinen jongen, ik zal hem met huid en haar verslinden en tegelijkertijd lachen." Ik smeedde booze plannen, geloof mij, terwijl overigens toch niemand kan zeggen, dat men naar Agrafjona Alexandrowna toe kan gaan met een of andere lage bedoeling. Ik heb alleen den ouden man, met hem ben ik getrouwd, aan hem ben ik verkocht, Satan heeft ons getrouwd, maar anderen ... niemand. Toen ik jou zag besloot ik: „hem zal ik verslinden, lachend zal ik hem opeten. Kijk nu eens hoe slecht ik ben, terwijl je mij nog wel je zuster noemt. Nu is degene aangekomen, die mij onteerd heeft, en ik zit hier en wacht op bericht. Weet je wat hij voor mij geweest is? Vijf jaar geleden bracht Kusjma mij hier naar toe, ik was altijd stil en hield de menschen op een afstand, zoodat zij niets van mij zagen of hoorden. Als een dom gansje zat ik te huilen en sliep 's nachts niet. Ik dacht steeds: waar is hij toch, hij, die mij onteerd heeft, waarschijnlijk spot hij nu met anderen over mij. Als ik hem ooit tegenkom, zal ik het hem betaald zetten. 's Nachts wanneer het donker was dacht ik hetzelfde: Ik zal het hem betaald zetten en wanneer ik dan plotseling bedacht dat ik hem niets kon doen, en dat hij met mij spotte, of mij geheel vergeten was, dan vergoot ik tranen van machtelooze woede. 's Morgens stond ik op kwaadaardig als een hond. Ik zou blij geweest zijn, wanneer ik de heele wereld had kunnen vernietigen. Daarna begon ik geld te sparen, om onbarmhartig ermede te woekeren. Denk je misschien, dat ik ver-

standig werd? Wanneer het 's nachts donker is, lig ik nog vaak als een jong meisje te huilen en smeed plannen om hem te gronde te richten. Je kent mijn toestand. Stel je voor, nu ontvang ik plotseling een maand geleden een brief. Hij komt, hij is weduwnaar geworden en wil mij zien. Mijn adem stokte in mijn keel en ik dacht: hij komt. Hij fluit mij, hij roept mij, nu moet ik als een geslagen hond naar hem toekruipen. Dat dacht ik, maar ik geloofde het zelf niet. „Ben ik gemeen of ben ik niet gemeen, zal ik naar hem toegaan of niet?" Ik had nog leelijker plannen dan vijf jaar geleden. Zie je nu wel, Aljoscha, wat voor een schepsel ik ben. Ik heb je de waarheid verteld, ik heb mij met Mitja trachten te amuseeren, alleen om niet naar hem toe te gaan. Zwijg Rakitka, jij mag niet over mij oordeelen. Voor jij kwam heb ik hier gelegen, gewacht, ik heb alles bij mijzelf overlegd en jullie zullen nooit begrijpen, wat er in mijn binnenste plaats vond. Aljoscha, zeg aan dat meisje, dat zij mij mijn gedrag van eergisteren niet kwalijk moet nemen. Niemand in de geheele wereld weet, hoe ik mij voel, niemand kan het weten. Misschien neem ik wel een dolk mee daar naar toe, maar ik weet het niet zeker."

Toen Gruschenka deze laatste woorden gesproken had, kon zij zich niet langer beheerschen, zij verborg haar gezicht in de handen en wierp zich op den divan terwijl zij snikte als een klein kind. Aljoscha stond op en ging op Rakitin toe.

„Wees niet boos op haar," zeide hij. „Heb je gehoord, wat zij zei? Men kan niet teveel van een menschenziel verlangen, men moet barmhartig zijn."

Rakitin keek hem spottend aan.

„Je hebt je als een geweer met den Staretz laten laden en nu schiet je den Staretz op mij af, Aljoscha, man Gods," zei Rakitin met een hatelijk lachje.

„Spot niet Rakitin, spreek niet over den gestorvene, hij staat hooger dan wij allen die op aarde zijn," riep Aljoscha uit, terwijl hij nauwelijks zijn tranen in kon houden. „Ik heb niet als een rechter tot je willen spreken, ik ben zelf niet beter dan de minste onder de veroordeelden. Hoe sta ik tegenover haar? Ik ben hier gekomen om te gronde te gaan en zeide bij mijzelf: Steeds verder, steeds verder. Zoo kleinmoedig was ik. Zij heeft echter na vijf jaar geleden te hebben, zoodra de eerste de beste kwam, om haar oprecht toe te spreken alles vergeven, alles vergeten en weent nu. Haar verleider is teruggekomen en roept haar. Zij vergeeft hem alles en gaat met vreugde naar

hem toe en den dolk zal zij niet meenemen. Zoo ben ik niet, dit is een les voor mij geweest . . . in de liefde staat zij hooger dan wij. Heb je ooit vroeger van haar gehoord, wat zij nu verteld heeft? Dat kan niet, want dan had je haar reeds lang begrepen. O, Katharina Iwanowna zal haar vergeven. Zij zal haar vergeven zoodra zij dit hoort en zij zal het hooren. Deze ziel is nog niet tot rust gekomen en moet met zachtheid behandeld worden, daar ligt een schat in verborgen."

Aljoscha hield op. Niettegenstaande zijn kwaadheid bekeek Rakitin hem met verbazing en nooit had hij van den stillen jongen zulk een redevoering verwacht.

„In jou is een advocaat verloren gegaan, je bent verliefd, heb ik geen gelijk, Agrafjona Alexandrowna?" schreeuwde hij met een brutaal lachje. „Onze monnik is verliefd op je geworden, je hebt overwonnen."

Gruschenka hief haar hoofd op en keek Aljoscha aan. Een glimlach van ontroering verscheen op haar gelaat, dat nog gezwollen was van de zooeven vergoten tranen.

„Laat hem maar, Aljoscha, je ziet hoe hij is. Hij heeft zijn meester gevonden. Ik wilde je al om vergeving vragen," vervolgde zij tot Rakitin, „dat ik je beleedigd heb en nu kan ik het weer niet. Aljoscha, kom bij mij, ga dicht bij mij zitten, zoo. Zeg mij eens, houd ik van hem of niet, van mijn verleider, bedoel ik. Hier heb ik, voor je kwam, in het donker gelegen en ik heb steeds mijzelf afgevraagd: „Houd ik van hem of niet?" Zorg dat ik tot een besluit kom, de tijd is gekomen; zooals jij beslist, zoo moet het zijn. Mag ik hem vergeven of niet?"

„Je hebt hem al vergeven," zei Aljoscha glimlachend.

„Inderdaad," zei Gruschenka peinzend, „wat ben ik laaghartig," en zij greep plotseling een glas van de tafel, ledigde het in één teug en wierp het op den grond.

Even verscheen er een harden trek om haar mond.

„Maar misschien heb ik hem nog niet vergeven," zeide zij bijna dreigend, „misschien doet het hart eerst pogingen om te vergeven, ik moet nog vechten met mijn hart. Kijk eens, Aljoscha, het is verschrikkelijk het te moeten zeggen, die tranen heb ik in die vijf jaar liefgekregen, misschien heb ik alleen van mijn beleediging gehouden en niet van hem."

„Ik zou niet graag in zijn plaats staan," zei Rakitin.

„Dat zal je ook nooit, Rakitka, je zult mijn schoenen herstellen, dat is het eenige, waarvoor ik je gebruiken kan. Jij zult nooit een vrouw, als ik ben, zien en ook hij misschien niet."

„Ook hij niet? Waarom heb je je dan zoo mooi gemaakt?" plaagde de ander.

„Verwijt mij dat niet, Rakitka, je kent mijn hart nog niet, wanneer ik wil, verscheur ik alles onmiddellijk. Je weet niet, waarvoor dit toilet dient. Misschien ga ik naar hem toe en zeg: „Heb je mij reeds zoo gezien?" Hij heeft mij als zeventienjarig mager en huilerig meisje verlaten. Wanneer ik dan bij hem ga zitten, met hem coquetteer, hem weer verliefd maak, en hem zeg: nu heb je gezien hoe ik ben, wees daar tevreden mee, zeer vereerde heer, je hebt naar mij verlangd, maar je krijgt mij niet, dan heeft mijn toilet goeden dienst gedaan, Rakitka. Pas op, ik ben een eigenaardig persoontje, Aljoscha, ik kan hier mijn kleeren in stukken scheuren, mijn schoonheid bederven, mijn gezicht verbranden, mij met een mes verminken en gaan bedelen. Wanneer ik het wil, ga ik vandaag naar niemand toe. Wanneer ik het wil, stuur ik morgen Kusjma alles terug wat hij mij gegeven heeft, al zijn geld en dan wil ik mijn leven lang ondergeschikte zijn. Jij gelooft niet, dat ik dat kan doen, dat ik den moed heb het te doen. Ik doe het, ik ben ertoe in staat. Laat niemand mij kwaad maken, dan zal ik hem wat laten zien."

De laatste woorden schreeuwde ze opgewonden als in vervoering, maar zij kon de spanning niet verdragen, verborg haar gezicht weer in de handen en begon opnieuw te weenen.

Rakitin stond op van zijn plaats.

„Het is tijd," zei hij, „het is laat, men zal ons niet meer toelaten in het klooster."

Onmiddellijk sprong Gruschenka op.

„Is het mogelijk, Aljoscha, dat je mij wil verlaten,?" riep zij droevig uit.

„Wat doe je met me, je hebt mij wakker geroepen, je hebt mij in stukken gescheurd en nu wil je het weer nacht laten worden. Moet ik weer alleen blijven?"

„Moet hij vannacht bij je blijven? Nu, wanneer hij dat wil, ik kan ook alleen gaan," zei Rakitin.

„Zwijg, jij lage ziel," zei Gruschenka boos. „Nog nooit heb jij mij woorden kunnen zeggen, zooals hij ze gezegd heeft."

„Wat heeft hij dan gezegd," bromde Rakitin.

„Ik herinner mij niets meer van alles wat hij mij gezegd heeft, maar hij spreekt tot mijn hart. Hij heeft voor het eerst medelijden met mij gehad, hij alleen. Waarom ben je niet vroeger gekomen, mijn liefste?" en zij viel voor hem op de

knieën. „Mijn geheele leven heb ik iemand als jij verwacht. Ik heb gevoeld, dat er iemand zou komen om mij te vergeven. Ik heb eraan geloofd, dat er iemand zou zijn, die mij niet alleen om den prijs van mijn schande zou liefhebben."

„Wat heb ik gedaan?" vroeg Aljoscha, terwijl hij zich tot haar boog en haar hand pakte. „Ik heb je het uienplantje toegereikt, meer niet," zeide hij en de tranen sprongen hem in de oogen.

Op dit oogenblik hoorde men in de voorkamer een gedruisch; Gruschenka sprong op alsof zij bang was. Fenja kwam haastig aanloopen.

„O mevrouw, mevrouw, de boodschapper is aangekomen. Men heeft een rijtuig van uit Mokroje naar u toe gestuurd. Hier is een brief, mevrouw, hier is hij."

Gruschenka nam den brief aan, het waren slechts enkele regels.

„Hij heeft mij geroepen," riep zij verbleekend, „hij heeft gefloten, nu moet het hondje kruipen."

Slechts een oogenblik aarzelde zij.

„Ik ga er heen," riep zij uit, „vijf jaar van mijn leven, vaarwel, vaarwel, Aljoscha, mijn lot is beslist. Gaat nu allen weg, ik wil jullie niet meer zien. Gruschenka begint een nieuw leven. Rakitka, wees niet boos op mij, misschien ga ik wel dood. O, ik ben werkelijk dronken."

Zij liet hen alleen staan, en ging naar een andere kamer.

„Zij heeft voor ons geen tijd meer," bromde Rakitin, „laat ons verdwijnen, anders begint zij weer te schreeuwen, en daar heb ik genoeg van."

Als werktuigelijk liet Aljoscha zich wegvoeren. Voor de deur stond een rijtuig, men verwisselde van paarden.

Nauwelijks waren Rakitin en Aljoscha de stoep af, of een venster werd geopend en Gruschenka riep Aljoscha na:

„Aljoscha, groet je broeder Mitja van mij en zeg hem dat hij niet boos mag zijn. Breng hem letterlijk de volgende woorden over: Gruschenka heeft zich door een schurk laten verleiden, terwijl een edelman dit niet kon tot stand brengen, en voeg er nog bij, dat Gruschenka hem een uurtje heeft liefgehad en aan dit uurtje moet hij zijn heele leven lang denken. Zeg, dat ik je opgedragen heb hem dit te zeggen."

„Ha," lachte Rakitin, „ze heeft je broeder Mitja beetgenomen en nu moet hij nog zijn heele leven lang aan haar denken. Het is een verscheurend dier."

Aljoscha antwoordde niet, het was alsof hij niets gehoord had. Hij liep naast Rakitin voort, alsof hij groote haast had. Rakitin was in een geprikkelde stemming, alsof men een open wond, die hij had, met den vinger aanraakte. Nu had hij Gruschenka en Aljoscha bij elkaar gebracht, en er was heel iets anders gebeurd dan hij wenschte.

„Haar officier is een Pool," zeide hij, terwijl hij bleef staan. „Hij is niet eens officier meer, hij heeft als douane-beambte in Siberië gediend, ergens aan de Chineesche grens. Het is een echte verachtelijke Pool. Men zegt, dat hij zijn betrekking kwijt is, hij heeft gehoord dat Gruschenka een kapitaaltje gespaard heeft en is vlug teruggekeerd. Dat is het zoogenaamde wonder."

Aljoscha scheen hem niet verstaan te hebben.

„Wat is er, heb je een zondares bekeerd?" vervolgde Rakitin kwaadaardig, „heb je een slechte vrouw op den goeden weg gebracht? Heb je zeven duivels uitgedreven? Nu, je had zoo naar een wonder verlangd, daar heb je het."

„Houd op, Rakitin," zei Aljoscha.

„Je veracht mij, omdat ik vijfentwintig roebel aangenomen heb. Je vriend heeft je verkocht, maar pas op, jij bent geen Christus en ik ben geen Judas."

„Ach Rakitin, ik had het al lang vergeten, jij herinnert mij er eerst weer aan."

„Ach, loop naar den duivel, allen tezamen of ieder afzonderlijk, waarom heb ik mij met jullie bemoeid, ik wil niets meer van je weten, ga liever alleen, daar is je weg."

Hij liep een andere straat in, terwijl hij Aljoscha in het donker liet staan. Aljoscha ging de stad uit dwars door het veld naar het klooster.

EENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Het was reeds laat toen Aljoscha bij de hermitage aankwam. Onmiddellijk ging hij de cel binnen, waar het lijk van den Staretz lag. Slechts pater Paissy, die aan de baar de Evangeliën zat te lezen, en de novicius Porfiri, die op den houten vloer lag te slapen, bevonden zich in het vertrek. Pater Paissy hoorde wel dat Aljoscha binnenkwam, maar hij zag niet om. Een venster van de cel stond open, het was er dan ook frisch.

„Men heeft de vensters natuurlijk open gemaakt, omdat de lijklucht nog sterker is geworden," dacht Aljoscha bij zich zelf. Deze gedachte deed hem geen pijn meer zooals eenige uren te voren. Na eenigen tijd begon hij te luisteren naar datgene, wat pater Paissy voorlas, hoewel hij zich langzamerhand door den slaap overmeesterd voelde. „En op den derden dag was er een bruiloft te Cana in Galilea en de moeder van Jezus was aldaar. Jezus en zijn discipelen werden ook genoodigd tot de bruiloft." „Bruiloft, wat is dat.... een bruiloft?.... zij is ook in zaligheid naar het feest gegaan.... neen, zij heeft den dolk niet meegenomen, dat was een onaangenaam woord.... welnu.... onaangename woorden moet men vergeven, zij verlichten de ziel.... zonder hen zouden de menschen het verdriet niet kunnen verdragen. Rakitin is een zijstraat ingegaan, zoolang Rakitin zich beleedigd voelt zal hij altijd zijstraten ingaan. De weg.... de weg is breed, recht, helder, aan het einde daarvan staat de zon.... Ach,.... wat wordt er gelezen?"

„En daar het aan wijn ontbrak...."

„Zij hebben geen wijn, Neen, dat heb ik verkeerd verstaan, en ik wilde het goed verstaan. Ik houd van die plaats in den Bijbel. Het eerste wonder gaat over Cana in Galilea. Ach, dat heerlijke wonder. Christus heeft de menschen niet in hun verdriet, maar in hun vreugde opgezocht toen hij voor het eerst een wonder verrichtte."

„Wie de menschen lief heeft, heeft hunne vreugden lief..."

„Dat heeft vader Sossima vaak gezegd.... het is onmogelijk zonder vreugde te leven, zegt Mitja.... alles wat waar en schoon is komt van God, dat heeft mijn leeraar steeds gezegd...."

„Jezus sprak tot haar: „Vrouw, wat heb ik te doen? Mijn uur is nog niet gekomen." Zijn Moeder sprak tot de dienaren: „Doe wat hij u zegt."

„Vreugde voor arme menschen, arme menschen, want zij hadden geen wijn, de geschiedschrijvers schreven, dat om het meer Genazareth uitsluitend arme menschen woonden. En een ander, eveneens een verheven wezen, zijn Moeder, wist dat hij niet alleen gekomen was om een wonder te verrichten, maar dat zijn hart hield van de ongekunstelde vreugde der onbeschaafden. „Mijn uur is nog niet gekomen," heeft hij met een glimlach gezegd.... Inderdaad, Hij is immers niet om op bruiloften wijn te schenken op aarde neergedaald. Hij is er toch heengegaan, en heeft gedaan wat zij vroegen.... Hij leest verder."

„Jezus sprak tot hen: „Vul de waterkruiken met water," en zij vulden deze tot aan den hals, en hij sprak tot hen: „Schep het nu op en draag het naar den hofmeester," en zij droegen het. Toen de hofmeester den wijn proefde, die water geweest was, wist hij niet vanwaar deze kwam. Hij roept den bruidegom en spreekt tot hem: „Geef iedereen eerst den goeden wijn, en wanneer zij dronken geworden zijn den slechten."

„Wat wordt de kamer wijd. Ach ja, ... het is de bruiloft, daar zijn ook de gasten. Wie is de hofmeester? Wie heeft deze kamer zoo groot gemaakt? ... Wie staat daar van de tafel op? Wie ... is hij ook hier? Hij ligt immers in zijn kist. Maar hij is ook hier ... hij is herrezen, ... hij heeft mij herkend, hij komt hiernaar toe ... O Heer, ... Ja, hij kwam op hen toe met de fijne rimpels in zijn gezicht. De kist is weg, het schijnt, dat hij eveneens aan het feest deelneemt. Zou hij ook uitgenoodigd zijn tot de bruiloft in Cana?"

„Ja, mijn jongen, ik ben ook uitgenoodigd, waarom heb je je verborgen? Kom bij ons zitten." Het is de stem van Staretz Sossima, hij neemt Aljoscha bij de hand, deze staat op.

„Laat ons vroolijk zijn, laat ons den nieuwen wijn drinken, den wijn der vreugden. Ziet gij hoeveel gasten hier zijn, kijk, daar is de bruidegom en de bruid en de wijze hofmeester, die van den wijn proeft. Waarom verwonder je je over mij, ik heb

iemand een uienplantje gereikt, en daarom ben ik hier. Velen zijn hier wegens dat kleine uitje . . . en hoe staat het met jou? Ach, mijn lieve jongen, ook jij hebt vandaag een hongerig mensch een uitje gereikt. Begin je werk, zie je ook zon? zie je Hem?"

„Ik ben bang, ik durf er niet naar te zien," fluisterde Aljoscha.

„Wees niet bang, verschrikkelijk is Hij in zijn grootheid. Hij is echter vol genade en waakt steeds over ons, geheel uit liefde voor ons. Hij verwacht nieuwe gasten, steeds noodigt Hij anderen uit, en zoo van nu af tot aan de eeuwigheid. Kijk eens, ook nieuwen wijn brengt men . . ."

Aljoscha barstte in tranen uit en ontwaakte. Eigenaardig, hij was op zijn knieën ingeslapen, en nu stond hij recht op. Met vasten tred liep hij op de doodkist toe. Hij raakte den schouder van vader Paissy aan zonder het zelf te bemerken. Deze keek even op, maar begon onmiddellijk weer te lezen, omdat hij begreep dat er iets buitengewoons in den jongen monnik omging. Aljoscha keek een minuut lang naar het onbewegelijke lichaam met het heiligenbeeld op de borst, zooeven had hij nog zijn stem gehoord. Hij luisterde . . . Maar eensklaps wendde hij zich om en verliet de cel.

Aljoscha stond buiten en keek naar de witte torens, den diepblauwen hemel, de prachtige herfstbloemen en het was alsof de aardsche stilte ineenvloeide met de hemelsche, en alsof de geheimen der aarde en der sterren elkaar raakten. Aljoscha stond stil en keek naar boven. Dan wierp hij zich op den grond, hij wist niet waarom hij de aarde omhelsde en kon zich geen rekenschap er van geven waarom hij haar wilde kussen, maar hij deed het weenende, in extase zwoer hij haar lief te hebben tot in de eeuwigheid.

„Drenk de aarde met uw vreugdetranen en heb die tranen lief," zoo zong het in zijn ziel. Als een zwakke jongeling was hij neergevallen en hij stond op als een onoverwinbare strijder. „Iemand heeft op dit uur mijn ziel gezocht," zei hij later.

Drie dagen daarna verliet hij het klooster, gehoor gevende aan het bevel van den gestorven Staretz, die hem gezegd had „in de wereld te gaan."

TWEEENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Gruschenka had Dmitry Feodorowitsch bevolen haar lief te hebben wegens het eene uurtje, dat zij hem had liefgehad. Sedert de laatste twee dagen bevond de kapitein zich in een onaangenamen toestand. De strijd tusschen hem en Feodor Pawlowitsch wilde maar geen einde nemen, en de besluiteloosheid van Gruschenka was een reden te meer voor haar om hem te haten. Dit begreep hij maar al te goed. Men moet niet vergeten, dat hij er van overtuigd was, dat Feodor Pawlowitsch onmiddellijk met Gruschenka wilde trouwen, hij wist namelijk niets van het plan om haar met drie duizend roebel af te schepen. De moeilijkheid van Gruschenka's keuze lag dan volgens hem ook alleen in het meer of minder voordeelige van een huwelijk met hem of met Feodor Pawlowitsch. Aan den officier, die destijds Gruschenka onteerd had, dacht hij in het geheel niet; hoewel zij hem eenigen tijd geleden den brief had laten lezen, dien zij van haar voormaligen geliefde ontvangen had, had het lezen hiervan niet den minsten indruk op den kapitein gemaakt tot groote verwondering van Gruschenka, die hem juist dezen brief had getoond om hem jaloersch te maken. Ook geloofde hij niet aan de terugkomst van dezen man, nadat hij vijf jaar lang niets van zich had laten hooren. Voor hem was dus alleen Feodor Pawlowitsch een mededinger, die in aanmerking kwam. Hij stelde zich voor, hoe Gruschenka naar hem toe zou komen om hem te vragen met haar te trouwen, en bedacht met schrik, dat hij geen geld had om haar te ontvangen. Hij wist dat Gruschenka rijk was, maar zijn trots verbood hem om hiervan gebruik te maken, wanneer hij met haar een nieuw leven wilde beginnen. En voor alles was het noodzakelijk, dat hij de drie duizend roebel, die hij aan Katharina Iwanowna schuldig was, teruggaf om niet later het verwijt te moeten hooren dat hij haar geld gebruikt had om er met Gruschenka van door te gaan. Neen, beter was het een moordenaar te worden dan een dief, beter

was het te dooden dan zijn schuld aan Katharina niet te betalen. Hij moest dus vóór alles geld hebben, en had geen heldere voorstelling van de manier waarop hij dit kon krijgen, zoodat hij ten einde raad een dwaas plan bedacht; hij wilde namelijk Ssamssonow opzoeken, de beschermer van Gruschenka, om hem een commercieel plan voor te leggen, in ruil waarvoor de oude koopman hem dan zonder meer een flinke som zou betalen. Hoewel hij den koopman niet goed kende was hij er van overtuigd, dat een man, die aan den rand van het graf stond, berouw voelend over zijn schuldig verleden geen antipathie voor hem zou gevoelen, integendeel, wanneer Mitja hem openhartig alles op zou biechten en vertellen dat hij met Gruschenka een nieuw leven wilde beginnen, waarin beiden gezuiverd zouden worden, dan zou de oude koopman tot tranen geroerd zijn zegen geven en hem in alles helpen ten einde voor zijn dood nog eenige goede daden verricht te hebben.

Den morgen na zijn gesprek met Aljoscha liet hij zich daarom aandienen bij Ssamssonow, die hem echter weigerde te ontvangen. Hierop schreef Mitja op een stukje papier de volgende woorden: „Wegens een dringende zaak, die Agrafjona Alexandrowna betreft moet ik u noodzakelijk spreken."

De oude man ontving hem koeltjes.

„Wat is er van uw dienst?" vroeg hij.

Mitja begon luid en snel achter elkaar te praten, blijkbaar in groote opwinding, het was duidelijk dat hij een laatste uitweg zocht.

„Gelukt het niet," zoo scheen zijn houding te zeggen, „dan maar meteen het water in."

Dit alles merkte de oude Ssamssonow onmiddellijk op, hoewel zijn gezicht koud en onveranderd bleef als een afgodsbeeld.

„De zeer edele Kusjma Kusjmitsch heeft waarschijnlijk reeds meerdere malen gehoord van mijn oneenigheid met mijn vader, Feodor Pawlowitsch Karamazow, die mij van het erfdeel mijner moeder beroofd heeft... De heele stad is er vol van... want hier bemoeien zich de menschen met dingen die hun niets aangaan... bovendien had Gruschenka het u kunnen vertellen... neemt u mij niet kwalijk: Agrafjona Alexandrowna... de door mij zeer geëerde en geachte Agrafjona Alexandrowna."

Zoo begon Mitja en bleef weldra steken. Wij willen zijn

redevoering niet woordelijk weergeven, maar slechts zeggen waar het op neer kwam.

Voor drie maanden, vertelde hij, had hij een advocaat geconsulteerd, den beroemden Pawel Pawlowitsch Korneplodow, „waarschijnlijk hebt u wel eens van hem gehoord? Een breed voorhoofd, hij zou een staatsman kunnen zijn... hij kent u ook. Hij sprak met heel veel eerbied over u." Nu vertelde hij hoe Korneplodow hem alle bijzonderheden gevraagd had over de erfenis, en gezegd dat men wegens het landgoed Tschermaschnja, dat volgens zijn meening Mitja toekwam, een proces beginnen kon. In één woord, wanneer men den ouden heer maar flink aanpakte, zou hij zeker zesduizend, misschien wel zevenduizend roebel geven, daar Tschermaschnja toch altijd nog vijfentwintig duizend roebel waard was. „Dat wil zeggen, eigenlijk achtentwintigduizend, neen dertigduizend, en denk eens aan, ik heb slechts zeventienduizend van hem ontvangen. Destijds heb ik er geen werk van gemaakt, want ik begrijp niets van al die rechtskundige kwesties. Zoo staat het nu: ik wilde u voorstellen, Kusjma Kusjmitsch, om mijn rechten, die ik tegenover mijn vader kan laten gelden aan u over te dragen, daarvoor behoeft gij mij slechts drieduizend roebel te geven, gij kunt er nooit bij verliezen, ik zweer u dat op mijn eer, misschien krijgt u zelfs voor uw drieduizend roebel zes of zevenduizend terug. De hoofdzaak is echter dat wij gauw tot een overeenstemming geraken, zoo mogelijk vandaag nog. Zal ik u een notaris bezorgen? of misschien... in één woord, ik ben bereid u alle documenten te geven die u verlangt, ik onderteeken alles,... Wij kunnen het contract onmiddellijk opmaken, en wanneer het eenigszins kan, zou ik gaarne nog vanochtend... u zou mij die drieduizend roebel kunnen betalen... en daarmee redt u mij van... ik bedoel u zou mij redden in een buitengewoon pijnlijke zaak, een aangelegenheid van het hart kan men wel zeggen... want ik koester de edelste bedoelingen tegenover een zeker iemand, die u maar al te goed kent, en waarvoor gij zoo vaderlijk zorgt. Wanneer ik niet wist, dat u als een vader tegenover haar stond, zou ik niet gekomen zijn. Er zijn als het ware drie hoofden tegen elkaar gestooten; het noodlot is wreed, Kusjma Kusjmitsch, dit is het realisme, de realiteit. Maar daar u reeds lang niet meer meetelt, blijven er slechts twee hoofden over. Ik druk mij misschien niet goed uit, maar ik ben ook geen schrijver. Dat beteekent: het eene

hoofd is van mij, en het andere van dat monster. Nu moet gij kiezen, of ik, óf die andere. Haar lot ligt in uw handen, u moet mij niet kwalijk nemen, wanneer ik niet duidelijk genoeg ben ... ik zie aan uw eerlijk gelaat, dat u mij begrepen hebt ... wanneer u mij niet begrepen hebt, blijft mij slechts één weg: het water. Zoo staan de zaken ..."

Mitja bleef midden in zijn zinnelooze redevoering steken met zijn „zoo staan de zaken". Hij verwachtte nu een antwoord op zijn dwaas voorstel. Bij zijn laatsten zin begreep hij als door een ingeving, dat hij geen succes zou hebben en vooral dat hij onzin gepraat had. „Eigenaardig, op den weg hier naar toe scheen alles zoo goed, maar het is eigenlijk dwaasheid," dacht hij bij zichzelf. Gedurende al den tijd dat hij gesproken had, was de oude man onbewegelijk blijven zitten en had hem met koude oogen gadegeslagen. Nadat hij een oogenblik met zijn antwoord gewacht had, zeide hij eindelijk: „Neem mij niet kwalijk, maar met zulke zaken houd ik mij niet op."

Mitja voelde dat zijn beenen onder hem wankelden.

„Wat zal er nu van mij worden, Kusjma Kusjmitsch", stotterde hij met een bleek lachje, „nu ben ik verloren, denkt u ook niet? Pardon ..." Mitja stond nog steeds midden in de kamer en zag hoe het gezicht van den ouden man even veranderde. Hij kromp in elkaar van vrees.

„Kijk eens, mijnheer, zulke zaken kan ik niet doen," zeide de oude man. „Al die processen, advocaten, enz. dat is een en al ellende. Maar wanneer u wilt, kunt u iemand vinden tot wien u zich zoudt kunnen wenden."

„Mijn God, wie is dat? U geeft mij het leven weer, Kusjma Kusjmitsch" stotterde Mitja.

„De man woont niet hier, hij bevindt zich ook niet in de stad, hij is van boerenstand, hij heeft de bijnaam Speurhond. Sedert een jaar onderhandelt hij met Feodor Pawlowitsch over een bosch in uw Tschermaschnja, zij zijn het nog niet eens over den prijs, misschien hebt u erover gehoord. Hij is weer in deze streek gekomen en woont bij den pope Iljinsky, van het station Wolowja, het zal ongeveer twaalf werst van hier verwijderd zijn, het is in het dorp Iljinkoje. Hij heeft mij over deze zaak geschreven, want hij wilde mij om raad vragen. Feodor Pawlowitsch is van plan er zelf heen te gaan. Wanneer u nu Feodor Pawlowitsch den pas afsnijdt en hem hetzelfde voorstel doet, dan denk ik ..."

„Dat is een geniale gedachte," zei Mitja, hem in de rede

vallend. „Juist, hij zou het graag willen. Hij is aan het onderhandelen, men vraagt een te hoogen prijs en juist op dat oogenblik wordt hem het bezit van het bosch aangeboden. Hoe kan ik u danken, Kusjma Kusjmitsch," vervolgde hij.

„Het heeft niets te beteekenen," antwoordde Ssamssonow, terwijl hij zijn hoofd boog.

„Ach, u weet niet dat u mij gered hebt, de Voorzienigheid heeft mij naar u toegevoerd. Ik moet dus naar dien pope gaan."

„U hebt geen reden mij dankbaar te zijn, mijnheer."

„Ik ga onmiddellijk op weg, ik heb uw aandacht al te lang in beslag genomen, ik zal het nooit vergeten. Dat zegt een Rus tot u, Kusjma Kusjmitsch, een echte Rus."

Mitja stond op het punt den ouden man bij de hand te vatten, maar plotseling keek deze hem kwaadaardig aan. De kapitein trok nu zijn hand terug, maar verweet zichzelf onmiddellijk zijn argwaan. „Hij is zeker moe," dacht hij.

„Het is voor haar, voor haar, Kusjma Kusjmitsch, u begrijpt wat het beteekent."

Dit schreeuwend verliet hij de zaal, maakte een buiging en was weldra verdwenen.

„Alles was reeds verloren, maar nu heeft mijn beschermengel redding gebracht; wanneer zulk een zakenman als deze oude man mij een raad geeft, dan is het in orde. Voor den nacht ben ik reeds terug, dan heb ik overwonnen. Hij heeft zeker niet den spot met mij willen drijven."

Dit laatste was echter maar al te waar. Nadat de groote catastrophe gekomen was, gaf de oude Ssamssonow lachend toe, dat hij destijds Mitja voor den gek gehouden had. Misschien was het de eigenaardige manier van optreden van Mitja geweest, misschien jaloerschheid wegens Gruschenka, omdat hij zich door middel van haar naam had laten aandienen, in ieder geval, op het oogenblik, dat Mitja voor hem stond en zei dat hij verloren was, besloot de oude man hem voor den gek te houden. Toen Mitja weggegaan was wendde Kusjma Kusjmitsch zich bleek van toorn tot zijn zoon, en beval hem maatregelen te nemen, waardoor het dezen brutalen kerel voor altijd belet werd zijn huis te betreden. Nog een uur na het bezoek beefde hij van kwaadaardigheid. Tegen den avond werd hij ziek en liet den dokter roepen.

DRIEENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Door zijn horloge te verkoopen en eenige roebels van zijn hospita te leenen, kreeg Mitja het geld bij elkaar om naar Wolowja te gaan. Hoewel hij in een goede stemming was, maakte hij zich bezorgd over de trouw van Gruschenka. Hij besloot dan ook bij zichzelf denzelfden avond terug te komen, het kostte wat het wilde. Ongelukkigerwijze maakte de voerman een grooten omweg, zoodat hij eerst laat bij den pope aankwam, en deze vertelde hem tot overmaat van ramp, dat Gorstkin, bijgenaamd de Speurhond, den nacht doorbracht bij den opzichter van het bosch dat hij wilde koopen. Na eenige aarzeling stemde de pope erin toe, Mitja naar hem toe te brengen. Zoodra zij in het huis van den opzichter kwamen, zagen zij den houtkooper languit op de bank liggen. Mitja deed alle mogelijke moeite hem te wekken, maar kon hem niet tot bewustzijn brengen.

„Heb liever eenigen tijd geduld," zei de pope eindelijk, „ik denk dat hij niet in staat is, u te woord te staan."

„Den geheelen dag heeft hij gedronken," beweerde de boschwachter.

„God," schreeuwde Mitja uit, „wanneer u slechts wist hoe noodig het voor mij is hem te spreken en in wat voor een vertwijfelde stemming ik verkeer."

„Het zal beter zijn tot morgen geduld te hebben," herhaalde de pope.

„Tot morgen? Om 's hemels wil, dat is onmogelijk."

In zijn wanhoop had hij zich bijna weer op den dronkaard geworpen om hem te wekken, maar hij hield op, daar hij het nuttelooze van zijn pogingen inzag. De pope zweeg. De boschwachter, die slaperig was, zette een somber gezicht.

„Wat een verschrikkelijke tragedie bereidt het lot den menschen steeds," zei Mitja. Het zweet stond hem op het voorhoofd. De pope gebruikte dit oogenblik om hem uit te leggen, dat, al zou het hem gelukken den slapende te wekken,

hij toch niet in staat zou zijn eenig gesprek te voeren. „Uw zaak is zeer gewichtig, en het zal beter zijn ze uit te stellen tot het dag is . . ." Mitja gaf eindelijk toe.

„Ik zal met het licht hier blijven, vadertje, en op hem wachten. Wanneer hij ontwaakt, begin ik. Voor het licht zal ik wel betalen," zei hij tot den boschwachter, „eveneens voor logies. U zult nog wel eens aan Dmitry Karamazow denken. Ik weet alleen niet wat wij met u moeten beginnen, vader, waar gaat u slapen?"

„Ik ga liever naar huis," zei de pope. „Vaarwel, ik hoop, dat u succes zult hebben."

Hij haalde zijn paard, blij, dat hij eindelijk Mitja kwijt was geraakt. Peinzend bewoog hij zijn voorhoofd heen en weer. Hij overlegde of het niet het beste was morgen zoo vroeg mogelijk zijn weldoener Feodor Pawlowitsch met dit voorval in kennis te stellen.

Nadat Mitja langen tijd gewaakt had, sliep hij eindelijk vast tot negen uur in den morgen. De zon scheen reeds helder. De houtkooper zat op de bank. Voor hem stond een Ssamowar en een flesch brandewijn, deze was reeds voor de helft leeg. Mitja sprong op en vermoedde, dat die vervloekte boer al weer dronken was.

De houtkooper keek hem zwijgend met een listigen blik aan. Het kwam Mitja voor alsof hij bijna verachtelijk keek.

„Neemt u mij niet kwalijk," zeide de kapitein, „u hebt het misschien reeds van den boschwachter gehoord. Ik ben Dmitry Karamazow, zoon van den ouden Karamazow, met wien u over het bosch onderhandelt."

„Dat lieg je," zei de houtkooper rustig.

„Hoe komt u erbij dat ik lieg, gij kent toch Feodor Pawlowitsch?"

„Jou Feodor Pawlowitsch ken ik niet," zei Gorstkin met een dikke tong.

„Het gaat over het bosch, daarover onderhandelt u toch met hem? Denk er eens over na. De pope, Pawel Iljinsky heeft mij hier naar toegebracht. U hebt Ssamssonow geschreven en deze heeft mij naar u toegestuurd . . ."

Mitja was bijna buiten adem.

„Dat lieg je," zei de Speurhond weer, terwijl hij zijn woorden zorgvuldig uitsprak.

„Heb toch medelijden, ik scherts niet, u bent misschien een beetje dronken, misschien kunt u zich niet goed uitdrukken,

of u begrijpt mij niet, anders... anders is het mij een raadsel!"

„Je bent een domoor."

„Denk eens na. Ik ben Karamazow, Dmitry Karamazow, ik heb u een voorstel te doen, een voordeelig aanbod... zeer voordeelig... juist over het bosch."

De houtkooper streek eens over zijn baard.

„Neen, je hebt het contract geteekend en nu ben je een schurk geworden, een schurk ben je."

„Ik verzeker u dat u zich vergist."

De ander kneep even listig zijn oogen toe.

„Ik zal je zeggen, wat je me moet laten zien: Laat mij de wet zien volgens welke het geoorloofd is schurkenstreken uit te halen."

Mitja zag nu eindelijk in wat voor een dwaasheid hij begaan had; hoe hij zich tot een avontuur had laten verleiden, dat hem duur te staan kon komen.

„Hij is dronken," dacht hij bij zichzelf, „hij zal de heele week verder drinken. Waarom zou ik langer wachten. Als Ssamssonow mij toch eens met opzet hier naar toegestuurd heeft. O God, wat heb ik gedaan!"

Hij verliet de hut. Op goed geluk sloeg hij een paadje in en kwam uit het bosch. Hij stond nu voor een eindelooze vlakte, niets gaf hem een aanwijzing hoe hij moest loopen om den weg naar huis te vinden. Een toeval redde hem. Op eenigen afstand verscheen een rijtuig, dat toevallig naar Wolowja moest en waarvan hij ook gebruik kon maken. Na in deze plaats een stevig ontbijt genomen te hebben, spoorde hij den koetsier aan zoo vlug mogelijk te rijden.

Onderweg kreeg hij weer een idee voor „een onfeilbaar plan" waardoor hij zich nog voor den avond dat „vervloekte geld" zou kunnen verschaffen.

„Het is toch niet mogelijk, dat alleen door een ellendige drieduizend roebel het lot van een mensch beslist wordt," riep hij verachtelijk uit, „vandaag neem ik een besluit."

Wanneer hij niet ongerust geweest was over Gruschenka, had hij zich in een vroolijke stemming bevonden, maar de gedachte aan haar belette hem zijn fantasie den vrijen loop te laten. Toen hij aankwam, ging hij onmiddellijk naar haar huis.

VIERENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Mitja vond Gruschenka thuis en zooals wij weten had zij zich door hem naar Kusjma Kusjmitsch laten brengen, terwijl zij hem vroeg haar om twaalf uur te komen halen. Hij was geheel gerustgesteld, want hij behoorde tot dat soort jaloersche mannen, die, ver van de geliefde vrouw verwijderd, zich steeds verbeelden dat zij hun ontrouw is, maar zoodra zij haar weer zien, op het gezicht van haar vriendelijk gelaat moed vatten, alle kwade vermoedens laten varen en zichzelf een verwijt ervan maken, dat zij haar hebben kunnen wantrouwen. Nadat hij zich geld verschaft had, door zijn pistolen te beleenen, ging hij naar het huis van Feodor Pawlowitsch om Smerdjakow te spreken. Men vertelde hem, dat deze een epileptischen aanval had en Mitja voelde zich zeer terneergeslagen, dat hij hierdoor zijn spion moest missen. Waar moest hij nu wachten? Bij Feodor Pawlowitsch of aan de deur? Eindelijk besloot hij eerst zijn groot plan uit te voeren, daarna bij zijns vaders huis te wachten, om ten slotte bij Ssamssonow Gruschenka te gaan halen en haar naar huis te brengen.

Hij ging naar zijn kamer om zich te wasschen en te kleeden en begaf zich naar mevrouw Khokhlakow, want het plan bestond hierin, dat hij de drieduizend roebel van deze dame wilde leenen. Men zal zich misschien hierover verwonderen, daar hij immers wist, dat zij hem vijandig gezind was. Zij haatte hem, omdat hij de verloofde was van Katharina Iwanowna, terwijl zij liever gezien had, dat deze zich met den „ridderlijken en beschaafden" Iwan verbond.

's Morgens echter in den wagen had hij gedacht: „wanneer zij er zóó tegen is, dat ik Katharina Iwanowna trouw, waarom zou zij mij dan die drieduizend roebel weigeren, daar dit het middel is Katja te verlaten, om haar nooit meer te ontmoeten. Wanneer deze dames uit hoogere kringen zoo eigen-

zinnig iets willen, houden zij nergens rekening mee. Bovendien is zij rijk."

De bijzonderheden van het plan waren weer verbonden met Tschermaschnja, waar nu wilde hij niet zijn rechten verkoopen. Hij wilde slechts een garantie geven voor zijn schuld. Toen hij de trap van mevrouw Khokhlakow opging, was hij er zich volkomen van bewust, dat dit zijn allerlaatste hoop was, dat hem, wanneer dit mislukte, geen andere weg over zou blijven, „dan iemand om die drieduizend roebel te vermoorden en hem te berooven, anders niets . . ."

Het was half acht, toen hij aan de schel trok. In het begin leek het, alsof het geluk hem gunstig was. Nauwelijks had hij zich aangemeld, of hij werd ontvangen.

„Het is net, alsof zij op mij gewacht heeft," dacht hij. Daarbij kwam nog, dat de gastvrouw reeds de ontvangkamer binnenkwam, toen hij nauwelijks zijn voet over den drempel gezet had.

„Ik heb op u gewacht, ik durfde er eigenlijk niet aan te denken, dat u mij wilde bezoeken, en toch heb ik u verwacht. Verbaas u over mijn instinct, Dmitry Feodorowitsch, den heelen morgen was ik reeds overtuigd, dat u komen zou."

„Dat is inderdaad bewonderenswaardig," zei Mitja, terwijl hij verlegen ging zitten. „Ik ben gekomen voor een buitengewoon gewichtige zaak . . . de allerbelangrijkste onder de belangrijken, dat wil zeggen, voor mij, alleen voor mij."

„Ik weet, dat het heel veel belang heeft, Dmitry Feodorowitsch, het gaat hier niet om vermoedens. Dergelijke verouderde begrippen omtrent wonderen . . . hebt u van Staretz Sossima gehoord? . . . Het gaat hier over een zuivere wiskundige berekening. Het was onmogelijk, dat u, na alles wat met Katharina Iwanowna voorgevallen is, niet zou komen. U kon niet wegblijven, dat was zeker."

„Zoo zien wij, mevrouw, wat de realiteit in het leven beteekent. Veroorloof mij intusschen u duidelijk te maken . . ."

„Juist de realiteit, Dmitry Feodorowitsch, ik houd van de realiteit. Op het punt van wonderen ben ik een beetje wantrouwend geworden. Hebt u gehoord dat Staretz Sossima gestorven is?"

„Neen mevrouw, u bent de eerste, die het mij zegt," zei Mitja verwonderd. Even dacht hij aan Aljoscha.

„Vannacht, en stel u eens voor . . ."

„Mevrouw," zei Mitja, „ik stel mij maar één ding voor,

namelijk dat ik mij in een wanhopigen toestand bevind en wanneer u niet helpt, alles in elkaar stort en ik erbij. Neemt u mij niet kwalijk, dat ik mij zoo gewoontjes uitdruk, maar ik zit hier op heete kolen, ik bevind mij in een koortstoestand."

„Ik weet het, ik weet dat u zich in een koortstoestand bevindt. Het kan ook niet anders; wat u ook moogt zeggen, ik weet alles van te voren, reeds lang heb ik uw levenswandel nagegaan, Dmitry Feodorowitsch, ik heb u bestudeerd... geloof mij, ik ben een ervaren pschiater, Dmitry Feodorowitsch."

„Mevrouw, wanneer u zulk een begaafd arts bent, ik ben een beproefde zieke," zei Mitja, terwijl hij zich moeite gaf zoo beminnelijk te zijn als hem slechts mogelijk was. „Ik weet van te voren, dat, wanneer u mijn lot kent, u mij zult helpen. Ik word met den ondergang bedreigd. Ik zou u willen vragen mij te veroorloven een voorstel te doen... gij moet mij niet kwalijk nemen dat ik daarmee bij u kom. Ik verwacht van u ... ik ben gekomen mevrouw..."

„U behoeft niets te zeggen, dat alles is de hoofdzaak niet. Wat de hulp betreft, u bent niet de eerste dien ik help, Dmitry Feodorowitsch. Misschien heeft u wel eens van mijn nichtje Beljmossow gehoord. Haar man ging failliet, alles stortte ineen, zooals u zooeven zoo geestig zei. Toen heb ik hem den raad gegeven een paardenstoeterij te beginnen en nu is hij een rijk man. Hebt u verstand van paarden, Dmitry Feodorowitsch?"

„In het minst niet, mevrouw," riep Mitja ongeduldig uit. Hij wilde zelfs opstaan. „Ik smeek u mij aan te hooren, laat mij twee minuten achter elkaar spreken, zoodat ik u mijn plan kan uitleggen, mijn tijd is kostbaar, ik heb haast."

Mitja zei dit laatste met verheffing van stem, daar hij wist, dat zij onmiddellijk weer zou gaan spreken, wanneer hij haar niet trachtte te overschreeuwen.

„Ik ben in wanhoop tot u gekomen, in het laatste stadium van wanhoop. Ik wilde drieduizend roebel van u leenen onder garantie, een zekere garantie. Veroorloof mij u de zaak uit te leggen."

„Dat kunt u wel later doen," zei mevrouw Khokhlakow met een afwerende handbeweging, „wat u ook zegt, ik weet alles vooruit. U hebt wat geld noodig, drieduizend roebel, ik zal u veel meer geven, ik zal u redden, Dmitry Feodorowitsch, maar daarvoor is het noodzakelijk dat u mij aanhoort."

Mitja sprong op.

„Is het mogelijk, mevrouw, dat u zoo edelmoedig wilt zijn!" riep hij uit, „goede God, Gij hebt mij gered. Gij redt een mensch van een gewelddadigen dood, mevrouw. Ik zal u eeuwig dankbaar zijn."

„Ik zal u veel veel meer geven dan drieduizend roebel," zei mevrouw Khokhlakow met een welwillenden glimlach.

„Veel meer. Dat is in het geheel niet noodig; alleen deze noodlottige drieduizend roebel moet ik hebben. Ik zal er voor zorgen dat u ze vast en zeker terugkrijgt, ik wil u een voorstel doen, waardoor u volkomen zekerheid hebt."

„Genoeg, Dmitry Feodorowitsch, wat gezegd is, is gezegd," zei mevrouw Khokhlakow met de bescheidenheid van een echte weldoenster. „Ik heb beloofd u te redden en dat zal ik doen. Ik heb ook Beljmossow gered. Hoe denkt u over de goudmijnen, Dmitry Feodorowitsch?"

„Goudmijnen mevrouw? Daarover heb ik nog nooit gedacht."

„Maar ik heb voor u gedacht. Reeds een maand lang sla ik u gade, honderdmaal, wanneer u voorbij ging heb ik bij mijzelf gezegd: dat is een energiek mensch, die succes zal hebben in de goudmijnen. Ik heb uw manier van loopen bestudeerd en ben tot de conclusie gekomen: deze man zal veel goud vinden."

„Kunt u dat uit mijn manier van loopen concludeeren, mevrouw?" vroeg Mitja glimlachend.

„Waarom zou ik dat niet uit uw manier van loopen concludeeren, u zult het toch immers niet willen betwijfelen, dat dit geheel samenhangt met iemands karakter, Dmitry Feodorowitsch! Vooraanstaande natuurkundigen zijn het erover eens. Ik ben een voorstandster van de realiteit, Dmitry Feodorowitsch. Die geschiedenis in het klooster heeft mij zoo aangepakt, dat ik geheel tot de werkelijkheid teruggekeerd ben. Ik ben genezen."

„Maar mevrouw, de drieduizend roebels die u mij zoo edelmoedig beloofd hebt!"

„Gij zult ze krijgen Dmitry Feodorowitsch, gij hebt ze als het ware reeds in uw zak. Geen drieduizend, drie millioen en wel in korten tijd. Ik zal u zeggen wat u van plan bent. U wilt goudmijnen ontdekken, daarna millioenen verdienen. Dan keert u terug, gij sticht groote gebouwen, gij zult de armen behulpzaam zijn en zij zullen u zegenen. Het is de tijd

der spoorwegen, Dmitry Feodorowitsch. Gij zult kennis maken met den minister van financiën en een onontbeerlijken raadsman voor hem worden . . ."

„Mevrouw, mevrouw," zeide Mitja onrustig, „ik ben van plan uw raad op te volgen . . . en misschien ga ik er wel naar toe . . . naar die goudmijnen . . . ik zal nog eens later met u erover spreken . . . maar die drieduizend roebels, die u mij zoo edelmoedig beloofde . . . O, ik zou weer vrij zijn, wanneer u ze mij vandaag nog kon geven, ik heb nu geen tijd meer."

„Genoeg," antwoordde mevrouw Khokhlakow, „de vraag is deze, wilt u naar de goudmijnen gaan of niet, hebt u al een besluit genomen? Antwoord mij zakelijk."

„Ik zal er naar toegaan, mevrouw, later . . . ik wil gaan waarheen ge wilt, maar op het oogenblik . . ."

„Wacht even," zei mevrouw Khokhlakow, ze sprong op, ging naar haar bureau en begon haastig iets te zoeken.

„Drieduizend roebels," dacht Mitja, „en wel dadelijk, zonder dat zij een borgstelling verlangt, zonder een schriftelijke schuldbekentenis. O, dat is een geweldige en bewonderenswaardige vrouw, al praat ze wat te veel."

„Daar heb ik het," zei mevrouw Khokhlakow vol vreugde, terwijl ze naar Mitja terugkeerde, „dat zocht ik."

Het was een klein zilveren heiligenbeeldje aan een koord, dat men vaak te zamen met een zilveren kruis op de borst draagt.

„Het is uit Kiew, Dmitry Feodorowitsch, een reliquie van de martelares Warwara. Veroorloof mij, dat ik het u zelf omdoe, opdat uw nieuw leven en uw nieuwe daden gezegend worden."

In verwarring boog Mitja zich naar haar over en zij deed het koordje om zijn hals.

„Nu kunt u weggaan," zei mevrouw Khokhlakow plechtig, terwijl zij weer op haar plaats ging zitten.

„Mevrouw, ik ben zoo geroerd . . . ik weet niet hoe ik u danken kan voor zulke gevoelens ten opzichte van mij . . . wanneer u wist hoe kostbaar mijn tijd is . . . die som die ik van uw edelmoedigheid zoo ongeduldig verwacht . . . O mevrouw, wanneer u zoo goed zoudt willen zijn, sta mij dan toe dat ik u beken . . . dat ik van iemand houd . . . dat weet u overigens reeds lang . . . Katja heb ik verraden . . . ik bedoel Katharina Iwanowna. O, ik ben onmenschelijk en eerloos geweest, maar ik houd van een ander . . . een vrouw,

die u misschien veracht omdat u alles weet, maar van wie ik niet los kan komen en daarom zijn die drieduizend . . ."

„Laat alles varen, Dmitry Feodorowitsch," zei mevrouw Khokhlakow, „vooral de vrouwen moet gij er buiten laten. De goudmijnen, dat is uw doel, het loont de moeite niet er vrouwen naar toe te brengen. Later, wanneer u met rijkdom en roem beladen terugkeert, zult u in de allerhoogste kringen een levensgezellin vinden, die u bevalt. Op dat tijdstip zal het vrouwenvraagstuk opgelost zijn, de nieuwe moderne vrouw zal dan optreden."

„Maar mevrouw, daarom niet, dat is het niet," zei Dmitry Feodorowitsch, terwijl hij in smeekende houding zijn handen vouwde.

„Juist dat, Dmitry Feodorowitsch, hebben wij noodig, daarnaar verlangt u zonder het zelf te weten, ik sta niet onsympathiek tegenover het vrouwenvraagstuk, de ontwikkeling van de vrouw en de rol die zij moet spelen in de politiek van de naaste toekomst . . . Kijk eens, dat is mijn ideaal. Ik heb zelf een dochter, Dmitry Feodorowitsch, men beschouwt mij te weinig als moeder. Hierover heb ik aan den schrijver Schtschedrin geschreven. Ik heb van hem zooveel van vrouwenberoepen geleerd, dat ik het vorig jaar hem een brief van twee regels zond: Ik omarm u, kus u, zorg voor de moderne vrouw, ga zoo door. Ik heb onderteekend: Een moeder. Ik wilde eerst onderteekenen: een moderne moeder, maar bij nader inzien heb ik het zoo maar gedaan. Het klinkt plechtiger. Maar wat hebt u toch?"

„Mevrouw," riep Mitja eindelijk opspringend, u zult mij nog aan het huilen brengen, wanneer u niet verder op datgene ingaat wat u mij zoo edelmoedig beloofde."

„Huil maar, Dmitry Feodorowitsch, tranen komen voort uit de beste gevoelens. Gij staat bij een mijlpaal van uw leven, tranen zullen u verlichten. Wanneer u terugkeert, zult u vroolijk zijn. Gij zult naar mij toekomen, opdat ik uw vreugde kan deelen."

„Maar neem mij niet kwalijk," schreeuwde nu Mitja, „voor de laatste maal smeek ik u mij te zeggen, of ik vandaag nog het geld kan ontvangen, dat u mij beloofd hebt. Wanneer dat niet het geval is, wanneer mag ik dan terugkomen?"

„Welk geld, Dmitry Feodorowitsch?"

„De drieduizend roebel die u mij beloofde, die u mij zoo edelmoedig . . ."

„Drieduizend roebel? Die heb ik toch niet," zei mevrouw Khokhlakow verwonderd.

„Maar u hebt toch zooeven... u hebt gezegd, dat ik ze zoo goed als in mijn zak had..."

„U hebt mij verkeerd begrepen, Dmitry Feodorowitsch, wanneer u het zoo opvat, hebt u zich vergist. Ik sprak van de goudmijnen, ja, ik beloofde u veel meer dan drieduizend roebel, dat herinner ik mij, maar daar bedoelde ik de goudmijnen mee."

„Maar het geld, de drieduizend roebel," riep Dmitry uit.

„O, wanneer u daar geld mee bedoeld hebt... dat heb ik niet. Ik heb op het oogenblik juist heelemaal geen geld, Dmitry Feodorowitsch, ik heb ruzie met mijn rentmeester. Eenige dagen geleden heb ik vijfhonderd roebel van Miussow moeten leenen. Neen, geld heb ik niet en al had ik het, ik zou u toch niets geven, ten eerste omdat ik nooit iemand iets leen. Geld leenen beteekent ruziemaken, maar u zou ik zeker geen geld geven. Wanneer ik oprecht van u hield, wanneer ik u wilde redden, zou ik u zeker niet met geld helpen. U hebt slechts één ding noodig, de goudmijnen."

„Wel voor den duivel," brulde Mitja en sloeg met alle kracht met zijn vuist op de tafel.

„O," riep mevrouw Khokhlakow angstig, terwijl zij naar het andere eind van de kamer vluchtte.

Mitja spuwde op den grond en verliet haastig het huis. Nu wachtte hem niets dan zelfmoord, want hij had besloten zich van het leven te berooven, indien hij de drieduizend roebel, waarmede hij met Katharina Iwanowna moest afrekenen, niet bijeen kon krijgen. Wezenloos schreed hij verder en veegde zijn tranen met zijn vuist af. Zoo kwam hij op de markt, waar hij in de duisternis met zijn geheele lichaam ergens tegen aan stootte. Het jammerlijk geschreeuw van een oude vrouw, die hij bijna omgegooid had, weerklonk.

„Heer in den hemel, bijna had hij mij vermoord, kijk toch waar je loopt, deugniet."

„Wat? Ben jij het?" zei Mitja, terwijl hij in de duisternis de oude dienstbode van Kusjma Ssamssonow herkende.

„Wie ben je dan, vadertje?" zei de oude vrouw reeds op geheel anderen toon. „Ik kan je niet zien in de duisternis."

„Woon je niet bij Kusjma Kusjmitsch?"

„Zeker vadertje, ik ben maar even naar Prokhoritsch gegaan, hoe komt het dat ik je niet herken?"

„Zeg eens, is Agrafja Alexandrowna nog bij jullie?" vroeg Mitja, „zooeven heb ik haar naar jullie toegebracht."

„Zij is er wel geweest, zij is slechts even gebleven en is weer weggegaan."

„Wat? Weggegaan?" schreeuwde Mitja uit, „wanneer is zij weggegaan?"

„Zij ging direct weer weg, zij is maar een oogenblik bij ons geweest, zij heeft Kusjma Kusjmitsch iets verteld, zij heeft hem opgevroolijkt en daarna is zij weggegaan."

„Je liegt, vervloekt wijf," brulde Mitja.

„O," schreeuwde de oude vrouw, maar Mitja was reeds weg en liep zoo snel hij kon naar het huis van Morosow. Het was geen kwartier, nadat Gruschenka naar Mokroje vertrokken was.

Fenja zat met haar grootmoeder, de keukenmeid Matjrona in de keuken, toen plotseling de kapitein verscheen. Fenja gaf een gil toen zij hem zag.

„Schreeuw je?" brulde Mitja, „waar is zij?"

Zonder haar een oogenblik tijd tot antwoord te geven, knielde hij voor het verschrikte meisje neer.

„Fenja, in naam van Christus, in naam van onzen Hemelschen Vader, zeg mij waar zij is."

„Vadertje, ik weet het niet, ik weet het niet, mijn duifje, Dmitry Feodorowitsch, al zou u mij hier doodslaan, ik weet het niet," zwoer Fenja. „U bent immers zelf met haar weggegaan."

„Zij is teruggekomen."

„Ik zweer het je voor God, zij is niet teruggekomen."

„Je liegt," schreeuwde Mitja, „ik kan wel raden waar zij is, anders zou je niet zoo bang zijn."

Hij ging naar buiten. Fenja was blij dat zij er zoo goedkoop afgekomen was en begreep dat hij niet veel tijd had, anders had hij haar wel dringender ondervraagd.

Nog voor hij de deur bereikte bracht hij Fenja en de oude Matrjona door een onverwachte en wonderlijke handeling in verbazing. Op de tafel stond een vijzel van messing met een stamper erin. Hij greep den stamper, toen hij reeds met een hand de deur geopend had en stak hem in zijn zak.

„O God, hij wil iemand vermoorden," riep Fenja uit en sloeg haar handen ineen.

VIJFENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Waar ging hij heen? Natuurlijk naar Feodor Pawlowitsch. „Waar kan ze anders zijn dan bij Feodor Pawlowisch? Van Ssamssonow is zij onmiddellijk naar hem toegegaan, dat is duidelijk, nu begrijp ik de heele intrigue, zij hebben allen tegen mij samengespannen, ook Smerdjakow."

Hij maakte een grooten omweg door allerlei achterstraatjes en kwam op een eenzaam pad, dat langs de schutting achter het huis van zijn vader liep. Met één sprong zat hij er boven op. Hij zag, dat de vensters van het huis verlicht waren. Overal was het verder stil. Hij sloop den tuin in, terwijl hij bijna bij elken stap even stilhield. Het duurde langen tijd voor hij het verlichte venster had bereikt. Hij verborg zich tusschen de struiken en haalde voorzichtig adem, bang dat hij zou hoesten. Hier bleef hij eenigen tijd zitten. Nadat hij dacht zich weer voldoende te kunnen beheerschen, sloop hij naar het raam. Alles in de kamer was duidelijk te herkennen. In het midden van het vertrek stond een groot kamerscherm, „Chineesch", zooals Feodor Pawlowitsch het noemde. „Chineesch" dacht Mitja bij zichzelf, „achter dat scherm bevindt zich Gruschenka." Hij nam Feodor Pawlowitsch op. De oude man droeg een nieuwen zijden kamerjapon, die Mitja nog nooit gezien had.

„Hij heeft zich mooi gemaakt," dacht Mitja.

Feodor Pawlowitsch stond dicht bij het venster, blijkbaar in gedachten verzonken. Plotseling schudde hij met zijn hoofd, luisterde, maar trad daarna naar de tafel en schonk zich een half glaasje cognac in. Daarop zuchtte hij diep, terwijl hij met zijn hand het verband oplichtte, dat nog steeds om zijn hoofd zat en bekeek de blauwe plekken, die Mitja veroorzaakt had, door hem in zijn gezicht te schoppen.

„Hij is alleen," dacht Mitja. Feodor Pawlowitsch wendde zich nu naar het raam en keek naar buiten. De kapitein sprong achter de struiken.

„Misschien is zij toch achter het scherm, misschien slaapt zij."

Feodor Pawlowitsch verliet het venster weer.

„Hij heeft naar haar uitgekeken, zij is er niet. Waarom zou hij anders naar buiten kijken? Hij is ongeduldig. Bovendien zou hij een ander gezicht zetten, wanneer zij hier was." Dmitry gevoelde eenigen spijt, dat hij tot de conclusie moest komen, dat Gruschenka er niet was.

„Niet omdat zij er niet is, maar omdat ik niet zeker kan weten of zij er is of niet."

Hij moest zekerheid hebben. Vast besloten strekte hij zijn hand uit en klopte tegen de ruiten. Hij gaf het tusschen den ouden man en Smerdjakow afgesproken teeken, twee kloppen met een groote tusschenpoos, daarna drie kloppen snel achter elkaar. Daarna verschool hij zich weer achter de struiken. Feodor Pawlowitsch opende het venster en stak zijn hoofd naar buiten.

„Gruschenka, ben jij het?" vroeg hij op fluisterenden toon, „Ben jij het? Waar ben je, mijn engeltje?"

Hij was blijkbaar zeer opgewonden.

„Hij is alleen," dacht Mitja.

„Waar ben je?" riep de oude man. „Kom hier, ik heb een klein cadeautje voor je, ik wil het je laten zien."

„Hij bedoelt het pakje met drieduizend roebel," dacht Mitja.

„Nu, waar ben je dan.... bij de deur? Ik zal opendoen."

Hij boog bijna zijn geheele bovenlijf uit het raam, om in de duisternis iets te kunnen onderscheiden. Mitja stond vlak bij hem en beschouwde het afschuwelijke profiel van zijn vader, zijn dubbele kin, zijn kromme neus, zijn wellustige lippen.

Plotseling maakte een wilde toorn zich van hem meester, het bloed sloeg hem naar het hoofd. Hier stond zijn mededinger, zijn pijniger, de kwelgeest van zijn leven. De walging, die dit gezicht hem veroorzaakte, deed hem zijn bezinning verliezen, hij handelde zonder zelf te weten wat hij deed en trok den stamper uit zijn zak te voorschijn....

„God zelf heeft mij toen gegrepen," zei Mitja later.

Juist op dat oogenblik werd de zieke Grigory Wassiljewitsch wakker. Zijn vrouw had hem behandeld en daar zij geen van tweeën alcohol gewend waren, sliepen zij vast. Misschien was het door gewetenswroeging, dat Grigory ontwaakte, in ieder geval, hij was klaar bij bewustzijn, dacht een oogen-

blik na, stond daarna op en kleedde zich aan. Hij had er plotseling aan gedacht dat het huis onbewaakt was. Bovendien herinnerde hij zich, dat hij de tuinpoort niet had gesloten, en hij was nauwgezet genoeg om zich dit niet te vergeven en het plan op te vatten zoo gauw mogelijk zijn verzuim goed te maken.

Kreunend van pijn ging hij de trap af, den tuin in. Inderdaad, het poortje stond heelemaal open. Toen hij naar het huis keek, zag hij het venster van zijn meester openstaan.

„Waarom staat het open?" dacht Grigory, „het is toch geen zomer." Op dit oogenblik bemerkte hij, hoe eenige schreden van hem verwijderd een schaduw hem voorbijsloop.

„Heere God," riep Grigory uit en zijn pijn vergetend, snelde hij den vluchteling na. Deze richtte zijn schreden naar de alleenstaande badkamer, ging hier omheen naar de schutting. Grigory volgde hem en kwam op hetzelfde oogenblik bij de schutting aan, toen de man er reeds opgeklommen was. Grigory pakte hem bij zijn been.

Juist, zijn voorgevoel had hem niet bedrogen, hij herkende hem.....

„Vadermoordenaar," schreeuwde hij zoo hard mogelijk, dit was het eenige wat hij uit kon brengen, en tegelijkertijd sloeg hij als door den bliksem getroffen achterover. Mitja sprong weer in den tuin en boog zich over den gevallene heen.

Den stamper, dien hij nog in zijn hand hield, gooide hij woedend neer. Deze viel niet in het gras, maar eenige schreden van Grigory verwijderd op het pad, waar het voorwerp duidelijk zichtbaar was. Eenige seconden bekeek hij den ouden dienaar. Zijn hoofd was vol bloed. Mitja strekte zijn hand uit en betastte het gezicht. Ook dit was bebloed. De kapitein herinnerde zich later, dat hij groote behoefte ondervond zich ervan te overtuigen, of hij hem met den stamper den schedel ingeslagen, of hem slechts verdoofd had. Hij probeerde met een zakdoek dien hij speciaal voor het bezoek bij mevrouw Kkokhlakowa bij zich gestoken had, het bloed te stelpen, maar in een oogenblik was de zakdoek doorweekt.

„Ach God, wat heb ik gedaan," riep Mitja. „Als ik hem nu eens den schedel ingeslagen heb, hoe kan ik mij daarvan overtuigen.... nu is het," voegde hij er in wanhoop bij. „nu is het toch hetzelfde, is hij dood, dan is hij dood. Als het nu eenmaal zoover met je is, oude man, is er niets aan te doen."

De laatste woorden sprak hij luid, ging naar de schutting,

sprong erover en snelde zoo hard mogelijk weg. De met bloed doorweekte zakdoek hield hij in zijn rechterhand en stak die onder het loopen in de zak van zijn jas. Als een razende liep hij naar het huis van Morosow. De portier van het huis had even zijn post verlaten, en had den dienst overgegeven aan zijn neef, die vaak voor Mitja een boodschap had gedaan en hiervoor een flinke fooi had ontvangen. Hij liet den kapitein onmiddellijk binnen en zeide vroolijk glimlachend ten einde hem vooral zoo gauw mogelijk op de hoogte te stellen:

„Maar Agrafjona Alexandrowna is nu niet thuis."

„Waar is zij dan, Prokhor?" vroeg Mitja.

„Zij is weggegaan ongeveer twee uur geleden. Timofei heeft haar gereden. Zij is naar Mokroje."

„Waarom?" schreeuwde Mitja.

„Hoe kan ik dat weten? Naar een officier, hij heeft haar laten roepen en paarden gestuurd."

Mitja liet hem staan, en snelde naar boven, naar Fenja.

ZESENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Fenja zat met haar grootmoeder in de keuken. Beiden stonden op het punt naar bed te gaan. Daar zij den jongen man beneden volkomen vertrouwden, hadden zij het vertrek niet van binnen afgesloten. Mitja stormde de kamer in, wierp zich op Fenja en greep haar bij de keel.

„Zeg mij onmiddellijk waar zij is, met wie zij naar Mokroje is," brulde hij buiten zichzelf van woede.

Beide vrouwen schreeuwden.

„O, ik zal het u wel zeggen, mijn duifje, Dmitry Feodorowitsch. Ik zal alles bekennen, ik wil u niets verbergen," riep Fenja doodelijk verschrikt. „Zij is naar haar officier gegaan."

„Wat voor een officier?" vroeg Mitja.

„Naar haar vroegeren officier, naar dien officier, waar zij vijf jaar geleden zooveel van hield, en die haar verlaten heeft," stotterde Fenja.

Dmitry liet haar los, alles was hem plotseling duidelijk. Hij wist zich nog te herinneren, hoe Gruschenka hem een brief van dien officier getoond had. Hoe had hij dien kunnen vergeten! Fenja keek hem vol ontzetting aan. Zijn handen en zijn gezicht waren met bloed bevlekt. Wat zou hij doen? Maar hij deed niets. Hij ging bijna verlegen op een stoel zitten en begon haar te ondervragen.

Fenja vertelde alles, ook van het bezoek van Aljoscha en Rakitin en van den laatsten groet, dien Gruschenka hem over had laten brengen. „Dat hij er zijn leven lang aan moest denken, dat zij hem een uurtje in haar leven had liefgehad." Toen Mitja dit hoorde, glimlachte hij, en even kleurde een blos zijn bleeke wangen. Op dit oogenblik vroeg Fenja, die nu in het geheel niet meer bang was:

„Wat is er met uw handen gebeurd, Dmitry Feodorowitsch, zij zijn vol bloed."

„Ja," antwoordde Mitja werktuigelijk, en bekeek ze verstrooid, alsof hij onmiddellijk zijn handen zoowel als Fenja"

vraag weer vergat. Een tijdlang keek hij peinzend voor zich uit. Hij was nu al twintig minuten bij de beide vrouwen, hij verkeerde niet meer in een opgewonden toestand, hij werd geheel ingenomen door een nieuw onveranderlijk besluit. Hij stond op en glimlachte peinzend.

„Heer, wat is er toch met u gebeurd?" vroeg Fenja, terwijl zij weer naar zijn handen wees. Zij zeide het droevig. Het leek wel, dat zijn verdriet hem nader tot haar bracht. Mitja bekeek nog eens zijn handen.

„Dat is bloed, Fenja," zei hij en keek haar met een vreemden blik aan. „Het is menschenbloed, en O God, waarom is het vergoten? Maar . . . Fenja, daar is een omheining, een hooge en verschrikkelijke omheining, maar . . . morgen, wanneer het licht wordt, zal Mitja over deze omheining heenspringen . . . je begrijpt niet, Fenja, welke omheining ik bedoel, en het doet er niet toe, het is allemaal hetzelfde. Morgen zul je het hooren en begrijpen . . . Nu, vaarwel, ik zal je niet storen, ik kom naast je staan. Nu leeft mijn vreugde weer op . . . wanneer je een uurtje van mij gehouden hebt, zul je Mitjenka Karamazow gedenken tot in de eeuwigheid . . . zij heeft mij altijd Mitjenka genoemd, weet je nog?"

Na deze woorden verliet hij onmiddellijk de keuken. Hiervan schrok Fenja nog meer dan van zijn binnenkomst.

Nauwelijks tien minuten later trad Dmitry Feodorowitsch het huis van den jongen ambtenaar Pjotr Iljitsch Perkhotin binnen, bij wien hij zijn pistolen beleend had. Het was reeds half negen en Pjotr Iljitsch, die zooeven thuis thee gedronken had, was op het punt zijn jas aan te trekken om in de herberg te gaan biljarten. Toen deze zijn met bloed bevlekt gezicht zag, riep hij uit:

„Heere God, wat is er met jou gebeurd?"

„Ik kom mijn pistolen terughalen," zei Mitja, „ik breng je ook het geld, ik dank je wel . . . Ik heb haast, Pjotr Iljitsch, maak wat voort!"

De ambtenaar was buiten zichzelf van verbazing. Hij zag in de handen van Mitja een groot pak bankbiljetten, en daarmee liep hij zoo opvallend, alsof hij ze iedereen wilde laten zien. Het waren bankbiljetten van honderd roebel.

„Wat is er met je gebeurd?" riep Pjotr Iljitsch, zijn gast verlegen aankijkend. „Je bent heelemaal bebloed, ben je gevallen? Kijk eens!" Hij pakte hem bij zijn elleboog, en bracht hem naar den spiegel.

Toen Mitja zijn met bloed bevlekt gezicht zag, fronste hij toornig zijn voorhoofd.

„Alle duivels, dat mankeert er nog maar aan," bromde hij, en terwijl hij de bankbiljetten in zijn linkerhand nam, haalde hij met moeite zijn zakdoek uit zijn zak. Maar de zakdoek was geheel van bloed doorweekt, daar hij hiermee Grigory's hoofd had afgewischt. Mitja gooide het linnen op den grond.

„Ach, heb je niet iets om mij af te vegen, een of andere oude doek?"

„Je bent dus alleen maar vuil geworden, niet gewond. Wasch je dan toch liever," antwoordde Pjotr Iljitsch, „daar is de waschtafel, ik zal water voor je inschenken."

„Een waschtafel? Goed, maar . . . waar moet ik dat zoolang leggen?" En verlegen wees hij op zijn pakket met bankbiljetten, alsof hij Pjotr Iljitsch om raad wilde vragen wat hij met zijn eigen geld moest doen.

„Steek het in je zak of leg het hier op de tafel, het zal niet verloren gaan."

„In mijn zak, juist in mijn zak, dat is goed . . . neen, dat is dwaasheid," zei hij alsof hij plotseling uit een droomtoestand ontwaakte. „Wij moeten eerst die zaak in orde brengen, die pistolen moet je mij teruggeven. Hier is je geld . . . ik heb ze noodig . . . en ik heb geen oogenblik tijd."

Hij nam het bovenste bankbiljet en gaf dit aan den beambte.

„Ja, dat kan ik niet wisselen," zei deze, „heb je geen kleingeld?"

„Neen," zei Mitja, bekeek het pakket nog eens, alsof hij zijn eigen woorden niet geloofde en bladerde het pakje nog eens door. „Het zijn alle dezelfde bankbiljetten," voegde hij er bij, en keek Pjotr Iljitsch bijna smeekend aan.

„Hoe ben je plotseling zoo rijk geworden?" vroeg deze. „Wacht, ik zal mijn jongen sturen, die kan naar Plotnikow gaan, de winkel wordt laat gesloten, zij zullen nog wel willen wisselen. Hé daar, Mischa," riep hij in de richting van de voorkamer.

„Prachtig, de winkel van Plotnikow, dat is een idee!" schreeuwde Mitja, terwijl hem een heerlijke gedachte inviel. „Mischa," ze hij tegen den jongen, „loop naar Plotnikow en zeg hem de complimenten van Dmitry Feodorowitsch, en hij zal zelf onmiddellijk komen . . . denk er aan, dat zij voor zijn aankomst champagne gereed houden, ongeveer drie dozijn flesschen, en zij moeten het verpakken als destijds, toen

hij naar Mokroje ging ... destijds nam ik vier dozijn (dit zei hij tot Pjotr Iljitsch). Je weet het wel, maak je maar niet zenuwachtig," zei hij tot den jongen. „En, kijk eens, kaas moeten zij er ook bij doen, en Straatsburger-pasteien en gerookte forellen, ham, caviaar, in één woord, alles wat zij maar hebben, voor ongeveer honderd of honderdtwintig roebel, evenals toen. En hoor eens, ook zoetigheid mag je niet vergeten bonbons, verder nog pruimen, twee of drie meloenen of vier, maar neen, één meloen zal wel voldoende zijn. Dan chocolade, marsepein en kandij, in één woord alles wat wij toen ook meegenomen hebben naar Mokroje, met de champagne mee voor driehonderd roebel ... denk er om dat ze het goed doen ... maar vergeet niets, Mischa, wanneer je tenminste Mischa heet ... hij heet toch Mischa?" vroeg hij, terwijl hij zich weer tot Pjotr Iljitsch wendde.

„Wacht toch," zei deze, terwijl hij vol bezorgdheid naar hem keek. „Het is beter dat je er zelf heen gaat en het bestelt, hij maakt natuurlijk vergissingen."

„Dat zal hij, ik zie het, dat hij het zal doen. Ach Mischa, ik had je bijna gekust voor die boodschap ... wanneer je geen vergissingen maakt, geef ik je tien roebel. Ga er gauw naar toe ... Champagne is de hoofdzaak, eerst champagne dan nog wat cognac en rooden wijn, en witten, juist als dien keer, zij weten wel hoe het toen was."

„Hoor nu," zei Pjotr Iljitsch ongeduldig. „Hij kan naar den winkel gaan om te wisselen en te zeggen dat zij niet mogen sluiten en daarna ga ik er zelf naar toe om alles met ze te bespreken. Geef dat bankbiljet nu hier, vooruit Mischa!"

Pjotr Iljitsch drong Mischa gauw weg, daar deze met verbaasde oogen den kapitein aankeek, die nog steeds met zijn bloedig gezicht en de met bloed bevlekte handen midden in de kamer stond. Hij begreep blijkbaar niet veel van alles wat Mitja hem opdroeg te doen.

„Nu zullen wij ons gaan wasschen," zei Pjotr Iljitsch knorrig, „leg dat geld op de tafel of steek het in je zak. Kom, laat ons beginnen, trek je jas uit."

Hij hielp Mitja zijn jas uitrekken. Eensklaps slaakte hij weer een kreet: „Kijk eens aan, ook je jas zit vol bloed."

„Niet de jas, alleen wat aan de mouw... dat is van den zakdoek. Het is door de stof heengekomen. Ik heb bij Fenja op mijn zak gezeten, en daardoor is het doorgetrokken." Mitja toonde een bijna kinderlijke vertrouwelijkheid.

Pjotr Iljitsch fronste zijn voorhoofd.

„Men heeft je leelijk toegetakeld, je hebt natuurlijk weer gevochten."

De ambtenaar hielp hem en goot het water over zijn handen. Mitja had blijkbaar groote haast en wilde zich slechts oppervlakkig wasschen. Zijn handen beefden toen zij met het water in aanraking kwamen. Pjotr Iljitsch dwong hem voldoende zeep te gebruiken en zich grondig te reinigen. Hij oefende een zekere meerderheid op Mitja uit, die langzamerhand toenam.

„Je hebt je nagels nog niet schoongemaakt, kom, droog je gezicht af, hier aan je slapen, aan je ooren. Wil je met dit hemd aan weggaan, waar wil je naar toe? Je heele manchet van je rechtermouw zit vol bloed."

„Inderdaad," zei Mitja, terwijl hij zijn mouw bekeek.

„Doe een ander hemd aan."

„Daar heb ik geen tijd voor, maar ik zal de manchet omslaan," zei Mitja nog even vertrouwelijk, „dan ziet men het niet, zoo!"

„Zeg eens, waar heeft men je zoo toegetakeld, heb je weer met iemand gevochten? Toch niet in de herberg zooals toen? Was het diezelfde kapitein, heb je hem geslagen en op straat gesleept?"

Pjotr Iljitsch stelde hem deze vragen vol verwijt.

„Wie heb je nu weer geslagen . . . heb je misschien iemand vermoord?"

„Onzin!"

„Hoezoo onzin?"

„Het loont de moeite niet," zei Mitja en glimlachte. „Ik heb zooeven een oude vrouw omver geloopen op de markt."

„Omver geloopen?"

„Een oude vrouw of een oude man."

Mitja keek Pjotr Iljitsch recht in zijn gezicht, hij lachte, hij schreeuwde alsof hij tot een doove sprak.

„Wel voor den duivel, een oude vrouw of een oude man . . . je hebt iemand vermoord, nietwaar?"

„Wij hebben vrede gesloten, wij hebben twist gehad en weer vrede gesloten, ergens. Wij hebben vriendschappelijk afscheid genomen, een domme kerel . . . hij heeft mij vergeven. Wanneer hij weer opgestaan was had hij mij niet vergeven," vervolgde hij met zijn oogen knippend, „maar werkelijk, Pjotr Iljitsch, het loont de moeite niet, ik wil nu niet, niet op dit oogenblik."

Vastbesloten hield Mitja op.

„Ik dacht alleen maar . . . wat heb je er aan ruzie te zoeken, evenals toen met dien stafkapitein. Je hebt twist gehad en nu ga je een bacchanaal aanrichten . . . dat is echt iets voor jou. Drie dozijn flesschen champagne, wat wil je daarmee?"

„Bravo, geef mij nu maar mijn pistolen, ik heb immers geen tijd, ik zou graag nog een beetje met je willen praten, maar ik heb geen tijd, het is immers de moeite niet waard, bovendien het is te laat om redevoeringen te houden. Ach, waar is nu dat geld, waar heb ik het neergelegd?" riep hij plotseling, en begon zijn zakken na te zoeken.

„Je hebt het op de tafel gelegd. Kijk, daar ligt het. Had je het vergeten? je behandelt het geld evenals mest of als water. Nu, hier zijn de pistolen, eigenaardig, om zes uur heb je ze mij in pand gegeven voor tien roebel, en nu heb je weer een paar duizend, twee of drieduizend niet?"

„Drie," zei Mitja lachend, terwijl hij het geld weer in zijn zak stak.

„Je zult het nog verliezen, men zou bijna denken dat je een goudmijntje hebt."

„Goudmijn, goudmijn!" riep Mitja uit, terwijl hij in lachen uitbarstte. „Wil je naar de goudmijnen, Perkhotin? Ik ken een dame, die je onmiddellijk drieduizend roebel zal geven wanneer je er naar toegaat, mij heeft ze die ook toegeworpen, zoo houdt ze van goudmijnen. Ken je mevrouw Khokhlakow?"

„Ik ken haar niet goed, maar ik heb haar wel eens gezien. Heeft zij je die drieduizend roebel gegeven?"

Pjotr Iljitsch keek hem ongeloovig aan.

„Morgen, wanneer de zon opstijgt en de eeuwige jonge Phoebus wegvliegt, God lovend, ga dan naar haar toe, naar mevrouw Khokhlakow, en vraag haar of zij mij niet drieduizend roebel in den schoot geworpen heeft, informeer maar!"

„Ik weet niet, hoe jullie tot elkaar staan . . . wanneer je het zoo zeker zegt zal zij het wel gedaan hebben . . . zoodra je dat geld nu in je vingers hebt, ga je in plaats van naar Siberië onmiddellijk . . . maar waar wil je dan eigenlijk heen?"

„Naar Mokroje."

„Naar Mokroje? Maar het is al nacht."

„Ik heb de wereld aan mijn voeten willen zien, maar niets is mij gelukt," riep Mitja plotseling uit.

„Wat, niets gelukt? Drieduizend roebel in je zak en niets gelukt!"

„Ik heb het niet over die drieduizend roebel, ik heb het over de vrouwenharten. „Het hart der vrouw is lichtgeloovig, maar tevens verraderlijk." Ik ben het met Ulysses eens."

„Ik begrijp je niet."

„Je denkt dat ik dronken ben, hè?"

„Neen, erger."

„Ik ben geestelijk dronken, Pjotr Iljitsch, maar genoeg daarvan."

„Wat doe je, wil je je pistolen laden?"

„Ja, ik laad mijn pistolen."

Inderdaad maakte Mitja het pistolenkastje open, nam een kogel en bekeek die tegen het licht.

„Waarom kijk je zoo naar die kogel?" vroeg Pjotr Iljitsch nieuwsgierig.

„O, dat beteekent niets, een inval. Wanneer jij nu eens van plan was met die kogel iemands hersenen kapot te schieten, zou je hem dan ook niet even bekijken?"

„Waarom zou je hem onderzoeken?"

„Die kogel komt in mijn hoofd terecht; dan is het toch heel interessant om te zien hoe hij er uit ziet, overigens, het is onzin, het is maar een dwaze inval. Zoo, dat is in orde," zei hij, nadat hij het pistool geladen had. „Pjotr Iljitsch, mijn beste, het is dwaasheid. Ach, wanneer je wist wat een onzin ik praat. Geef mij nu een stukje papier."

„Hier heb je het."

„Neen, mooi glad papier, waarop men schrijven kan, ja, zooals dat."

Mitja nam een pen van de tafel, schreef twee regels, vouwde daarna het papier samen en stopte het briefje in zijn vestzak. De pistolen deed hij weer in het kastje en sloot dit af met den sleutel, daarna nam hij het onder den arm. Hij keek Pjotr Iljitsch lang aan en glimlachte peinzend.

„Laat ons gaan," zei hij, „waar zullen wij naar toe gaan?"

„Neen, wacht eens," zei de ander plotseling onrustig, „je wilt je toch niet een kogel door je hoofd jagen?"

„Ach, dat is immers dwaasheid, ik wil leven, ik houd van het leven, dat moet jij toch weten, ik houd van Phoebus met de gouden lokken en van de wereld. Beste Pjotr Iljitsch, ben jij in staat je terug te trekken?"

„Hoe bedoel je dat?"

„Den weg vrijlaten, een geliefd en tevens gehaat wezen den weg vrijlaten; om dien je haat, lief te hebben en hem te

zeggen: God behoede u, gaat uw gang, ik echter zal..."

„Nu, wat dan?"

„Ach, welneen, laat ons gaan."

„Ik moest eigenlijk melding van je gedrag maken, zoodat men je niet heen liet gaan. Waarom moet je nu juist naar Mokroje?"

„De vrouw is daar, de vrouw, dat moet je voldoende zijn, Pjotr Iljitsch, nu geen woord meer."

„Hoor eens, je bent weliswaar wild en bandeloos, maar je bevalt mij ... en daarom ben ik bang om jouwentwil."

„Dank je, broeder, bandeloos en wild ben ik, zei je. Toe, laat ik daaraan denken. Ach, kijk eens, daar is Mischa, die had ik geheel vergeten."

Mischa was met het gewisselde geld binnengekomen, en berichtte dat ze bij Plotkinow onmiddellijk aan het werk gegaan waren, dat ze met flesschen rondliepen, met visch en andere eetwaren, en dat alles onmiddellijk klaar zou zijn. Mitja nam een bankbiljet van tien roebel, en gaf dit aan Pjotr Iljitsch, een tweede wierp hij Mischa toe.

„Waag het niet," zei Pjotr Iljitsch, „bij mij in huis komt dat niet, bovendien, dat is je reinste verspilling, houd je geld in je zak, waarvoor zou je het weggooien? Morgen kan het je te pas komen, anders kom je weer hier naar toe om tien roebel van mij te vragen. Waarom steek je alles in dien zijzak, ik wed dat je het verliest."

„Hoor eens, mijn beste, wil je niet met mij mee naar Mokroje?"

„Wat zou ik daar moeten doen?"

„Hoor eens, ik laat onmiddellijk een flesch open maken, wij moeten met elkaar drinken. Ik sta er op met jou te drinken, wij hebben nog nooit te zamen gedronken, nietwaar?"

„Goed, goed, in de herberg kunnen wij dat doen. Laat ons gaan, ik wilde daar toch naar toe."

„Ik heb geen tijd voor de herberg, maar bij Plotkinow in de achterkamer, dan zal ik je meteen een raadsel opgeven."

„Zeg het dan."

Mitja nam het briefje uit zijn zak, ontvouwde het en liet het hem zien. Met duidelijke hand waren hierop de volgende woorden geschreven: „Ik straf mij voor mijn geheele leven, mijn geheele leven wil ik straffen!"

„Waarachtig, ik moet er melding van maken, onmiddellijk," zei Pjotr Iljitsch, nadat hij dit briefje gelezen had.

„Je komt te laat, mijn vriend, kom, laat ons drinken, vooruit!"

De winkel van Plotkinow was vlakbij, het was de beste delicatessenwinkel van de stad. Mitja werd reeds verwacht, want de winkelier herinnerde zich wel de inkoopen, die hij eenigen tijd geleden gedaan had. Men vertelde elkaar in de stad, dat hij dien dag wel drieduizend roebel met Gruschenka verteerd had en zonder geld teruggekomen was. Hij had het heele dorp op champagne getracteerd, een troep zigeuners laten komen, en ze alle pasteien en bonbons laten eten. Men vond het vooral grappig, dat Mitja openhartig had bekend, dat hij van Gruschenka alleen verlof had gekregen haar voetje te kussen. Voor den winkel bevond zich een prachtig rijtuig, waarvan de paarden met schellen getooid waren, en in den winkel had men een kist geheel met allerlei dingen volgepakt. Men wachtte alleen nog op Mitja om hem dicht te spijkeren en hem op het rijtuig te zetten. Pjotr Iljitsch keek verbaasd.

„Waar heb je dat rijtuig vandaan?" vroeg hij Mitja.

„Toen ik naar je toekwam, zag ik Andrei, den koetsier, en heb hem bevolen naar den winkel te gaan. Ik heb niet veel tijd, zie je, de vorige maal heeft Timofei mij gereden. Maar Timofei is dit keer . . . met een zekere toovenares ons voorgegaan. Andrei, zouden wij veel later aankomen, denk je?"

„Een uur misschien, misschien nog minder," antwoordde de koetsier. „Ik heb Timofei zelf helpen inspannen. Ik weet hoe zij zullen gaan. Wij zullen harder rijden, Dmitry Feodorowitsch. De voorsprong is niet meer dan een uur."

„Vijftig roebel fooi, wanneer je niet meer dan een uur later aankomt."

„O, daar kan ik voor instaan, Dmitry Feodorowitsch. Zij komen geen half uur voor ons aan, wat praat ik daar van een uur."

Mitja liep onrustig heen en weer om alles te bezorgen. Zijn manier van spreken was heel eigenaardig, nauwelijks begon hij over het eene onderwerp of hij had het alweer vergeten en begon weer over iets anders. Pjotr Iljitsch vond het noodzakelijk hem te helpen.

„Voor vierhonderd roebel, niet minder dan vierhonderd roebel, zoodat het precies zoo is als de vorige maal," commandeerde Mitja. „Vier dozijn flesschen champagne, niet één minder."

„Waarom heb je zooveel noodig? Halt!" schreeuwde

Pjotr Iljitsch, „wat is dat voor een kist, wat is daarin, hoe is het mogelijk dat daar voor vierhonderd roebel in is?"

Onmiddellijk zeiden hem de bedienden uit den winkel dat deze eerste kist slechts een half dozijn flesschen champagne bevatte en onontbeerlijke en fijne lekkernijen, hors d'oeuvres bonbons, marsepein, enz., maar dat het grootste gedeelte evenals de vorige maal in een ander rijtuig zou volgen. Het zou zeker op tijd komen, hoogstens een uur na Dmitry Feodorowitsch.

„Denk er om, niet later dan een uur," zei Mitja nadrukkelijk „en flink wat marsepein en bonbons inpakken, daar houden de meisjes veel van."

„Bonbons, nu voor mijn part," zei Pjotr Iljitsch geërgerd, „maar die vier dozijn, waar heb je die voor noodig, één dozijn is toch voldoende."

Hij vroeg de rekening en begon af te dingen, hij wilde zich maar niet laten kalmeeren. Intusschen gelukte het hem honderd roebel te redden. Men kwam overeen dat er niet meer dan driehonderd roebel aan waren geleverd zou worden.

„Wel voor den duivel," schreeuwde Pjotr Iljitsch plotseling, alsof hij de zaak nog eens overdacht had, „wat gaat het mij eigenlijk aan, gooi je geld toch weg wanneer je er zoo gemakkelijk aangekomen bent."

„Kom maar hier, econoom, wees maar niet kwaad," en Mitja trok hem naar de kamer achter den winkel. „Men zal je een flesch voorzetten, die zullen wij op onze gezamenlijke gezondheid drinken. Ach, Pjotr Iljitsch, waarom wil je niet met mij mee, je bent toch zoo'n aardige jongen. Kom, ik houd van je."

Mitja ging op een gevlochten stoel zitten voor een oude tafel, die met een vuil servet bedekt was. Pjotr Iljitsch zette zich aan den anderen kant en onmiddellijk werd er champagne gebracht. Er werd nog gevraagd of de heeren oesters wilden gebruiken, „van de allerbeste oesters, geheel versch."

„Naar den duivel met je oesters, ik eet ze niet, wij hebben niets noodig," snauwde Pjotr Iljitsch.

„Wij hebben geen tijd," zei Mitja, „en ik heb er ook geen zin in. Weet je wat vriend," zei hij plotseling, „ik heb nooit van wanorde gehouden."

„Wie houdt daar ook van? Met drie dozijn flesschen, alle voor die boerenkinkels, ik kan mij er kwaad om maken."

„Daarover spreek ik niet, ik bedoel de hoogere orde.

Ik ken geen hoogere orde, het is te laat, mijn geheele leven is een en al wanorde geweest, daar moet een einde aan gemaakt worden. Is dat geen grap?"

„Je praat als een krankzinnige."

„Het zijn geen grappen. Heil den hoogste hier op aarde, heil den hoogste in mijn ziel. Ik heb dit versje zelf gemaakt, het is trouwens geen versje, het zijn tranen . . . het kwam in mij op toen ik den stafkapitein bij zijn baard over de markt trok."

„Hoe kom je daar plotseling aan?"

„Hoe ik daaraan kom? Onzin, alles vervlakt zich ten slotte, een streep en dan wordt de rekening opgemaakt."

„Wel, ik denk steeds maar aan je pistolen."

„Dat is ook nonsens, drink en fantaseer niet. Ik houd van het leven, ik heb het liefgehad, tot bloedens toe heb ik het liefgehad. Op het leven zullen wij drinken. Waarom ben ik zoo met mijzelf tevreden? Ik ben een gemeene laaghartige kerel en toch tevreden met mijzelf, dat kwelt mij, dat ik laaghartig en gemeen ben en tevens tevreden. Ik loof de schepping, ik prijs God en het geschapene, maar. . . een kruipende worm moet vernietigd worden, zoodat hij niet anderen het leven kan bederven. Geliefde broeder, wij moeten op het leven drinken, wat is er mooier dan het leven? Niets, niets! Op het leven en op een zekere koningin der vrouwen!"

„Nu goed, dan op het leven en op jou koningin."

Zij dronken ieder een glas, Mitja keek peinzend voor zich uit. Het was alsof hij nu ineens weer zorgen had.

„Mischa is daar, is daar niet jou Mischa binnengekomen? Kom eens hier, drink een glas op Phoebus met de gouden haren, op den morgenstond."

„Wat moet dat?" riep Pjotr Iljitsch boos.

„Kom, ik wil het graag."

„Nu goed dan."

Mischa dronk het glas leeg, maakte een buiging en ging weer weg.

„Daar zal hij nog vaak aan denken," merkte Mitja op. „Ik houd van de vrouw, wat is de vrouw? De koningin der aarde. Ik ben somber gestemd Pjotr Iljitsch. Weet je nog van Hamlet: „Ik ben zoo somber Horatio . . . .". Ach arme York, misschien ben ik York, ja zoo is het, ik ben nu York."

Pjotr Eiljitsch luisterde zwijgend.

„Wat heb je daar voor een hond?" vroeg Mitja plotseling

aan een bediende, terwijl hij in een hoek een aardige Bologneser met zwarte oogen bemerkte.

„Dat is de Bologneser van Warwara Alexejewna, onze meesteres," antwoordde hij, „zij heeft hem hier naar toegebracht en vergeten, men moet hem terugbrengen."

„Ik heb zoo een wel eens eerder gezien ... in het regiment," zei Mitja peinzend, „maar het dier had een gebroken achterpoot ... Pjotr Iljitsch, ik wilde je eens wat vragen. Heb jij ooit in je leven gestolen?"

„Wat beteekent die vraag?"

„Nu, zoo maar, ik bedoel uit den zak van een ander? Ik spreek niet over de staatskas, de staatskas wordt door iedereen geplunderd, jij doet het natuurlijk ook."

„Wel verduiveld."

„Ik spreek over een ander, uit den zak van iemand, uit zijn beurs, begrijp je?"

„Ik heb eens twintig kopeken van mijn moeder gestolen, toen was ik negen jaar oud, ik nam het geldstuk stilletjes van de tafel en hield het vast in mijn handen."

„Nu, en daarna?"

„Wel, verder niets, ik heb het drie dagen gehouden en toen schaamde ik mij, ik heb alles bekend en het teruggegeven."

„En?"

„Natuurlijk heeft men mij een pak slaag gegeven. Wat wil je daarmee zeggen, heb je misschien zelf gestolen?"

„Ja," antwoordde Mitja, terwijl hij met zijn oogen knipte.

„Wat dan?" vroeg Pjotr Iljitsch nieuwsgierig.

„Van mijn moeder, twintig kopeken, ik was toen negen jaar oud, na drie dagen heb ik het teruggegeven."

Met deze woorden stond Mitja op.

„Dmitry Feodorowitsch, wij moeten ons haasten," riep Andrei bij de deur van den winkel.

„Is het zoover? Dan gaan wij," zei Mitja. „Nog een laatste groet en Andrei een glas brandewijn en dan nog een glaasje cognac. Dit zakje moet onder de bank, vaarwel Pjotr Iljitsch, denk niet slecht van mij."

„Je komt toch morgen terug?"

„Zoudt u zoo goed willen zijn de rekening te vereffenen?" vroeg de bediende.

„Ach ja, natuurlijk."

Hij haalde het pakje bankbiljetten uit zijn zak, nam daarvan drie stuks, wierp ze op de tafel en verliet den winkel.

Allen liepen hem na om hem toe te wuiven. Andrei sprong op de bok. Mitja was juist op het punt in te stappen, toen plotseling Fenja onverwachts aangeloopen kwam. Zij viel voor hem op de knieën, sloeg haar handen in elkaar en riep:

„Vadertje Dmitry Feodorowitsch, doe mijn meesteres geen kwaad, ik heb u alles gezegd, richt u zelf niet te gronde, hij is haar vroegere . . . hij behoort bij haar, hij zal Agrafjona Alexandrowna trouwen. Daarom is hij uit Siberië teruggekomen. Vadertje, Dmitry Feodorowitsch, heb medelijden."

„Ja, daar hebben wij het. Nu, jij bent wat moois van plan," bromde Pjotr Iljitsch tusschen zijn tanden. „Nu begrijp ik alles. Dmitry Feodorowitsch , geef mij onmiddellijk je pistolen, wanneer je een man bent," riep hij Mitja toe.

„De pistolen? Die zal ik wel ergens naar buiten gooien," antwoordde Mitja. „Fenja kniel niet voor mij neer, ik zal niemand te gronde richten. En nu nog één ding, Fenja," riep hij, toen hij reeds was gaan zitten. „Zooeven heb ik je beleedigd, vergeef mij, heb medelijden . . . Ach, als je me niet wilt vergeven, blijft het hetzelfde, nu doet het er immers niet meer toe. Vooruit Andrei als de wind, vaarwel Pjotr Iljitsch, voor jou zijn mijn laatste tranen."

„Hij is niet dronken, maar wat een onzin praat hij," dacht Pjotr Iljitsch. Hij wilde eerst nog even blijven en er voor zorgen, dat men voldoende in zou pakken, omdat hij het gevoel had, dat men Mitja bedriegen zou, maar geërgerd spuwde hij op den grond en ging naar het café.

„Een domoor, ofschoon een goede kerel . . . van dien zoo genaamden officier, den vorigen geliefde van Gruschenka heb ik gehoord, nu wanneer die gekomen is dan . . . ach die pistolen, maar voor den drommel, ik ben toch niet zijn kindermeisje, er gebeurt trouwens niets, zij schreeuwen, bedrinken zich, zoeken ruzie en sluiten daarna weer vrede. Zijn dat nu daadmenschen? Wat beteekent dat: „Ik zal mij terugtrekken," en „ik zal mij straffen." Dat is zoo maar zonder eenige reden gezegd. Duizend maal heeft hij zoo gesproken in de herberg, als hij dronken was. Maar nu is hij niet dronken. „In den geest dronken." Ja, die schurken zijn stijlvolle kerels. Ben ik zijn kindermeisje? Hij kan niet nalaten ruzie te zoeken. Met wie zou het wel geweest zijn? Dat hoor ik wel in de herberg. Zijn zakdoek droop van het bloed . . . waarachtig, die is bij mij op den vloer blijven liggen."

In opgewonden stemming kwam hij in de herberg en begon

te spelen. Het spel vroolijkte hem op. Hij won zijn tweede partij en begon met zijn partner erover te spreken, dat Dmitry Karamazow hem ongeveer een drieduizend roebel had laten zien en dat hij weer naar Mokroje gegaan was om met Gruschenka te fuiven. De toehoorders stelden ongewoon belang in deze gebeurtenis. Zij praatten erover zonder te lachen, op een eigenaardige ernstige manier. Zij hielden zelfs met het spel op.

„Drieduizend roebel, waar zou hij die vandaan hebben?"

Zij vroegen hem verder. Men twijfelde aan de goedgeefschheid van mevrouw Khokhlakow.

„Zou hij den ouden man beroofd hebben? Zou het misschien dat zijn? Drieduizend roebel, dat is niet in orde. Hij heeft zich er wel eens op beroemd, dat hij zijn vader vermoorden zou, allen hebben het toen gehoord. Hij heeft vooral over drieduizend roebel gesproken."

Pjotr Iljitsch hoorde zwijgend toe en werd karig in zijn antwoorden. Na de derde partij legde hij zijn queue weg en verliet de herberg. Hij sloeg den weg in naar het huis van Gruschenka en klopte aan. Niemand antwoordde. „Ik geef het niet op, ik zal ze wel uit bed kloppen," bromde hij, terwijl zijn kwaadheid bij elken slag grooter werd, en tegelijkertijd verdubbelde hij de kracht van zijn vuisten.

ZEVENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Intusschen joeg het rijtuig van Dmitry haastig vcort door den nacht. De rit duurde reeds bijna een uur, toen Mitja den koetsier toeriep:

„Andrei, wat moet er gebeuren, als zij slapen?"

Dat was hem plotseling ingevallen, tot nu toe had hij nog niet aan deze mogelijkheid gedacht.

„Dat is wel mogelijk," antwoordde de koetsier.

Mitja fronsde zijn wenkbrauwen. Inderdaad, hij komt aanrijden.... met zulke gevoelens, teedere gevoelens, eerlijk, een liefde van zelfverloochening.... en zij slapen, ook zij slaapt misschien, dat hij....

„Rijd zoo vlug mogelijk, Andrei," riep hij.

„Ach, misschien zijn ze ook niet gaan slapen," zei Andrei, terwijl hij een poosje gezwegen had. „Timofei heeft gezegd, dat er veel menschen waren bij de Plastunowas, in de herberg."

„Ik weet het, maar veel, wat bedoel je daarmee? Waarom zouden er veel zijn? Wie zijn het ?"

Mitja was zeer onrustig geworden.

„Timofei zei, het waren alleen heeren, twee uit de stad, wie het zijn weet ik niet en twee reizigers, maar misschien zijn er nog meer, ik heb er niet precies naar gevraagd. Zij gingen kaartspelen," zei hij.

„Spelen zij kaart?"

„Zij zullen niet slapen, wanneer zij eenmaal begonnen zijn met het spel. Het is nauwelijks elf uur."

„Maak zoo veel mogelijk haast, Andrei," schreeuwde Mitja opgewonden.

„Hoe staat het ermee? Ik zou iets willen vragen," zeide Andrei, nadat hij weer een poosje gezwegen had, „wanneer u maar niet boos wordt."

„Nu, wat is er?"

„Zooeven heeft Fenja u gesmeekt haar meesteres geen kwaad te doen en iemand anders ook niet.... dat is het, en

nu rijd ik u er naar toe. Vergeef mij, ik vraag het om mijn geweten gerust te stellen. Misschien heb ik iets doms gezegd."

Mitja pakte hem plotseling van achteren bij de schouders.

„Ben jij een postiljon?" vroeg hij.

„Ja, zeker."

„Weet je, dat men soms moet uitwijken en den weg vrij laten? Alles wat postiljon is laat nooit den weg vrij, al wordt er ook iemand overreden, maar dat mag jij niet doen. Men mag niet een mensch overrijden. Men mag het leven niet vernietigen, zelfs niet schade toe brengen. Dan moet men zich zelf straffen. Zoodra je schade aangericht hebt, zoodra je het leven van iemand te gronde gericht hebt, moet je je zelf straffen en verdwijnen."

Andrei was weliswaar zeer verbaasd over de woorden van Mitja, maar zette het gesprek voort.

„Dat is waar, Dmitry Feodorowitsch, daar hebt u gelijk in, men mag niemand overrijden en ook niet plagen, ook geen schepsel, zooals dat paard hier, want ieder schepsel is door God geschapen. Er zijn veel menschen, die blind erop los rijden en zelfs niet uitkijken, of zij een kameraad letsel aandoen. Zoo iemand kan niet tot stilstand komen en zoo jaagt hij maar steeds rechtuit."

„En dan de hel in?" vroeg Mitja, terwijl hij even lachte. „Andrei, je bent een oprechte ziel. Zeg mij eens, denk je dat Dmitry Feodorowitsch de hel verdient, ja of neen?"

„Dat weet ik niet, dat hangt van u af. Kijk eens, toen Gods Zoon aan het kruis genageld en gestorven was, is hij van het kruis afgestegen, naar de hel gegaan en heeft alle zondaars bevrijd, die daar gekweld werden. Nu heeft de hel erover gezucht, dat er geen zondaren meer zouden komen. Toen heeft de Heer tot de hel gezegd: „Zucht niet hel, want van nu af aan komen alle machtigen, alle hooge beambten, alle rechters en rijkaards en je zult gevuld zijn zooals je het steeds was, totdat ik opnieuw kom." Dat is werkelijk gezegd."

„Een prachtige volkssage. Geef het linkerpaard eens een flinken slag, Andrei."

„U ziet nu, heer, voor wien de hel bestemd is," zei Andrei, terwijl hij het linkerpaard aanspoorde, „maar u, heer, u bent als een klein kind.... daarvoor houd ik u.... want al bent u ook driftig, de Heer zal u vergeven, omdat u zoo trouwhartig bent."

„En jij, Andrei, vergeef jij mij?"

„Wat heb ik u te vergeven? U hebt mij geen kwaad gedaan."

„Neen, ik naam van allen, in naam van allen moet jij het nu alleen doen, hier dadelijk op dezen weg. Vergeef jij mij in naam van allen? Spreek, jij bent de ziel van het volk."

„Ach, heer, ik zou bijna bang worden u te rijden, u praat zoo eigenaardig...."

Mitja luisterde niet eens meer naar hem. Hij bad stil voor zich heen: „Heer, neem mij in mijn goddeloosheid, maar veroordeel mij niet, laat uw rechtvaardigheid aan mij voorbijgaan... veroordeel mij niet, want ik heb mijzelf veroordeeld. Veroordeel mij niet, want ik houd van u, Heer, ik ben boosaardig, maar ik houd van U, al sleurt U mij naar de hel, ik zal toch van U houden en van daaruit zal ik schreeuwen, dat ik U in alle eeuwigheid lief zal hebben, geef mij de kracht tot aan het einde lief te hebben.... hier tot aan het einde.... nog slechts vijf uur tot aan de stralen van het verwarmende licht,.... want ik bemin de koningin mijner ziel, ik houd van haar en kan niet anders, U ziet zelf hoe ik ben, ik zal mij voor haar op mijn knieën werpen en zeggen: „Je hebt gelijk gehad mij te laten voorbijgaan, vaarwel en vergeet je slachtoffer, je behoeft je niet ongerust te maken."

„Mokroje," riep Andrei, met de zweep wijzend.

Uit de duisternis rees een donkere massa op. Het geheele dorp sliep, slechts hier en daar zag men een enkel lichtje.

„Vooruit Andrei," riep Mitja als in koorts.

„Zij slapen nog niet," zei Andrei, terwijl hij met zijn zweep naar de herberg van Plastonow wees, waarvan de vensters hel verlicht waren.

„Zij slapen niet," riep Mitja jubelend, „vooruit Andrei, zoo vlug mogelijk. Zet de paarden aan, zij moeten weten dat ik er aan kom."

Weldra waren zij voor de herberg aangekomen. Mitja sprong uit het rijtuig en reeds kwam de eigenaar van de herberg te voorschijn, om hem te ontvangen.

„Trifon Borissytsch, zijt gij het?"

De waard liep met vele buigingen op hem toe. Hij vermoedde dat er dezen nacht wat te verdienen viel. „O, vadertje Dmitry Feodorowitsch, komt u ook nog eens?"

„Halt, Trifon Borissytsch," begon Mitja, „eerst het belangrijkste, waar is zij?"

„Agrafjona Alexandrowna?"

De waard had hem direct begrepen en keek Mitja onderzoekend aan.

„Ja, zij is ook hier, zij bevindt zich...."

„Heeft zij gezelschap?"

„Het zijn gasten, die weldra zullen vertrekken.... de een is waarschijnlijk een Pool, naar zijn uitspraak te oordeelen, hij is het, die haar paarden gestuurd heeft, de ander is zijn kameraad, of zijn reisgenoot. Zij zijn beiden in burger gekleed."

„Verteren zij veel? Hebben zij geld?."

„Hoe komt u erbij, neen, dat lijkt nergens op, Dmitry Feodorowitsch."

„Dus niet? Maar de anderen?"

„Dat zijn twee heeren uit de stad... die komen van Tschernja terug en zijn hier gebleven. De eene jonge man is familie van mijnheer Miussow, ik ben zijn naam vergeten... den ander zult u wel kennen: dat is de landeigenaar Maximow. Hij zegt dat hij eens als pelgrim uw klooster bezocht heeft. Nu reist hij te zamen met dien jongen man."

„Zijn er niet meer gasten?"

„Neen."

„Hoor eens, Trifon Borissytsch, vertel mij: Hoe staat het met haar? In wat voor stemming bevindt zij zich?"

„Zij is nog niet lang geleden aangekomen en zit bij hen."

„Is zij vroolijk? Lacht zij?"

„Neen, blijkbaar verveelt zij zich, zij heeft de haren van dien jongen man gekamd."

„Van den Pool? Van den officier?"

„Dien kan men toch niet jong noemen en officier is hij in het geheel niet, neen, ik bedoel dat familielid van Miussow, de jonge... ik ben zijn naam vergeten."

„Kalganow?"

„Ja, Kalganow?"

„Goed, wij zullen zien, spelen zij kaart?"

„Zij hebben gespeeld, maar zijn nu opgehouden, zij zijn klaar met theedrinken en de ambtenaar heeft likeur besteld."

„Halt, Trifon Borissytsch, zeg mij nog eens, zijn er zigeuners?"

„Geen enkele meer, Dmitry Feodorowitsch, men heeft ze allemaal weggejaagd, maar Joden hebben wij wel, die op de cymbaal en op de viool spelen. Zij wonen in Roshdestwenska, men kan ze laten halen, zij zullen zeker komen."

„Vooruit, stuur een boodschap, je moet ook voor meisjes zorgen, vooral Marja, Stepanida en Arina moeten komen. Tweehonderd roebel voor het koor."

„Voor zooveel geld komt het heele dorp op de been, ofschoon zij al zijn gaan slapen. Maar vadertje Dmitry Feodorowitsch, zijn die boeren het wel waard? Hoe kunt u die menschen zooveel geld geven? Past het onze boeren sigaren te rooken? Den vorigen keer hebt u ze allen sigaren gegeven, en de menschen hier zijn ook niet veel zaaks. Ik zal mijn eigen dochters roepen en ze u gratis ter beschikking stellen. Zooveel geld hoeft u toch immers niet uit te geven. Zij zijn weliswaar pas gaan slapen, maar ik zal ze wel dwingen voor u te zingen. En de boeren hebt u den vorigen keer ook champagne gegeven."

De bezorgdheid van Trifon Borissytsch voor Mitja's geld was werkelijk roerend. Den vorigen keer had hij een half dozijn flesschen stilletjes achtergehouden, en een bankbiljet van honderd roebel, dat hij gevonden had, in zijn zak gestoken.

„Trifon Borissytsch, ik heb wel meer dan duizend roebel den vorigen maal uitgegeven, weet je het nog?"

„Ja zeker, hoe zou men dat kunnen vergeten? Het zal ongeveer drieduizend roebel geweest zijn."

„Nu, zoo moet het vandaag ook gaan, met dat doel ben ik hier gekomen."

Mitja haalde zijn pakje bankbiljetten te voorschijn en hield het den waard onder zijn neus.

„Luister nu goed. Over een uurtje komt de wijn en tevens de pasteien, de bonbons enz. De kist, die naast Andrei staat moet naar boven, dan kan er onmiddellijk champagne geschonken worden. Denk vooral aan de meisjes en vergeet Marja niet."

Hij draaide zich om en haalde zijn kistje met pistolen te voorschijn.

„Hier Andrei, de afrekening. Vijftien roebel voor den rit hier naar toe en vijftig roebel fooi, voor je bereidwilligheid, voor je liefde .... denk aan Mitja Karamazow."

„Ik durf het niet, mijnheer ..." zei Andrei angstig. „Geef mij vijf roebel fooi, meer kan ik niet aannemen. Trifon Borissytsch is mijn getuige, u zult mij mijn domheid wel vergeven."

„Waar ben je bang voor?" vroeg Mitja, „wel, de duivel hale je!"

Met deze woorden wierp hij hem vijf roebel toe.

„Trifon Borissytsch, breng mij naar boven en zorg dat ik hen eerst zien kan zonder dat zij het bemerken. Waar zijn zij? In de blauwe kamer?"

Trifon Borissytsch keek Mitja bezorgd aan, maar deed wat hij beval. Hij bracht hem zachtjes naar een kamer die grensde aan het vertrek, waar het gezelschap zat. Zij zat in een leunstoel bij de tafel. Naast haar op den divan zat Kalganow, wiens hand zij genomen had, maar die zonder naar haar om te zien in een hevig twistgesprek gewikkeld was met Maximow, die tegenover Gruschenka zat. De Pool lag op den divan en rookte een pijp. Mitja vermoedde, dat hij tamelijk dik was en niet groot kon zijn. Hij ergerde zich blijkbaar ergens over. Zijn kameraad, de tweede onbekende, scheen daarentegen buitengewoon lang. Mitja kon het niet langer in zijn schuilplaats uithouden. Zijn kistje met pistolen zette hij op een laag bankje neer. Als wezenloos stapte hij de blauwe kamer binnen. Gruschenka, die hem het eerst bemerkte, gaf een gil van schrik.

ACHTENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Met groote schreden trad Mitja op de tafel toe.

„Mijne heeren," begon hij bijna stotterend, ik zal u niets doen, weest niet bang."

Bij deze woorden wendde hij zich tot Gruschenka, die zich tot Kalganow overgebogen had, en zich aan hem vastklemde.

„Ik . . . ik ben ook op reis, ik blijf tot morgen, mijne heeren en doorgaande reizigers . . . is het veroorloofd bij u tot morgen vroeg . . . slechts tot morgen, voor de laatste maal in deze zelfde kamer."

Bij de laatste woorden wendde hij zich tot den dikken ambtenaar, die met zijn pijp op den divan zat.

Deze zeide met een streng gezicht:

„Pane,[1]) wij zijn hier in een besloten gezelschap, er zijn ook andere kamers."

„Ach, Dmitry Feodorowitsch, ga toch zitten en wees welkom," riep Kalganow.

„Wees gegroet, mijn beste, ik heb altijd veel van je gehouden," antwoordde Mitja hartelijk, terwijl hij hem over de tafel de hand reikte.

„Kom, je wilt mijn hand er toch niet afknijpen, ik houd geen vinger over," zeide Kalganow lachend.

„Zoo geeft hij altijd een hand," zei Gruschenka, schuchter lachend. Zij had weer moed gevat, want het bleek, dat Mitja geen ruzie zocht. Zij keek met belangstelling naar hem, zij had nooit van hem verwacht, dat hij onder zulke omstandigheden zich zoo zou gedragen.

„Wees gegroet," riep nu Maximow.

„Goeden avond, ben jij ook hier? Dat doet mij kolossaal veel genoegen, mijne heeren."

Opnieuw wendde hij zich tot den Pool met de pijp, dien hij als de voornaamste persoon van het gezelschap wilde be-

---

[1]) Poolsch: Heer.

schouwen. „Ik ben hier naar toe gekomen . . . Ik wilde den laatsten dag en mijn laatste uur in deze kamer doorbrengen, juist in deze kamer . . . waar ik ook mijn koningin heb aangebeden. Vergeef mij, Pane," vervolgde hij opgewonden, „ik ben hier naar toegekomen, ik heb gezworen . . . O wees niet bang, het is mijn laatste nacht, laten wij drinken om vrede te sluiten, men brengt aanstonds wijn . . . kijk, dit heb ik meegenomen."

Plotseling haalde hij weer zijn pakje bankbiljetten te voorschijn.

„Neem mij niet kwalijk, Pane, ik wil muziek hebben, lawaai, spektakel, evenals vroeger . . . maar de worm, de nuttelooze worm zal op de aarde kruipen en er weldra niet meer zijn. Mijn dagen van vreugde wil ik in mijn laatsten nacht gedenken."

De Pool wist blijkbaar niet, wat hij moest zeggen.

„Wanneer mijn koningin het toestaat," begon hij.

„Ga maar zitten, Mitja, maar maak mij niet bang, hoor. Zul je mij niet bang maken? Wanneer je het niet doet, ben ik blij dat je gekomen bent."

„Ik jou angst aanjagen?" riep Mitja uit, terwijl hij zijn armen omhoog hief. „O, ga voorbij, ik hinder jullie niet . . ."

Hij wierp zich in een stoel en barstte in tranen uit.

„Nu, daar hebben wij het weer," riep Gruschenka verwijtend. „Zoo was hij ook, wanneer hij bij mij op bezoek kwam. Hij sprak over allerlei dingen, waar ik niets van begreep en begon dan te huilen. Dat is hier nu al de tweede maal . . . het is een schande. „Waarom huil je? Wanneer daar nu nog een reden voor was," voegde zij er geheimzinnig bij, terwijl zij op deze laatste woorden sterk den nadruk scheen te leggen.

„Ik . . . ik huil niet. Nu dan, wees gegroet . . ."

Hij had zich weer op zijn stoel omgedraaid en begon te lachen.

„Kijk, nu weer dat . . . maar dat is beter, hij is vroolijk," zei Gruschenka. „Ik ben blij dat je gekomen bent, werkelijk heel blij, Mitja! Ik wil dat je bij ons blijft," zei zij op bevelenden toon, terwijl zij zich schijnbaar tot allen wendde, maar haar woorden inderdaad richtte tot den man, die op den divan zat. „Ik wil het, ik wil het. En wanneer hij weggaat," voegde zij er dreigend bij, „dan ga ik ook weg, dat verzeker ik jullie."

„Wat mijn koningin wil is wet," zei de Pool, terwijl hij Gruschenka de handen kuste. Daarna zei hij op beminnelijken toon tot Mitja:

„Ik verzoek u bij ons te blijven."

Mitja wilde opspringen, blijkbaar weer met de bedoeling een redevoering te houden, maar hij bedacht zich en riep uit:

„Laten wij drinken, mijnheer!"

Allen barstten in lachen uit.

„O God, ik was al bang dat hij weer een verklaring wilde afleggen," riep Gruschenka zenuwachtig uit. „Hoor eens, Mitja, blijf nu op je stoel zitten. Het is een goed idee van je geweest champagne mee te brengen, ik drink ook mee, ik houd niet van likeuren, maar het prettigste is, dat je zelf gekomen bent, anders hadden wij ons hier verveeld. Je bent hier zeker gekomen om te fuiven, niet waar? Doe dat geld toch in je zak, waar heb je dat allemaal vandaan?"

Mitja stopte de bankbiljetten, die hij nog steeds in zijn hand hield, in zijn zak. Hij bloosde. Op dit oogenblik bracht de waard een geopende flesch champagne binnen, benevens glazen. Mitja greep de flesch, maar was zoo verstrooid, dat hij vergat wat hij had willen doen. Kalganow nam ze hem af en schonk in.

„Nog een flesch," schreeuwde Mitja den waard toe, en zonder er aan te denken met den Pool aan te stooten, terwijl hij hem hiertoe plechtig uitgenoodigd had, dronk hij zonder op iemand te wachten onmiddellijk zijn glas leeg. Zijn gezicht veranderde plotseling, in plaats van de plechtige tragische uitdrukking, die zijn gelaat had toen hij binnenkwam, kreeg het nu iets kinderlijks. Hij keek Gruschenka lachend aan en schoof zijn stoel dicht bij de hare. Langen tijd werd er zwijgend gedronken en de stilte werd bijna pijnlijk. Dmitry keek de aanwezigen een voor een aan, alsof hij hen vroeg: Waarom zeggen jullie niets? Het was alsof Kalganow deze gedachte begreep en hij begon:

„Ja, hij heeft aldoor onzin gepraat, wij hebben ons erg geamuseerd."

„Wat voor onzin?" vroeg Mitja lachend.

„Ja, stel je voor, hij beweert dat in '20 onze geheele cavalerie met Poolsche vrouwen getrouwd is, dat is toch een onzin, nietwaar?"

Kalganow begreep uitstekend de verhouding tusschen Mitja en Gruschenka, ook vermoedde hij wat voor een rol de Pool speelde.

„Verbeeld je," vervolgde hij, „ik reis nu al vier dagen lang met dien Maximow, weet je je nog te herinneren hoe je broer

hem uit het rijtuig gooide? Dat is een reden voor mij geweest om hem vriendelijk te ontvangen, maar wanneer hij niet ophoudt met liegen breng ik hem weer terug."

„Deze mijnheer heeft nog nooit een echte Poolsche dame gezien," zei nu de man met de pijp.

„Ik ben toch zelf met een Poolsche getrouwd geweest," zei Maximow.

„Hebt u dan bij de cavalerie gediend?" vroeg Kalganow. „U sprak er over, bent u misschien cavalerist?"

„Ja zeker, alsof hij ooit cavalerist geweest is," schreeuwde Mitja, die oplettend toeluisterde, en elken spreker aankeek, alsof hij de hoogste wijsheid uit diens mond verwachtte.

„Neen," zei Maximow, zich tot hem wendend, „ik zei, dat die kleine meisjes ... heel aardige, hoor ... wanneer zij met onze Uhlanen de mazurka gedanst hebben, onmiddellijk op hun schoot gaan zitten als een katje ... als een wit poesje, en de vader en de moeder zien het en laten het toe ... en morgen gaat de Uhlaan naar haar huis en vraagt om haar hand ... dat is het."

En hij begon te grinniken.

„Die mijnheer is een dwaas," bromde de groote Pool, terwijl hij zijn beenen over elkaar sloeg.

Mitja bemerkte dat hij groote bemodderde laarzen aan had. Ook zijn vriend was niet erg zindelijk gekleed.

„Waarom wil je hem beleedigen," riep Gruschenka geergerd.

„Mevrouw, mijnheer heeft in Polen slechts boerinnen gezien en geen adellijke dames," zei nu de Pool met de pijp.

„Daar kan men zeker van zijn," bevestigde de andere Pool met verachting.

„Kom, laat hen toch praten, waarom hinder je hun, met hen verveelt men zich tenminste niet," zei Gruschenka ontevreden.

„Ik wil u niet hinderen," zei de Pool, terwijl hij Gruschenka langen tijd aankeek. Daarna zweeg hij met waardigheid en begon weer aan zijn pijp te zuigen.

„Neen, neen, mijnheer heeft volkomen gelijk," zei Kalganow, „Maximow is nog nooit in Polen geweest. Hoe kan hij er dan over spreken? Je bent toch niet in Polen getrouwd?"

„Neen, in het gouvernement Smolensk, zij was alleen vroeger ontvoerd door een Uhlaan te zamen met haar moeder en haar tante. Die Uhlaan heeft haar aan mij overgedaan.

Het was een van onze luitenants, een heel net mensch. Eerst wilde hij haar zelf trouwen, maar dat deed hij niet, want hij kwam er achter, dat zij mank was . . ."

„Bent u dus met een manke vrouw getrouwd?" riep Kalganow.

„Ja, een manke vrouw, dat komt omdat zij ons beiden toen bedrogen heeft door het verborgen te houden. Ik dacht dat zij danste . . . zij danst steeds, dacht ik bij mijzelf, zij is zeker erg vroolijk gestemd."

„Dacht je misschien dat ze blij was omdat ze met jou kon trouwen?"

„Nu, waarom niet? Later bleek het dat het heel iets anders was. Op den avond van de bruiloft heeft zij het mij bekend en om vergeving gevraagd. In haar jonge jaren, zei zij, was zij eens over een plas gesprongen en had daarbij haar been gebroken."

Kalganow barstte in lachen uit, zoodat hij bijna van den divan afviel, ook Gruschenka en Mitja amuseerden zich kostelijk.

„Weet je, nu spreekt hij de waarheid, nu liegt hij niet," riep Kalganow Mitja toe.

„Hij is tweemaal getrouwd geweest; tot nu toe heeft hij alleen van zijn eerste vrouw gesproken, zijn tweede vrouw is van hem weggeloopen, zij is nu nog in leven."

„Is dat mogelijk?" vroeg Mitja, terwijl hij zich tot Maximow wendde.

„Ja, zij is weggeloopen, het was niet aangenaam voor mij," bevestigde Maximow verlegen; „met een Franschman. De hoofdzaak is nog, dat zij van te voren een groot gedeelte van mijn landgoed op haar naam had laten overschrijven. „Jij bent een beschaafd mensch," zei zij, „jij zult altijd je brood kunnen verdienen," en toen heeft zij mij laten zitten. Een aartsbisschop, dien ik zeer goed kende, zei tegen mij: Je eerste vrouw hinkte, maar je tweede was te vlug ter been, hi, hi, hi."

„Hoor eens," riep Kalganow, „allen liegen, hij liegt ook, hij doet het alleen om anderen te amuseeren. Dat is toch niet gemeen, zoo nu en dan houd ik wel van hem, hij heeft een natuurlijke gemeenheid, anderen doen schurkenstreken om er voordeel van te hebben, hij doet het alleen, omdat het in overeenstemming met zijn natuur is . . . denk eens aan, hij beweert dat Gogol in zijn „Doode zielen" hem tot voorbeeld

heeft genomen. Weet je je nog te herinneren dat er een landeigenaar, Maximow, in voorkomt, die door Nosdrew afgeranseld wordt, hiervoor moet de laatste zich verantwoorden, omdat hij „in staat van dronkenschap den landeigenaar Maximow met roeden heeft getuchtigd." Nu weet hij, dat men hem geslagen heeft. Hoe is het mogelijk? Tschitschikow deed zijn reis in het begin van '20, met de jaren komt het dus al vast niet uit."

Het was onbegrijpelijk, waarom Kalganow zich over deze kwestie zoo opwond. Mitja keek hem verbaasd aan.

„Ach, je moet het zoo nauw niet nemen," zei hij.

„Ik wil niet zeggen, dat ik juist afgeranseld werd, maar het leek er op," beweerde Maximow.

„Wat beteekent dat nu weer: Het leek er op! „Je bent afgeranseld of niet."

„Hoe laat is het?" vroeg de Pool met de pijp op een toon van verveling aan zijn vriend.

Deze trok slechts even zijn schouders op, geen van beiden bezat een horloge.

„Waarom laat je hen niet uitspreken, laat toch anderen praten. Wanneer jullie je verveelt vind je, dat anderen ook niet mogen spreken."

Gruschenka sprak deze woorden blijkbaar met de bedoeling ruzie met hem te zoeken. Mitja keek even geinteresseerd op, alsof hem een licht opging. De Pool antwoordde zichtbaar geprikkeld:

„Mevrouw, ik wil u niets zeggen, ik zei niets."

„Welnu, in orde," zei Gruschenka, „vooruit, vertel!"

„Het zijn uitsluitend dwaasheden," zei Maximow. „Bij Gogol is alles figuurlijk bedoeld, ook de namen heeft hij met een bepaalde bedoeling gekozen."

„Maar waarvoor hebben ze je afgeranseld?" vroeg Kalganow.

„Wegens Pirin," antwoordde Maximow.

„Wie is dat?" vroeg Mitja.

„De bekende Fransche schrijver Pirin, ik citeerde een paar epigrammen van hem, en die vielen niet in hun smaak, en daarom hebben zij mij afgeranseld."

„Maar waarom toch?"

„Ik was te beschaafd, er zijn trouwens redenen genoeg, waarom men een mensch wel eens af kan ranselen," besloot Maximow eindelijk op geresigneerden toon.

„Genoeg nu, ik wil niet meer van die dingen hooren, ik

dacht, dat jullie vroolijk zouden zijn," zei Gruschenka kwaad.

Mitja schrok en hield met lachen op, de groote Pool stond op en begon met het gezicht van iemand die zich verschrikkelijk verveelt, omdat hij zich in een gezelschap bevindt waarin hij zich niet op zijn plaats voelt, de kamer op en neer te loopen van den eenen hoek naar den anderen met de handen op zijn rug.

„Hij is op een zwerftocht," zei Gruschenka op minachtenden toon.

Mitja begon onrustig te worden, bovendien bemerkte hij, dat de andere Pool hem kwaad aankeek.

„Kom," zei hij tot dezen, „laten wij nog eens drinken," en ook de anderen noodigde hij uit. In een oogwenk had hij drie glazen op de tafel gezet en ingeschonken.

„Op Polen, heeren, ik drink op Polen," riep Mitja uit.

„Dat is mij zeer aangenaam, mijnheer," zei de Pool op den divan en nam zijn glas op.

„En die andere, hoe heet hij ook weer, kom, neem uw glas," riep Mitja.

„Wrublewski," antwoordde de man met de pijp.

De heer Wrublewski kwam naar de tafel en nam zijn glas ter hand.

„Leve Polen, heeren," riep Mitja.

Allen dronken hun glazen uit, Mitja greep de flesch weer en vulde ze onmiddellijk.

„Nu op Rusland, laten wij vriendschap sluiten."

„Schenk mij ook in," zei Gruschenka, „op Rusland wil ik wel drinken."

„Mij ook," zei Kalganow.

„En ik dan," grinnikte Maximow.

„Wel," schreeuwde Mitja, „vooruit een nieuwe flesch!"

Alle flesschen, die Mitja in zijn rijtuig had meegenomen werden binnengebracht en Mitja schonk in.

„Op Rusland," zei hij nog eens.

Allen met uitzondering van de Polen dronken. Gruschenka leegde haar glas in één teug.

„Heeren," riep Mitja, „wat beteekent dat?"

Wrublewski nam zijn glas, hief het op en zei:

„Op Rusland, binnen de grenzen van vóór 1702."

„Juist zoo," riep de andere Pool en beiden dronken hun glas leeg.

„Jullie zijn een paar domkoppen," liet Mitja zich ontvallen.

„Mijnheer!" riepen de beide Polen nu dreigend.

„Mag men zijn land misschien niet liefhebben?" riep een van hen.

„Stil, geen ruzie!" riep Gruschenka op bevelenden toon en stampte met haar voet op den grond, haar gezicht vlamde, haar oogen schitterden. Het glas champagne had zijn werk gedaan. Mitja schrok.

„O heeren, vergeef mij, het was mijn schuld, ik zal u niet meer lastig vallen."

„Wees toch stil, ga zitten, zoo'n domme . . ." beet Gruschenka hem kwaad toe. Allen gingen zitten, allen zwegen, de een keek den ander aan.

„Mijne heeren, het is mijn schuld," begon Mitja, die Gruschenka's bevel blijkbaar niet verstaan had. „Maar waarom zitten wij hier nu toch! Wij moeten iets doen om een beetje op te vroolijken."

„Inderdaad, het is hier niet erg plezierig," zei Kalganow.

„Wanneer wij weer eens gingen spelen," stelde Maximow voor.

„Goed," zei Mitja, „wanneer u misschien..." vervolgde hij tot de Polen.

„Het is al zoo laat," zei de man met de pijp.

„Dat is waar," bevestigde de heer Wrublewski.

„Alles is hun te laat, er is niets met hen te beginnen," steunde Gruschenka onwillig.

„Zij zitten daar maar en vervelen zich en willen dat ook de anderen zich vervelen. Voor je kwam, Mitja, hebben zij geen mond open gedaan en zich steeds over mij geërgerd."

„Mijn godin," riep de man op den divan, „wat gij beveelt moet gebeuren. Wij zien dat gij verdrietig zijt en daarom zijn wij ook treurig. Ik ben tot uw dienst," vervolgde hij, zich tot Mitja wendend.

„Begin dan," riep deze, hij haalde zijn bankbiljetten weer uit zijn zak en legde twee van honderd roebel op tafel. „Ik wil wat aan u verliezen, neem de kaarten."

„Kaarten moet de herbergier leveren, mijnheer," zei de kleinste Pool nadrukkelijk en ernstig.

„Dat is de eerlijkste manier," bevestigde de heer Wrublewski.

„De herbergier, nu goed, ik begrijp u."

„Vooruit, kaarten," commandeerde Mitja, toen de waard geroepen was.

Deze bracht hem een pak nieuwe kaarten, dat nog verzegeld was, tevens vertelde hij Mitja, dat de meisjes zich allen klaar maakten om te komen en ook de Joden weldra zouden verschijnen. Het rijtuig met mondvoorraad was echter nog niet aangekomen. Mitja sprong van de tafel op, ging naar de zijkamer om zijn bevelen te geven. Er waren echter in het geheel slechts drie meisjes, en Marja was niet bij hen. Hij wist tenslotte niet, wat hij te bevelen had en waarom hij weggeloopen was. Hij zei, dat men de bonbons en andere zoetigheden uit de kist moest nemen, die hij meegebracht had om deze onder de meisjes te verdeelen.

„En geef Andrei brandewijn," zei hij nog, „ik heb hem beleedigd."

Nu werd hij plotseling door Maximow op den schouder getikt.

„Geef mij even vijf roebel," fluisterde deze Mitja in, „ik wil ook eens wat riskeeren."

„Goed, uitstekend, hier heb je er tien."

Wederom trok Mitja alle bankbiljetten te voorschijn en haalde er tien roebel uit. „Wanneer je ze verliest, vraag je maar weer wat."

„Goed," zei Maximow, en ging de zaal in. Ook Mitja keerde terug en verontschuldigde zich, dat hij de anderen had laten wachten. De Polen waren allen gaan zitten en hadden de kaarten uit het bakje genomen. De eene Pool had een versche pijp opgestoken en begon de kaarten te schudden. Zijn gezicht had bijna een plechtige uitdrukking.

„Op de plaatsen, heeren," riep Wrublewski.

„Ik speel niet meer," zei Kalganow, „ik heb reeds vijftig roebel aan u verloren."

„U had geen geluk, maar nu kan de kans keeren," zei de Pool met de pijp.

„Hoe hoog is de inzet, à discrétion?" vroeg Mitja.

„Zeker mijnheer, u kunt honderd, tweehonderd roebel zetten, ja zelfs nog meer."

„Een millioen," zei Mitja lachend.

„Heeft mijnheer de kapitein wel eens gehoord van Podwysotski?"

„Wie is dat?" vroeg Mitja.

„Die heeft eens een millioen gewonnen zonder het te weten."

„Dat is niet waar," zei Kalganow.

„Mijnheer Kalganow, in een fatsoenlijk gezelschap behoort men zoo iets niet te zeggen."

„Ik zet tien roebel op den boer," begon Mitja.

„En ik één roebel op de vrouw, hartenvrouw, op die mooie Poolsche," grinnikte Maximow.

Daarna maakte hij het teeken des kruises onder tafel. Mitja won, Maximow ook.

„Nog eens," riep Mitja.

„Ik weer één roebel, ik doe slechts een bescheiden spelletje," mompelde Maximow, reeds blij, dat hij gewonnen had.

„Verloren," riep Mitja, „ik zet weer, op de zeven."

Hij verloor nog eens.

„Houd op," zei Kalganow.

„Ik doubleer," riep Mitja.

Maar al het doubleeren gaf hem niets, hij verloor steeds. De roebel van Maximow won echter.

„Ik doubleer," gilde Mitja nog eens.

„U hebt tweehonderd roebel verloren, zet u nog eens tweehonderd?" vroeg de man op den divan.

„Tweehonderd al verloren, dan nog maar tweehonderd."

Hij haalde het geld uit zijn zak en wilde tweehonderd roebel op de vrouw zetten, toen Kalganow plotseling zijn hand op de bankbiljetten legde.

„Genoeg," zei hij.

„Hoe kom je er bij?" vroeg Mitja boos.

„Genoeg, ik wil niet meer dat je speelt. Je mag niet meer spelen."

„Waarom niet?"

„Spuw op den grond en ga weg."

Mitja keek hem verwonderd aan.

„Laat het zoo, Mitja, misschien heeft hij gelijk, bovendien je hebt veel verloren," zei Gruschenka met een eigenaardigen klank in haar stem.

Beide Poolsche heeren stonden plotseling met een beleedigd gezicht op.

„Maakt u gekheid, mijnheer?" vroeg de kleinste, terwijl hij Kalganow streng aankeek.

„Hoe durft u dat te zeggen, mijnheer!" riep nu Wrublewski tegen Kalganow.

„Niet schreeuwen, waag het niet te schreeuwen," zei Gruschenka. „Ach, wat zijn ze vervelend."

Mitja keek allen onderzoekend aan. Blijkbaar trof hem iets in het gezicht van Gruschenka, want op eigenaardigen toon zei hij tot den kleinen Pool: „Ik zou u even willen spreken."

„Wat wilt u?"

„In die andere kamer zou ik u iets willen zeggen, zuiver vriendschappelijk, u zult tevreden zijn."

De kleine man keek verwonderd en zag Mitja bezorgd aan. Hij gaf intusschen toe, onder voorwaarde, dat Wrublewski mee zou gaan.

„Uw lijfwacht? Goed, die mag ook meegaan, hij behoort er zelfs bij te zijn. Komt mee, heeren!"

„Waar gaan jullie naar toe?" vroeg Gruschenka ongerust.

„Wij zijn onmiddellijk terug," antwoordde Mitja.

Zijn gezicht drukte stoutmoedigheid uit. Zoo had hij niet gekeken, toen hij een uur geleden in de kamer gekomen was. Hij bracht de Polen in de kamer aan den rechterkant, niet naar de groote zaal, waar het koor van meisjes langzamerhand bijeen kwam en tevens de tafel gedekt werd. In de kleine kamer gingen Gruschenka's verloofde en Mitja tegenover elkaar zitten, met den geweldigen Wrublewski naast zich, die zijn handen op zijn rug samengevouwen had.

De Polen wilden een streng gezicht zetten, maar waren blijkbaar zeer nieuwsgierig.

„Waarmede kan ik u dienen?" vroeg Gruschenka's verloofde.

„Ik zal u niet veel zeggen heeren, kijk eens, hier heb ik geld" — hij haalde zijn bankbiljetten te voorschijn . . . „wilt gij drieduizend roebel verdienen? Neem ze dan en ga weg."

De Pool keek hem onderzoekend aan.

„Drieduizend roebel mijnheer?" Hij wisselde een blik met Wrublewski.

„Drieduizend, zeker. Hoor eens, ik zie dat u een verstandig mensch bent, neem ze aan en pak u weg en die Wrublewski neemt u mee. Maar dan ook onmiddellijk, voor altijd begrijpt u? Kijk eens, die deur gaat u uit. Wat hebt u nog binnen liggen? Een jas, een pelsmantel? Ik zal ze u wel brengen. Binnen een minuut zal men een rijtuig voor u inspannen en dan vaarwel!"

Mitja twijfelde niet aan het antwoord, hij scheen geheel zeker van zijn zaak.

De Pool keek zijn makker besluiteloos aan, daarna vroeg hij:

„Maar het geld, mijnheer?"

„Ik betaal u direct vijfhonderd roebel als handgeld en vijfentwintig honderd morgenvroeg in de stad. Ik zweer het u, u kunt er vast op rekenen."

De Polen keken elkaar opnieuw aan. Het gezicht van den kleinste werd somberder.

„Nu goed, zevenhonderd als handgeld," zei Mitja, daar hij iets onaangenaams vermoedde. „Wat hebt gij, mijnheer? Vertrouwt u mij niet? Ik kan u die drieduizend roebel toch niet contant uitbetalen? Maar u zult ze krijgen, morgen. Ik heb ze hier niet bij mij, thuis, in de stad, heb ik ze liggen."

Mitja begon te stotteren. Bij ieder woord dat hij sprak werd zijn stem onzekerder. Hij begon den moed te verliezen.

„Zij liggen er werkelijk, ik heb ze goed opgeborgen."

De kleine Pool zette een waardig gezicht en zei:

„Wat wilt u nog meer? Het is een schandaal!"

Hij spuwde op den grond en Wrublewski volgde zijn voorbeeld.

„Ja, dat doe je nu omdat je hoopt Gruschenka nog meer af te zetten?" vroeg Mitja wanhopig, daar hij merkte dat hij de zaak bedorven had.

„Gij hebt mij zwaar beleedigd," riep de kleine Pool en verliet de kamer, ook Wrublewski volgde hem en achteraan kwam Mitja. Hij was bang dat de Pool alles aan Gruschenka zou vertellen en dat gebeurde ook werkelijk. Hij kwam de zaal binnen en ging in een theatrale houding voor Gruschenka staan.

„Panin Agrippina, ik ben zwaar beleedigd," begon hij, maar Gruschenka scheen haar geduld verloren te hebben en wond zich om elke kleinigheid op.

„Spreekt u eindelijk eens Russisch," zeide zij, „ik wil geen Poolsch woord meer hooren, vroeger heb je uitstekend Russisch kunnen spreken, dat kun je niet in vijf jaar verleerd hebben."

Zij was rood van kwaadheid.

„Panin Agrippina . . ."

„Ik heet Agrafjona, Gruschenka heet ik, spreek toch Russisch."

„Panin Agrafjona, ik ben hier naar toe gekomen om alles te vergeten en te vergeven. Om een sluier te werpen over alles wat geweest is."

„Wat vergeven! Ik ben gekomen om te vergeven," viel Gruschenka hem in de rede, terwijl zij van haar stoel opsprong.

„Zeker, mevrouw, ik heb geen bekrompen denkbeelden, ik ben zelfs edelmoedig, zou ik kunnen zeggen, maar ik ben verwonderd geweest toen ik uw minnaars zag. Ik die kamer daar heeft mijnheer Mitja mij drieduizend roebel aangeboden op voorwaarde, dat ik zou weggaan. Ik heb dien man in zijn gezicht gespuwd."

„Wat, heeft hij je geld gegeven?" riep Gruschenka uit. „Is dat waar, Mitja? Heb je dat durven doen? Ben ik dan koopwaar?"

„Mijnheer," antwoordde Mitja, „zij is rein en vlekkeloos, nooit ben ik haar minnaar geweest, dat hebt gij gelogen."

„Hoe kom je erbij mij tegen hem te verdedigen," zei Gruschenka, „ik ben niet uit deugdzaamheid rein gebleven, ook niet omdat ik bang was voor Kusjma; ik heb het alleen gedaan om trotsch op hem toe te kunnen stappen en hem te zeggen dat hij een schurk was. Ik begrijp niet, dat hij het geld niet van je aangenomen heeft."

„Hij heeft het aangenomen," zei Mitja, „maar hij wilde de drieduizend roebel in zijn geheel hebben en ik bood hem slechts zevenhonderd roebel contant. "

„Nu, dat is te begrijpen: Hij had gehoord, dat ik geld heb en daarom is hij gekomen om met mij te trouwen."

„Mevrouw Agrafjona," schreeuwde de Pool, „ik ben een ridder, een edelman, ik ben geen dwaas. Ik ben gekomen, om u tot mijn gemalin te maken, maar inplaats van de vroegere vrouw vind ik een nieuwe, die eigenzinnig en schaamteloos is."

„Ga dan daar waar je vandaan gekomen bent," schreeuwde Gruschenka buiten zich zelf van woede, „Ik zal bevel geven je weg te laten jagen. Ik ben dom geweest mij vijf jaar te kwellen, en niet om hem, maar alleen uit kwaadaardigheid heb ik mijzelf gemarteld, hij is het heelemaal niet; zag hij er zoo uit? Het kon zijn vader wel zijn. Waar heb je die pruik laten maken? De ander was een valk, nu vind ik een eend terug. De ander lachte en zong liederen voor mij . . . vijf jaar lang heb ik geschreid. O, wat ben ik dom geweest."

Zij liet zich in haar leunstoel vallen en bedekte haar gezicht met haar handen. Op hetzelfde oogenblik weerklonk uit de andere kamer het koor van de boerenmeisjes . . . een vroolijk dansliedje.

„Dat is een waar Sodom," brulde Wrublewski. „Waard, stuur die schaamtelooze vrouwen weg."

De waard, die reeds lang nieuwsgierig door het sleutelgat

gekeken had, was in de kamer gekomen, toen hij bemerkte, dat de gasten ruzie met elkaar hadden.

„Wat hebt u te schreeuwen? Ik zou niet zooveel lawaai maken," zei hij op onbegrijpelijk groven toon tot Wrublewski. „Met wat voor kaarten hebt u gespeeld? Ik heb u een spel gegeven, maar dat hebt u verborgen. U hebt valsche kaarten gebruikt, daarvoor kan ik u naar Siberië laten brengen, weet u dat wel? Het is hetzelfde als geld vervalschen . . ."

Hij ging naar den divan en haalde tusschen de leuning en het kussen het nog ongeopende pak kaarten te voorschijn.

„Kijk eens, dat is het spel, dat ik gebracht heb, niet eens geopend."

Hij hield het omhoog en liet het allen zien.

„Ik heb van daar uit gezien, hoe hij mijn spel kaarten hier in de gleuf stopte en daarvoor in de plaats de zijne nam. U bent een oplichter en geen heer."

„En ik heb gezien, hoe hij tweemaal een kaart verwisseld heeft," schreeuwde Kalganow.

„Ach, wat een schande, wat een schande," riep Gruschenka, terwijl ze haar handen in elkaar sloeg en werkelijk van schaamte bloosde, „wat is er van hem geworden."

„Ik had het ook al gedacht," zei Mitja.

Nauwelijks had hij uitgesproken of Wrublewski wendde zich razend van woede tot Gruschenka, dreigde haar met de vuist en schreeuwde:

„Gemeene slet!"

Nauwelijks had hij dit gezegd of Mitja vloog op hem af, pakte hem met beide handen beet, hief hem in de hoogte en droeg hem uit de zaal naar de kamer, waar hij eenige oogenblikken tevoren met hen gesproken had.

„Ik heb hem daar op den vloer gezet," vertelde hij toen hij terugkwam en nog van opwinding beefde. „Hij sloeg flink van zich af, maar wees gerust, hij komt er niet meer in."

Hij sloot de eene helft van de openstaande deur, trok de andere wagenwijd open en zei tegen den kleinen Pool:

„Mijnheer, wij verzoeken u zoo gauw mogelijk . . ."

„Vadertje, Dmitry Feodorowitsch," zei Trifon Borissytsch, „neem hem toch het geld af, dat u aan hem verloren hebt, hij heeft het immers gestolen."

„Die tweehonderd roebel wil ik niet terug hebben, voor geen geld van de wereld, daar kan hij zich nog wat mee troosten."

„Prachtig Mitja," riep Gruschenka, terwijl haar stem bijna kwaadaardig klonk.

De kleine Pool werd rood in zijn gezicht, maar trachtte zijn waardige houding te bewaren. Hij was reeds op weg naar de deur, bleef nu plotseling staan en zei:

„Mevrouw, wanneer u met mij wilt trouwen, kunt u met mij meegaan anders . . . vaarwel."

Waardig en snuivend van opwinding en ergernis ging hij de deur uit. De man was althans niet volkomen karakterloos. Na alles wat voorgevallen was, had hij de hoop niet verloren, dat zij met hem wilde trouwen.

Mitja sloeg de deur achter hem toe.

„Doe haar op slot," zei Kalganow, maar dit was niet noodig, op hetzelfde oogenblik hoorde men den sleutel aan den anderen kant omdraaien. De beide Polen hadden zich opgesloten.

„Uitstekend," riep Gruschenka nog steeds boosaardig en onbarmhartig, „uitstekend, daar hooren zij ook."

NEGENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

De laatste woorden waren het teeken tot het begin van een kleine orgie. Gruschenka was de eerste, die om wijn vroeg.

„Ik wil drinken, ik wil dronken worden; net als vroeger. Weet je nog, Mitja, hoe wij hier kennis met elkaar hebben gemaakt?"

Mitja zelf had bijna een soort delirium. Hij had een voorgevoel, dat zijn geluk nu zou komen, ofschoon Gruschenka hem steeds van zich afstootte.

„Kom laat ons vroolijk zijn. Zeg hen, dat zij moeten dansen. Het moet net zoo zijn als vroeger."

Zij was zeer opgewonden. Mitja was druk in de weer overal bevelen te geven, teneinde het zijn gasten zoo aangenaam mogelijk te maken. Alle meisjes van het dorp waren er, de Joden met hun cymbalen en violen. Vele ongenoodigden kwamen binnen om het schouwspel gade te slaan: de boeren waren zonder aarzelen opgestaan toen hun een even groot feest beloofd was als een maand te voren. Mitja begroette hen, omarmde een paar, die hij beter kende, trok flesschen open, schonk in en deed alles met een stralend gezicht, alsof hij de wereld veroverd had. Alleen de meisjes wilden champagne hebben. De mannen voelden meer voor rum en cognac en vooral voor warme punch. Mitja beval, dat voor alle meisjes chocolade gemaakt moest worden. Den geheelen nacht kookten drie ssamowars om voor ieder nieuwaangekomene thee of punch klaar te hebben. Het was een dwaas en woest drinkgelag, maar hoe erger het werd, des te meer voelde Mitja zich in zijn element. Wanneer op dit oogenblik een of andere boer hem om geld gevraagd had, zou hij zijn geheele pakje bankbiljetten uit zijn zak halen en rechts en links er van uitdeelen. Trifon Borissytsch bleef steeds in zijn nabijheid om hem voor dwaze dingen te behoeden. Hij was werkelijk van plan dezen nacht niet te gaan slapen, dronk weinig en paste op zijn manier zorgvuldig op de beurs van zijn goeden

klant. Wanneer het hem noodzakelijk scheen, kwam hij vriendelijk, bijna kruipend op hem af, sprak met hem en belette hem de boeren sigaren, of Rijnwijn of zelfs geld te schenken.

Bovendien keurde hij het af, dat de meisjes likeur dronken en bonbons aten.

„Het is allemaal tuig, Dmitry Feodorowitsch, geef ieder van hen een schop en zij zullen u er nog dankbaar voor zijn. Zoo zijn zij."

Andrei dook nog eens in de herinnering van Mitja op. Hij beval den koetsier punch te brengen.

„Ik heb hem zooeven beleedigd," herhaalde hij, bijna geroerd.

Kalganow scheen niet te willen drinken, het meisjeskoor beviel hem ook niet. Toen hij echter twee glazen champagne op had, werd hij vroolijk, liep met groote passen door de kamer, prees allen en alles, zoowel gezang als muziek. Maximow, die in den zevenden hemel was, volgde hem overal als een schaduw. Gruschenka, die eenigszins dronken begon te worden, zei tegen Mitja:

„Vind je Kalganow niet een aardige jongen?"

Mitja was hierover in de wolken en liep op de twee mannen toe om ze te omhelzen. Eindelijk pakte Gruschenka den kapitein bij zijn hand en trok hem naar zich toe.

„Hoe durfde je hier zooeven binnenkomen? Hoe heb je dat kunnen doen! . . . Ik ben zoo geschrokken. Was je van plan afstand van mij te doen, is het mogelijk, dat je dat wilde?"

„Ik wilde je geluk niet in den weg staan," stotterde Mitja gelukkig. Maar zij had zijn antwoord niet noodig.

„Ga weg . . ." zei zij, „wees vroolijk en begin niet te huilen. Ik zal je wel roepen."

Hij liep weg en wijdde zich oogenschijnlijk geheel aan het gezelschap, terwijl zij hem, waar hij zich ook bevond, steeds met haar oogen volgde. Na een kwartier riep zij hem weer en hij kwam ijlings op haar toe.

„Ga zitten en vertel mij, hoe je gisteren gemerkt hebt, dat ik hier naar toe was. Van wien heb je het gehoord?"

Mitja begon haar alles te vertellen en hoewel het een onsamenhangend verhaal was, sprak hij met enthousiasme. Nu en dan hield hij plotseling op en fronste zijn voorhoofd.

„Waarom zet je zoo'n leelijk gezicht?" vroeg zij.

„Het is niets . . . ik heb een zieke achtergelaten. Wanneer hij weer gezond werd, wanneer ik wist, dat hij weldra genezen zou, gaf ik tien jaar van mijn leven."

„Hij is in de hoede van God, wanneer hij ziek is. Je hebt jezelf dus morgen willen doodschieten? Je bent een echte domoor. Ik houd van onbezonnen menschen zooals jij," vervolgde zij met een dikke tong. „Je wilt dus alles voor mij doen? Ja? Nu wacht nog even, morgen zeg ik je misschien iets . . . vandaag zeg ik het nog niet, maar morgen. Zou je het vandaag graag willen weten? Neen, vandaag wil ik het niet, nu, ga weg, wees vroolijk."

Even later riep zij hem weer terug, zij keek, alsof haar iets bezorgd maakte.

„Wat heb je toch? Ik zie, dat je verdrietig bent. Neen, doe maar geen moeite het te verbergen."

Zij keek hem onderzoekend aan. „Al schreeuw je nog zoo hard en al ben je nog zoo vriendelijk tegen de boeren, ik zie het wel. Je moet vroolijk zijn, ik ben het ook, en dan moet jij het zijn, begrijp je?. . . . Van wien houd ik nu wel, raad eens? O kijk eens, die jongen van mij is ingeslapen, hij is dronken, de schat."

Zij wees op Kalganow. Hij lag op den divan en had zijn oogen gesloten. Niet alleen, omdat hij dronken was, moest hij gaan slapen, hij was bovendien „treurig" geworden, zooals hij zelf zei. Het gezang van de meisjes had hem geërgerd, omdat dit steeds onbeschaamder werd; ook dansten zij ongegeneerder. Kalganow had deze scene niet langer aan kunnen zien. Al dit volksvermaak was verschrikkelijk, beweerde hij. Hierna verklaarde hij, dat zijn geloof in het Russische volk op deze manier ten gronde ging, ging op den divan zitten en sliep in.

„Hoe mooi is hij," zei Gruschenka, terwijl zij Mitja naar hem toebracht.

„Voor jij kwam, heb ik zijn haren gekamd. Het is net vlas."

Zij boog zich over hem heen en kuste hem op zijn voorhoofd. Dadelijk opende Kalganow zijn oogen, stond op en vroeg met een bezorgd gezicht: „Waar is Maximow?"

„Zoo, verlang je naar hem," zei Gruschenka lachend. „Maar een oogenblik kun je wel bij mij zitten, Mitja, kijk eens wat zijn Maximow doet."

Het bleek, dat Maximow zich slechts van de meisjes verwijderde om zich een glaasje likeur in te schenken. Ook had

hij twee koppen chocolade gedronken. Zijn gezichtje was heelemaal rood, zijn neus purper, zijn oogen stonden waterig. Hij kwam op Mitja toe en verklaarde dat hij juist op het punt stond een gezelschapsdans te vertoonen.

„Toen ik nog klein was, heeft men mij onderwezen in beschaafde gezelschapsdansen."

„Ga met hem mee, Mitja, ik zal van hieruit wel toekijken."

„Ik ga ook mee," riep Kalganow uit, waardoor hij op naieve wijze Gruschenka's uitnoodiging om naast haar te komen zitten, afsloeg. Nadat Maximow veel succes geoogst had met zijn dans, kwam hij op Mitja toe.

„Hoe vond je het?"

„Uitstekend. Wil je niet wat drinken?"

„Neen, ik moet bonbons hebben met vanille, dat is iets voor een oud mannetje." Nu boog hij zich naar Mitja toe en zei:

„Dat meisje daar, die Marjuschka, zou je mij daar niet mee in kennis willen brengen?"

„Kijk eens aan! Wat ben je van plan? Neen vriend, dat is dwaasheid."

„Ik wil er niets kwaads mee," stotterde Maximow verlegen.

„Goed, goed, maar pas op, hier wordt alleen gezongen en gedanst, voor het overige . . . eet, drink en wees vroolijk. Heb je geld noodig?"

„Misschien later," zei Maximow met een glimlach.

„Goed, goed . . ."

Mitja's hoofd gloeide. Hij ging naar de waranda om zich wat af te koelen. De koude lucht bracht hem weer tot bezinning. Hij stond alleen in de duisternis in een hoek. Zijn verstrooide gedachten kwamen weer tot hem terug en zijn gevoelens vereenigden zich weer tot een geheel. Alles werd hem duidelijk, met een ontzettende duidelijkheid. „Wanneer ik mij dan moet doodschieten, waarom zou ik het dan nu niet doen," dacht hij bij zich zelf. „Ik zou weg moeten gaan, de pistolen halen en hier in dezen vuilen duisteren hoek aan alles een einde maken." Een minuut lang stond hij besluiteloos. Toen hij hier naar toe kwam, vervolgde hem de schande van den gepleegden diefstal en van het bloed. Het bloed, dat . . . maar toen had hij zich niet bezwaard gevoeld. Toen was alles afgeloopen, hij had haar verloren, hij had haar afgestaan, voor hem was zij verdwenen. Er was geen reden voor hem om nog op de wereld te blijven, maar nu! Was zijn toestand

nog dezelfde als eenige uren geleden? Eén spook was althans verdwenen, de vroegere verloofde, de vroegere minnaar, die noodlottige man was verdwenen zonder een spoor achter te laten. Het vreeselijke spook was in elkaar gekrompen, tot iets heel kleins, iets belachelijks. Zij had zich geschaamd en in haar oogen las hij duidelijk van wien zij hield. Op dit oogenblik had hij zoo graag willen leven en juist nu kon hij het niet. „O God, zorg ervoor, dat hij blijft leven, laat dezen beker aan mij voorbijgaan. Gij hebt reeds wonderen verricht voor even groote zondaren als ik. Als de oude man blijft leven, zal ik het gestolen geld teruggeven al moest ik het uit de aarde graven. Dan zouden van mijn schande geen andere sporen overblijven, dan alleen in mijn hart, maar hier dan ook voor eeuwig. Maar neen, dat zijn onmogelijke kleinzielige droomen. Vervloekt!" Toch scheen er een straal van hoop een oogenblik door de duisternis om hem heen.

Hij ging weer de kamer in en liep naar haar toe. „Zijn koningin voor eeuwig. Is één uur, één minuut van haar liefde niet meer waard dan het geheele leven? Ik moet naar haar toe, haar zien, naar haar luisteren, aan iets anders denken. Al is het alleen voor dezen nacht, voor dit uur." Juist voor den ingang trof hij den waard, deze zag er somber uit en zocht hem blijkbaar.

„Wat heb je, Borissytsch? Heb je mij noodig?"

„Neen, u niet," zei de waard. „Waarom zou ik u opzoeken? Maar . . . waar bent u geweest . . ?"

„Waarom kijk je mij zoo verwijtend aan? Wacht eens, je zal weldra kunnen gaan slapen. Hoe laat is het?"

„Ongeveer drie uur."

„Misschien loopt het al tegen vieren, laten wij er een eind aan maken."

„Neen, dat is niet noodig, zoo lang u maar wil . . ."

Wat zou hij toch hebben? vroeg Mitja bij zich zelf. Hij liep de kamer door waar de meisjes dansten. Gruschenka was er niet, ook niet in de blauwe kamer, daar sliep Kalganow alleen op den divan. Mitja keek achter het gordijn . . . daar was zij. In een hoek op een kist zat ze. Haar hoofd en armen op het bed, terwijl zij onderdrukt snikte. Toen zij Mitja zag, wenkte zij hem bij zich en nam zijn hand.

„Mitja, Mitja, ik heb zooveel van hem gehouden," begon zij. „Ik heb hem al die vijf jaar liefgehad. Hield ik van hem, of was het slechts wrok? Neen, ik hield van hem. Ik heb ge-

logen toen ik zei, dat ik wraak op hem wilde nemen. Mitja, ik was toen nog maar zeventien jaar oud, hij was zoo vriendelijk tegen mij, zoo vroolijk, hij zong liedjes. Of heb ik mij dat toen maar verbeeld? Hij is niet meer dezelfde. Ook zijn gezicht is veranderd, ik herkende hem bijna niet. Toen ik hier naar toe reed, heb ik den geheelen weg gedacht: hoe zullen wij tegenover elkaar staan? Wat zal ik hem zeggen, hoe zullen wij elkaar aankijken? Hij praat als een onderwijzer tegen mij. Hij deed zoo deftig, dat hij mij even goed een klap in mijn gezicht had kunnen geven. Eerst dacht ik, dat hij zich schaamde voor zijn vriend. Ik zat bij hem, keek hem aan en dacht: hoe komt het, dat ik niets met hem heb te bespreken? Het zal zijn vrouw wel zijn, die hem zoo veranderd heeft, dezelfde waarom hij mij destijds verlaten heeft. Zij heeft hem bedorven. O, Mitja, wat een schande, mijn heele leven zal ik mij schamen Ik vervloek deze vijf jaar."

Zij begon weer te snikken, terwijl zij Mitja's hand stevig vasthield.

„Mitja, mijn duifje, blijf hier, ik wil je nog iets zeggen. Luister, zeg mij eens van wien ik houd, er is maar één man hier dien ik liefheb, wie is het? Jij moet het mij zeggen."

Door haar tranen heen begon zij te glimlachen, haar oogen straalden in het schemerlicht.

„Zooeven is hier een valk binnen gekomen. Jij dwaas kind, hij is het waarvan jij houdt," fluisterde mijn hart mij in. Jij was binnengekomen en had alles verhelderd. Maar waar is hij toch bang voor, dacht ik. Want hij was bang. Hij kon bijna niet spreken. Hij is anders nooit bang. Ik denk dat hij vrees voor mij koestert. Fenja had je immers verteld, dat ik Aljoscha door het venster toegeroepen had, dat ik jou één uur lang beminde en dat ik nu weg ging om van een ander te houden. Ach Mitja, hoe heb ik kunnen denken, dat ik van een ander hield. Vergeef je mij, Mitja? Houd je nog van mij?"

Zij stond op en pakte hem met beide handen bij zijn schouders. Mitja, buiten zich zelf van geluk, bedekte haar gelaat met kussen.

„Vergeef je het mij, dat ik je gekweld heb? Uit wraak heb ik jullie allemaal gemarteld. Opzettelijk en uit wraak heb ik den ouden man op mij verliefd gemaakt... herinner je je hoe je eens bij mij gedronken hebt en je glas brak? Daarom heb ik vandaag ook een glas gebroken. Mitja, waarom kus je mij niet? Eenmaal heeft hij mij maar gekust, nu heeft hij zich

losgerukt, kijkt voor zich uit en luistert... Is het de moeite waard mij aan te hooren! Kus mij, nog meer. Nu wil ik je slavin zijn, voor je geheele leven. Heerlijk is het slavin te zijn... kus mij! Sla mij, plaag mij, wanneer je wilt, doe met mij... ach, ik moet gemarteld worden... halt, wacht, laat het, ik wil niet zoo..." en zij stootte hem plotseling van zich af. „Ga weg Mitja, ik wil nu dronken worden, dan ga ik dansen. Ik wil het, ik wil het."

Zij rukte zich van hem los en verliet het vertrek. Mitja volgde haar, waggelend als een dronken man. „Nu mag er gebeuren wat er wil, voor één oogenblik geef ik de geheele wereld," dacht hij. Gruschenka dronk vlug nog een glas champagne, dat haar snel naar het hoofd steeg. Met een zalig glimlachje ging zij in den leunstoel zitten op haar vroegere plaats. Haar wangen gloeiden, haar lippen brandden, haar oogen waren klein en troebel geworden. Haar hartstochtelijke blik noodigde uit. Zelfs Kalganow kwam onder den indruk van haar charme en trad op haar toe.

„Heb je zooeven gevoeld, dat ik je kuste, toen je sliep?" vroeg zij hem. „Nu ben ik dronken, zie je dat... Ben jij niet dronken? En waarom drinkt Mitja niet? Mitja, waarom drink je niet? Ik ben al dronken en jij drinkt niet." Dit laatste zei zij klagend.

„Ik ben ook dronken, zeer dronken, maar niet van wijn, van jou. Doch ik wil het nu van wijn zijn."

Hij dronk nog een glas en tot zijn eigen verwondering voelde hij, dat hij hiervan plotseling dronken werd, terwijl hij tot nu toe volkomen nuchter gebleven was. Alles draaide om hem heen, evenals in een delirium. Hij liep rond, lachte, sprak met iedereen en dit alles deed hij als of hij er zelf niet bij was. Slechts van een brandend gevoel bleef hij zich steeds bewust. „Het was net alsof een gloeiend vuur zijn ziel verbrandde," zei hij later. Hij kwam bij haar, ging naast haar zitten, keek haar aan, luisterde naar wat zij zei... zij was zeer spraakzaam geworden, iedereen riep zij bij zich. Soms wenkte zij een meisje uit het koor, kuste haar of zegende haar met het teeken des kruises. Elk oogenblik stond zij op het punt in tranen uit te barsten.

Ook het „oude mannetje," zooals zij Maximow noemde, gaf haar veel plezier. Ieder oogenblik kwam hij om haar hand te kussen. Eindelijk voerde hij ter eere van haar nog een dans uit.

„Geef hem wat, Mitja," zei Gruschenka, „geef hem een cadeau, hij is arm ... ik wil in het klooster, ja heusch, daar kom ik nog eens terecht. Aljoscha heeft mij vandaag woorden gezegd, die ik mijn heele leven lang niet zal vergeten. Maar vandaag zullen wij nog dansen, morgen in het klooster en vandaag dansen. Ik wil uitgelaten zijn. En wat hindert dat, lieve menschen, God vergeeft alles. Wanneer ik God was, zou ik alle menschen vergeven. „Mijn lieve zondaartjes," zou ik zeggen," van vandaag af vergeef ik iedereen en ik wil jullie om vergeving vragen. Mijn goede menschen, vergeef mij, vergeef een domme vrouw." Dat wil ik zeggen. Ik ben een dier, maar ik wil bidden. Een uienplantje heb ik gegeven, ik ben een zondares, ik heb behoefte aan bidden. Mitja, laat hen dansen, hinder hen niet. Alle menschen op de wereld zijn goed, het is heelemaal goed op de wereld. Al zijn wij ook afschuwelijk, de wereld is goed. Afschuwelijk zijn wij en tevens goed ... Zeg mij, kom eens allen hier, jullie moeten mij vertellen waarom ik mooi ben, want ik ben mooi, heel mooi. Zeg mij nu, waarom ik zoo ben, zoo mooi."

Zoo sprak Gruschenka achtereen, terwijl zij steeds meer onder den invloed van den wijn kwam, tot zij ten laatste verklaarde, dat zij zelf wilde dansen. Zij stond van haar leunstoel op en zei: „Mitja, geef mij geen wijn meer. Ik zal je er wel om vragen, maar je moet het mij niet geven. Wijn maakt den mensch niet rustiger. Wat draait alles om mij heen, de kachel en alles draait. Ik wil dansen, allen moeten zien hoe ik dans ... hoe goed en hoe mooi ik dans."

Zij was het werkelijk ernstig van plan. Zij haalde een wit batist doekje uit haar zak en zwaaide het met de rechterhand. De meisjes werden stil en stonden gereed om bij den eersten wenk een danslied te zingen. Gruschenka wuifde met haar doekje, en riep: „Stil Mitja, stil! Mitja, waarom komen zij niet, laat allen komen, ook de anderen die zich opgesloten hebben. Zeg hen, dat ik dansen wil, ook zij moeten toezien hoe ik dans."

Zwaaiend ging Mitja naar de gesloten deur en begon met de vuist erop te slaan.

„Hé daar, jullie Polen, zij wil dansen, zij roept jullie!"

„Dwaas," riep een van de Polen.

„Je bent zelf een dwaas, een ellendige worm ben je."

„Zul je nu uitscheiden Polen te beleedigen," zei Kalganow die ook veel te veel gedronken had.

„Zwijg jongen, wanneer ik zeg, dat hij een schurk is, dan beteekent dat nog niet, dat ik alle Polen voor schurken uitscheld. Wees zoet, en eet een bonbon."

„Ach, het is net alsof zij geen menschen zijn, waarom willen zij geen vrede sluiten?"

Met deze woorden deed Gruschenka haar eerste pas. Zij wierp haar hoofd in den nek, opende half haar lippen, zij glimlachte reeds en zwaaide haar doekje. Plotseling echter, na een diepe buiging bleef zij besluiteloos midden in de kamer staan.

„Ik ben zwak geworden,"zei ze. „Vergeef mij, ik kan niet.. ik had niet..."

Zij boog weer tegen het koor en daarna nog eens naar alle kanten.

„Ik had niet moeten..."

„Zij is dronken, dat aardige vrouwtje," hoorde men hier en daar roepen.

„En flink ook," grinnikte Maximow tegen de meisjes.

„Mitja, breng me weg," zei Gruschenka.

Mitja trad op haar toe, nam haar op en droeg haar achter het gordijn.

„Nu is het tijd weg te gaan," dacht Kalganow, en verliet de kamer, terwijl hij de deur achter zich sloot. In de zaal werd het feest voortgezet, het ging er nog woester toe.

Mitja legde Gruschenka op het bed en kuste haar.

„Raak mij niet aan," zei zij op smeekenden toon. „Raak mij niet aan, zoolang ik niet van jou ben ... ik heb je gezegd dat ik van jou ben, maar raak mij niet aan ... heb medelijden .... in tegenwoordigheid van hem, in de nabijheid van hem, hij is daar."

„Ik gehoorzaam," fluisterde Mitja. „Ik wil niet denken, ik gehoorzaam zonder iets te zeggen."

Terwijl hij haar nog met zijn armen vasthield, knielde hij naast het bed neer.

„Je bent een wild dier, maar edelmoedig," zei Gruschenka met moeite. „Je bent edel, eerlijk. Wij moeten goed zijn. Breng mij weg, heel ver van hier. Zal je er aan denken... hier wil ik niet zijn. Ver weg, heel ver."

„Ja, ja, zeker," riep Mitja uit, terwijl hij zich tegen haar aandrukte, „ik zal je weg brengen, ik vlieg meg met jou. O, mijn geheele leven zou ik tegen een jaar willen verruilen, wanneer ik slechts wist... van dat bloed."

„Welk bloed?" vroeg Gruschenka ontsteld.

„Ach niets, Gruschenka. Je denkt, dat ik eerlijk, ik ben eerloos, ik ben een dief. Ik heb geld van Katja gestolen. O, wat een schande!"

„Van Katja, van dat meisje? Neen, je hebt niet gestolen. Geef het haar terug, neem het van mij. Waarom klaag je, nu is alles wat ik heb, ook van jou. Wat kan ons geld schelen, wij verfuiven het immers? Menschen als wij moeten het nooit behouden. Het is beter, dat wij gaan ploegen en graven. Met mijn handen wil ik in de aarde werken. Wij moeten lichamelijk vermoeid worden. Hoor je dat? Aljoscha heeft ons dat gezegd. Ik wil je geliefde niet zijn, neen, je trouwe dienares, je slavin. Ik wil voor je werken. We zullen naar het meisje toegaan en beiden voor haar buigen en vragen ons te vergeven en dan trekken wij weg. Wil zij ons niet vergeven, dan gaan wij toch weg. Breng haar het geld, maar houd van mij ... je mag niet meer van haar houden. Als je het toch doet, geef ik haar een pak slaag ... ik steek haar beide oogen uit. Ik houd alleen van jou, zelfs in Siberië. Waarom in Siberië? Ach, voor mijn part ook in Siberië, wanneer je dat wilt, mij is het hetzelfde ... wij zullen werken ... in Siberië ligt sneeuw ... ik rijd graag over de sneeuw met een slede. Maar er moet een bel aan de slede zijn ... hoor je de bel, waar is dat? Daar rijdt iemand ... nu is het opgehouden."

Uitgeput sloot zij haar oogen en sluimerde onmiddellijk in. Inderdaad hoorde men in de verte een belletje dat plotseling had opgehouden. Mitja had zijn hoofd op haar borst gelegd; hij had niet bemerkt dat de bel niet meer te hooren was, ook had hij niet gemerkt, dat het gezang verstomde, dat het in de kamer naast de hunne doodstil was. Gruschenka opende de oogen.

„Wat is er? Heb ik geslapen? Ja die bel ... ik heb geslapen ... ik droomde dat ik door een sneeuwlandschap reed. Het klokje klingelde en ik sluimerde. Het was alsof ik met mijn geliefde, met jou reed. Ik omarmde en kuste je, ik vlijde mij tegen je aan alsof ik koud was. De sneeuw schitterde. Weet je, wanneer 's avonds de sneeuw schittert en de maan schijnt, dan is het of ik niet op aarde ben. Ik was ingeslapen en naast mij zat mijn geliefde,"

„Hoe heerlijk... naast jou," fluisterde Mitja, terwijl hij haar kleeren, haar borst en haar handen kuste. Plotseling kreeg hij een eigenaardige sensatie, het was hem, alsof zij

recht voor zich uitkeek, alsof zij hem niet aankeek, maar over zijn hoofd heen, met een eigenaardige onbewegelijke uitdrukking in haar gezicht. Zij keek verbaasd, daarna bijna angstig.

„Mitja, wie is het die daar naar ons kijkt," fluisterde zij.

Mitja wendde zich om en zag dat iemand het gordijn weggeschoven had en hen gade sloeg. Het scheen er niet slechts een te zijn. Hij sprong op en trad op het gordijn toe.

„Hierheen alstublieft," riep een stem zacht en doordringend toe. Mitja schoof het gordijn op zij en bleef daarna onbewegelijk staan. De heele kamer was vol menschen. Een oogenblik rilde hij, alsof hij de koorts had. Hij herkende hen allen. Die dikke oude heer met een cocarde op zijn muts was de politiechef, Mikhail Makarytsch. Daarnaast stond een fatterig mannetje, de substituut van den procureur. Hij bezat — hieraan dacht Mitja juist op dit oogenblik — een chronometer ter waarde van vierhonderd roebel, die hij hem had laten zien. En daar die jongere, met een bril... Mitja had zijn familienaam vergeten, maar ook hem kende hij. Hij was rechter van instrcutie en dan was er nog de commissaris Mawriky Mawrikiewitsch. Dat was een intieme kennis van hem. Die anderen, met die blikken plaatjes op de borst, wat wilden die? Bovendien twee boeren... en dan bij de deur Kalganow en Borissytsch.

„Mijne heeren, wat wilt u?" begon Mitja. Plotseling, blijkbaar geheel geestelijk afwezig, riep hij luid uit: „Ik begrijp het..."

De jonge man met den bril trad op Mitja toe en begon: „Wij hebben met u... ik moet u vragen..."

„De oude man," schreeuwde Mitja buiten zichzelf, „de oude man en zijn bloed, ik begrijp het."

„Begrijp je het? Vadermoordenaar! Het bloed van je oude vader schreeuwt je in de ooren."

De oude politiechef was op Mitja toegekomen en beefde over zijn geheele lichaam.

„Maar zoo is het onmogelijk," riep de jonge man. „Mikhail Makarytsch zoo gaat het niet. U moet mij alleen laten spreken, zooiets had ik van u niet verwacht...

„Hij is in volslagen delirium, mijne heeren," riep de politiechef uit. „Kijkt eens naar hem. 's Nachts dronken met een slechte vrouw en druipend van het bloed van zijn vader, delirium is het."

„Ik verzoek u in allen ernst, Mikhail Makarytsch, voor dezen

keer uwe gevoelens te matigen," fluisterde de substituut den ouden man in, „anders ben ik genoodzaakt . . ."

De rechter van instructie gaf hem niet den tijd om verder te spreken. Hij wendde zich tot Mitja en zei op vasten toon:

„Mijnheer Karamazow, kapitein op non-actief, ik moet u er mede in kennis stellen, dat u beschuldigd wordt van den moord op uw vader Feodor Pawlowitsch Karamazow, vannacht gepleegd . . ."

Hij zei nog iets. Ook de procureur voegde er iets bij, maar Mitja die de woorden wel hoorde, begreep niet den zin ervan. Met een schuwen, wilden blik keek hij om zich heen, terwijl hij den een na den ander roerloos aanzag.